

KADINA YÖNELİK ŞİDDET ve HEKİMLİK SEMPOZYUMU

16-17 Kasım 2002, Ankara

© 2003

Ankara Tabip Odası

ANKARA TABİP ODASI YAYINLARI

KİTABIN ADI : KADINA YÖNELİK ŞİDDET VE
HEKİMLİK SEMPOZYUMU
YAYINA HAZIRLAYAN : ANKARA TABİP ODASI
DİZGİ : ANKARA TABİP ODASI
BASKI : SİSTEM REKLAM LTD. ŞTİ.
Necatibey Cad. 40/19
Kızılay-ANKARA
Tel: 0.312.231 81 64 - 229 35 71
BASIM TARİHİ : MART-2003
KAPAK RESMİ : Niccolo Dell'Arca-The Lametation
(Çığlık)
YÖNETİM YERİ : ANKARA TABİP ODASI
Mithatpaşa Cad. 62/18
Kızılay-ANKARA
Tel: +90.312 418 87 00
Fax: +90.312 418 77 94
E.mail: ato@ato.org.tr
www..ato.org.tr

DÜZENLEME KURULU

- Binnaz Başaran
- Nüket Büken
- Özge Yenier Duman
- Deniz Dülgeroğlu
- Didem Gediz Gelegen
- Serap Şahinoğlu
- Müge Yetener
- Ayla Yıldız
- Dilek Uslu
- Elif Uysal

TEŞEKKÜR

Sempozyum ve elinizdeki kitabın sizlere ulaşmasına katkı sunan, sempozyum düzenleme kurulu üyelerine, değerli bilgilerini paylaşan konuşmacılara, iki gün boyunca sempozyuma güç veren katılımcılara ve odamız çalışanlarına teşekkür ederiz.

**ANKARA TABİP ODASI
YÖNETİM KURULU**

İÇİNDEKİLER

*Sunuş	Binnaz BAŞARAN	7
*Kadına Yönelik Şiddet ve Hekimlik Sempozyumu Açılış Konuşması	Binnaz BAŞARAN	9
*Kadına Yönelik Şiddetin Tarihçesi,Nedenleri ve Çözüm Önerileri	D. Gediz GELEGEN	13
*Ataerkillik ve Şiddet Kültürü	Pınar SELEK	17
*Bir İktidar Aracı Olarak Cinsel Şiddet	Serpil Sancar ÜŞÜR	25
*Çalışma Yaşamında Cinsel Taciz ve Şiddet....	Şule ÖZKUZUKIRAN	35
*Aile İçinde Kadına Yöneltilen Şiddet	Nurhayat KEMERLİ	41
*Sağlık Alanında Kadına Yönelik Şiddete Etik Yaklaşım	Gülsüm ÖNAL	59
*Kadınlara Yönelik Şiddete Jinekolojik Yaklaşım...	Yeşim İŞLEĞEN	71
*Kadına Yönelik Şiddete Adli Tıp Açısından Yaklaşım	Ş.Korur FİNCANCI	85
*Bekaret Denetiminin Kadın Sağlığına Etkisi ve Sağlık Ekibinin Yaklaşımı	Elif GÜRSOY	95
*Ankara Barosu Kadın Dayanışma Merkezi ve Şiddet Mağduru Kadınların Başvuruları	N.Yasemin BÜLBÜL	109
*Türk Hukuk Sisteminin “Kadına Yönelik Şiddete” Yaklaşımı	Elif UYSAL	119
*Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kurumsallaşma	S.Nazik IŞIK	129
*Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Diyarbakır Deneyimleri	Meral Danış BEŞTAŞ	145
*Kadına Yönelik “Devlet Kaynaklı” Cinsel Şiddet	Eren KESKİN	155
*Gözaltında Kadına Yönelik Cinsel Şiddetin Psikolojik Etkileri	Ufuk SEZGİN	161
*Cinsel İşkence Konusunda Yaklaşımlar ve Cinsel İşkencenin Hukuksal Değerlendirilmesi	Meryem ERDAL	173
*Kişiliği ve Kendilik Saygısını Yaralamaya Yönelik Cinsel Saldırı Ve Aşağılamalar	Doğan ŞAHİN	201
*Cinsel Taciz ve Tecavüzle İlgili Profesyonellerin Davranışları ve Eğitimi.....	Hakan ŞATIROĞLU	217

“Ve kadın...

Bireyi kendinde toplumsallaştırdı

Doğurgan kadın,

Üretime, berekete, sevgiye ve hoşgörüye

Mayaladı insanlığı.

Ana tanrıça Kibele,

İhanete uğradı.

Tanruların babası Zeus,

Ayrışma, çatışma yıkım ve şiddetle

Suladı insanlığı.

Nefret sevgiye, şiddet hoşgörüye hükmetti.

Kadına uygulanan şiddet, şiddeti doğurdu...”

SUNUŞ

“Kadına Yönelik Şiddet ve Hekimlik Sempozyumu”na gösterilen ilgi, duyarlılık ve katılım, konunun önem ve aciliyetini bir kez daha kanıtladı. Böylesine önemli bir konu hakkında edindiğimiz bilgileri sadece sempozyuma katılanlarla sınırlamak, katılmayanlar için bir haksızlık olacaktı. Sempozyumun ortaya çıkardığı gerçekleri, herkesle paylaşabilme arzusu bizi bu kitabı çıkartmaya yöneltti.

Kadına yönelik şiddetin çoğu kez yanlış tanımlandığı ve bu nedenle kadın üzerindeki bir çok hak gaspının görmezden gelindiği bir gerçektir. Kadına yönelik şiddeti doğru tanımlamak ve bu temelde şiddeti bütün boyutları ile ortadan kaldırmayı hedeflemek, sorunun aşılmasında önemli bir adım olacaktır.

Kadına yönelik şiddet, dünyada ve ülkemizde sıklığı ve yaygınlığıyla halk sağlığı sorunu; işyerlerinde işten atılma ve dışlanma gibi gerekçelerle anlatılamayan işçi sağlığı sorunu; aile içinde kocası, babası tarafından sözlü, fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalan kadınlarımız için ailenin özel sorunudur. Yapılan araştırma ve çalışmalar kadına yönelik şiddetin “evrensel bir gerçek” olduğunu gösterir.

Kadına yönelik şiddetin temel dayanaklarının sınıfsal,ulusal ve cinsel farklılıklar olduğu bir çok uluslararası belgenin ortaya çıkardığı bir gerçektir. Bu farklılıklar üzerinde gelişen çatışma ve savaş dönemlerinde, kadına yönelik şiddetin çok daha arttığı bilinmektedir. Ülkemizde ve dünyada kadına yönelik cinsel taciz ve tecavüz toplumun çözmek zorunda olduğu önemli bir sorun olarak önümüzde durmaktadır.

Kadına yönelik şiddet, sadece bireyler arasındaki bir ilişki bozukluğu değildir. Gerçek bir demokrasi üzerinde barışı kuramamış dünyamızda kadına uygulanan şiddet, baskı ve zora dayalı devletlerin yönetim anlayışının doğal bir sonucu olarak, her gün bir daha artarak

sürmektedir. Bu anlamda kadına uygulanan şiddet sistemin geliştirip güçlendirdiği bir olgudur.

Erkek egemen dünyamızda kadınlar, haklarının korunup geliştirilmesi ile ilgili bir çok örgütlenme yaratmış ve sorunun çözümü ile ilgili başarılı çalışmalar yürütmektedirler. İnsanlık tarihi aynı zamanda kadınların şiddete karşı mücadele tarihidir. Kadınlar şiddet karşısında adeta yalnızlaştırılmışlardır. Şiddeti, katılığı ve zorbalığıyla erkeksi bir anlayış olarak kabullenmek ve uygulamak, modern dünyamızda erkekler için bir utanç olmalıdır. Bu utancı ortadan kaldırmak için mücadele, en az kadınlar kadar erkeklerin de görevi olmalıdır.

Şiddete maruz kalmış kadının ilk başvuracağı kişiler, biz hekimleriz. Hekimlerimizin bu sorun karşısında toplumun diğer kesimlerinden çok da farklı davranmadığı açıktır. Bu açıdan biz hekimlerin, kadına yönelik şiddet karşısında bilinçli bir müdahalede bulunması en başta hekimlerimizin eğitilmesini bir görev haline getirmiştir.

Ankara Tabip Odası olarak, kadına uygulanan şiddete karşı başta meslektaşlarımız olmak üzere toplumu bu konuda duyarlı kılmak, soruna çözümler üretmek kararlılığımızdayız. Gerek düzenlediğimiz bu sempozyumu, gerekse bu kitabı, sorunun çözümüne atılmış bir adım olarak görüyoruz. Sizleri kadına uygulanan şiddetin çözümünde güç olmaya çağırıyoruz.

Dr. Binnaz BAŞARAN

Ankara Tabip Odası Yönetim Kurulu Üyesi

**KADINA YÖNELİK ŞİDDET VE HEKİMLİK SEMPOZYUMU
AÇILIŞ KONUŞMASI**

*Dr. Binnaz Başaran**

Değerli Meslektaşlarım, Sayın Katılımcılar.

Değerli Konuklarımız ve Basın Emekçileri.

Sizleri Sempozyum Düzenleme Komitesi ve Ankara Tabip Odası Yönetim Kurulu adına selamlıyorum.

Erkek egemen dünyada, kadının cılız sesini yükseltmeyi amaçladığımız sempozyumumuza hoş geldiniz.

Tarihin unutulmuş yapraklarına dönüp baktığımızda, bu gün ikincil insan konumuna indirgenmiş kadının görkemli varlığı ve insanlığa katkısı hemen gözümüze çarpar.

Neolitik dönemde verimli olan kutsaldır. Kadın doğurganlığı ve yaratıcılığı ile tanrılaştırılmıştır. Toplumda özel mülkiyetin ortaya çıkması ve kaba fiziksel gücün değer kazanması ile kadının yarattığı toplumsal kolektivizm bozulmuş, yerini rekabet ve çatışmalar almıştır.

Gılgamış Destanı, erkek tanrı Enki'nin, kadın tanrıça İnanna'yı nasıl aldatıp yetkilerini elinden aldığını anlatmaktadır. Yine Yunanlı Aiskhylos'un, Oresteio mitolojisinde Erkek tanrı Apolion'un ve Yargıç tanrı Athena ile birlikte Hermes'te nasıl babalık hukukuna geçildiğini anlatmaktadır. İşte topluma dayatılan erkek egemen hukukun bu güne taşıdığı sindirilmiş kadın ve bunun bir sonucu olarak da her yanında savaş, baskı ve şiddetin üretildiği bir dünya yaratılmıştır.

Kadın önderlerden Aleksandra Kolantay, bu gerçekliği şu sözlerle belirlemektedir. “Cinsiyete bağlı yol ayrımının tarihsel gelişim içinde kadına yakıştırdığı ikincil konum, insanlığın bir türlü gideremediği kamburlardan biridir.”

* Ankara Tabip Odası
Yönetim Kurulu Üyesi

Değerli konuklarımız; bilindiği gibi, Kadının tarihi aynı zamanda bir özgürleşme tarihidir. Kadınlar her dönemde haklarına kavuşmak için değişik örgütlülükler yarattılar. Dominik Cumhuriyetinde Trujilo diktatörlüğüne karşı kadınların oluşturduğu "Sosyal Değişim Hareketi" bu örgütlerden biriydi. 25 Kasım 1960'da bu hareket üyesi üç kadın; Mirabel kardeşler, arabalarından zorla indirilerek, önce tecavüz edilip sonra katledildiler. Latin Amerikalı ve Karayipli kadınlar bu vahşet karşısında günlerce tepkilerini sürdürmüşler ve şiddete,cinsel tacize karşı mücadelenin simgesi olarak bugünün yaygınlaşmasını sağlamışlardır. Böylece 25 Kasım "Kadınlara Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Dayanışma Günü " olarak kabul edildi. Ve Birleşmiş Milletler 1993 yılında "KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN YOK EDİLMESİ"bildirisini yayınlayarak, 25 kasım tarihini kadına yönelik şiddete tepki günü olarak kabul etti.

Bu bildiride kadına yönelik şiddet "*Cinsiyete dayalı ve kadınlarda fiziksel,cinsel, psikolojik herhangi bir zarar ve üzüntü sonucunu doğuran veya bu sonucu doğurmaya yönelik özel yaşamda veya kamu yaşamında gerçekleşebilen her türlü davranış,tehdit baskı ve özgürlüğün keyfi biçimde engellenmesidir.*" diye tanımlanmaktadır. Yani KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET EVRENSEL BİR GERÇEKTİR.

Günümüzde şiddetin evrenselliği ve yaygınlığı, korkutucu boyutlara ulaşmıştır. Aile içinde başlayan şiddet, kapitalizmin de etkisiyle toplumsallaşıp meşrulaşırken, ne yazık ki dünyanın birçok ülkesinde kadına yönelik çağ dışı uygulamalar, toplumun bir kültürü olarak benimsenmiştir.

Örneğin Hindistan'da, geleneklere göre yüksek miktarda drahoma ödenmesi gerektiği için kız çocukları, daha doğmadan aldırılmaktadır. Yine nüfus planlaması gereği her ailenin sahip olabileceği çocuk sayısının birle sınırlandığı Çin'de, yılda bir milyon

kız çocuğu,doğar doğmaz öldürülmektedir.UNICEF raporuna göre, bu yolla "eksilen" kadın sayısı 40-50 milyon dolayındadır.

Şiddetin evrenselliğini ve yaygınlığını gösteren araştırmalardan çok çarpıcı birkaç örnek vermek istiyorum: ABD 'de her 6 dakikada bir kadına tecavüz ediliyor. İngiltere'de her 7 kadından biri birlikte olduğu erkek tarafından tecavüze uğruyor.Yine Fransa'da 2000 yılında 20 ile 59 yaş arasındaki 50 000 kadının tecavüze uğradığını yapılan bir araştırma ortaya koyuyor. Ayrıca her ay Fransa'da 6 kadın aile içi şiddet nedeniyle yaşamını kaybediyor.

Ve Türkiye'de durum...Evet ABD'deki cinsel eşitlik merkezinin 50 ülkede 140000 kadınla yaptığı çalışmada, Türkiye'nin kadınların dayak yediği ülke sıralamasında %58 oranla Bangladeş, Etiyopya, Hindistan ve Mısır'ı geride bıraktığı tespit edilmiş.

Yine Türkiye'den bir örnek: Bu kez gözaltında yaşananlarla ilgili. Türkiye'de 1989-1994 Ağustos arasında gözaltı yerlerinde ve cezaevlerinde işkence gören 2689 kişinin 433'ü kadındır. İşkence gören kadınların 75'inin gözaltında bulunduğu süre içinde tecavüze uğradığı ya da cinsel tacizle karşılaştığı bildiriliyor.Ayrıca ülkemizin Güneydoğu bölgesinde yaşanan çatışmalarda ise onlarca kadın korucular tarafından cinsel şiddete ve tecavüze uğramıştır.

Saygıdeğer Konuklarımız ve Değerli Hekimlerimiz;

Son günlerde yine savaş rüzgarları estirilmektedir. ABD, Irak'a saldırmak için zemin oluşturmaya ve ülkemiz bu savaşa çekilmeye çalışılıyor. Şiddetin en yoğunlaşmış ifadesi olan savaşa asla sessiz kalmayacağız. Savaşlara karşı çıkışımızı çok değerli hocamız Prof. Dr. Nusret Fişek'in sözleriyle aktarmak istiyoruz.

“Barışı düşünürken, bir hekim olarak akla ilk gelen Hipokrat'ın yeminidir. Biz hekimlere ‘Kişinin yaşamına ana karnından ölümüne kadar saygılı olacağım. Onları hastalıklardan ve sakatlıklardan koruyacağım. Kişiler arasında ayrıcalık varolmadan hastalananları tedavi edeceğim. Yaşamlarını gücümün yettiği kadar uzatacağım’ diye yemin ettirdiler. Savaşlara karar verenler ne yapıyorlar? insanları birbirlerine öldürtüyorlar. Sadece eli silahlı olanları değil, evlerinde

yaşayan çocuk ve kadınları da öldürüyorlar. Diyelim ki insanlığın kaderini ellerinde tutan politik önderler insafli olacaklar ve bir savaş başlatmayacaklar. Yapılmakta olan savaş hazırlıklarının neden olduğu harcamalara ne diyelim? Bu para ile tüm insanlara daha sağlıklı, daha mutlu ve esenli bir yaşam sağlamak olasıdır.” Hocamıza katılmamak mümkün müdür?

Bilindiği gibi savaşlar diktatörlüğe, barış ise demokrasiye yol açar. Demokrasiye en çok ihtiyaç duyduğumuz bu dönemde, savaşa karşı barışı yükseltmek, ölüme karşı yaşamı savunmak biz hekimlerin vazgeçilemez bir görevi olarak anlaşılmalıdır. Görüldüğü gibi kadınlara yönelik şiddetle başlayan ve toplumsal bir sorun haline gelen şiddet her şeyden önce bir toplum sağlığı sorunudur. Bu toplumsal hastalığa müdahale etmek herkesten önce biz hekimlerin görevidir.

Ankara Tabip Odası olarak, toplumun yarısı olan kadına uygulanan şiddetin toplumumuza verdiği zararın bilincinde olarak kadının özgürleşme mücadelesinin yanında olduğumuzu belirtiyor. Şiddetsiz, özgür bir yaşam adına sizleri selamlıyoruz.

**KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN TARİHÇESİ,
NEDENLERİ ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

*Dr. Didem Gediz Gelegen**

“Tüm gökler ve topraklar için, onlara tahakküm edenleri bir defada değiştirmek –bunu yapabilmek- için, biz, isimsizler, yüzü olmayanlar, kendini ele verenler, profesyonel umutlular, adımları karanlık olanlar, biz saraylarda sesi olmayanlar, özel arazilerde yabancı olanlar, tarihin mülksüzleri, vatansızlar, taze öfkenin sahipleri, sahici kadınlar. En küçükler, en onurlular, en sonuncular, en iyiler... Bize şimdi gereken şey, sözlerimizi alabilsin diye kardeş kalbin kapısını açabilmektir.”

Merhaba Sevgili Konuklar,

Biz, Ankara Tabip Odasındaki kadınlar için kadına yönelik şiddet, gazetelerin üçüncü sayfa haberlerinden ve şiddete uğrayan kadınların tedavi edilmesinden öte bir anlam taşıdığı için bugün buradayız.

Kadına Yönelik Şiddet sempozyumu Ankara Tabip Odası için bir ilk. Tıp, uzun yıllar kendi ataerkil kurumsal yapısının bir yansıması olarak kadına yönelik şiddeti ciddi anlamda ele almadı. Kadın, öncelikle üretkenliği üzerinden araştırma konusu oldu. Tıp camiasında yıllarca, “kadın” denince akla hemen ardından “doğum” geldi. Türkiye’de kadınlara yönelik tek ciddi sağlık hizmeti ana-çocuk sağlığı hizmetleridir. Oysa, kadın önce birey.

* ATO

Önce kendisi. Böyle bakılmadığı sürece kadınların birçok sorunu, sağlık sorunları da, çözümsüz kalıyor.

Öyleyse, şimdi sormanın zamanıdır: Biz hekimler kadına yönelik şiddetin neresindeyiz? Örselenmiş kadını tedavi etmekle yetinecek miyiz? Bekaret denetimi gibi bir müdahalede şiddetin bizzat uygulayıcılarından mıyız?

Tıbbı toplumsal cinsiyete duyarlı bir bakış açısı kazandırmanın vakti geldi de geçiyor. Ne mutlu ki, artık bir çok yerde bu yönde çabalar var.

Türkiye’de kadına yönelik şiddetin tartışılması, aslında, tıp dışı alanlarda da oldukça yeni. Yaklaşık yirmi yıl önce feminizmle birlikte gündeme geldi.

Yüzyıllardır yaşanan bu sorunu kendi adıyla ananlar, açıkça “Dayağa Hayır” diyenler 80’lerin ilk feminist kadınları oldu (1). Şiddet o yılların en çok tartışılan konusuydu. Hatta çoğu kez diğer konuları gölgede bırakıyordu (Yıldız Ecevit, 14.11.2002 tarihli söyleşi). Bu yüzden feminist deyince bizde ilk akla gelen şey “mor iğneler” oluyor. Yine o yıllarda kadın örgütleri ilk sığınma evlerini açtı.

90’larla birlikte kadına yönelik şiddet hem daha fazla akademik araştırmanın konusu olmaya ve hem de devlet gündemine girmeye başladı. 1995 yılı Dünya Kadın Konferansına sunulan Türkiye raporunda, şiddet, kadın yaşamına dair on iki stratejik alandan dördüncüsü olarak anılıyor(2). 1998’de çıkan Ailenin Korunmasına Dair Kanunla, aile içi şiddet konusunda, devlet olaya müdahil olmaya ve şiddet uygulayan eşe yaptırım uygulamaya başladı.

2000'lere gelince, günümüzde, ne yazık ki, 80'li yılların gönüllü çabalarla kurulan kadın sığınaklarının hepsi kapalı. Bugün kadınlar, sokak ortasında, bazen bir polis, bazen de bir gazeteci ordusunun gözleri önünde bıçaklanabiliyor ya da kurşunlanabiliyor. Kadın yaşamları yoksulluğun getirdiği şiddetle sarsılıyor. Dilimiz "trafik terörü"nden sonra yeni bir terim kazanıyor: "Kapkaççı Terörü"...Bugün konuyu yeniden ele almaya çok ihtiyaç var.

Biz kadın hekimler, bu buluşmanın vesilesi olduğumuz için çok sevinçliyiz. Ayrıca, hep ayrıcalıklı, prestijli bir meslek sahibi olarak görüldüğümüz için, pek akla gelmez, ama bizler de evlerimizde ve iş yerlerimizde şiddeti yaşıyoruz. Araştırmalar kadın doktorların yaklaşık %75'inin cinsel tacize maruz kaldığını gösteriyor(4). Bu anlamda sempozyum boyunca konuşacağımız, başka kadınların değil hepimizin hikayesidir...

KAYNAKLAR

- 1) Işık, Nazik (2002). “1990’larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem ve Düşünceler”, *90’larda Türkiye’de Feminizm* içinde, (der.) Aksu Bora, Asena Günal, İletişim Yayınları, İstanbul.
- 2) *Eylem Platformu ve Pekin Deklarasyonu*, Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Pekin, Çin, 4-15 Eylül 1995, TC. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü yayını.
- 3) Gelegen, Didem Gediz (2001). “*The Gendered Climate of Medical Profession: A Case Study Of Women Doctors in Ankara*”, yayınlanmamış dönem projesi.

ATAERKİLLİK ve ŞİDDET KÜLTÜRÜ

*Pınar Selek**

Binlerce erkek cinayetten, tecavüzden, yaralamadan, gasptan dolayı cezaevinde yatıyor. Yüz binlercesi bu suçlardan yatıp çıkmış, binlercesi de yakalanmamış olarak hayatını sürdürüyor. Bu olayların mağdurları genellikle kadınlar. Ortalık bir savaş alanı gibi. Sadece mahkeme dosyaları üzerinden yapılan kaba araştırmalar bile, erkeklerin kadınlara vahşi bir savaş başlatmış olduğunu gösteriyor. İki senelik bilanço Afganistan ya da Çeçenistan’ da kileri geride bırakan bir savaş manzarası ortaya çıkarıyor.

Bulvar gazetelerinde her gün en az üç dört vahşet haberi okuyoruz. Ve genellikle verdiğimiz tepkiler şaşkınlık dolu. “Nasıl olur?” diyoruz. Sanki biz tüm bunların dışındayız, bulvar gazetelerine çıkan kadın ve erkekler başka bir ülkede yaşıyorlar, sanki biz bu ülkede, bu şiddet ikliminde yaşamıyoruz.

Belki herkes dayak yemiyor, tecavüze uğramıyor, gözaltında işkence görmüyor ama hepimiz türlü şiddet biçimleri tarafından kuşatılmış durumdayız. Herhangi bir varlığa bedensel ya da ruhsal olarak zarar veren her edimi şiddet olarak tanımlıyorsak, gündelik hayatımız, sosyal ve siyasal ilişkilerimiz sürekli şiddet üretiyor, diyebiliriz. Kimisi daha ince ama daha derin. Kimisine o kadar alışmışız ki fark etmiyoruz. Şiddet, tarihin, toplumun, siyasetin ve akıp

* Sosyolog

giden yaşamın her hücresine sinmiş. Herhangi bir alanda uygulanan bir şiddet edimi diğer şiddet edimlerinden besleniyor ve onları besliyor.

Şiddet biçimleri arasında öncelikler hiyerarşisi yaratmadan, her birini kendi özgünlüğü içinde çözmek gereklidir. Ama bir toplumda yaşanan şiddet biçimlerini birbirinden kopuk münferit olaylar gibi ele alırsak aşamayız. Bu nedenle, hukuksal ölçüler ve tedbirler ancak şiddetin yönteminin değişmesine neden oluyor. Üstelik bu yaptırımların şiddet üretme özellikleri de son derece güçlü. Çünkü kapatma, mahrum bırakma, yalıtma, marjinalleştirme gibi caydırıcılık hedefleyen yöntemler de şiddet içeriyor ve şiddet şiddetle durdurulmaya çalışıldığında daha da büyüyor, şiddet şiddeti sürekli olarak doğuruyor. Şiddeti çözmek için toplumu çözmek, aşmak için toplumsal dönüşümü gerçekleştirmek gerekiyor. İnsan bunu yapabilecek güçtedir.

İnsanların bedensel, törel, ahlaki, moral, manevi bütünlüğüne veya mallarına, simgesel, sembolik ve kültürel değerlerine oranı ne olursa olsun zarar verecek herhangi bir davranış bir şiddet edimidir. En kısa tanımıyla özgürlüğün kısıtlanmasıdır şiddet. Rahatça gelişmesini ya da tamamlanmasını engellemek üzere bazı doğal süreçlere, alışkanlıklara yersiz kısıtlamalar getirir. Öncelikle kişisel iktidar türlerinin çeşitli biçimlerinden kurumsal iktidarlara kadar uzanan bir yelpaze içinde tahakküm kurmak ve otorite oluşturmakla başlar. Dolayısıyla, şiddet egemenlik ilişkileri içinde gelişir. Yani nerede egemenlik ilişkisi varsa, orada şiddet vardır.

Şiddetin gücünü nereden aldığını, nasıl bir toplumsal zeminden beslendiğini, binlerce yıldır neden aşılamadığını anlamaya çalıştığımız da ataerkillik kavramıyla karşılaşırız.

Tarihsel süreç içinde oluşmuş, çeşitli iktidar ilişki biçimleriyle beslenmiş ve bugüne kadar kendisini yenileyerek güçlendirmiş olan ataerkillik, bin yıllardır çözülmeyen kadın-erkek çelişkisinde üretilen iktidar ve şiddet kültürünün diğer iktidar biçimleriyle iç içe geçerek sosyal, siyasal, düşünsel, kültürel bir egemenlik sistemine dönüşmesi olarak tanımlanabilir. Bir diğer ifadeyle, ataerkillik, erkeklerin kadınlara açtığı savaşın tüm topluma yayılarak topyekünleştiği bir sistemdir. Bu sistem toplumsal cinsiyet rollerini ve söylemini sürekli olarak yeniden üretir. Belirli bir toplumsal yapının biyolojik cinsiyet farklılıklarına atfettiği anlamlar bütünü olan toplumsal cinsiyet algısı, tüm davranışlara, politikalara, yaşama biçimine, anlayışlara kendi rengini verir. Kadınların da pekala benimseyip uyguladıkları eril anlayışlar, ataerkil egemenlik ve şiddet kültürünün taşıyıcılarıdır.

Ataerkil sistem içinde, dışlama, inkar, yok sayma, asimilasyon, ayrımcılık, kendine bağlama, komploculuk, yoksun bırakma, kendine benzetme, belletme, normalleştirme, kapatma, rehabilitasyon, marjinalleştirme, terbiye etme, kaba güç, yok etme gibi erkek aklı dayanan iktidar yöntemleri, binlerce yıllık deneyimlerle gelişmiş ve zenginleşmiştir.

Ataerkillik örüntüsü üzerinde, emek sömürüsüne, insanın doğa karşısındaki egemenliğine, cinsiyetçiliğe, militarizme, milliyetçiliğe, ırkçılığa, heteroseksizme, yaş hiyerarşisine vb. dayalı çeşitli toplumsal

şiddet türleri kimi zaman içiçe, kimi zaman birisini öne çıkararak uygulanır.

Hayvan-insan, kadın-erkek, büyük-küçük, doğa-kültür, zengin-fakir, egemen kültür-alt kültür, ezen-ezilen, güçlü-gücsüz, silahlı-silahsız, sağlıklı-“sağlıksız”, güzel-çirkin, heteroseksüel-eşcinsel, sakat-sağlam, siyah-beyaz, bilgili-bilgisiz, yetenekli-yeteneksiz, akıllı-deli vb. ayrımlarla gelişen egemenlik kültürü sınıfsal, cinsel, kültürel, sosyal, dinsel ve etnik alanlarda kendini sürekli olarak yeniden üretir. Bu üretim içinde şiddet içselleşir, olağanlaşır, genelleşir.

Tüm egemenlik ilişkilerinin, analitik olarak farklı da olsalar, birbirini beslediğinden ve içiçe geçtiğinden hareketle, egemen sınıfların bu kültüre dayanarak iktidarlaşabildikleri söylenebilir. Sınıflar değişse de egemenliğin cinsel rengi aynı kalır. Bu renk özsel değildir, toplumsal anlamda yeniden ve yeniden inşa edilir. Şiddetin toplumsal inşasının örneklerinden biri ulus devlettir. Ulus devlet, tıpkı aşiret ve aile yapısı gibi ataerkil sistem içinde meşrulaşmış şiddetin biçimlerinden biridir. Bir yandan varlığı dışlamaya ve her türlü ayrımcılığa dayanır, bir yandan da tüm şiddet biçimlerini kendi varlığı adına meşrulaştırır. Örneğin savaşı.

Savaş da, rengi sürekli değişen erkeklikle iç içe gelişen bir süreç olarak okunabilir. Daha çok erkeklerin savaşması, savaş kararlarını erkeklerin vermesi bu durumun göstergelerinden sadece biridir. Savaşın erilliği, iktidar ve şiddet kültürüyle, bu kültürün sistemleşmiş hali olan ataerkillikle bağlantılıdır. Bu kültür kadınlarda da içselleştirilmiştir ama asıl taşıyıcı erkeklerdir.

Her şeyden önce, ordu, tarihin başlangıcından beri, eril bir kurumdur. Askerlerin hemen hemen hepsi erkektir. Feminist kuramcılara göre orduların erkeklerden oluşması tamamen öz bilinçli siyasi politikaların bir sonucudur. Buna göre, ordu, erkekliğe dayalı bir organize şiddet kurumudur ve buradaki sınıfsal ve etnik buluşma erkeklik örüntüsünde gerçekleşir. Militarizmin uygulayıcılığının erkeklere yüklenmesi de boşuna değildir. Yücelterek işletme denilen bir nevi ittifak politikasıdır. Zaten bu da zor olmaz. Çünkü erkeklik ölçüleriyle askeri roller birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır. İnşaa edilmiş toplumsal erkek rollerinin zaman içinde militarize edilme potansiyeli çok daha fazladır. Bu nedenle, adı “savaş” olarak konarak meşrulaştırılmış silahlı çatışmalarda doğrudan savaşçı olmayan kadınlar, en büyük şiddeti yaşayan toplumsal kesim olurlar. Bu, egemen sınıfların ya da ordu yöneticilerinin adını koyarak ifade ettikleri resmi bir talimat değil, toplumsal erkekliğin ortaklaşmış anlayışlarına dayanarak gerçekleşir.

Feminist kuramcılar sadece savaşlara ve ordulara kadın ve erkek katılımı meselesine odaklanmazlar. Savaşın ve militarizasyonun temeli olan ataerkillik kadın ve erkeklerin toplumsal rollerinden bağımsızlaşmış bir sistemdir. Dolayısıyla militarizasyon sadece erkeklerin eliyle değil, ataerkil sistemin şiddet aracı haline getirdiği toplumsal ve siyasal kurumların eliyle gerçekleşir.

Bu yüzden militarizm çözümlenmeden şiddetin toplumsal yaşam içindeki kurumsal gücü de anlaşılabilir olur. Savaşın meşru olduğu, savaşa göre örgütlenildiği, savaş kurumlarının varlığını sürdürdüğü bir toplumda şiddet de meşru olacaktır. Savaş örgütlenmesi

ise kendi meşruiyetini toplumsal egemenlik ilişkilerinden ve bu ilişkilerde her gün yeniden üretilen şiddetten alacaktır. Toplumsal erkeğin konumu ordunun konumunu besleyecektir. Ordu tarihin başından beri erkekler tarafından kurulmuş, tüm değerleri, örgütsel yapısı, söylemi, sosyal örüntüsü sapına kadar eril bir kurumdur. Bu kurum kadınları bilinçli olarak dışlamış ve her zaman erkeğin yeniden üretiminde çok önemli bir rol oynamıştır. Örneğin bu ülkede her Türk erkeği gençlik çağının iki yılını askerlik yaparak, yani tek tip elbise giyerek, insan öldürmeyi, katliam yapmayı öğrenerek geçirmiştir. Ve Mehmet Bal olayında olduğu gibi, bir erkek “ben insan öldürmeyi öğrenmek istemiyorum, komutanım demek istemiyorum, kimsenin önünde hazır olda beklemek istemiyorum dediğinde” elleri arkadan kelepçelenerek hücrelere atılmakta, işkence görmekte, halkı askerlikten soğutmak suçlamasıyla yargılanmaktadır.

Toplum askerlikten soğutmak ne demektir? Toplum askerliğe yakınlaşmalı mıdır?. Militarizm bunu emreder. Askeriyede üretilen değerler toplumsallaşmalıdır. Bu ülkede yıllardır olan bu. Muazzam bir militarizasyon altındayız. İlk okullarda giydiğimiz tek tip kıyafetler, küçücükken asker gibi tekrarladığımız “Türküm, doğruyum, varlığım Türk milletine armağan olsun..” gibi antlar bizi militarize etmedi mi? Şimdi medya bunu yapmıyor mu? “İnfaz timi” gibi sözlerle sahaya çıkan futbolcuların etrafında üretilen söylemler militarizasyonun ülkemizde geldiği düzeyi ortaya koymuyor mu?

Şiddete dayalı imgeler, düşünceler, duygular, kavrayış ve tahayyül şekilleri bütün topluma nüfuz edip herhangi bir çatışmanın silah zoruna başvurmaksızın çözüme kavuşturulması düşünülemez hale

gelince, militarizasyon gerçekleşmiş demektir. Toplumun bütün kurumlarına şiddet hakim olur ve savaş, çarpışma, dövüş, kan, zafer yenilgi, hain fikirleri sivil konularda bile gündelik hayatın bir parçası haline gelir.

“Karısına tecavüze yeltenen erkek gücünü nereden almaktadır?” sorusu böylece yanıtlanıyor. Kızını döven bir baba, namus için tetiği çeken ağabey tüm ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel ilişkilerin erkek egemen kurumlar tarafından belirlendiği bir toplumda yaşıyorlar. Uyguladıkları şiddeti toplumsal ilişkiler içinde öğreniyorlar. Siyasette, ekonomide, gündelik yaşamda şiddet dışında bir yöntem bilinmiyor. Üstelik içinde bulunduğumuz süreçte teknolojinin geldiği düzey şiddetin yıkım düzeyini son derece arttırdı. Teknolojiyi elinde tutanların egemenliğindeki dünya bir esir kampına dönüştü. Erkekliğin bu kadar güçlü, bu kadar kurumsal olduğu bir çağda tek tek erkeklerin kadınlara şiddet uygulaması şaşırtıcı değil.

Erkekler erkek egemenliğinin tek uygulayıcısı değillerdir. Şiddet üretim merkezleri haline gelen toplumsal kurumlar da erkek. Ve tüm erkeklikler birbirine dayanarak, birbirini besleyerek iktidarlarını sürdürüyorlar. Onlara karşı tek tek yürütülen mücadeleleri yeterli görmek bizi dar hedeflere boğar, küçük kavgalar içinde yıpratarak işlevsizleştirebilir. Binlerce yıldır toplumsal, siyasal kültürel yaşamla içiçe gelişmiş olan ataerkillik, tek başına sınıf iktidarının sona ermesiyle değil, her alanda şiddete ve egemenliğe karşı mücadele edilerek yıkılabilir. Bunun için şiddeti total anlamda reddetmek gerekir. Şiddeti başlatana da, şiddeti sürdürüp tırmandırana da durup düşünme fırsatı veren daha özgürlükçü bir yol bulunabilir. Sorunların

çözümünde, çatışmaların gerçekleşmesinde şiddetten arınmış yöntemler geliştirilirse, bu yol bir daha kapanmaz.

Eğer tüm dünya bizim ezilmişliğimizi yeniden üretiyorsa, tüm dünyayı değiştirmek en çok bize yarıyor. Üstelik, en derin egemenlik kökleri bize bağlı olduğu için biz hareket edersek her şey sarsılacak gibi görünüyor.

Sanki tüm dünya, balıklardan bulutlara, tüm doğa yüzünü çevirmiş umutla bize bakıyor. Bu umudu büyütme tüm kadınlara düşüyor.

BİR İKTİDAR ARACI OLARAK CİNSEL ŞİDDET

*Doç. Dr. Serpil Sancar Üşür**

CİNSEL ŞİDDETEN SİYASAL ŞİDDETE:

EGEMEN ERKEKLİK PERFORMANSINI ANLAMAK

Cinsel şiddeti siyasal şiddetle ilişkilendiren şey, her ikisinde de şiddet uygulayıcılarının büyük bir çoğunlukla erkek olmasıdır. O zaman şöyle bir soru sormalıyız: İnsanlara şiddet uygulamak, yani onlara istemedikleri bir şeyi zorla yaptırmak acaba erkek olmakla mı ilişkili? Şiddet uygulamanın biyolojik olarak erkek olmakla ilişkili olduğunu söyleyemeyiz. Şiddetin bir genetik kod ile insanlarda var olduğuna dair bir bilgiye sahip değiliz. Zaten öyle olsaydı şiddetin yeryüzünden yok edilebileceğine dair bir umudumuz da hiç olamazdı. Tersine, şiddetin, kültürel/toplumsal olarak yaratılan, öğrenilen ve zaman ve mekana göre değişen bir şey olduğunu ve ‘egemen erkeklik’ dediğimiz şeyin performansı ile ilgili olduğunu biliyoruz. Yani biyolojik olarak erkek olmakla değil, ‘erkeklik’ denen kültürel performansa atfedilen özelliklerle ilgili bir durum söz konusu.

Eril şiddetin kendisi de (sembolik ya da fiili) şiddet tarafından kurulur. Şiddet deyince boyun eğdirme ve vazgeçirme amaçlı aşağılama, alay etme, engelleme, fiziki zarar verme, sakatlama ve öldürmeye kadar giden davranışlar kastedilir. Cinsel şiddet deyince

* A.Ü. SBF öğretim üyesi
Kadın Araştırmaları Merkezi Md. ve
Kadın Çalışmaları ABD Başkanı

de genellikle erkeklerden kadınlara yönelen ve erkeğin otoritesini, üstünlüğünü kabul ettirmeye yönelik şiddeti kastederiz. Bunun gerçekleşmesi için her erkeğin şiddet uygulayabilir ve bunu normal ve gerekli kabul edebilir hale getirilmesi gerekir. Tartışılması gereken asıl soru, erkeklerin şiddet kullanmayı nasıl öğrendikleri ve bunu nasıl doğal, gerekli ve ahlaki bulduklarıdır. Bunu anlamak için erkekler arasında yaşanan şiddet ilişkilerine bakmak gerekir. Çünkü, cinsel şiddetin göz ardı edilen önemli bir boyutu erkeklerden diğer erkeklere yönelen ve ‘erkekligi ispatlama’ ya kışkırtan cinsel şiddettir. Bütün erkekler diğer erkekler tarafından sürekli ‘erkeklik normu’na uygun davranıp davranmadıkları açısından denetlenirler ve erkekliklerini ispata davet edilirler.

Erkeklik deneyimi, arkadaşlık ilişkileri içinde ‘birbirini kollama’ ya da ‘birbiriyle yarışma’ formu içinde olabileceği gibi rakip/düşman erkekler arasındaki üstün gelmeye dayalı savaşıma stratejileri çerçevesinde de gelişebilir. Erkeklerin şiddeti öğrenme süreçleri işte bu denetleme ve destekleme pratiklerinde gerçekleşir.

Yaşadığımız kültürdeki ‘egemen kadınlık’ ve ‘egemen erkeklik’ tanımlarına bakarak cinsiyet tanımlarının şekillendirdiği toplumsallığı daha yakından anlayabiliriz. ‘Doğru cinsiyet tanımları’ da diyebileceğimiz bu egemen kadınlık ve erkeklik tanımları herkese iyi bir kadın ve iyi bir erkekte olması gereken özellikleri benimsetir. Bu özellikler birbirine karşıt ve birbirini dışlayıcı bir biçimde

tanımlanırlar. Erkeklerin sert, dayanıklı, güçlü, kararlı, irade sahibi, sebatkar, cesur, acıya dayanıklı, başarı arayan, koruyucu olma gibi özelliklere yaklaştıkları ölçüde ‘erkek’ olabilecekleri inancı karşısında; kadınların yumuşak, duyarlı, sabırlı, fedakar, vazgeçmeyi bilen, sevecen, diğerkam oldukları ölçüde iyi bir kadın olarak tanımlanabileceğini biliriz. Bu kadınlık ve erkeklik özellikleri elbette ki normatiftir; ideal durum tanımları yapar ve gerçek hayatta hiç bir zaman bir kadın veya bir erkek bu özelliklerin hepsine birden sahip olup ideal bir erkek veya ideal bir kadın olma başarısını gösteremezler. Ayrıca, bu işin püf noktası ise erkeklik özelliklerinin kadınlık özelliklerinden daha fazla bir toplumsal değere sahip olmasıdır; daha üstün ve istenir nitelikler tanımına uymasındır. Bu durum ister istemez erkeklik özelliklerini daha değerli kılar. Diğer yandan, kadınlık özelliklerinin doğuştan gelen biyolojik özellikler olduğuna inanılır; erkeklik özellikleri ise ancak bir çaba ile, bir ‘performans’ ile kazanılabilir; hatta bu performans gerçekleşmezse ‘erkeklik’ in kaybedilebilir bir şey olduğu da meselenin özünü oluşturur. Gerçek hayatta hiçbir erkek bu özelliklere sahip olmak için çok fazla istek göstermez; çünkü gerçekleştirilmesi zor, zahmetli ve bir çok acılı deneyim içeren özelliklerdir bunlar. Çoğu erkek ayak direr, mızızızlanır ya da açıktan karşı çıkar. İşte, ‘ideal erkeklik’ ile ‘varolan erkeklik’ arasındaki bu mesafe gerçek hayatta her zaman vardır ve bu mesafe erkeklere, sürekli, egemen erkeklik normlarına yönlendirme mekanizmalarının işlevsel olduğu bir yaşam alanını dayatır. ‘Erkek dünyası’ denen bu alanın deşifresi bize şiddetin nasıl öğrenildiğini ve

bazı güçler/hazlar elde etmek için kullanılması normal bir araç haline nasıl geldiğini gösterir.

İdeal erkeklik ile varolan/gerçekleşen erkeklik arasındaki mesafe erkeklerin 'daha doğru erkek olmak' için kendi içlerinde, birbirlerine uyguladıkları denetim ve şiddeti meşru kılar. Doğru erkek olması için bir erkeğe uygulanan alay etme, dışlama, sınırlama, dayak ve fizik acı çektirerek yola getirme, şiddeti erkekler arası normal bir ilişki tarzı haline getirir. Öte yandan, ideal kadınlık ile varolan/gerçekleşen kadınlık arasındaki mesafe de 'daha iyi' kadın olmaları için – genellikle erkekler bazen de yaşlı kadınlar tarafından-kadınlara uygulanan şiddeti gerekli (!) kılar. Gerektiği gibi namus kalıplarına uymayan, sürekli kuralları bozma potansiyeli taşıyan kadınlar 'yola getirilir' ve kadınlığa uymayan davranışları engellenmeye çalışılır. Yani, ideal erkeklik ve ideal kadınlık tanımları ile gerçekte yaşayan kadın ve erkeklerin birbirine benzememe hali şiddete dayalı iktidar ilişkilerinin yaşam alanıdır. Bu ideolojik stratejiler kadınlık ve erkeklik anlamları üzerinde sürekli disipline edici şiddet pratiklerini besler. Diğer bir deyişle kadınlığı 'disiplin' e sokacak 'erkeklik', ancak somut erkeklere uygulanan sembolik ya da fiili şiddet ile olanaklıdır. Erkeklere ve kadınlara uygulanan şiddet arasındaki fark ise erkekliği kuran eril şiddetin onu uygulayan her erkeği ödüllendirmesi iken, bir erkek tarafından şiddete uğrayan bir kadının bunu bir aşağılanma ve kimlik parçalanması olarak yaşamak zorunda olmasıdır. Toplumsal iktidarın yönetme pratiğinin temeli de burada yatar.

Erkeklik Ritüelleri şiddetin okuludur.

Erkeklik deneyimlerine yakından baktığımızda ‘erkeklik ritüelleri’ diyebileceğimiz bir dizi sembolik eylemle yüzyüze geliriz. Rekabete ve kimin üstün olduğunu saptamaya dayanan erkek çocuk oyunları, sarhoş olmadan kimin daha çok içeceğini saptama(!) yarışmasının alttan alta yürüdüğü içki içme törenleri, sırların saklanması kuralına dayalı paralı/gönüllü gizli cinsel ilişki deneyimleri, arkadaş/namus/kutsallıklar adına girilen kavgalar, sallanan yumruklar, futbol maçlarına ‘erkek erkeğe’ giderek eğlenme estetiği, mazbut bir kız bulup evlenme arayışının gizlediği şiddet ve kamu yararı adına nötrleştirilmiş en saldırgan erkeklik ritüeli olan askerlik. Bütün bunlar, sürekli, erkekliğin yeniden tanımlandığı, öğrenildiği/öğretildiği, denetlendiği, kabul/red mesajlarının sürekli iletildiği kültürel pratiklerdir. Bu deneyimler erkeklik normlarına yeterince uymayan erkekleri aşağılama, alay etme, dışlama, zorlama, eleştirme yoluyla disipline etmeye yarar. Bu süreçler içinde her bir erkek, erkekler cemaatine kabul edilmek için gerektiğinde acı çekmeyi (sünnet olmak, arkadaşı uğruna dayak yemek, içki içmek, v.b.) ve gerektiğinde şiddet kullanmayı (askerlik, v.b.) öğrenir. Şiddet, hem kendini hem de erkeklik normlarını korumak için uygulanması gereken bir ‘kötülük’ olarak meşrulaşır. Şiddet, erkeklerin kendi aralarındaki hiyerarşiyi de saptar; bu hiyerarşiyi yeni bir güç dengesi oluşana kadar-yeni bir ‘en güçlü’ çıkana kadar- düzen ve istikrar içinde tutmayı sağlar. Öte yandan bu deneyimler, bir erkeğe, erkekler cemaatinden dışlanması gereken erkekler (kadınsı ya da eşcinsel erkekler, v.b.) ile kadınlar ve çocuklar üzerinde şiddet kullanma olanağı sağlar. Çünkü

şiddet, erkek olmayı beceremeyen erkeklere ve erkekleri başka erkeklerle çatışma noktasına getiren kadınlara (erkeklerin namusuyla oynayan kadınlara) karşı kullanılır.

Askerlik, futbol ve pornografi erkeklik ritüelleri içinde kurumsallaşan pratikleri içerdiğinden özel önem taşırlar. Modern ordular, zorunlu ve bedelsiz askerliği, bütün erkeklerin genç yaşta yaşayacağı bir erkeklik pratiği olarak kurarlar. Askerliğin ana mantığı o güne kadar edinilmiş bütün erkeklik deneyimlerini silip yeni baştan her şeyi formatlamak ister. Bunun için bütün erkekleri/askerleri önce bütün kişilik özelliklerinden soyar; giysilerini çıkartır, saçlarını ve sakallarını keser. Tek tip giydirir, yedirir ve topluca yaşatır. Adsız ve unvansız, sıradan erkekler haline geldikten sonra bütün kurallar yeni baştan öğrenilir: Hangi güce itaat edilir, güç dengesi-eşitliği nasıl bir mücadele ile kazanılır, ortak kurallara uyma nasıl gerçekleşir; uyku, yemek gibi kişisel zevklerden gerektiğinde vazgeçerek kendi bedenini nasıl disipline edebilirsin; soyut/kutsal amaçlar için ölmeyi/öldürmeyi göze almak nasıl olanaklıdır? Bütün bu özellikleri kazanmak kendi içinde dişil/kadınsı olan her şeyi reddetmeyi gerektirir. Duyarlılık, empatiye dayalı anlama, estetiği önemseme, yaşayan her canlıyı koruma gibi insan davranışları dişillik olarak tanımlanır ve aşağılanır. Bu, kendi kişiliklerindeki ve diğer insanlarda gördükleri ve 'kadınsı' olarak tanımlanmış insani özellikleri aşağılama, önemsememe ve giderek bunlara karşı üstünlük iddiası geliştirme pratikleri olarak yaşanır. 'Erkeksi' olanlar dışındaki bütün insani özellikler araçsallaştırılarak ikincilleştirilmeye çalışılır. Bütün bunları öğrenmek ve içselleştirmek için erkeklere 'kurallı' şiddet uygulanır; erkeklerin

birbirlerine de bu şiddeti uygulaması onaylanır. Kendisine uygulanan şiddete dayanma soğukkanlılığını gösterebilen erkekler, erkeklik normlarına uyum göstermiş olurlar ve erkek olmanın nimetlerinden yararlanmak üzere 'erkeklik'e kabul edilir. Erkeklikleri onaylanmış erkekler başkalarının yaşamları hakkında karar verebilme ayrıcalığına kavuşur. Evlilik, babalık ve namusa dayalı normlar sayesinde her erkek kendine bağlı kadınlar ve çocuklar üzerinde bu gücü kullanabilir hale gelir. Namus ile ilgili normlar erkekliği 'vatanın namusu'nu koruma görevi ile ilişkilendirir ve siyasal olanın alanına sokar. Çünkü aile ve evlilik ile ilgili zihinsel modelleme tarzı ile ulusu ve vatani koruma ve sürdürme amaçlı zihniyet kurgularıyla benzeşir ve üst üste çakışır.

Siyasal İktidar ve Eril Şiddet

Siyasal iktidar, basit bir tanımlama yapacak olursak, önce insanların emek güçlerinin, sonra bu insanların arzularının ve giderek bunların kamusal ilişkilerinin (sokaktan devlete çeşitli mekan ve bağlamlarda gerçekleşen ilişkilerinin) örgütlenmesidir. Bu üç alanda insanların yaptıklarının örgütlenmesi siyasal iktidar ilişkileri sayesinde gerçekleşir. İktidar, insanların piyasa denem ilişkiler içinde neyi üreteceğini ve üretilenin kimin tarafından sahiplenileceğini belirler. Aile ve evlilik ise kadınların emeklerine karşılıksız olarak el konulması ilişkilerini örgütler. İktidar, kamusal alandaki ilişkilerde kimin sözünün daha önemli ve doğru olduğunu belirler. Siyasal iktidar ilişkileri bütün bu alanlarda yaptığı düzenleme işlevini büyük ölçüde şiddetin kullanılmasını düzenleme becerisi sayesinde gerçekleştirir. Sokağın düzeni içinde şiddetin örgütlenmesi ile bir devlet ayrıcalığı olarak kurallı şiddetin polis, mahkeme, hapisane gibi kurumlar aracılığı ile

düzenlenmesi birbiriyle ilişkilidir. Şiddet bir siyasal iktidar aracı olarak örgütlenip kurumsallaşır.

Siyasal iktidar pratikleri içinde belki de üzerinde en çok durulması gereken, arzunun nasıl örgütlendiğidir. Arzu, insanların ulaşmak ve sahip olmak istedikleri şeylerle ilgilidir. Bedensel formlar, ten ve saç renkleri, konut, giysi, araba gibi tüketim eşyalarının yaşam içindeki konumlanması arzunun örgütlenişi ile doğrudan siyasal iktidar ile ilişkilendirilir. Burada tabii ki cinsel arzuların yaratılıp tüketilmesi ile ilgili iktidar pratikleri de arzunun örgütlenmesinde çok önemli bir yer tutar. Cinsel ilişkilerde neyin arzulanması gereken, neyin dışlanması gereken davranışlar olduğu bilindiği üzere doğuştan gelen değil öğrenilen-yani kültürel bağlama göre değişen- davranışlardır. Modern ataerkil cinsellik, erkek cinselliğini dişil olan karşısında el koyan, satın alan, korumak için kapatıp hapseden bir arzulama türü olarak kışkırtmaktadır. Erkek cinselliğinin egemen normları aşk, evlilik alanlarında olduğu kadar, hatta belki daha çok pornografi ve fuhuş ile şekillenmektedir. Erkek cinselliğinin ilişkilendiği bütün bu toplumsal yaşam pratiklerine, yani aşk, evlilik, pornografi ve fuhuşun nasıl örgütlendiğine bakarsak, bütün bu alanların açık ya da gizli olarak eril şiddeti içerdiği, hatta zevk ile şiddeti bütünleştirdiği görülür.

Kapitalist Piyasa ve Erkeklik

Egemen erkeklik normlarının siyasal iktidar pratikleri olarak örgütlenmesinin en modern ve önemli araçlarından biri de modern kapitalist piyasa denen ve erkeklerin özel becerilere dayalı başarı kazanma stratejilerini öğrendikleri alanda yaşananlardır. Modern piyasa 'profesyonel' beceriler ve 'uzmanlık' gerektiren işler olarak

tanımlandıkça erkeklik tanımları da dönüşüm geçiriyor. Saygın erkek, piyasada 'başarı' kazanmış erkek oluyor; yani para kazandığı bir işi ve piyasada para getiren bir uzmanlığı olmayan kolay kolay erkek olamıyor. Bu konuma ulaşabilmek aslında ciddi düzeyde şiddeti örgütleyebilmeyi gerektiriyor. Her şeyden önce erkekler kendilerine psikolojik şiddet uygulayarak, hayatta başarılı olmak ve para kazanmak dışında hiçbir şeyin önemli olmadığına kendilerini inandırıyorlar. Bunun için bütün insani ilişkiler (kendi çocukları ile olan ilişkileri dahil) ertelenebilir; başarı kriterine uyamayan insanlar yok sayılabilir; rekabet adı altında yapılan yarış için herkesin canı yakılabilir, v.b. Piyasada başarı kriterleri böylece kendilerine ve yoluna çıkanlara psikolojik, duygusal ya da zaman zaman fiziki şiddet uygulamayı meşru kılan profesyonellik tanımları ile erkekleri kendi dışlarındaki herkesi ve her şeyi araçsallaştırmaya alıştıyor. Bu süreç, elbette, erkeklerin kendilerini de kapitalist piyasanın araçları haline getiriyor, ama bu arada da dışlanan dışlanmış, sömürülen sömürülmüş ve ezilen ezilmiş oluyor. Cinsel şiddet ile siyasal iktidarın örgütlediği siyasal şiddet sınıfsal, etnik ve cinsel farkları böylece birbirine eklemiyor.

Başkaldıran Erkekler ve Özgür Erkeklik

Erkek olabilmek için diğer erkeklere, kadınlara, çocuklara, başka halk ve uluslara v.b. şiddet uygulaması istenen ve beklenen erkekler, erkek olmak adına, duyarlılıktan, insan olana saygı göstermekten, kendi bünyesinde 'kadınsı' olanı sevmekten kolay kolay vazgeçmez. Direnişleri, pas geçmeleri, "ben bu tür bir erkek olmak istemiyorum!" sözüne kadar götürebilenler, şiddet içermeyen

bir erkek yaşamının nasıl olanaklı olduğunu kendilerine soruyorlar. Bu sorgulama elbette hiç görünmüyor; tersine, erkeklerin hangi durumda olurlarsa olsunlar durumdan şikayet etmek yerine istifade ettikleri görünür durumda. Ama cinsel şiddet ile siyasal şiddetin bu egemen erkeklik ile nasıl ilişkili olduğu; dünyada erkek ya da kadın herkesin başına gelen şiddetin-meşrulaştırma tarzı ne olursa olsun-uygulayıcı/tetikçi olarak bu egemen erkeklik normuna inanan erkekleri kullandığı gerçeği, kör gözüm parmağına ortadadır. Dünyada barış ve demokrasi sorunlarını militarizm-emperyalizm-savaş kışkırtıcılığı gibi kavramlarla ilişkilendirerek tartıştığımız kadar eril şiddet, fuhuş ve kadın ticareti, cinsel şiddet ve tecavüzle birlikte tartışmaya gereksinmemiz var. İster ulusal isterse küresel düzeyde olsun bütün egemenlik ilişkileri kendini sürdürebilmek için şiddet ile kendini tanımlayan erkeklik gösterisine gereksinme duyuyor. Egemen erkeklik kendini egemen sanırken (en azından yoksul gruplar, azınlıklar, kadınlar ve çocuklar karşısında) aslında, başka bir açıdan sıradan tetikçi, araçsallaşmış bir nesne olmaktan öteye gidemiyor; ama tetikçiliğin de iyi rant getirdiğini hiç unutmamak gerekir.

ÇALIŞMA YAŞAMINDA CİNSEL TACİZ VE ŞİDDET

*Şule Özkuzukıran**

Günümüzde kadınların çalışma hayatına katılım oranının büyük ölçüde artmış olması; gerek kadınların ekonomik özgürlüğünü kazanmakla elde edeceği avantajlar ve gerekse ülkemiz ekonomisi açısından sevindirici bir gelişmedir.

Ancak kadın istihdamının çok sorunlu bir istihdam türü olduğu gerçeğini hepimiz biliyor ve bizzat yaşıyoruz. Neden kadın istihdamı bu kadar yoğun sorunlar içeriyor? Bu tamamıyla toplumun kadına bakış açısı ve başta eğitim olmak üzere birçok alanda kadına fırsat eşitliği tanınmamasından kaynaklanmaktadır. Ataerkil bir toplum olan Türk toplumunda daima erkek ön planda tutulmuş, imkanlardan öncelikli olarak erkeklerin yararlanması sağlanmıştır. Dolayısıyla kadın hep erkeğin gerisinde kalmıştır. Bu bakış açısı toplumda öylesine kabul görmüştür ki, birçok kadın bile bu düşüncüyü benimsemiş ve buna ayak uydurmuştur. Oysa işe bu tür kalıplaşmış önyargıları ortadan kaldırarak ve toplumun tüm birimlerinde gerçek anlamda kadın erkek eşitliğini sağlayacak bir yaklaşımla başlanmalıdır. Toplumun en küçük birimi olan ailenin bu konuda eğitilmesi ve toplumdaki bireylere bu bilincin aşılması birçok sorunun çözümlenmesini sağlayacaktır.

* TÜRK-İŞ Kadın İşçiler Bürosu Uzmanı

Toplantımızın konusu olan kadına yönelik şiddet ve cinsel taciz gibi kadını olumsuz şekilde etkileyen bu sorunların temelinde de eşitsizlik, ayrımcılık ve bunlarla bağlantılı olarak eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanamamış olması yatmaktadır. Bunu şu şekilde açıklamak mümkündür:

Cinsel taciz, kadına yönelik şiddetin biçimlerinden biri olarak ele alınmalıdır. Bu bir istismar biçimidir, kadın bedenine yönelik olarak en sık uygulanan istismar biçimidir ve özellikle de işyerlerinde sıkça görülmektedir.

Cinsel taciz, sıralayacağım bir dizi cinsel adımı kapsar:

- Gereksiz fiziki temas, dokunmalar veya elle vurma.
- İmalı ve hoş karşılanmayan işaretler, şakalar, görünüm. hakkında yorumlar yapma ve kasti sözlü aşağılama.
- Sırnaşma ve bazı fedakarlıklar isteyen davetler.
- İşyerinde müstehcen resimler kullanmak.
- Cinsel yaklaşım talepleri.
- Fiziki sarkıntılık.

Cinsel taciz, karşılıklı rızaya dayalı olmayan bir yaklaşımdır. Hatta bir diğer çalışanı yıldırma, baskı altında tutmak veya alçaltmak amacıyla sık sık başvurulan bir güç göstergesidir. Kurban genellikle kadındır. Genç ve boşanmış ya da yalnız yaşayan kadınlar, düşük statülü işlerde çalışan kadınlar genel olarak cinsel tacize maruz kalmaktadırlar.

Erkeklerin de cinsel tacize mağdur oldukları durumlar vardır. Ancak çalışma yaşamındaki konumları açısından kadınlar daha fazla etkilenmeye açıktırlar. Çünkü erkekler daha yüksek ücret ödenen,

otorite gerektiren mevkilerde ve denetleyici işlerde çalışırken, kadınlar daha az ücret ödenen, az beceri gerektiren ve düşük statülü işlerde çalıştırılırlar.

Peki kimler taciz eder? Cinsel taciz, işyerindeki diğer çalışanlar işverenler, işveren temsilcileri, denetleyiciler, yöneticiler veya müşteriler tarafından yapılabilir. İmalı işaretler, fiziki temas, gereksiz davetler şeklinde karşılıklarını taciz ederler. İşyerinde cinsel taciz olaylarına örnek teşkil eden ve işyerlerinde uygulanan anketlerden alınmış birkaç örnek vermek istiyorum.

Bankacılık sektöründeki kadın çalışanlardan şu şekilde cevaplar alınmış:

“Bankada işe başladığımda duldu ve 21 yaşındaydım. Amirim bana çok yakınlık gösterdi. Ben de ona ‘abi’ diyor ve abi gözüyle bakıyordum. Sevecendi, yardımcıydı. Her işime koşuyordu. Bir gün benim dişim ağrıdı. Dişçiye gitmem gerekti. ‘Ben seni götürürüm’ dedi. Birlikte bankanın anlaşmalı dişçisine gittik. Dişçiden çıkışta, ‘evde bir şey unuttum, beraber eve uğrayalım ve alalım’ dedi. Ben gelmek istemeyince ona güvenmemekle suçladı ve gitmek zorunda kaldım. Evde bana cinsel tacizde bulundu.”

“İşe ilk geldiğimde hamile olduğum halde, şef yardımcım bana başka gözle bakmaya başladı. Bana çok senli benli hitap etmeye başladı. Ben bu tür davranışlardan hoşlanmadığımı kesin bir dille söyleyince, bu davranışlarından vazgeçti.”

“Yani belki dokunması bile taciz olabilir, gelip şöyle kolunuza dokunuyor. Konuşurken arkadaş olarak dokunduğunu düşünüyorsunuz. Ama hoşlandığı için dokunmuş olabilir. Bu tür olaylar sınırlı ölçüde

oluyor ya da ölçünün dışına çıktığı durumlar olabiliyor da biz fark etmiyoruz. Ben şuna da inanıyorum. Eğer fırsat verirsiniz karşınızdaki bundan yararlanıyor. Eğer ölçü koyarsanız fazla da ileri gitmiyorlar.”

“Fiili bir cinsel tacizle karşılaşmadım ama açık-saçık konuşmalar neredeyse her gün her işyerinde oluyor. Bu kültürümüzün bir parçası olmuş durumda.”

“Eğitim seviyesi düşük bir toplumda yaşamamızdan dolayı, bakışlar bile oldukça rahatsız edici. Gerçek anlamda cinsel tacize uğrayan kadınlar var. Duyabildiğim kadarıyla söylüyorum, çünkü sessiz kalmayı yeğliyorlar. Yüzünüze bakınca ne kadar akli başında bir adam dediklerimiz böyle şeyler yapıyormuş.”

Kadınların ve erkeklerin işyerlerindeki geleneksel rol ayrımının sürmesi, cinsel tacizin devam etmesine sebep olur. Cinsel taciz, erkek yöneticiler ile kadın personel arasında kesin bir ayrım söz konusu olduğu durumlarda, bireylerin mevkilerini ve güçlerini diğer işçileri yıldırma veya baskı altında tutmak için kullandıkları bir yetki suistimali sonucu ortaya çıkmaktadır. Taciz, aynı zamanda kadın denetleyicilerin ve kadın yöneticilerin otoritelerini ortadan kaldırmak amacıyla bir silah olarak kullanılabilir.

Cinsel tacize maruz kalan kadın çoğunlukla bu durumu saklı tutmak zorunda kalmaktadır. Çünkü genel olarak cinsel tacize uğrayan kişi kendini suçlu hissetmektedir. Yaygın olan diğer bir yaklaşım ise bu durumun açıklanması halinde bu duruma maruz kalan kişiye karşı iş arkadaşlarının tavrı değişebilir, belki de işini kaybedebilir. Birçok kadın çalışan da, işini kaybetmemek uğruna bu tür taleplere “evet” demek zorunda kalmaktadır. Böyle bir durumun kişide yaratacağı olumsuz

etkileri çok ciddi şekilde ele almak zorundayız. Çünkü bu sadece mağdur olan kişinin sorunu değil, toplumsal bir sorundur. Böyle bir ruh hali içinde çalışan kişinin ne derece stresli ve ne derece kaygılı olabileceğini tahmin etmek güç değil. Dolayısıyla bu kişinin işini ne kadar iyi yapabileceği ve işyerinde ne kadar uyumlu olabileceği de açıkça ortada. Sonuç tüm işyerinde bir takım aksaklıklar, gerginlikler, iş barışının bozulması olarak kendini gösterecektir.

Cinsel tacize maruz kalan kişinin bu olayı gizli tutmayı tercih etmesi ya da zorunda kalması, olayın daha vahim sonuçlar doğurmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca işverenler ya da yetkili kişiler bu durumdan haberdar edilmedikleri için bu tür olayların yaşanmadığı düşünülmektedir ve konuya gereken hassasiyet gösterilmemektedir. Sendikalardaki toplu sözleşmelerde bu konunun bir madde olarak yer almamasının sebebi de budur. Konu güncel ve sık yaşanan bir sorun olarak düşünülmemektedir.

Cinsel taciz bir işçi sağlığı sorunu olarak ele alınmalı ve işverenlerin de bu konuda gerekli tedbirleri almaları gerekmektedir.

Ülkemizde cinsel tacize ilişkin olarak ulusal bir politika mevcut değildir. Türkiye’de, işyerinde cinsel tacize uğrayan kadın, sendikalıysa, sendikasının desteğiyle konuyu işverene iletebilir ve iletmektedir. Böyle bir durumda, işverenin cinsel tacizde bulunan kişiye kıdem tazminatı ödenmeyeceğine dair, bir de Yargıtay kararı mevcuttur. Bunun ötesinde cinsel tacize uğrayan kişi cinsel tacizcinin yargılanması amacıyla yasal yollara başvurabilir.

Ancak, öncelikli olarak kişilerin bu konuda eğitilmeleri ve bilinçlendirilmeleri esas alınmalıdır. Çünkü ülke çapında oluşturulacak

bir politika ve düzenlemelerin gerçekleşmesi uzun vadede gerçekleşebilecek bir projedir. Oysa işyerlerinde cinsel tacize maruz kalan kişilere ne yapmaları konusunda yol gösterecek, onları yönlendirebilecek, durumun işverene bildirilmesi ve suçluların cezalandırılmalarını sağlayacak mekanizmaların oluşturulması daha kısa vadede sağlanabilir ve olayın etkilerin asgariye indirmeye yardımcı olur.

TÜRK-İŞ olarak konuya bu şekilde yaklaşıyoruz ve eğitim seminerleri, konferanslar, eğitim yayınları ile üyelerimizin ve işçi temsilcilerimizin bu konuda eğitimlerini ve bilinçlenmelerini sağlıyoruz. Çalışanları olumsuz etkileyecek tüm sorunların çözüme kavuşturulması ve çalışanlar için daha sağlıklı ortamların yaratılması dileğimle konuşmamı noktalamak istiyorum.

Saygılarımla.

AİLE İÇİNDE KADINA YÖNELTİLEN ŞİDDET

*Nurhayat Kemerli**

TANIMI VE NİTELİĞİ

Aile içi şiddet denildiğinde, özel alanda gerçekleşen, aralarında kan bağı ya da hukuksal bağıllık bulunan, birlikte yaşayan, kısaca kendisini aile olarak tanımlamış bir grup içerisinde zorlamak, aşağılamak, güç göstermek, öfke, gerginlik boşaltmak amacıyla bir bireyden diğerine yöneltilen her türlü şiddet davranışı kastedilmektedir. Aile içi şiddet her ne kadar nötr görünse de hemen hemen tümüyle erkek tarafından kadına uygulanan, cinsiyet temelli bir kavramdır. Şiddet'e maruz kalanların %90'dan fazlası kadın ve çocuklar olmaktadır.

Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu tarafından hazırlanan ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Maddelerine göre, kadına yönelik şiddet; fiziksel, cinsel ya da psikolojik zarar veren ya da verebilecek veya kadınların acı çekmesine neden olabilecek, gerek kamu, gerekse özel alanda yapılan bu tip davranışlara yönelik tehditleri ve kadınların özgürlüğünün zorla kısıtlanmasını da içine alan şiddete yönelik her türlü cinsiyetçi davranışı içerir. “Kadına yönelik şiddet, toplumdaki erkek egemenliğini **aile** içinde üreterek meşrulaştıran ve erkek egemen ideolojinin ürünü olan yasalar ve hukuk düzeni ile desteklenmektedir.” Biçiminde tanımlanmaktadır.

* Ankara Kadın Dayanışma Vakfı, Psikolog

Bu tanımlarda şiddet, bir tür kuşatma olarak görülmektedir ki, bu kuşatma aile içinde gerçekleşen fiziksel, cinsel, psikolojik şiddet yolu ile sağlanmaktadır. Aile içi şiddeti üreten dinamikler, yalnızca aile içindeki dinamiklerden değil, toplumun toplumsal, hukuksal, siyasal, ekonomik, geleneksel, eğitimsel yapısı içerisinde kadını ayrımcılığa uğratan ve onu erkeğe bağımlı kılan mekanizmalardan kaynaklanmaktadır

AİLE İÇİNDE KADINA YÖNELİK ŞİDDET TÜRLERİ

Kadınlara uygulanan şiddet, sanıldığı gibi aksine, sadece tokat, yumruk, tekme gibi fiziksel şiddet türleriyle sınırlı kalmamaktadır. Fiziksel olmayan şiddet türleri de son derece yaygın ve sistematik olarak uygulanmaktadır. Aşağıda açıklanan bu şiddet türleri fiziksel şiddetle birlikte uygulanarak, birbirini besleyen ve üreten mekanizmalardan oluşan bir “ şiddet çemberi” oluşturmaktadır.

DUYGUSAL ŞİDDET

Duyguların ve duygusal ihtiyaçların, şiddet tanımında sayılan amaçlarla, karşı tarafa baskı uygulayabilmek için tutarlı bir şekilde istismar edilmesi, bir yaptırım ve tehdit aracı olarak kullanılmasıdır.

Duygusal şiddetin varlığını gösteren bazı davranışlar şunlardır:

Kadına karşı çocukları kullanmak:

Kadını ayrılık durumunda çocukları göremeyeceği şeklinde tehdit etmek,

Kadını iyi anne olmamakla suçlamak,

Kadının çocuklar konusunda kendisini suçlu hissetmesini sağlamak,

Çocukları kullanarak tehdit edici mesajlar göndermek,

Çocuklara zarar vermek,

Çocukları kaçırmakla veya velayetini almakla tehdit etmek.

Kadını tehdit etmek, korkutmak

Söz ve hareketlerle kadını düzenli bir şekilde korkutma, sindirme, cezalandırma ve kontrol etme,

Kadını düzenli bir şekilde evden kovmak veya evden ayrılmakla tehdit etmek,

Kadını kendisine veya sevdiklerine (aile, arkadaş, eşya, hayvan) zarar vermekle tehdit etmek,

Yalan söylemek, bağırarak, tehdit ve bakışlarla sindirmeye çalışmak,

Yemeği yere dökmek, eşyaları kırıp dökmek,

Belirli aralıklarla çok ağır hakaret ve sözler söylemek,

Kadını küçük düşürücü adlar takmak,

Kadını sık sık olumsuz bir şekilde eleştirmek, alay etmek.

Erkek olmanın avantajlarını kullanmak

Kadına hizmetçi gibi davranmak,

Önemli kararlarda onun fikrini almamak,

Başkalarının yanında küçük düşürücü söz ve davranışlarda bulunmak.

İhmal etmek

Sevgi, şevkat, ilgi, onay, destek gibi duygular ve duygusal ihtiyaçlarını gözardı etmek, küçümsemek, inkar etmek,

Kadını önemli günlerde (iş yemeği, diploma töreni vb.) her seferinde yalnız bırakmak,

İstediği yapılmadığında günlerce surat asmak.

Kadını çevresinden tecrit etmek

Kadının hareket özgürlüğünü kısıtlamak,

Ailesi ve arkadaşlarıyla görüşmesine izin vermemek,

Kadının aile bireylerini ve arkadaşlarını sürekli aşağılamak, hakaret, etmek, aralarını bozmaya çalışmak.

EKONOMİK ŞİDDET

Ekonomik kaynakların ve paranın kadın üzerinde bir yaptırım, tehdit ve kontrol aracı olarak düzenli bir şekilde kullanılmasıdır.

Ekonomik şiddetin varlığını gösteren bazı davranışlar şunlardır:

Kadının çalışmasına, düzenli bir işte tutunmasına engel olmak.

Sık sık işyerinde olay çıkartarak, çeşitli bahanelerle işe gitmesine engel olarak kadının işte tutunmasını baltalamak.

Kadının iş yaşantısında ilerlemesine yardımcı olacak fırsatları değerlendirmesine engel olmak.

Kadının maaşına, gelirine, mal varlıklarına el koymak.

Kadına çok az harçlık verip, bununla yapılması mümkün olmayan şeyleri talep etmek.

Ailenin geliri konusunda kadına bilgi vermemek.

Çalışmayı reddedip, kadının gelirini harcamak.

CİNSEL ŞİDDET

Cinselliğin bir tehdit, sindirme ve kontrol etme aracı olarak kullanılmasıdır. Evlilik içi tecavüz ve ensest cinsel şiddetin en ağır ve yaygın yaşanan iki türüdür.

Cinsel şiddetin varlığını gösteren bazı davranışlar şunlardır:

Kadına cinsel bir eşyaymış gibi davranmak,

Kadını istemediği cinsel davranışlara, cinsel pozisyonlara zorlamak,

Aşırı kıskançlık ve şüphencilik göstermek,

Kaba kuvvet kullanarak cinsel ilişkide bulunmak,

Duygusal baskı kullanarak cinsel ilişkiye zorlamak,
Tecavüz etmek,
Özellikle cinsel bölgelere aletle işkence etmek,
Fuhuşa zorlamak.

FİZİKSEL ŞİDDET

Kaba kuvvetin bir korkutma, sindirme ve yaptırım aracı olarak kullanılmasıdır.

Fiziksel şiddetin varlığını gösteren bazı davranışlar şunlardır:

İtmek,
Tokat atmak,
Isırmak,
Boğmaya çalışmak,
Tekmelemek,
Yumruklamak,
Hasta, yaralı veya hamileyken hassas bölgelerine vurmak.

Bir çok kadın, ilişkilerindeki fiziksel şiddetin ilk kez hamilelik döneminde başladığını belirtmektedir. Ya da varolan şiddetin bu dönemde arttığını söyleyen kadınlar vardır. Hamile kadın hem fiziksel, hem duygusal olarak hassas bir durumdadır. Kendini koruyabilme olasılığı azdır. Bu nedenle kadına hamileliğinde şiddet uygulamak daha kolaydır ve kadın için daha büyük bir tehdit ve aşağılama aracıdır. Ayrıca bir çok erkek için kadının ilgisini başka bir canlıyla paylaşmak kabul edilebilir değildir.

Bıçak, silah gibi aletlerle saldırmak.

İşkence yapmak.

Bir ilişkide şiddet genellikle duygusal şiddetle başlayıp, gittikçe tırmanarak fiziksel şiddete ulaşmaktadır. Şiddetin yaşandığı ilk zamanlarda çok kesin ve sert bir tepki verilmedikçe, araya aile büyükleri veya kurumlar girip sert bir tepki vermedikçe şiddet kendiliğinden azalıp durmaz. Genellikle erkek yaşlandığında veya hastalandığında, yani “elden ayaktan düştüğünde” şiddette bir azalma olduğu görülür. Erkek pişmanlık belirtip değişme sözleri verse de, kadın umutlanıp işlerin düzeleceğine inansa da, yapılan araştırmalar bir kez başlamış olan şiddetin istisnalar dışında kendiliğinden durmadığını göstermektedir.

ŞİDDET DÖNGÜSÜ

Şiddetin üç aşamalı bir döngüsü vardır. Şiddetin maruz kalanlar üzerindeki etkisini daha iyi anlamamızı sağlayacak olan bu döngü şöyle gerçekleşmektedir:

Gerginliğin Tırmanması

Bu aşamada iki tarafta artan gerginliğin farkındadır. Ancak kadında hala biraz kontrol vardır. Şiddet dönemini geciktirmek, ertelemek ve erkeği sakinleştirmek için yapabilecekleri vardır. Zaman geçtikçe bu taktikler işe yaramamaya başlar. Duygusal sömürü artar. Patlama olmasın diye her şeyi erkeğin istediği gibi yapmaya çalışır. Ancak zaman içinde kadının kontrolü elinden kaçırdığı, patlamaların arasının azaldığı, şiddet derecesinin arttığı görülür.

Şiddet Aşaması

Şiddetin yaşandığı aşamadır. İlişkide yaygın olan şiddet türü ne ise onun yaşandığı aşamadır. Kadının artık erkeğin davranışları üzerinde hiçbir kontrolü yoktur. Kadınlar sığınma evlerine veya kadın

kuruluşlarına genellikle bu aşamanın hemen öncesinde veya sonrasında başvururlar.

Balayı Aşaması

Şiddet yaşandıktan sonra bir çok ilişkide şiddeti uygulayanın gösterdiği yumuşak, alttan alan, özür dileyen tavırların olduğu aşamadır. Bu aşamada erkek pişmanlık belirtir, değişme sözü verir; ağlar, yalvarır, intihar etmekle tehdit eder. Bu aşama kadının işlerin düzeleceğine inancını destekleyen, sabretmesinin karşılığını aldığı bir aşama olduğu için kadının ilişkiden kopmasını zorlaştıran bir aşamadır. Bu üç aşama her seferinde daha da şiddetlenerek sürer, gider. Evrelerin arası gitgide kısalmaktadır.

ŞİDDETE MARUZ KALAN KADINLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Şiddet yaşayan üzerinde çok derin etkiler bırakabilmektedir. Bunları aşağıdaki biçimde sıralayabiliriz:

Kısa Vadeli Etkiler; şiddet yaşanırken ortaya çıkan etkilerdir.

Öğrenilmiş Çaresizlik: Kadının olaylar karşısında pasif olduğuna, olayları değiştirmek için yapabilecek hiçbir şey olmadığına inanmasını sağlayan süreçtir. Kadın, kurtulmak için pek çok yol denemiştir, ancak hiçbiri işe yaramamıştır. Bunun sonucunda bu durumdan kurtulamayacağına inanmaya başlar.

Şiddeti mümkün olduğunca geciktirebilmek için çevre ve insanları kontrol etmeye çalışarak, tetikleyici olabilecek olayları engellemeye çalışır.

Gün be gün hayatta kalmaya yönelik taktikler geliştirdiğinden, olaylara uzun vadeli ve geniş açıdan bakma yeteneğini yitirir.

Yoğun korku, buna bağlı olarak gelişen çaresizlik, güvensizlik,
Ümitsizlik duyguları,
Yoğun endişe, panik,
Uyku bozuklukları (kabuslar, tetikte uyumak, uykusuzluk vb.),
Yeme bozuklukları (aşırı yeme, ölüme varacak kadar az yeme vb.),
Somatik ve psikosomatik şikayetler (mide ve baş ağrısı, baş dönmesi, bayılma vb.),
Öfke, başkalarına (çocuklara, hayvanlara, eşyalara vb.) yönelen öfke patlamaları,
Alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı,
İntihar,
Ölüm / cinayet,
İnsanlara güvensizlik, yakın ilişkilerde zorluk,
Kendine zarar veren davranışlar,
Endişe ve panik atakları,
Dissosiyatif bozukluklar (“ruhum bedenimden ayrıldı”, “başkasına oluyormuş gibi olayları seyrediyorum”),
Toplum ve çevreden soyutlanma.

Duyusal Etkiler

Şiddete maruz kalan kadınlar, karmaşık duygular içindedir. Yaşadığı şiddetin etkisi altındadır ve ne yapacağını bilemez, ne tür tepki göstereceğini kestiremez durumdadır. İkili duygular yaşar. Kızgınlık ve hüznün, aşk ve nefret iç içe geçmiştir. Gitmek ister ancak bağımlı olduğu ilişkideki eşini kaybetmek istemez. Yaşadığı duygular ağırlıklı olarak şunlardır:

Güçsüzlük

Çok etkili bir duygudur. Çoğu kez çözüm aramıştır, ancak şiddete engel olamamıştır. Ayrıca şiddeti yaşayan olarak sorumluluğunu da taşımaktadır. Aile içi şiddetin mağduru olduğunu bilmektedir, ancak şiddete son veremediği için utanç duymakta ve kendine kızmaktadır.

Utanç

Uzun süre aşağılanma nedeniyle utanç duymaktadır. Utanma duyguları nedeniyle pasif kalmakta, bu durum saldırganın kendisini daha güçlü hissetmesine neden olmaktadır.

Korku

Şiddete uğrayan kadının saldırıya uğrama korkusu vücudunu hareketsiz bırakır. Ağır, travmatik, korkutucu durumlar yaşayan bir kişide zamanla korkunun ayarı bozulur. Bu kişi korkulacak ve gerçek tehlikeli durumlarla, sahte tehlikeli alarmları birbirinden ayıramaz. Bu nedenle;

Her an yeniden olacağı korkusunu yaşar.

Karşı koyarsa, şiddetin artacağı kaygısı ile saldırı durumunda hareketsiz kalır.

Kaçmak istediğinde başaramaz, kendini koruyamaz ve davranışlarını örgütleyemez.

Şiddetin çevreden duyulması başlı başına bir korku nedenidir, bu nedenle durumu gizler.

Şiddeti uygulayanın tehditleri nedeniyle olanı biteni kimseye anlatamaz. Duyan olursa kocasının onu öldüreceğinden korkar.

Suçluluk - Sorumluluk

Kadınların normalde benimsediği davranış kalıplarından biri, olan her terslikte ve sorunda kendilerini suçlamaları ve sorumlu tutmalarıdır. Ancak her olayda, özellikle şiddette kendini sorumlu tutmak, kadını yardım istemekten alıkoyan bir duygudur. Saldırmanın üstlenmesi gereken sorumluluk ve suçluluk duygularını kadının üstlenmesi kendine güveninin azalmasına neden olur.

Kızgınlık - Öfke

Kadınlık rolleri benimsenirken, kız çocuklara öfke, kızgınlık açığa çıkarılması yasaklanmış duygulardır. Kızgınlık ve öfke erkeklik duygularının ifadesi demektir. Bu nedenle kadınların kızgınlıklarını saklamaları beklenir. Şiddete uğrayan kadınlar kızgınlık duygularını saklar veya bunu kendine çevirir. İçine kapanır ve depresyona girer. Sürekli kendini engelleme, baskı ve şiddete maruz kalma depresyonun oluşumundaki önemli nedenlerden biridir.

Kadın Yalnızlığı

Şiddete yalnızca kendisinin maruz kaldığını, başkalarının böyle bir yaşamı olamayacağını düşünerek yalnızlaşır. Ayrıca şiddet ortamında aşk ve sevgi ihtiyacını karşılayamamak onu daha da yalnızlaştırır.

ŞİDDET UYGULAYAN ERKEKLER

Şiddet uygulayan erkekler, bunu hakları olarak gördüklerinden böyle bir konu için başvuruda bulunmazlar. Onlar için bu durum erkek olmalarının doğal bir sonucudur, bir problem değildir. O nedenle erkeklere ilişkin bilgileri, şiddet mağduru kadının anlatımlarından

oluşturabiliriz. Anlatımlara bağlı olarak çıkan özellikler şöyle özetlenebilir:

İşsiz ya da yetersiz işte çalışıyorlar.

Düşük özgüvenleri var.

Sosyal soyutlanmışlık içindeler. Az arkadaş, tanıdık, az destek, sınırlı ilişkileri var.

Duygularını ifade etme biçimleri sözel olmaktan çok fiziksel.

Patolojik kıskançlıkları var.

Manipulatif davranışları var. Karısının parasını, sosyal yaşantısını, iş olanaklarını ve dünyasını kontrol ediyorlar.

Eşlerine duygusal bağımlılıkları var. Sürekli ilgi istiyorlar.

Geçmiş aile yaşantısında şiddet var. Kendisine veya babadan anneye yönelik şiddet var.

KADINLARIN YAŞADIKLARI ŞİDDET ORTAMINDAN KURTULAMAMA NEDENLERİ

Kadınların kendilerini şiddetten korumaları zordur. Çünkü bir insanın şiddet, baskı ortamından ayrılması bir hamlede olmaz. Öncelikle yaşanan durumun adını koymak gerekir. Ancak kadınların yaşadıkları şiddeti tanımalarının önünde bir çok engel vardır. Bunlar:

Şiddetin olağanlaşması,

Şiddete kör kalınması,

Hep yarın, yakında duracak beklentisi,

“Ben nasılsa durduramam, güçsüzüm, yalnızım” yargısı,

Şiddetin kesik kesik gelmesi, ara verilen devrede yok sayılmasının kolay olması,

İkinci adım, kadınların tanıdıkları ve adını koydukları şiddeti durdurmaktır. Ancak kadınların yaşadıkları şiddeti durdurmalarının önünde de engeller vardır. Bunlar:

Duyusal Engeller

Çaresizlik, yetersizlik duyguları,
Gelecek korkusu,
Değişme korkusu,
Benim kabahatim, yetersizliğim düşüncesi.

Sosyal Engeller

Aile, arkadaş baskısı,
Dini baskı,
Yasal/sosyal yardımın olmaması.

Evlilikten ayrılma süreci, kocanın şiddetin dozunu arttırdığı bir dönemdir. Çünkü malını (karısını) yitirmek istemez. Ayrıldıktan sonra dahi uzun süre kadına şiddet uygulama riski yüksektir.

Ekonomik Engeller

İşsizlik,
Yeterli parayı kazanacak yeterliliğe sahip olmamak,
Kadının başını sokacağı, çocuklarla gideceği bir yerinin olmaması,
Yıllardır kazandıklarını bırakmak istememesi.

***KADINLARIN ŞİDDETEN KURTULMAK İÇİN
DENEDİKLERİ YOLLAR***

Şiddete maruz kalan kadınların, tüm olumsuz koşullara rağmen, yaşamlarını sürdürebilmek için sanki birbirlerinden kopya çekmiş-çesine uyguladıkları bazı özel taktikleri vardır. Bunlar işkence mağdurlarının uyguladığı taktiklere çok benzemektedir. Kadınların yaşadıkları

şiddete kör kalmalarını sağlayan psikolojik taktiklerin başlıcaları şunlardır:

Çektikleri bedensel ve duygusal acıları yok sayarlar.

Yaşadıkları şiddeti tanımlamayı reddederler.

Hayatta başka hiçbir yol yoktur. Tek yaşam biçimi eşleri ile olandır.

Şiddet ve kötü muamele yakınlık mesajları ile içiçe verildiğinden, kadının kafası karışır. Gerçek ve sahte tehdidi birbirinden ayırt etmesi zorlaşır.

Şiddete maruz kalan kadınlar, etkili olmayan çeşitli yollarla şiddeti durdurmaya çalışırlar. Bunların bazıları şunlardır:

Kadınlar, şiddete uğrarken bir çok yol denerler. Ancak kendilerini korumaya yönelik davranışlar ile kendilerine zarar veren davranışların ayırımına varmaları gerekir. Şiddete maruz kalan kadınların çoğunda gördüğümüz intihar girişimleridir. Aile içi şiddete maruz kalan kadınlar arasında, intihara kalkışmamış ya da düşünmemiş olanların sayısı çok azdır. Kadınlar çaresizlik içinde bu yolla şiddeti durdurmaya çabalar. İntihar aileye, çevreye ve sağlık personeline ulaşan bir yardım sinyali olarak ele alınmalıdır.

Kocalarının öfke nöbetleri sırasında kadınlar fizik güçlerini kullanmıyorlar. Uygulanan şiddete karşı bağırma, elini tutma gibi ilk akla gelebilecek basit savunma yöntemlerine başvurmuyorlar. Eşlerinin öfkesinin daha da artacağından korkuyorlar ve pasif olarak eşlerinin öfkesinin geçmesini bekliyorlar. Bu tip yöntemlerin “iyi” kadına yakışmayacağını düşündüklerinden erkeğin kendilerine istediğini yapmasına izin veriyorlar.

Şiddete uğrayan kadınların önemli bir kısmı, saldırganlık olayının ardından bir sağlık kurumuna gidiyor. Ancak genellikle acil kliniklere kadınları “ilk tedaviye” getiren kişi, istismarı yapan koca oluyor. Bu da kadının tedavisini engelleyen bir durum olarak karşımıza çıkıyor. Ayrıca koca karısıyla ilgilenen sıfatı ile karısının yanında tutuluyor, kadın şiddetten hiç söz edemeden şiddet uygulayan kocasıyla eve dönüyor.

Kadınların hayatının değiştirilmesi zorlu bir süreçtir. Kötü bir durumdan pat diye her yönü ile iyi bir duruma geçilemez. Bu tür bir açmaz yaşayan kadınlar, bazen bilinmeyen yeni zorluklarla cebelleşmek yerine, bildiği kötü durumda kalmasının daha kolay olduğu yanlıgısına/izlenimine kapılabilirler. Bu durumu, kişi, olumsuz durumlardan etkilenmiyor, şeklinde yorumlayamayız. Henüz değişikliği yapmaya gücü yoktur. Ya da çabalasa da değiştiremeyeceğine inanır, bulunduğu kapanda sıkışıp kalır.

Şiddet ve istismar kişinin güvenini, benlik duygusunu ve umudunu törpüler, çaresizliğini arttırır ve kişiyi güçsüzleştirir. Yıllarca bu durumu yaşayan bir kadının bunu yenmesi için, kendi içinde ve toplumsal ilişkilerinde değişiklik yapmasını gerektirir. Kadın Merkezleri ve Sığınakların önemi burada ortaya çıkmaktadır. Buralar kadının ilişkisini gözden geçireceği, kapamı aralayıp farklı dünyalara bakacağı yerlerdir.

Kurtuluş Yolları

Kadınlar için şiddetin uzun vadeli etkilerinden kurtulmak şu yollarla gerçekleşebilir:

Bedensel gelişme: Şiddet anında kadının bedensel gücünü kullanabileceği savunma ve saf dışı etme tekniklerinin öğrenilmesi.

Ruhsal ve zihinsel gelişme: Kriz durumlarında önce kişinin can güvenliğinin sağlanması gerekir. Kriz müdahalelerinden sonra uzun süreli bireysel ve/veya grup terapileri uygulanabilir. Feminist bakış açısından en bilinen uygulama biçimleri; bilinç yükseltme grupları ve self - help gruplarıdır. Bu çalışmalarda kadınlar bu durumu yaşayan tek kadın olmadığının farkına vararak, kendisiyle benzer duygu, düşünce ve davranıştaki diğer kadınlarla deneyimlerini paylaşma olanağına sahip olur. Bu durum kadının yalnızlık duygusunu yenmesinde önemli bir adımdır.

Boşanmak,

Şiddet ortamından ayrılmak, sığınağa yerleşmek.

AİLE İÇİNDE KADINA YÖNELTİLEN ŞİDDETİN KÜLTÜREL DAYANAKLARI

Kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi için, kadının dışında toplumun şiddet konusundaki inanç ve değer yargılarının sorgulanması ve şiddetin köklerini besleyen “kültürel” dayanakların ortadan kaldırılması gerekir. Bu kültürel dayanaklar şunlardır:

Varolan cinsiyetçi düzenin “doğal” olarak algılanması

Şiddet uygulayan erkek genellikle kendisinin kadından üstün olduğu inancıyla yetiştirilmiştir. Erkek bu nedenle kadını eğitmeye, onun yaşamını yönlendirmeye hakkı olduğunu düşünür. Kadının kendisine itaat ve hizmet etmesinin onun doğal bir görevi olduğu inancından yola çıkar. Kadının toplumda ve aile içindeki konumunun, erkeğe göre ikincil olması, erkeklerin bu şekilde düşüncelerini ve

davranmalarını kolaylaştırır. Kadınlar da aynı kültürel mirasın etkisiyle konumlarını ikincil olarak algılama eğilimindedir. Bu durum yaşanan şiddetin tanımlanmasını olumsuz etkiler.

Kadının nesneleştirilmesi

Eşit olarak algılanan birine, şiddet uygulamak zor olduğundan, şiddet uygulayan erkekler, şiddet öncesinde ve sürecinde kadını kişiliğinden soyutlayıcı mekanizmalar kullanmaktadır. Toplumda bir çok erkek kadının cinselliğine yönelik küfürlerle ya da kadınlı ilgili yakışsız sıfatlar kullanarak, kadını aşağılamanın yanı sıra, onu cinsel bir nesneye indirgemektedir. Bu tür sözler erkeklikle eşdeğer olarak görülmektedir. Her erkek istediği anda kadının cinselliğine sahip olabilir anlayışı yerleşir. Erkeklerin kadının nesneleştirilmesi konusunda çevrelerinden aldıkları bir çok kültürel dayanak bulunmaktadır. Pornografinin gittikçe artan yaygınlığı, kadın bedeninin birçok ürünün reklamında kullanılması, kadının alınırsatılabilirliği bunların gündelik yaşamdaki örneklerinden yalnızca bir kaçındır.

Şiddete boyun eğişin toplumsal kültür ve yapı bakımından desteklenmesi

Şiddete uğrayan kadınlarla ilgili sıklıkla “kim bilir ne yapmıştır ki...” diye başlayan sözler duyarız. Genellikle kadınların şiddetten hoşlandığı, şiddete katlanan kadında psikolojik bozukluk olduğu şeklinde toplumun yarattığı kanılar vardır. Şiddeti yaşayan kadının yaşadığı şiddet nedeniyle suçlanması ya da şiddetin nedeninin şiddeti uygulayan erkek yerine kadında aranması, toplumda kadın-erkek arasındaki güç eşitsizliğinden kaynaklanır.

Fiziksel güç ve zor kullanımının hoşgörüsüyle karşılanması

Fiziksel güç toplumda işe yaramaktadır. İnsanlar birbirleriyle konuşarak anlaşmak yerine iki tokat attıklarında sorunu daha kolay çözmektedir. Aile içinde güç kullanan kişinin bu davranışı meşru sayılmakta, kadın ailesi, komşuları, polis yada mahkemeden yardım istediğinde genellikle ilgisizlik ve tepkisizlikten oluşmuş bir duvarla karşılaşmaktadır.

AİLE İÇİ ŞİDDETLE İLGİLİ YANLIŞ TOPLUMSAL KANILAR

Aile içi şiddete ilişkin yanlış toplumsal kanılara, gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun hemen hemen tüm toplumlarda rastlanmaktadır. Toplumun bilinçaltında yer alan ve aile içi şiddeti meşrulaştıran bu kanılar, şiddetin gerçek dinamiğinin görülmesini engellemektedir. Bu yanlış kanılar şu şekilde sıralanabilir:

Yaygın Kanı: Evlilik özel yaşam alanıdır. Burada geçenler kimseyi ilgilendirmez.

Gerçek: Aile toplumsal yaşamın bir parçasıdır. Aile içinde olup bitenler de tıpkı dışarıda olup bitenler gibidir. Aile bireylerinden biri mağdur olduğunda bu toplumsal bir sorun haline gelir. Şiddet, evliliğin doğal bir parçası değildir.

Yaygın Kanı: Kadınlara yöneltilen aile içi şiddet yalnızca düşük eğitimli alt sosyo-ekonomik kesimdeki ailelerde görülür.

Gerçek: Kadınlara yöneltilen aile içi şiddete her eğitim düzeyinde, her sosyo-ekonomik seviyedeki ailede rastlanmaktadır. Ancak eğitim düzeyi yükseldikçe kadınların yaşanan şiddeti gizleme oranı artmaktadır. Bu kadınlar hem mevcut statülerini kaybetmekten

korktukları için, hem de yaşadıklarını kendisine yakıştıramadığı için durumu daha sıklıkla saklamaktadır.

Yaygın Kanı: Duygusal ve psikolojik şiddet fiziksel şiddet kadar kötü değildir.

Gerçek: Aile içi şiddete maruz bırakılan kadınlarla ilgilenen uzmanlar, kadınların psikolojik şiddeti ve aşağılanmayı, fiziksel şiddetten çok daha zarar verici olarak algıladıklarını bildirmektedir.

Yaygın Kanı: Kadınlar bilinçaltında şiddetten hoşlandıkları için erkekleri şiddet uygulamaya teşvik edebilirler.

Gerçek: Yaygın kanının tam aksine aile içinde şiddete maruz bırakılan kadınlar yaşadıkları şiddetten kurtulmak için çeşitli yollar denemektedir. Ancak toplumun ve kurumların tepkisizliği nedeniyle hiçbir çıkış yolu bulamamaktadırlar.

Yaygın Kanı: Şiddete neden olan alkoldür.

Gerçek: Alkol şiddet eğilimi olan kişinin şiddet eğiliminin ortaya çıkmasını kolaylaştırmaktadır. Ancak alkol, şiddetin nedeni değildir.

Yaygın Kanı: Aile içi şiddet konusunda yasal önlemler, etkili değildir.

Gerçek: Yasal önlemler şiddeti durdurmaktadır. Ayrıca bu yöntemler, kadının kendine güvenini arttırmaktadır.

Aile içi şiddete ilişkin bu kanılar, şiddeti haklı gösterme, önemini azaltma, suçu kurbanı yükleme ve şiddetin asıl nedeni olan, kadının davranışlarını denetlemek, baskı altında tutmak amacıyla kasıtlı olarak kullanıldığı gerçeğini gizleme işlevi görür.

SAĞLIK ALANINDA KADINA YÖNELİK ŞİDDETE ETİK YAKLAŞIM

* *Dr. Gülsüm Önal*

Sağlık alanında kadına yönelik şiddete etik yaklaşım üzerine düşündüğümüzde veya konuştuğumuzda; ilk akla gelenler fiziksel şiddet mağduru kadınlara, ulaşabildikleri sağlık kurumlarında hekimler ve diğer çalışanları tarafından nasıl yaklaşıldığı ve bu yaklaşımın etik değerlendirmesi oluyor. Bu değerlendirmeyi yapmak önemli ancak bu yalnızca konunun bir yönü. Çünkü, sağlık, kadın, şiddet ve etik; her biri başlı başına kapsayıcı kavramsal çerçeveleri olan sözcükler. Bu açıdan konuyu tek bir sorun kümesine sınırlamak yerine, gerekli tanımları yaptıktan sonra, sağlığı biraz daha kapsayıcı ele almayı ve böyle yaptığımızda göreceğimiz çok sayıda sorun kümesini birbiriyle bağlantılı düşünmeyi doğru buluyorum.

I. Kadına Yönelik Şiddet

Kadına uygulanan şiddetin, toplumdaki erkek egemen ideolojiyi özellikle aile içinde yeniden üreterek meşrulaştırdığını ve yine erkek egemen ideolojinin ürettiği yasalar ve hukuk düzeni tarafından desteklendiğini biliyoruz. Bu açıdan feminist bir perspektifle tanım şöyle kurulmalıdır; "zoraki kuvvet veya baskıyı içeren ve hiyerarşik toplumsal cinsiyet ilişkilerini daimi hale getirmeyi, sürdürmeyi amaçlayan HER TÜRLÜ DAVRANIŞ". Nitekim BM

* İstanbul Tabip Odası

tarafından 1993 yılında kabul edilen cinsiyet analizine dayalı ilk şiddet tanımı bu feminist bakıştan da beslenmiştir;" kadınlara fiziksel, cinsel ya da psikolojik zarar veren ya da verebilecek ya da kadınların acı çekmesine neden olabilecek, gerek kamu gerekse özel alanda yapılan bu tip davranışlara yönelik tehditleri ve kadınların özgürlüğünün zorla kısıtlanmasını da içine alan şiddete yönelik her türlü cinsiyetçi davranışı içerir. "Böylelikle ilk defa BM İnsan Hakları Konferansı (Viyana 1993), kadın haklarının insan hakları olduğunu kabul etmiş ve kadına yönelik şiddeti "kadınların fiziksel bütünlüğünü, bireysel özgürlüklerini ve temel haklarını tehdit eden davranış" olarak tanımlamıştır. Tanımın nasıl yapıldığı önemli, çünkü "erkek özelliği olarak şiddet" ile "erkeklerin kadınlar üzerindeki sistematik şiddeti" arasındaki kavramsal ayırım göz önüne alınmadığında, şiddet erkek doğasının parçası kabul ediliyor ve değişmez kılınıyor. Bunun sonucunda sistemle toplumsal bağları kurulmayan şiddet sorunu depolitize ediliyor ve dolayısıyla çözümsüz bırakılıyor. Dolayısıyla ancak bu ayırım ışığında ve erkek şiddetini toplumsal iktidar ile bağlarıyla ele aldığımızda, feminist devrimci bir değişime imkan tanımış oluyoruz.

II. Sağlık

Sağlığı geniş bir perspektifle ele almak, sağlık ve hastalığın öncelikle bir sosyal problem olarak kavramsallaştırılmasını, dolayısıyla sağlık alanına sosyolojinin ve diğer sosyal bilimlerin katkılarını gerekli kılıyor. Ve bugün sosyal bilimler literatüründe sağlığa yaklaşım konusuyla ilgili belli bir birikimden ve artık tek bir paradigma yerine, birbiriyle yarışan çok sayıda kuram ve yaklaşımdan söz edebiliyoruz.

Bu gelişmeye kadar hakim olmuş olan "Biyomedikal model" olarak adlandırdığımız geleneksel yaklaşım, sağlığı hastalık olmama hali olarak tanımlar ve sağlık/hastalık olgularını tamamen tıbbi bir eksenle ele alır, dolayısıyla sağlığın sosyal olarak yapılandırıldığını açıklamakta yetersiz kalır. Oysa sağlık, hastalık ve ölüm ya da bireyin yaşam şansı sosyal yapıyla ilişkilidir, biyolojik etkenlerden daha çok sosyal etkenler tarafından belirlenir. Bu nedenle geleneksel model sağlıkta eşitsizlikleri açıklayamaz. Geleneksel model kadınlar açısından özellikle problemlidir; yalnızca hastalıkları temel alan bu yaklaşımda, cinsel sağlığın ve üreme sağlığının bir çok yönü hastalık sınıflamasına dahi girmemektedir. Ki bunların başında, kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasını, bunun yanında gereksinimi olan herkes için doğurganlığın kontrol edilebilmesini ve güvenli cinselliği sayabiliriz.

Dolayısıyla sağlıkta kadınlar ve diğer eşitsizlik mağdurları, yani ezilenler lehine bir değişimden söz edebilmek için, yine toplumsal bağlarla düşünmemizi sağlayan sosyopolitik modelden hareket etmek faydalı görünüyor. Sosyopolitik model bize, sağlık ve hastalık olgularını ve sağlıktaki eşitsizlik gerçeğini, ekonomik, toplumsal ve politik bileşenleri olan ve toplumsal formasyon olarak tanımlayabileceğimiz daha kapsamlı bir düzeyde ele alma olanağını sunmaktadır. İkinci olarak, sosyopolitik model, geleneksel hekim-hasta ilişkisini de eleştirir ve geleneksel tıbbın tersine hastaların da kendi sorunlarıyla ilgili algı ve değerlendirmelerinin bulunduğunu, bunların yine sosyal yapı, geçmiş deneyimler tarafından şekillendirildiğini ve tıp tarafından mutlaka dikkate alınmaları gerektiğini belirtir. Bunun da

ötesinde geleneksel modelde ifadesini bulan anlayışın kapitalist ve patriyarkal yapıların süreklileştirilmesindeki özel işleve dikkat çeker.

Bu modelle düşünüldüğünde, kadınlar açısından da sorunlar ve çözümler daha rahat görülebilmektedir. Bununla birlikte, bu çerçeveyi kadınlar açısından güçlendirmemize yarayan "sağlığın desteklenmesi", "sağlık üretimi" gibi kavramlar da kadın sağlığında önem taşıyor. Sağlık için, insanın kendi bedeni ve sağlığı ile ilgili süreçlerin öznesi haline gelebilmesinin öneminin anlaşılmasında kuşkusuz en büyük katkı da kadın hareketine aittir.

Özellikle sağlığın desteklenmesi politikalarının merkezi haline gelen güçlendirme kavramı, feminist araştırmalardan beslenerek geliştirilmiş, günümüzde yalnızca kadınlar için değil, sağlıkta dezavantajlı bütün gruplar lehine kullanılır olmuştur. Toplumdaki güç dengelerinde dezavantajlı olan kesimlerin genel olarak güç kazanma mücadeleleri içinde görebileceğimiz güçlendirme kavramı, bu grupların kendi örgütlenme süreçleri içinde kendi sağlıklarının öznesi olarak soruna sahip çıkmalarıdır. Burada topluluklar, profesyonellerin belirlediği çalışmaları verimli kılmak yönünde desteklenmek yerine, kendi dillerini, araçlarını, taleplerini oluşturmak üzere desteklenmektedir. Profesyonellerle aralarındaki ilişki hiyerarşik olmaktan çıkıp, destekleyici nitelik kazanmaktadır. Buna söylem değişikliği de eşlik etmekte, örneğin geleneksel terim olan "risk grubu" yerine, güçten yoksun anlamında hassas (vulnerable) grup ya da tehlikeli cinsellik imgesini taşıyan "riskli davranıştan kaçınma" öğretisi yerine "güvenli cinsellik" in desteklenmesi geçmiştir.

Burada ayrıca bedenın nasıl ele alındığından da söz etmek gerekiyor. Kavram, ilk kez ikinci dalga kadın hareketinin politikleştirdiği kadın bedeninin, daha geniş bağlarla düşünülmesini sağlayan bir beden politikasına dayanıyor. Dolayısıyla "bireyselleştirilmiş ve özelleştirilmiş" bir beden tanımı yerine daha genişletilmiş, toplumla ilişkili, "tarihsel" ve "biyografik" etkileri de göz önüne alan, kadının bedensel bütünlüğüne dair bir etik söz konusu. Birey ve beden retoriğini dışlamak yerine, bunların referans noktalarını genişletmek, bireylerin kendilerini ve bedenlerini hangi ahlaki ve toplumsal düzlemle tanımladıklarına bakmak, daha geniş, bir çok etkenle ilişkilendirilmiş beden modeli, bireylerin toplumla kurdukları bağda daha temel dayanak noktası oluyor.

III. Etik

Sağlık etiği

Kaynağını eşitsiz güç ilişkilerinden alan şiddet hemen her ülkede söz konusudur, ancak biçim bakımından ülkeden ülkeye değişir. Ülkemizde konuyla ilgili ayrıntılı istatistik bulmak zor olduğu gibi, bilinen en tipik şiddet biçimi olan dayakla beraber, "namus cinayetleri", "bekaret kontrolü" gibi genellikle aile içinde gerçekleşen şiddet biçimlerine sık rastlanmaktadır. Buna bağlı olarak, sağlık alanı açısından, kadına yönelik şiddetin en açık izlerine de, Adli Tıp gibi konusu fiziksel zor olan ya da jinekoloji gibi konusu direk kadın bedeni olan uzmanlık alanlarında rastlıyoruz. Bu alanlarda karşılaşılan genel etik sorunlar için, örneğin adli tıpta kadına yönelik şiddet vakalarında mümkün olduğu kadar kısa rapor verme handikapından söz edilebilir. Bir vakada, belkemiği üç yerinden kırılan bir kadına

Haydarpaşa Numune Hastanesi 1,5 ay rapor verdiği halde, adli tıp sadece 15 gün rapor verebilmiştir. Burada ilgili alanlardan daha derin bilgi vermek ve vaka örnekleme yapmak yerine bir çok vakada ortaya çıkan olası etik sorunları çözümlenmeye yardımcı olacak genel etik uyarılardan söz edilecektir. Öncelikle kadına yönelik şiddetin ciddi bir iş olduğuna hekimleri ve diğer bütün sağlık çalışanlarını inandırmak, bu yönde eğitim yapmak gerekmektedir. Gelişmiş ülkelerde dahi, çeşitli meslek gruplarıyla yapılan cinsel şiddetle ilgili araştırmalarda, sağlık kurumlarında çalışan uzmanların çoğunun konuya gereken önemi vermediği görülebilmektedir (Fegert,1991). Şiddetin olası etkileri hakkında gerekli ve yeterli bilgiye sahip olmayışın yanı sıra, hekimlerin şiddete karşı müdahaleden kaçındıklarını gösteren çalışmalar vardır. En önemlisi, şiddet kurbanlarıyla iletişim kurma ve yardımcı olma yönünde hekimlerin çok olumsuz not aldıkları da bazı araştırmalarda bulgulanmıştır (Popiel, Susskind, 1985). Bu nedenle öncelikli etik amaç, şiddet mağdurlarına yararlı olan ve olumsuz etki yaratan öğelerin bilinmesi ve yaygın olarak benimsenmesinin sağlanmasıdır.

Yararlı olan öğeler;

- 1- Konuşabildikleri bir kişi olması,
- 2- Onlara değer verildiğinin dile getirilmesi,
- 3- Bir kişinin onlara tekrar yaşama cesareti verebilmesi,
- 4- Birisinin kendilerini şiddetin sonuçları hakkında bilgilendirmesi ve bu konuda uzman danışmanlık yapması,

Olumsuz etki yaratan öğeler ise;

- 1- Aşırı koruyucu davranılması,

2-Deneyimlerinin anlatılmasına engel olunması ya da şakalarla durumun hafifletilmeye çalışılması,

3-Olanların bir sır olarak tutulması önerisinin getirilmesi olarak belirtilmektedir.

Ülkemizde sık rastlanan sorunlar açısından şiddet mağduru kadın ile sağlık çalışanı ilişkisini -feminist etiğin eleştirisini saklı tutmak üzere- genel kabul gören temel tıp etiği ilkeleri (Özerklik, Yarar Sağlama, Zarar Vermeme, Adalet) üzerinden değerlendirdiğimizde; Özerklik, Yarar Sağlama, Zarar Vermeme İlkeleri açısından; Şiddet mağduru kadının açık zor ve baskı görmekten geldiğinden ve çoğu kez muayene sırasında da baskı sürdürdüğünden, burada kadının özgür karar alma yetisinden dolayısıyla özerkliğinden söz etmek mümkün değildir. Bu noktada hekimden beklenen, kadın sağlığı tehdit altında olmadığı sürece, özerkliğin mümkün olmadığı durumlarda muayene yapmayı reddetmesidir. Özellikle kızlık zarı incelemelerinde, muayenenin kendisi kadının ruh ve beden bütünlüğünü bozduğundan, sağlığı tehdit etmekte ve "zarar vermeme" ilkesiyle çelişmektedir. Ancak aile içi şiddet, cinsel şiddet gibi durumlarda, kadına zarar görmüş sağlığını yeniden kazandırmak hekim sorumluluğu olduğundan bu gibi durumlarda muayeneyi reddetmek etik dışı olabilir. İşte burada her şeyden önemlisi müdahaleden ve taraf olmaktan kaçınmamak hekimin ödevidir. Bu da, konuyla ilgili bilgi ve yetenek sahibi olmayı, dolayısıyla şiddet ile ilgili eğitim almış olmayı gerektirir. Buradan hareketle adalet ilkesine uzanabiliriz; bilindiği gibi şiddet konusunda genel toplumsal adaleti sağlamak sağlık alanını aşan kapsamlı bir mücadele gerektirir. Ancak, kişisel düzeyde hekimin ya da sağlık

çalışanının adil tutum alması mümkün ve gereklidir. Dolayısıyla hekimin konuyla ilgili sorumluluğu adalet ilkesinin de önemli gereğidir.

İlkeler konusunda son olarak "sır saklama ilkesi"nden söz etmek gerekiyor, çünkü kadına yönelik şiddet olgularında bu ilkeyle ilgili ciddi bir handicap söz konusu; en sık rastlanan hekim hatalarından "dahil olmama, çekimsiz davranma" hali genellikle bu ilkeye sığınarak gerçekleşiyor. Oysa, bu "karışmama" tavrının, "ailenin mahremiyetine saygı" ve sır saklama gereğinden çok, özel/kamusal alan ikiliğine dayalı erkek egemen ideolojinin bir ürünü olması daha muhtemel görünüyor.

Feminist Etik, Feminist Biyomedikal Etik;

Buraya kadar "görünür olan" ile ilgili söz ettiklerimizin dışında -etik söz konusu olduğunda yalnızca görünür olanla değil, görünmeyenlerin peçesini indirmek bir sorumluluk olduğundan- kadına yönelik şiddetin açık görüngüleriyle mücadelenin önceliğine zarar vermeden, şiddeti en geniş kapsamıyla ele alıp tanımladıklarımızı etik açıdan toparlarsak; kadına yönelik şiddeti "kadınların fiziksel bütünlüğünü, bireysel özgürlüklerini ve temel haklarını tehdit eden davranış", sağlığı da sosyopolitik bir model ile düşündüğümüzde, en geniş anlamda kadın sağlığına zarar veren ya da verme olasılığı bulunan her türlü davranışın etik dışı olduğu görülür.

Bu iddianın temel etik gerekçesini ise başta İnsan Hakları, daha özelde ise Kadının İnsan Hakları oluşturuyor. Neden ayrıca kadının insan haklarından bahsettiğimizi hatırlamakta fayda var; son çeyrek yüzyıldır feminist tarih ve feminist teori alanındaki gelişmeler ile

geleneksel bilimlerin, siyasetin, toplum sözleşmesi anlayışlarının ve bunlardan bağımsız ele alamayacağımız insan hakları anlayışının cinsiyetçi yapısı deşifre edilerek, bütün bu alanlar feminizmin eleştirel süzgecinden geçirilmeye başlandı. Bu eleştiriden yola çıkan feminist etik, toplumsal cinsiyetin kadın ve erkeğin etik yaklaşımının oluşmasında da oldukça belirleyici olduğunu analiz ederek, kültürel olarak eril ve dişil olarak kodlanan ve parçalanan değerlerin, hayatın tüm alanlarında hem erkekler hem de kadınlar tarafından paylaşılması gerektiğini vurgular.

Tıptaki değer sorunlarına bu anlayışla bakmaktan doğan feminist biyomedikal etik ise tıp kurumunun ataerkillikle bağlarını göstererek, gerek kurumsal düzeyde gerekse toplum sağlığı açısından kadınların uğradığı ayrımcılığı deşifre eder.

Dolayısıyla sağlık alanında kadınlar açısından içerde(kurumsal) ve dışarıda (toplumsal) bir çok etik sorundan söz edilebilir. Hatta tarihsel olarak baktığımızda, sorun değil, bir kıyımdan söz etmek gerek; 16. yy.da patlak veren ve neredeyse yüzyıl süren, kadın şifa vericileri yok etmeye dayalı "cadı avcılığı", kuşkusuz sağlık alanında kadına yönelik şiddetin tarihteki en çarpıcı örneğidir. Yani gerçekte, tıbbın profesyonel anlamda kurumsallaşmasının temelinde kitlesel bir kadın katliamı yatıyor. Yüzyılların şifa vericisi sağlık emekçisi kadınları dışlayarak kurulan tıpta, elbette günümüzde kadınlara yönelik bu kadar kanlı bir ayrımcı politika sürmese de, cinsiyet eşitliğinden söz etmek de mümkün değil. Bu tarihi, herhangi bir intikam duygusuyla değil tıp kurumunu kendini çevreleyen sistemle beraber anlamak için, hatırlamak gerekiyor. Yani sermaye birikim mantığının doğal sonucu

olarak tıptaki rol paylaşımı 16.yy.da cadı avcılığını gerektirirken günümüzde cinsiyetçi işbölümü ile sürüyor. Şöyle ki; kadınlar 19.yy. eşit haklar mücadelesinin gerçekleştiği atmosfer sayesinde tıp alanına yeniden girdiklerinde, mesleğin ataları olarak iyilikle karşılanmazlar ve bu kez patriyarkanın başka bir silahı ortaya çıkar, kadınlar tıp mesleğinin bazı alanlarına hapsedilirler. Tıptaki işbölümü üzerine yapılan çalışmalar, kadınların düşük statülü ve düşük ücretli alanlara yönlendirildiklerini, tıpta cinsiyetçi bir işbölümünün sürdüğünü ve bunun kapitalizm ile bağlarını göstermektedir. Kadınların, mutlak ve değişmez kılınan "kadın doğası"nın gerektirdiği ikincil rollere hapsedildiğini, bazı uzmanlık dallarına girebilme, yükselebilmeye ve üst yönetime gelebilme sürecinde cinsel ayrımcılığın yoğun olarak sürdüğünü kanıtlayan çalışmalar bulunmaktadır.

İkinci olarak, toplumsal sağlık açısından yani kadınlar hasta yönünden düşünüldüğünde de ayrımcılıktan söz edilmektedir. Genel olarak tıpta kadınların sorun kümesinin merkezinde bulunduğu konuları, kısırlık, kürtaj, cinsiyet tayini, üremeye yardımcı yöntemler, kadına yönelik şiddet, kadın denekler, doğum kontrol yöntemleri, kızlık zarı incelemeleri diye sayabiliriz. Tıbbın ve feminist biyoetiğin gelişimine bağlı olarak bu başlıklara yenileri eklenmeye devam edecek, dolayısıyla feminist mücadele açısından yeni cepheler doğacaktır. Eğer sağlıkta ve her alanda kadınlar lehine kazanımlar elde etmek istiyorsak, bugünden yapılması gereken, önümüzdeki yeni sorunlara hazırlıklı olmaktır.

KAYNAKLAR

- 1) İLKKARACAN, GÜLÇÜR, ARIN. Sıcak Yuva Masalı-Metis Yayınları,1996.
- 2) ARIN.C. Kadına Yönelik Şiddet, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler-Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları& Tarih Vakfı Yayınları,1998.
- 3) SAVRAN.G. Feminist Teori ve Erkek Şiddeti-Defter,S:21-1994-Metis Yayınları.
- 4) BERER, Marge. Üreme Sağlığının Ulaşılabilirliği. Hekim Forumu/Ocak-Nisan 2000.
- 5) BELEK,İ Sağlıkta Eşitsizlik; Kavramlar, Nedenler, Çözüm Politikaları. Toplum Bilim, Sağlık Sosyolojisi Özel Sayısı, S:13. Temmuz 2001.
- 6) ERBAYDAR.T. Sağlık Kimin İçin? Toplum Bilim, Sağlık Sosyolojisi Özel Sayısı, S:13. Temmuz 2001.
- 7) KUTLUATA,Z. Feminist Kürt Kadın Dergilerinde Doğum Kontrol Tartışmaları Toplum Bilim, Feminist Eleştiri Özel Sayısı, S:15. Mayıs 2002.
- 8) Sağlıkla İlgili Uluslar arası Belgeler- TTB Yayınları 1998
- 9) APPELT;E.M. Toplum Sözleşmesi Feminist Bir Bakışla Tasarlanabilir mi? Toplum Bilim, Feminist Eleştiri Özel Sayısı, S:15. Mayıs 2002.
- 10) PİEPER,A. Etiğe Giriş. Ayrıntı Yayınları 1999.
- 11) GELEGEN GEDİZ, D. The Gendered Climate Of Medical Profession: A Case Study Of Women Doctors In Ankara , June 2002.
- 12) EHRENREICH,B, ENGLISH,D. Cadılar, Büyücüler ve Hemşireler- Kavram Yayınları 1992.
- 13) Sağlık Sektöründe Kadın-T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Nisan 2000.
- 14) ŞAHİNOĞLU PELİN;S. Feminist Biyoetiğin Türkiye'deki Yansımaları-AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Ankara 2002.

KADINLARA YÖNELİK ŞİDDETE JİNEKOLOJİK YAKLAŞIM

*Op. Dr. Yeşim İŞLEĞEN**

Konuyu iki başlık altında ele alacağız;

- 1) Cinsel saldırı ve tecavüz
- 2) Aile içi şiddete maruz kalan kadınlar

CİNSEL SALDIRI VE TECAVÜZ

Bir kadını fiziksel zor, tehdit ve gözdağı, sahtekarlık yoluyla cinsel ilişkiye zorlamak veya bir kadının rızası dışında herhangi bir şekilde onun hakkında cinsel bedensel bilgi edinmeyi sağlayacak bir eylem cinsel saldırıdır.

Söz konusu olgunun insidansı, toplumdan topluma değişmekle birlikte olguların pek çoğunun yetkili birimlere ulaşmaması nedeniyle tam olarak saptanması mümkün değildir. Ama artış hızı en fazla olan suç olarak kabul edilmektedir. Mağdurlar her yaş grubundan, her etnik ve sosyal sınıftan, her meslek grubundan olabilmekteyse de, en büyük risk grubunu 17-25 yaş arası yalnız yaşayan kadınların oluşturduğu tespit edilmiştir. Cinsel saldırı ve tecavüz sonucunda jinekolojik ve non jinekolojik yaralanmalar meydana gelebilmektedir. Olguların %40'ında tüm bedeni içeren travmalar tespit edilmektedir. Travmaların en çok izlendiği gruplar ise yaşlı kadınlar ve çocuklardır. Eylemin giderilebilir gibi görünen ama bazen hayatı da tehdit edebilen bu

* Jinekolog

fiziksel sonuçlarının yanı sıra en büyük travmayı psikik yapıda yarattığı bilinmektedir.

Cinsel saldırı sonrasında hem kanıtların toplanması hem de kurbanın saldırıyla başa çıkmasında doktorlar merkezi bir rol oynarlar. Eğer hekimler tecavüz konusundaki yanlış kanılar ve gerçekler karşısında doğru bir bilince sahip iseler çok faydalı olabilirler. Tedavi sürecindeki hekimin tecavüzün nedenleri ve sonuçları konusunda yanlış bilgilere sahip olması nedeniyle hastayı yargılayıcı bir tutum sergilemesi, yaşamı tehdit edilmiş ve şiddete maruz kalmış kurbanı yaşadığı deneyimlerden daha fazla etkileyebilir. Hekimler kültürün beslediği yanlış kanılarla hareket edebilirler. Bu durum kurbanla empatik ilişki geliştirmelerini engelleyerek, daha fazla yargıçvari bir eğilim içine girmelerine sebep olur.

Birincisi tecavüz bir seksüel ihtiras suçu değildir. Tecavüzcüler de ne aşırı cinsel uyarıya maruz kalmış kişilerdir ne de cinsel olarak reddedilmişlerdir. Tecavüz tecavüzcüler tarafından kurbanın onurunu kırmak, onun üzerinde egemenlik oluşturmak için cinselliğin kullanıldığı bir şiddettir. Tecavüzcüler cinsel güdülerini baskılamayı beceremeyen cinsel psikopatlar değildir, kurbanlar da erkekleri tahrik eden mazoşistler değildir. Kuşkusuz bir akıl hastalığı olan kişi de tecavüz edebilir ya da cinsellik konusunda tutum farklılığı olan kadınlar da tecavüze uğrayabilir. Ama bu durumlarda, tecavüzü bir şiddet olmaktan çıkarmaz.

İki tip tecavüz vardır. Birincisi daha yaygın olarak gözlenmektedir. Burada tecavüz eden kişiler diğer tüm varlıkları kontrol etmek

isterler. Amaçları kurbanlarını itaate zorlayarak kendi yetersizlik ve değersizlik duygularını tatmin etmektir. Bu tip tecavüzcüler kurbanlarının bu eylemden hoşlanacaklarına dair fanteziler kurarlar, çoğu kez kurbanlarına kötülük yaptıklarını düşünmezler. Bunların kurbanları genellikle daha az yara alırlar. Diğer tipteyse tecavüzcülerin amacı direkt olarak kurbanlarının onurunu kırmak ve onlara kötü muamele etmektir. Bunlar öfke ve düşmanlık duygularını serbest bırakmak için cinselliği kullanırlar. Bunlar kurbanlarını döver, saldırır ve şiddet uygular. Bunların bir alt tipi sadistik tiptir. Burada şiddet tecavüzcü için erotik bir uyarandır. Bunlar kurbanlarının cinsel bölgelerine şiddet uygularlar ve işkence yaparlar ve çoğu kez kurbanlar kurtulamaz. Bu tiplerin hepsi birinden diğerine dönüşebilir veya her ikisini de içerebilir.

CİNSEL SALDIRI KURBANLARINA HEKİM YAKLAŞIMI

Hekimin acil servisteki temel rolü titiz bir değerlendirme yaparak kanıtları toplamak, hastaya emosyonel destek sağlamak ve onu tedavi etmektir.

Burada hekimin cinsiyeti genellikle sorun değildir. Hastanın bir kadın hekimi tercih etmesi durumun da bu tercihiine saygı gösterilebilir ama bunun imkanı yoksa erkek hekim değişik yollarla hastanın endişelerini azaltabilir. Hekim hastaya cinsiyetsiz bir şekilde yaklaşmalı, tecavüzün şiddet yönüne odaklanmalıdır. Kurbanla özdeşleşmemeli ama onun emosyonel durumuyla empati kurabilmelidir. Hekim hastayla ilişki kurarken tedbirli davranmalı, ilişki kurma tarzına dikkat etmeli, sezgileri kuvvetli olmalı, ne patronizasyon ilişkisi kurmalı ne de

hastanın sevgisini kazanmak için aşırı ilgi gösterip yağcılık yapmalıdır. Acelesiz, telaşsız, destekleyici tutum kurbanın asıl ihtiyacı olan kendi kendine güvenini kazanmasında daha etkilidir. Özellikle cinsel saldırı anına ilişkin sorularda yargılayıcı olmayan bir tutum oldukça önemlidir. Hastanın yaşadıklarını anlatabilmesi ve güvenini tekrar kazanması tedavi edici etki gösterir.

ANAMNEZ

Cinsel saldırı mağdurları acil veya akut devreyi geçirmiş olarak karşımıza gelebilir. Her iki durumda da temel prensipler aynıdır, yalnızca olgunun somut özelliklerine göre yapılacak işlerde farklılık olur.

Acil durumlarda olgu acilen değerlendirilmelidir. Bu sırada telaşlı davranmamalı, sakin organize ve destekleyici bir tutum içinde olunmalıdır. Görüşme ve muayene özel bir odada yapılmalıdır. Bu sırada muayene edecek hekim erkekse mutlaka bir hemşire içeride olmalıdır. Oda da tıp dışı personel bulunmamalıdır. Anamnez alırken hastanın geri dönüşlerine, unutup tekrar hatırladıklarına dikkat edilmelidir, iznini almak kaydıyla görüşme kaydedilmelidir. Öykü fiziksel kılavuzluk edeceğinden dikkatli olunmalıdır.

Kurbanın emosyonel tepkilerinde değişiklik olabilir . Ama çoğunlukla emosyonel stabilite olmaz. Öfke, ağlama, anksiyete, korku, titreme, irritabilite sürekli yer değiştirebilir. Bunu tolere etmek ve emosyonel patlamaları kişisel olarak algılamamak önemlidir. Bazen de kurban çok suskun ve itaatkar bir tutum içinde olabilir. Hastanın mimiklerindeki ifade yokluğu hastanın olaydan etkilenmediği

anlamına gelmez, tam aksine çok daha fazla etkilenmiş olabileceğini düşündürür. Hastanın emosyonel durumu görüşme, muayene ve incelemelerin üzerinde yarattığı etkiden dolayı da değişebilir. Kurbanlar sadomy yada fellatio gibi tiksindirici buldukları eylemleri anlatırken altüst olabilirler. Hastadan bilgi alırken bu tip yöntemlerin tecavüzcüler tarafından çok yaygın bir şekilde kullanıldığı belirtilmeli, hastanın kendine olan güveni kazanması sağlanmaya çalışılmalıdır. Bu yaklaşım olgunun etkilenmesini minimize eder. Görüşme ve muayene sırasında hastanın geçmiş cinsel yaşantısına karşı saygısızlık, olgunun jinekolojik muayeneyi tecavüz gibi algılamasına sebep olup, ciddi psikolojik sonuçlar doğurabilir.

Eski tecavüz olguları muayeneye çok daha fazla direnç gösterebilir. Saldırımı takiben ortaya çıkan PTSB (Post Travmatik Stress Bozukluğu) ve benzeri tablolar ya da cinsellikle ilgili geliştirilmiş olan tutucu düşünceler daha katı bir tepki göstermelerine neden olabilir. Bu olgular psikik olarak daha fazla incinmeye açıktırlar.

Anamnez sırasında gerekirse, bir tercüman kullanılabilir. Önce genel bir anamnez alınmalı, onun ardından saldırının ayrıntılarına girilmelidir.

A. Genel Tıbbi Anamnez

1. Demografik veriler
2. Özgeçmiş, geçirilen operasyonlar, hastalıklar, yaralanmalar
3. İlaç, alkol, madde kullanımı
4. Alerji
5. Tetanoz profilaksisi

B. Jinekolojik Anemnez

1. SAT (Son Adet Tarihi)
2. Jinekolojik hastalıklar
3. Kontrasepsiyon OKS, IUD

Özellikle tecavüz öncesi 72 saat içinde gerçekleşmiş cinsel ilişkilerin (tarih ve saatleri) adli açıdan önemlidir.

C. Saldırı Anamnezi

1. Saldırının tarih ve saati?
2. Saldırı yeri ve mekanın özellikleri?
3. Tecavüzcü veya tecavüzcülerin ;
 - a. Irk özellikleri (adli tıp) açısından önemlidir.
 - b. Sayıları
 - c. Kim ne yaptı ?
- d. Kullanılan saldırı araçları ve yöntemleri
 1. Silah,
 2. Sınırlayıcı tespit edici araçlar,
 3. Tehdit, korkutma, gözdağı,
 4. Fiziksel saldırının nitelikleri.
 5. Seksüel saldırı;
 - 1) Penetrasyon, tam, kısmi, vaginal, anal veya ikisi.
 - 2) Oral saldırı, tecavüz.
 - 3) Lubrikan kullanılıp kullanılmadığı.
 - 4) Kondom kullanılıp kullanılmadığı.
 - 5) Ejekülasyon olup olmadığı.
 - 6) Saldırıdan sonra yapılan temizlik;

- a) Banyo yapıldı mı?
- b) Vajinal duş yapıldı mı ?
- c) Elbiseler değiştirildi mi ?
- d) Gargara yapılıp yapılmadığı.

FİZİK MUAYENE VE ÖRNEK ALMA

Muayene sırasında hastayı incitmek çok önemlidir. Bu nedenle çok sabırlı olmak gerekir. Hastanın rahatlaması için bütün gayret gösterilmelidir. Hastanın rızası olmadan hiç bir girişimde bulunulmamalıdır. Ama konunun önemi kendisine anlayabileceği bir şekilde anlatılmalıdır. Muayene sırasında hastayla sürekli konuşulmalı, yüreklendirilmelidir.

- 1.Muayene tarihi ve saati.
- 2.Olgunun mental durumu, bilinci.
- 3.Genel fizik muayene, yaralanma bölgelerinin özel muayenesi ve tarifi, fotoğraf çekme.
- 4.Cilt muayenesi, yabancı materyaller (kıl, kan, deri döküntüleri, kumaş parçaları izleri, diş izleri, lekeler)
- 5.Pelvik muayene, laserasyon, erezyon, rüptür, hematoma, N. gonorrhoeae ve Chlamydia inceleme örnekleri (Gram boyama, kültür vb), arka forniksten adli inceleme için örnek, vaginal motil sperm değerlendirilmesi, aynı örnekte genetik marker taraması, ayrıca DNA analizi için ek örnek, gerekirse mikrotravmaların tespiti için kolposkop, vulvoskopi, bu yöntem mikrokanıtlar açısından da önemlidir.
- 6.Rektal muayene, gerekirse anoskopi ve aynı örneklerin alınması.
7. Oral muayene ve aynı örneklerin alınması, tükürük örneği alınması.

- 8.Pubik bölge tüylerinden örnek ve saç örneği.
- 9.Tırnak kazıntı örneği.
- 10.Kan örneği antijen tespiti saldırganla ilgili bilgi edinmek açısından önemlidir.
- 11.Kanda ve idrarda gebelik tespiti.
- 12.Alkol ve toksik madde taraması.
- 13.Saldırı sırasındaki kıyafetlerin uygun şekilde saklanması.

TEDAVİ

1- Yaralanmaların tedavisi:Yaralanmaların bir kısmı zaten hasta tarafından da ifade edilebilir, fizik bakı sırasında da saptanır. Bütün yaralar enfekte yaralar olarak kabul edilmelidir. Vaginal laserasyonlar Genel anestezi altında da onarılmalıdır.

2- Gebeliğin önlenmesi: Gebelik riski pek çok faktöre bağlı olarak değişir, siklus ortasında tek bir koitusla gebelik ihtimali %30 dur. Diğer dönemlerde bu oran %2-4 dür. Hastayla bu ihtimal konuşulmalıdır. Aşağıdaki yöntemler önleyici olarak kullanılabilir.

a. Kombine oral kontraseptif kullanımı: Postkoital 72 saat içinde 0.05 mg etinilostradiol ve 0.5 mg Norgestrel içeren bir preparat 12 saat arayla 2 tablet alınarak kullanılabilir. Başarısızlık oranı % 0.16 - % 1.6 arasındadır.

b. Yüksek doz östrojen kullanımı: 2.5 mg etinil ostradiol günde iki kez 5 gün kullanılabilir[RV1][RV2].

c. IUD tatbiki: Bazı hekimler cinsel saldırı mağdurlarında infeksiyon riski nedeniyle önermemektedir.

3- Gebeliğin istek üzerine sonlandırılması.

4- Cinsel yolla geçiş gösteren hastalıklara karşı profilaksi; en büyük risk gonore, klamidy ve sifiliz enfeksiyonudur. Gonore ve klamidy için mutlaka tüm enfekte alanlardan örnek alınmalı, sifiliz açısından 2, 6 ve 12 hafta sonra tekrarlamak üzere serolojik tetkik yapılmalıdır. Gonore ile kontaminasyon oranı % 30, sifiliz ile % 1 dir. Tüm hastalar antibiyotik profilaksisine alınmalıdır.

Gonore	Ceftriaxone	125 mg IM	
	Cefixime	400 mg PO	
	Ciproflaxacine	500 mg PO	
	Ofloxacine	400 mg PO	
Chlamydia	Azithromycine	1 gr PO	
	Doxycycline	400 mg PO	7gün
	Erithromycine	500 mg PO	7gün
	Ofloxacine	300 mg IO	7gün

AIDS önemli bir risktir. Fakat bulaşma oranı bilinmemektedir. Hasta HIV testi açısından yönlendirilmelidir. 12 ve 24 hafta sonra test tekrarlanmalıdır.

Herpes virus HPV ve hemofilus açısından da takip edilmelidir. Hepatit B açısından serolojik araştırma yapılmalı, uygun olgulara HBIG ve rutin aşı programı uygulanmalıdır.

Trichomonas ve bakteriyel vaginosis tecavüz sonrası sık görülen enfeksiyonlardır. Metronidazol veya Ornidozolle uygun tedavi yapılmalıdır.

Takip

- 1) Bir hafta sonra;
 - a) Genel değerlendirme.
 - b) Genel fizik bakı ve jinekolojik muayene.
 - c) Endikasyon varsa mikrobiyolojik incelemelerin tekrarı, gebelik.
 - d) Emosyonel durum değerlendirilmesi ve psikolojik yardım.
- 2) 12 hafta sonra;
VDRL tekrarı,
HIV tekrarı,
Genel değerlendirme

TECAVÜZÜN PSİKOLOJİK SEKELLERİ

Psikolojik travma tecavüzün en yaygın sonucudur. Bir araştırmaya göre tecavüzü izleyen 1-2.5 yıl sonrasında kurbanların %40'nın cinsel güçlükler yaşadığı, flört tipi ilişkilerden uzak kaldıkları, adeta bu tip yakın ilişkileri kendilerine yasakladıkları, şüpheli oldukları, yalnız kalmaktan korktukları, tecavüzden beri depresyon bulguları gösterdikleri ortaya konmuştur. Bir başka araştırmada, tecavüz mağdurları 4-6 yıl sonra tekrar muayene edilmiş, olguların %37'sinin bir yıl sonra normale döndükleri, %20'sinin ise hiçbir şekilde kendilerine gelmediklerini tespit etmişlerdir. Bir tecavüz mağdurunun; kısa ve uzun vadede tecavüze göstereceği tepki yalnızca olaydan, o anda nasıl etkilendiği ile ilgili değildir. Aynı zamanda yaşam şartları, aldığı sosyal destek, kişisel tarzı ve olaydan önceki emosyonel durumuyla yakın ilgilidir. Çok az mağdur olayın akut

döneminde yardım ister. Büyük bir bölümü, akut dönemin üzerinden belli bir zaman geçtikten sonra yardım talep eder.

TECAVÜZ TRAVMASI SENDROMU

Burgess ve Halmstrom tarafından tanımlanmış bir sendromdur. İki fazı vardır;

1. Dezorganizasyon fazı, ilk bir hafta
2. Reorganizasyon fazı, birinci aydan sonra ortaya çıkar.

Dezorganizasyon Fazı

Emosyonel belirtiler; incinmişlik duygusu, tekrar tecavüzü yaşamak, ölüm hissi, anksiyete, suçluluk, öfke, intikam düşünceleri, utanç, sıkıntı.

Somatik belirtiler; yaygın ve lokal ağrılar, karın ağrısı, bulantı, kusma, iştah kaybı, vaginal, anal, oral rahatsızlık hissi, uyku bozuklukları, siklus bozuklukları.

Reorganizasyon Fazı

Kurban yaşamını ve kişiliğini yeniden yapılandırır. Telefon numarasını, görünümünü, davranışlarını, işini, hatta yaşadığı kenti değiştirir. Bu dönemde cinsel disfonksiyonlar ortaya çıkar. Cinsel isteksizlik, cinselliği reddediş, anorgazmi, vaginismus gelişir. Erkeklerle, cinselliğe, yalnızlığa karşı fobiler ortaya çıkar. Depresyon tipi belirtiler; paranoid düşünceler, uykusuzluk, kabuslar, flas-back tipi yaşantılar gözlenir. Kronik dönemdeki adaptasyon bozukluğu ise "Posttravmatik Stres Bozukluğu" olarak tarif edilebilir. Bazen kronik depresyon, kronik anksiyete, fobiler, madde kullanımı bozukluğu, seksüel disfonksiyon gibi izole durumlar söz konusu olabilir.

Jinekologlar öyküsünü bilmedikleri bu vakalarda daha çok açıklanamayan kronik pelvik ağrı, somatoform bozukluklar, dispareni, vaginismus, persistan vaginal akıntı yakınmalarıyla karşılaşır.

AİLE İÇİ ŞİDDET

Aile içi şiddet, partnerler arasında meydana gelen şiddet olarak tanımlanabilir. Bu şiddet eylemlerinin mağdurları daima kadınlar ve çocuklardır. Tıbbi literatürde “Hırpalanmış Eş Sendromu” olarak tarif edilen durum, kocası tarafından kasti ve yinelenen bir şekilde minimal şiddetten, ciddi fiziksel şiddete kadar uzanan saldırıya maruz kalan kadınları tanımlayan bir durumdur. Bu şiddet sendromu sözlü şiddet, şiddet tehdidi, herhangi eşyayı fırlatma, bir eşyayı kadına atmak, tokatlamak, yumruk atmak, tekmelemek, vurmak, herhangi bir kesici veya patlayıcı silahla tehdit etmek veya o aleti kullanmak, cinsel tacizde bulunmak ve tecavüze kadar uzanabilir.

Bu şiddet tipiyle ilgili bir insidans tespiti çok zordur. Fakat ABD ve Türkiye’de çok yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Aile içinde kadına yönelik şiddetle, çocuklara dönük şiddet genellikle bir arada gelişir. Gebe kadınlarda eşlerinin şiddetine maruz kalabilir. Bu durumda da prenatal çocuk kötüye kullanımından söz edilir.

Durumun Tespiti

Obstetri ve jinekoloji uzmanları hastayı muayene ederken, fiziksel travma izlerini rastlantısal olarak görebilirler. Bu izlerin nasıl meydana geldiğini öğrenmenin tarzı kültürden kültüre değişiklik gösterebilir. Fakat hekim görüşme sırasında; hastayı irrite etmeyecek, onu incitmeyecek, anlatmaya yüreklendirecek şekilde bu soruyu direkt

veya indirekt olarak yöneltmelidir. Bazen hasta çok şiddetli reaksiyon gösterip incindiği için reddedebilir.

Şiddete maruz kalan bu kadınların öykülerinde suikid girişimi söz konusu olabilir. Çoğunlukla depresif semptomlar gösterirler. Baş ağrısı, uykusuzluk, hiperventilasyon, gastrointestinal sistem bozuklukları, göğüs, bel, sırt ağrısı, pelvik ağrı gibi somatik semptomlar çoğunlukla görülür. Bizim toplumumuzda düşük sosyoekonomik düzeydeki kadınlar bu konuyu hekimleriyle çok daha kolay paylaşabilir. Meslek sahibi kadınların reaksiyonları ise genellikle reddetme doğrultusunda olur. Hekim yargılayıcı ve patronize bir iletişim tarzı yerine; destekleyici, yüreklendirici bir ilişki tutturmalı ve bu tip hastaları yakından takip etmelidir. Bu şiddete karşı koyma konusunda hastanın iç potansiyellerini bulması sağlanmalıdır. Kişisel deneyimlerim bizim gibi kadınları destekleyen güçlü sosyal organizasyonların olmadığı bir ülkede, bunun ötesinde bir yardımın imkanı olmadığını göstermiştir.

Hastalarımın çok büyük bölümünün sistematik olmasa da eşlerinin şu veya bu derecede şiddetine maruz kaldığını biliyorum. Fakat onları dinlemek ve kendilerine olan güvenlerini kazanmalarını sağlamak dışında hekimlik pratiği sergilemenin imkanlarını bulamıyorum. Bu kadınların çok büyük bir bölümü açıklanamayan kronik pelvik ağrı, disparoni, vajinismus, anorgazmi ve dispeptik yakınmaları olan yaygın anksiyete bozukluğu gösteren kadınlardır ve çok büyük bir bölümü maruz kaldıkları şiddete psikolojik tepkiler gösterse de bu şiddeti olağan ve değişmez olarak görmektedir.

Diğer bir şiddet biçimi ise aile zoruyla kızlık zarı muayenesidir. Hastaların çoğu bu muayeneyi utanç verici bulur, fakat suçsuzluklarını kanıtlamak için de muayene olmak isterler. Hekimlerin bu muayeneyi uygun bir dille reddetmeleri doğru tutumdur. Ama bu sorunu çözmekte tüm hekimler reddetse dahi ebeler yoluyla çok daha alçaltıcı ve travmatize edici şekiller de bu muayene yapılmaktadır. Kuşkusuz hekimler tüm sorunları çözemezler ama kadınları tüm ayrımcılıklar ve şiddetten korumak konusunda hekimlik pratiği ve etik prensipler dışında ataerkil kültür ve sistemle hesaplaşılması gerektiği konusunda da bir bilinci yaygınlaştırmak gerekmektedir.

KADINA YÖNELİK ŞİDDETE ADLİ TIP AÇISINDAN YAKLAŞIM

*Prof. Dr. Şebnem Korur Fincancı **

Şiddet; Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı olarak bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması ve sonucunda kişide yaralanma, ölüm veya psikolojik zarara yol açması veya açma olasılığı bulunması durumu olarak tanımlanmaktadır (1, 2). Yaygınlığı ile önemli bir halk sağlığı sorunu olarak karşımıza çıkan “bedene zor uygulama”, “bedensel zedelenme”ye neden olma ve “rahatça gelişmesini ya da tamamlanmasını engellemek üzere bazı doğal süreçlere, alışkanlıklara, vb. yersiz kısıtlamalar getirme” tanımları, şiddetin tıp uygulaması içinde gözlenebilir ve ölçülebilir özellikleri olarak ortaya çıkmaktadır.

Kadına yönelik şiddetin, toplumsal şiddeti yeniden üreten boyutu, toplumsal yansımaları ve bireyin gördüğü zarar olarak iki yönlü etkisi önem taşımaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün 2002 yılında yayınladığı raporunda; şiddetle en yaygın olarak evde karşılaşıldığı ve kadına yönelik olduğu bildirilmektedir (3).

Birleşmiş Milletler'in “Kadına Yönelik Şiddetin Yok Edilmesi Bildirisi” kadına yönelik şiddeti “cinsiyete dayalı ve kadınlarda fiziksel, cinsel, psikolojik herhangi bir zarar ve üzüntü sonucunu

* İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi
Adli Tıp Anabilim Dalı

doğuran veya bu sonucu doğurmaya yönelik özel yaşamda veya kamu yaşamında gerçekleşebilen her türlü davranış, tehdit, baskı veya özgürlüğün keyfi biçimde engellenmesidir” diye tanımlamaktadır (4).

Kadına yönelik şiddet için yasal önlemler alınması sürecinde tıbbi araştırma sonuçlarının nesnel kriterlere göre değerlendirilmiş olması, şiddetin türü, niteliği ve uygulayıcılarının yanılmaya yer bırakmaksızın saptanması için önem taşımaktadır. Bu süreçte düzenlenecek olan adli raporlarda; travma niteliğini aydınlatmaya yönelik olarak tıbbi verilerin yorumlanması gerekmektedir. Yapılan yorumlar ölçülebilir ve sınanabilir olmalıdır. Böylece düzenlenen adli raporların bilimsel niteliği sorgulanabilir ve denetlenebilir.

Kadınların şiddeti kurumsal düzleme yansıtmadıkları ve belgelenen şiddetin yaşadıkları oranda olmadığı birçok çalışmada bildirilmektedir. Gözlenen bu eksikliğin, şiddetin türü ve toplumsal algılanışı ile ilişkisi önem taşımaktadır.

Belgelenen şiddet eylemlerinde tüm kadınların ¼'ünün şiddeti bir biçimi ile yaşadığı, bu şiddetin ¾'ünün kadına eşi tarafından yöneltildiği, buna karşın erkeğe yönelik şiddetin 4/5'inin eşi dışında kişilerce ve evin dışında gerçekleştirildiği belirtilmektedir (5, 6, 7).

Kadının yoğun olarak şiddetle karşılaşmasının toplumsal sonuçları ağır olmaktadır. Şiddeti yaşayan kadınların çocuklarında istismarın daha yüksek oranda gözleendiği, bu çocukların %85'inin şiddete çocukluk döneminde tanık olduğu ve potansiyel şiddet uygulayıcıları veya kurbanları olarak yetiştikleri bildirilmektedir. Fiziksel ve mental hastalıklarda artışa bağlı olarak kadınların hastane başvurularında artış olması, kendi ve yakın çevresinin yaşam

kalitesinin bozulması, üretkenliğinin azalması yaşanan şiddetin toplumsal boyutunun ve toplum içinde sürekliliğinin göstergeleridir (5-7).

Çocukluk ve erişkinlik döneminde şiddete maruz kalma fizik bulguların ötesinde, depresyon, kaygı ve somatizasyon ölçeğinde yüksek değerler, özsaygı yitimi, yüksek intihar girişim oranları, artmış alkol ve madde kullanımı ile kendisini göstermektedir. Şiddete maruz kalan kadınlarda intihar oranının 4-8 kat fazla olduğu bildirilmektedir (5-7).

Şiddete uğrayan kadınların sağlık kuruluşlarına başvurularında şiddeti dile getirmemeleri, başvuru yakınmalarının yorgunluk, baş ağrıları, göğüs ağrıları, sindirim sistemi bozuklukları, nefes darlığı ve pelvik ağrılar gibi somatizasyon belirtileri olması ve şiddetle ilişkilendirmeyi düşünmediğimiz bu yakınmalar ile karşımıza çıkmaları şiddetin sessiz kalmasına yol açmaktadır (8-9).

Fizik bulgular ile sağlık kuruluşuna başvuran kadınlarda yaralanmalar en sık baş, yüz, boyun, göğüs ve karın bölgesinde olmaktadır. Eklem yaralanmaları, görme ve işitme bozuklukları, yanıklar, ısırıklar, hematom, kırıklar, kesik ve sıyrıklar, enflamasyonlar, delici alet yaralanmaları, çıkıklar, incinmeler görülebilmekte, şiddet ölümle de sonuçlanabilmektedir. Fizik bulguların varlığında, düzenlenen adli raporda bu bulguların yer alması ve şiddetin belgelenmesi mümkün olabilmektedir (9).

Adli olgunun değerlendirilmesi ve adli rapor düzenleme sürecinde en büyük eksikliğimiz, yalnız fizik bulguların bu değerlendirmeye dahil edilmesi alışkanlığıdır. Türk Ceza Yasasının 456.

Maddesinde yer alan “akli melekelerinde teşevvüş”, psikolojik durumun bozulması sonucu çok sık olarak gözardı edilmektedir.

Şiddetin iktidar ilişkisinin parçası olduğu koşullarda en ağır hasarın kişinin varoluşuna yönelik olacağı ve psikolojik durumun değerlendirilmesinin önemi unutulmamalıdır.

Kadına yönelik şiddetin büyük oranda aile içinde gerçekleşmesi ve iktidar ilişkisinin bir parçası olması nedeniyle psikolojik durum ile ilgili klinik tablo belirgin bazı özellikler göstermektedir. Travma sonrası stres bozukluğunun bir alt grubu olarak tanımlanan HIRPALANMIŞ KADIN SENDROMU; erken dönemde şok, reddetme, içe kapanma, konfüzyon, küntleşme, korku ve depresyon bulguları, geç dönemde ise korku, kaygı, yorgunluk, uykusuzluk, yeme bozuklukları, kayıp, ihanet ve umutsuzluk duygusu ile karşımıza çıkmaktadır (8-9).

Aile içi şiddet tanısı için uluslararası standartlarda birçok travma ve istismar ölçekleri hazırlanarak uygulamaya sokulmuştur. Bunlardan en sık kullanılan bazıları, The Conflict Tactics Scale-Çatışma Yöntemleri Ölçeği (CTS) - 1979 Straus, The Psychological Violence Towards Women Inventory - Kadınlara Yönelik Psikolojik Şiddet Envanteri, HITS - (Hurt, Insult, Threaten, Scream) ölçeği, The Abusive Behavior Inventory - İstismar Davranışı Envanteri, Duluth modeli, Domestic Violence Inventory” - Aile içi Şiddet Envanteri, Abuse Assesment Screen (AAS)” - İstismar Belirleme Taraması, Index of Spouse Abuse (ISA) - Eş istismar indeksi, Domestic Violence Scene Assesment Screen (DVSAS)” - Aile içi Şiddet Olay Yeri Belirleme

Taraması, Women Abuse Screening Tool (WAST)” - Kadın İstismarı Tarama Aracı olarak sıralanabilir (10).

Psikolojik tanı kriterleri olarak; travma yanıtı oluşturabilecek bir stresör varlığı, bir aydan uzun süren psikolojik belirtiler, belirgin algı ve bellek değişiklikleri, en az 3 kaçınma davranışı (Ö. Psikojenik amnezi, dissosiasyon ve depresyon), En az 2 belirgin aşırı uyarılmışlık davranışı (Ö.Uyku veya yeme bozukluğu, tedirginlik ve artmış irkilme) kullanılmaktadır.

Başvuru yakınmalarında şiddet tanımlanmasa ve şiddetin fiziksel bulguları saptanamasa bile, somatizasyon belirtileri olarak değerlendirebileceğimiz yakınmaların hekimlerce değerlendirilmesi ve psikiyatri konsültasyonunun istenmesi önem taşımaktadır. Şiddetin belgelenmesi ve kadına destek verilebilmesi hem şiddete uğrayan kadın, hem de yansımalarını sıraladığımız toplum için koruyucu ve tedavi edici hekimlik uygulamalarının gerçekleştirilmesini sağlayacaktır.

CİNSEL SALDIRI - NE YAPMALI?

Cinsel saldırı çok yönlü bir şiddet biçimidir. Şiddetin niteliği ve ağırlığının belirlenmesi, saldırganın kimliği ile ilgili verilerin derlenmesi ile saldırganın bu eylemi yinelemesinin önüne geçilmesi yönünde önemli bir adım atılabilir. Saldırının sonuçları hastanın psikolojik durumunda, bedeninde, giysilerinde görülebilir, izlenip saklanabilir ve bu izlerden saldırganına ulaşmak, saldırganın hukuki yaptırımı uğramasını sağlamak olanaklı olabilir.

Cinsel saldırı sonucu ortaya çıkabilecek bu izler önemli ve izlenebilir olduğu kadar, geçici ve araştırılabilmesi için saklanması gereken izlerdir. Geçici olma özellikleri nedeniyle bu izlerin hızla ve herhangi bir değişikliğe uğramadan belgelenmesi gerekmektedir. Bu belgeleri hukuki bir işlem için kullanma yönündeki seçim daha sonra yapılabilir, örnekleme yapılmış olsa dahi bunlar kullanılmayabilir ve hukuki işlemden vazgeçilebilir, ancak işlem yaptırmak istendiğinde üzerinden zaman geçmiş ise, izleri yeniden bulabilme olanağı kalmamış olacaktır.

Cinsel saldırıya uğrandığında:

- Yıkanılmamalı.
- Dişler fırçalanmamalı, ağız çalkalanmamalı.
- Tuvalet ihtiyacını mümkün olduğunca muayene olduktan sonraya ertelenmeli.
- Saç taranmamalı.
- Giysiler değiştirilmemeli.
- Muayeneye giderken yedek temiz çamaşır ve giysi alınmalıdır.

Hukuki bir işlem yapılması düşünüldüğünde:

- Polis karakoluna başvuru yapılabilir.
- Cumhuriyet Savcılığına doğrudan dilekçe ile başvurulabilir.
- Herhangi bir sağlık kuruluşuna başvurularak, yapılacak muayene sonuçları ile birlikte yasal bildirim için sağlık kuruluşuna yapılması istenebilir.

Hukuki işlem yapılması konusunda kararsız, kaygılı olduğunda

- Sağlık kuruluşuna başvurulduğunda yasal bildirimde bulunulmasının istenmediği bildirilmelidir.
- Bulguların tıbben belgelenmesinin istendiği, bildirim için kararın daha sonra verileceği aktarılmalı, hekimle sorun açıklıkla paylaşılmalıdır. Hekimlerin hasta sırrını saklama yükümlülüğü bulunmaktadır.

İzlerin korunması ve saklanması için yapılacaklar:

Sağlık kuruluşunda,

- Saçlar kullanılmamış bir tarak ile beyaz bir kağıt üzerine taranmalıdır. Kağıdın üzerine kimlik bilgileri, örnek alınan bölge (saç, vücut kılları, tırnak içi vb), tarih, saat yazılması sağlanmalıdır.
- El tırnak araları tahta bir kürdanla ayrı bir beyaz kağıt üzerine temizlenmeli, bilgiler aynı şekilde kaydedilmelidir.
- Giysileri büyük bir kağıt üzerinde durarak çıkarılmalı ve tek tek paketlenmesi sağlanmalı, bilgiler aynı şekilde kaydedilmelidir.
- Giysileri ıslaksa paketlenmeden önce kuruması sağlanmalıdır.
- Genital bölge kılları ayrı ve temiz bir tarakla beyaz kağıt üzerine tarayarak üzerine bilgiler kaydedilmelidir.

- Vücutta saldırganın vücut sıvılarının (tükürük,meni..) sürüldüğü kısımlar var ise serum fizyolojik ile ıslatılmış pamuk sarılı bir çubuk ile her lekeden ayrı örnek alınarak üzerine bilgilerin kaydedildiği ayrı cam tüpler içine konulması sağlanmalıdır.
- Ağız saf su ile çalkalanarak kapaklı bir kaba aktarılmalıdır (oral sekse zorlandıysa)
- Vücuttaki tüm izlerin (çürük, sıyrık, yırtık, kesik vb) kaydedilmesi ve mümkünse muayene numarasını gösterecek biçimde fotoğraflanması sağlanmalıdır.
- Genital bölge muayenesinde tüm izlerin kaydedilmesi sağlanmalıdır. Fotoğraflarının çekilmesi istenmelidir.
- Genital bölgeden saldırganın vücut salgılarının araştırılabilmesi için ucuna pamuk sarılı çubuklarla sürüntü adı verilen örnekler alınmalı ve cam tüplerde korunması sağlanmalıdır.
- Kurumuş olabilecekleri göz önünde bulundurularak dış yüzeydeki sürüntüler serum fizyolojik ile ıslatılmış pamuklu çubuklarla alınmalıdır.
- Psikiyatrik muayenenin yapılması istenmelidir. Şiddete maruz kalma ile bağlantılı olabilecek bulguların değerlendirilmesi önemlidir.
- Toplanan tüm örneklerin güvenli bir ortamda resmi işlemlerde kullanılacak yöntemlerle (mühürlenme, emanete alınma, tutanak tutulması...) koruma altına alınması sağlanmalıdır.

Başvuran hastanın sağlığı için altın kurallar,

- Cinsel yolla bulaşan hastalıkların önlenmesi için mikrobiyolojik incelemelerin yapılması istenmelidir. Gerekli koruyucu ilaçların kullanılması önerilmelidir.
- Gebeliği önleyici ilaç kullanılmalıdır.
- Şiddetin psikolojik etkilerini azaltmak için psikolojik yardım alınmalıdır.

Adli olguların değerlendirilmesinde hem fiziksel, hem de psikolojik durumun değerlendirilmesi gerektiği, psikiyatrik muayene sonuçlarının da ölçülebilir ve sınanabilir nitelikte olduğu ve adli raporlara yansıtılmasının önemi göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKLAR

1. Arın C, Kadına Yönelik Şiddet, Cogito –Şiddet, Sayı 6-7:305-12, 1996.
2. World Health Organization Global Consultation on Violence and Health. *Violence: a public health priority*. Geneva: WHO, 1996.
3. Krug EG, Dahlberg LL, Mercy JA, Zwi A, Lozano R, eds. *World report on violence and health*. Geneva: WHO, 2002.
4. United Nations Department of Public Information DPI/1772/HR, Women and Violence, February 1996.
5. Loue S, Intimate Partner Violence Bridging the Gap Between Law and Science, *J Legal Med*, 21:1-34, 2000.
6. United Nations Press Release, GA/9725 , general assembly reaffirms commitment to 1995 beijing conference goals, as ‘women 2000’ special session concludes at headquarters 10 June 2000.
7. United Nations Press Release, WOM/1074/Rev.1, expert meeting on domestic violence against women concludes at headquarters, 20 August 2000.
8. Busby DM. *The Impact of Violence on the Family Treatment Approaches for Therapists and Other Professionals*, Allyn and Bacon, Boston, 1996.
9. Salber PR, Taliaferro E, *The Physician’s Guide to Domestic Violence How to Ask the Right Questions and Recognize Abuse ...another way to save a life*, Volcano Press, California, 1995.
10. Arıcan N, Karpuzoğlu E, , Karakuş M, Sözen A, Çiftçi C, Fincancı ŞK. Aileiçi şiddetin değerlendirilmesinde nesnel kriterlerin kullanımı. IV. Adli Bilimler Kongresi 10-13 Mayıs, 2000, İstanbul.

BEKARET DENETİMİNİN KADIN SAĞLIĞINA ETKİSİ VE KONUYA SAĞLIK EKİBİNİN YAKLAŞIMI

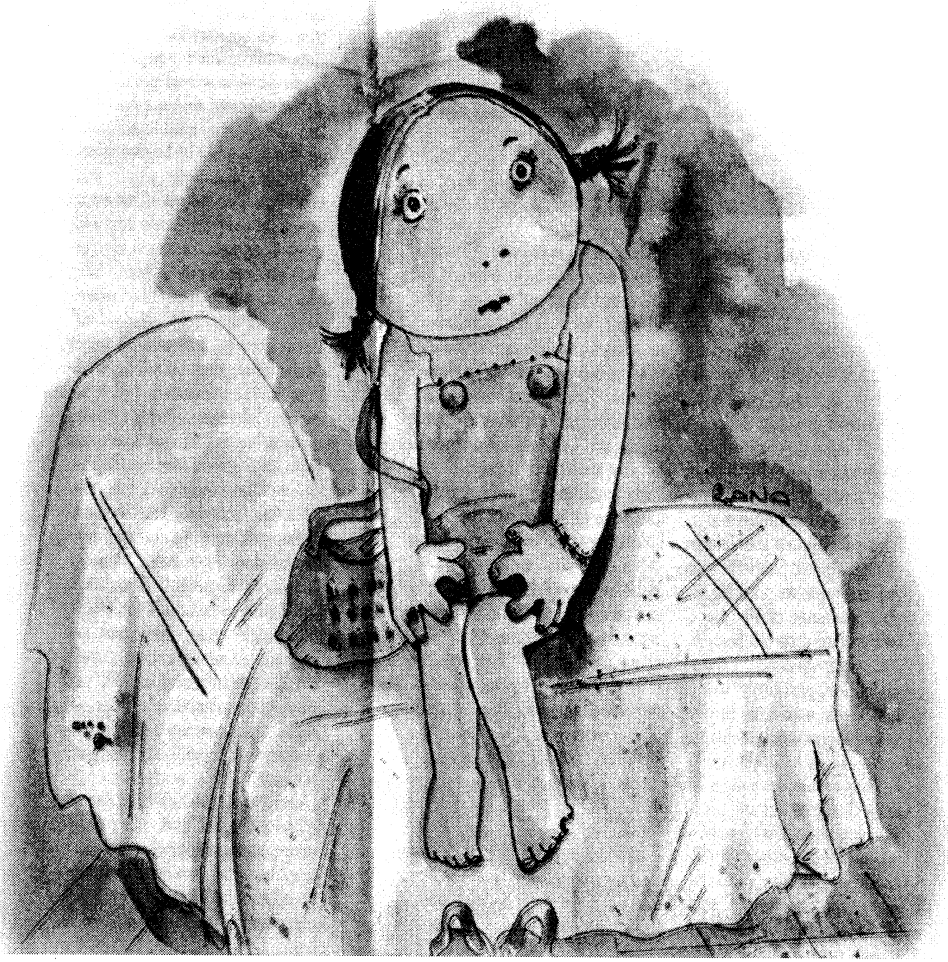
Öğr. Gör. Elif GÜRSOY*

Bekaret denetimi, ülkemizde halen sıklıkla karşılaşılan, üzerinde yeterince tartışılmayan ve kadın cinselliğini denetlemeye yönelik yapılan bir uygulamadır. Bu uygulama bir çok kaynakta ya da söylemde “kızlık zarı muayenesi”, “kızlık zarı incelemesi”, “bekaret kontrolü” ya da “bekaret muayenesi” gibi farklı terimlerle adlandırılmaktadır (1,2). Ancak konunun önemini vurgulamak ve dil birliği sağlamak bakımından “bekaret denetimi” teriminin kullanılması uygun olacaktır.

Denetimin amacı bir kadının, “bir kızın” bir erkekle ilk kez isteyerek ya da isteği dışında cinsel ilişkiye girip girmediğini belirlemektir (1). Yani muayeneye getirilen kişinin, “kızın”, *bakire* olup olmadığını tespit etmektir. Ülkemizde, ana-babalar, erkek kardeş, ailenin diğer büyükleri, nişanlı, eş, okul - yurt müdürleri, adli yetkililer, kolluk güçleri, devlet yetkilileri ve neredeyse tüm toplum böyle bir muayeneyi-denetimi isteme hakkına dahası yetkisine sahip görünmektedir. Bu denetim toplumun sağlığından sorumlu hekimlerden istenmektedir. Ayrıca, direkt bekaret kontrolü yetkisi olmasa da gerek şahitlik gerekse bireyi muayeneye hazırlamak için hekimle birlikte ebe ve hemşirelerin de bu muayenede bulunması beklenmektedir. Kimin adına ve neyin denetimi istenmektedir?

* Akdeniz Üniversitesi Antalya Sağlık Yüksekokulu

BEKARET DENETİMİNİN KADIN SAĞLIĞINA ETKİSİ
VE KONUYA SAĞLIK EKİBİNİN YAKLAŞIMI

Toplumsal ahlak yapısının korunması adına kadın cinselliğinin denetlenmesi istenmektedir (2).

Bu uygulamanın basit gerekçesini anlamak için bekaretin toplumsal önemine ve toplumdaki algılanış biçimine, Türk toplumunun geleneksel ahlak yapısına ve kadının toplumdaki konumuna kısaca değinmek yararlı olacaktır. Bir çok kültürde olduğu gibi, ataerkil geleneklerin ağır bastığı ülkemizde de bekaret gelenek, görenek ve dini inanç sisteminin etkisiyle önemli hale gelmiştir. Bekaret namusu çağrıştıran kavramlarla eş tutulmuş ve namus kadına ait bir kavram gibi görülmüştür (3). Kadının namusunu korumak aynı zamanda erkeğin, ailenin, eşin, mahallenin ve toplumun namusunu korumak anlamına gelmektedir. Dolayısıyla erkekler için evlilik öncesi cinselliği normal hatta gerekli gören geleneksel namus anlayışı, kadına evlilik öncesi cinselliği yasaklamış, ayıp, günah ve namussuzluk saymıştır. Aksi şekilde davranan kadınlar-genç kızlar, hem kendilerini hem de ailelerini lekelemiş olurlar. Kadın namusunu korumanın en temel göstergelerinden birisi de bekareti simgeleyen “kızlık zarı”dır. Cinsiyet ayrımcılığına dayalı bir toplumda büyüyen kız ve erkek çocukları bu felsefeyle yetişmekte, toplumsal cinsiyet rollerini benimsemekte ve hatta bu durumu içselleştirebilmektedirler (4,6).

Yapılan bazı araştırmalarda bu düşüncüyü desteklemektedir. Dilbaz ve arkadaşlarının üniversite öğrencileri ile yaptığı bir araştırmada (5), erkeklerin %85'inin evlenecekleri kızda bekaret aradıkları saptanmıştır. Gürsoy'un 1999'da yaptığı çalışmada (6)

ise ebe ve hemşirelerin %57'si bekaretin önemli olduğunu vurgulamışlardır. Yine İrbas ve Vargür'ün "bekaret ve namus" ilişkisini ortaya koymak amacıyla üniversite öğrencileri üzerinde yapmış oldukları araştırmada da (7), ODTÜ'ndeki kız öğrencilerinin %96.3'ü ve erkek öğrencilerin %74'ü, Ankara Üniversitesi'ndeki kız öğrencilerin ise % 70'i ve erkek öğrencilerin %68'i "bekaret ile namus" arasında bir ilişki olmadığını vurgulamışlardır. Ancak aynı araştırmada "evleneceğiniz kızın bakire olması gerekiyor mu?" sorusuna ODTÜ'deki erkek öğrencilerin %33.3'ü ve Ankara Üniversitesi'ndeki erkek öğrencilerin ise %50'si "kesinlikle gerekiyor" cevabını vermişlerdir.

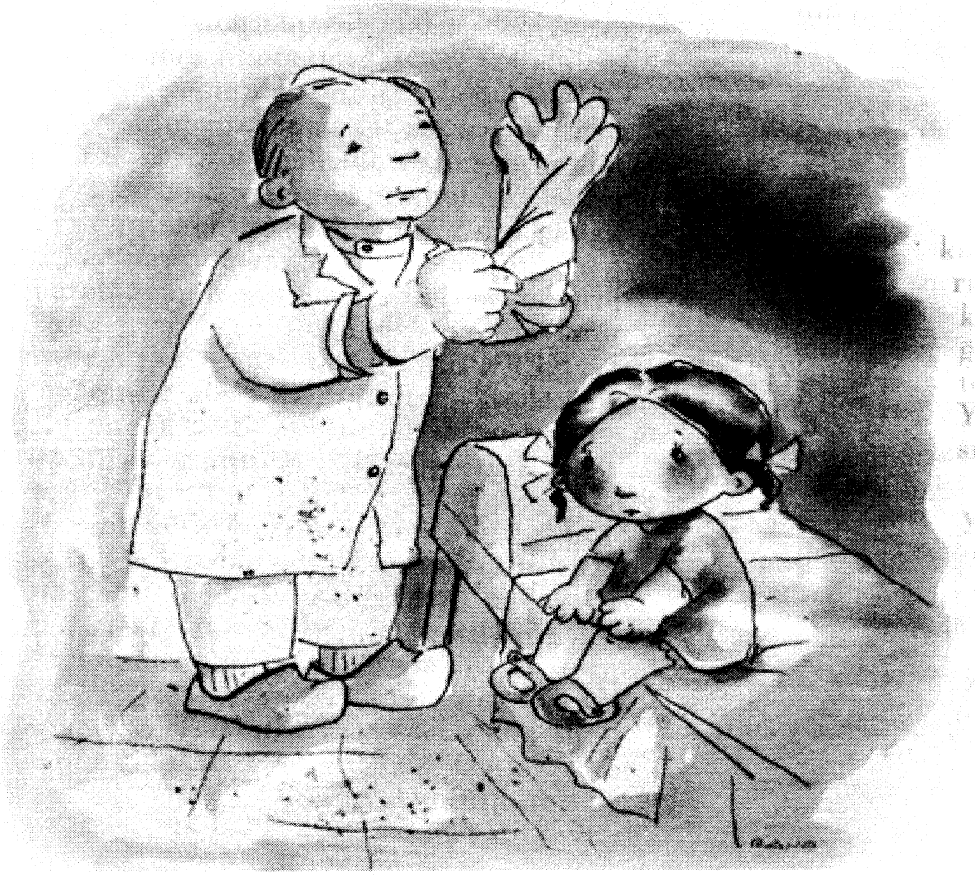
Ayrıca, bekaretin toplumsal önemi atasözleriyle, filmlerde işleniş şekilleri ile ve toplumsal özdeyişlerle de (avrada eri saklar peyniri deri, kadının yüzünün karası, erkeğin elinin karası / kınasıdır gibi) ortaya konmaktadır. Boğaziçi Üniversitesi Kadın Grubu'nun Tepebaşı Kitap Fuarında bekaretle ilgili açtıkları bir stantdaki panoya, erkek ve kadınlar bekarete ilişkin görüşlerini şu ifadelerle belirtmişlerdir (4).

Erkekler:

- ❖ Eğer okşayacaksam olmaması, evleneceksem olması şarttır.
- ❖ Lüzumludur.
- ❖ Gerdek gecesinde dökülen kanların hesabı sorulacaktır (Dev-Kız)
- ❖ Esas kan çıkmazsa biz hesap soracağız!" (Abaza Genç)

Kadınlar

- ❖ Sevgilimin ve annemin aynı tabuları savunması KORKUNÇ!
- ❖ Bekaretin kontrolü bizim özgürlüğümüzün kontrolüdür.
- ❖ Bekaret iki bacak arasında değil, akıldadır.

- ❖ Bekaret evlenene kadar önemli bir hazinedir.
- ❖ Bekaret erkeklerin de sorunudur.

Özetle, Toplumun geleneksel ahlak yapısına göre kadının namusunu koruyabilmek, erkeğin hakimiyetini sağlayabilmek ve kadının cinselliğini denetleyebilmek için bekaretin korunması öngörülmüştür. Böylece bekaret kavramı sosyolojik ve kültürel nedenlerden dolayı biyolojik bir önem kazanmıştır. Bekareti tespit etmenin tek yolu da bekaret denetimi yaparak “kızlık zarı”nın olup olmadığını ortaya koymaktır (4).

Bekaret Denetimi Etik midir?

Ülkemizde son yıllarda en fazla üzerinde tartışılan konulardan birisi de tıp uygulamalarında etik ilkelerdir. Bu uygulamalardan biri de “bekaret denetimi”dir. Etik ilkeler insan ve birey olarak kişiye saygı gösterme, bireyin ruhsal-bedensel bütünlüğünü tanıma, bireye bedensel, ruhsal ve toplumsal yönlerden zarar vermeme, yapılan her işlemde bireyin iznini alma, kişiye ait bilgileri gizli tutma (gizlilik ilkesi) ve eşitlik ilkelerini kapsar (9, 10).

Ancak bekaret denetimi gerek yapılış şekli gerekse amacı itibarıyla etik ilkelerle bağdaşmayan ve cinsiyet ayrımcılığına dayalı bir uygulamadır.

Türk Tabipler Birliği (TTB) Merkez Konseyi 1992 yılında tüm hekimlere gönderdiği bildiri (11) ve TTB Etik Kurulu' nun 1994 yılı raporunda (9) kızlık zarı muayenesinin bekaret denetiminin; kadının cinsel kimliğine bir saldırı olduğu, hiçbir yasal dayanağının bulunmadığı, bu nedenle bekaret denetimi ile tıbbi etik ilkelerinin dikkate alınmadığı ve bu ilkelerin çiğnendiği belirtilmektedir. Yine

aynı raporda, bekaret kontrolü sonrası edinilen bilgilerin başkalarıyla paylaşılmasının sır saklama ilkesinin ihlali anlamına geldiği vurgulanmıştır. Uluslararası Hemşireler Birliği (ICN), 1953 yılındaki raporunda hemşireliğin insan hayatına, insan haklarına ve mahremiyetine saygıyı içermesi gerektiği vurgulanmıştır.

Etik ilkelere tamamen zıt bir uygulama olan bekaret denetimi, ne yazık ki, toplumumuzda bir çok kadının halen karşı karşıya kalabildiği; ancak, etik ve psikolojik yönü ile yeterince gündeme gelmeyen ve toplumun bazı kesimlerince de kanıksanmış bir uygulamadır (9).

Bekaret Denetiminin Kadın Sağlığına Etkisi

Gerek bekaretin önemi gerekse bekaret kontrolü/denetimi, bireyin ruh sağlığını bozan, kadının kendi bedeni üzerinde söz hakkını ortadan kaldıran fiziksel ve ruhsal sonuçları açısından da kadın bedenine uygulanan bir şiddettir (1, 26).

Her şeyden önce kadın (genç bir kız) bedeninin en gizli bölümünü toplumsal bir saptama için bir başkasına göstermek zorunda kalmaktadır. Adölesan çağıdaki birinin böyle bir denetime zorlanması, bu denetimin başka insanlar tarafından bilinmesi, bireyin bir çok soruya, bakışa ve davranışlara maruz kalması bile başlı başına insanı aşağılayıcı ve onur kırıcı bir durumdur (1). Bekaret denetimi kadının benlik saygısında düşme, dışlanma, kendini suçlu hissetme, güvensizlik ve beden imgesinde bozulma gibi olumsuz duygular yaşamasına neden olabilecektir. Gürsoy (6)'un yapmış olduğu çalışmada da ebe ve hemşirelerin %64'ü kızlık zarı muayenesine getirilen kadınların; anksiyete, depresyon, suçlanma hissi, öldürülme korkusu, toplum tarafından dışlanma endişesi, benlik saygısında düşme

ve ileride cinsel sorunlar gibi olumsuz duygular yaşayabileceklerini ifade etmişlerdir.

Daha da önemlisi bekaret kontrolü ya da bekaret kaybı nedeniyle intiharlar yaşanmakta ve namus temizleme adına cinayetler işlenebilmektedir (12,13,14). Güçlü'nün yaptığı araştırma (15) sonucuna göre, 6000 intihar vakasından 978'nin cinsel nedenlerden, bunların 133'ünün de bekaret kaybına bağlı olduğu saptanmıştır.

Mete'nin (1998) yapmış olduğu bir araştırmada, kadınlar jinekolojik muayene pozisyonunun çok rahatsızlık verici ve aşağılayıcı bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu rahatsızlığın yanı sıra kadınlar jinekolojik muayene sırasında sağlık personelinin olumsuz tutumundan, muayenede kullanılan aletlerden, muayene sırasında yaşantılarıyla ilgili özel konuların ortaya çıkmasından dolayı endişe duyduklarını, cinsel organlarına dokunulmasından rahatsız olduklarını ve muayene sonrası konulacak tanıdan kaynaklanan nedenlere bağlı anksiyete yaşadıklarını belirtmişlerdir (16). Ayrıca; bireyin bekaret denetimine maruz kalması, bekaret denetiminin gerekçesi, sağlık ekibinin olumsuz tutumları ve muayene sonrasında yaşanabilecekler konusunda duyulan endişe-korku da göz önüne alındığında, kadınların yaşayacağı olumsuz duygular ve anksiyete daha da artacaktır.

Bekaretin kadın sağlığını etkileyen bir başka yönü de bakire kadınların jinekolojik muayenelerden kaçmalarına ve tedavilerini geciktirmelerine neden olmaktadır (11,16). Yapılan çalışmalar (6,16), sağlık personelinin jinekolojik muayeneler sırasındaki olumsuz tutum sergilediklerini ve kendi değer yargılarını işlerine yansıtıklarını ortaya koymaktadır. Bu durumu yansıtan bir *örnek* aşağıda verilmiştir (18).

Jinekolog:

Bekâr kadınlar için korkulu rüya

Jinekologa gitmek, sebep her ne olursa olsun, hiçbir kadın için herhangi bir doktora gitmeye benzemiyor. Ne doktor ne de hasta için jinekolojik sorunlar basit sağlık sorunları gibi algılanmıyor. İşin içine cinsellik, ahlaki değerler, toplumsal baskılar girmeden olmuyor. Hele bekârsanız ve ama bakire değilseniz...

Fotoğraf: Ben jinekologa gittiğimde kadının bana da ilk sorduğu soru, "Evli misin?" oldu. "Hayır," dedim. "Bekâr mısın?" dedi. Ben, "Evet," deyince, "Bakire misin?" diye sordu. Hayır cevabı önce kadın adeta bir şeytana dönüştü. Kaydını yapan hemşire (aynı mahallede oturuyoruz) birden bana tavrı aldı. Aa, bu kız neymiş meğer, der gibi bakmaya başladı. Kadın ise, "Gebelik diye bir durum yok değil mi?" diye, cevabı asla, "Evet," olmaması gereken soruyu da sordu. Allah'tan cevabım "Hayır"dı. Kadın doktora akıntım olduğu ve sancılı âdet gördüğüm için geldiğimi söyledim. Ben bu kadını daha önce gördüğümde reglinin üçüncü gününde gel, kist olabilir, o zaman karından ultrasonla daha rahat anlarız demişti. Zaten çok korkarak gitmiştim. Kadın, "Soyun," deyince ben kekeleyerek daha önceki konuşmamızı hatırlatmaya çalıştım. Ama nafile bir çabanın sonunda masaya soyunarak ve titreyerek yatmak zorunda kaldım.

Kadının ultrason aletini hazırlayışını "Bu bir rüya olsa" şarkısı eşliğinde izledim. Kadının sonraki konuşması sadece bağırarak biçiminde oldu. "Kasma kendini, bacaklarını aç." Ondan sonra hemşireye, "Aç şunun bacaklarını," diye bağırdı. Ben o dakikadan sonra sürekli bağırdım ve ağlamaya başladım. Çünkü çok canımı acıttı, çok sert davrandı. Bir de sürekli beni azarlıyordu, ben de kendimi daha çok kasiyordum, bu yüzden de canım daha çok acıdı. Sonra da bana, "Kalk giyin, senin hiçbir şeyin yok," dedi. İlaç yazmadı. "Çok akıntım var," dedim. "Bütün kadınların oluyor," dedi. "Çok sancım var," dedim, "Ağrı kesici al," dedi. Oradan ağlayarak çıktım. Elimde bir ağrı kesici yazılı reçeteye yaklaşık iki saat yürümedim ve dik oturamadım. Hâlâ canım acıyordu çünkü. Üstelik gittiğim hasta-

PAZARTESİ

Bekaret, aynı zamanda, erkekleri de etkileyen bir sorundur. Bekaret bozma korkusuyla sağlıklı cinsellik yaşayamama, bekaret bozmaktan suçlanma korkusu, bakire olmayan bir kadınla evlenmenin getirmiş olduğu zorluklar ve toplumsal baskılar, namus temizlemek adına işlenen cinayetlere gönüllü ya da zorunlu ortak olma gibi sorunlar erkeklerin yaşadıkları sorunlardan bazılarıdır. Aslında bu sorun kadın erkek sorunundan öte bir insanlık ve demokrasi sorunudur. Özde toplumsal bir sorundur.

Sağlık Personelinin Yaklaşımı

Bu konuda sağlık ekip üyelerinin genel bir yaklaşımını ortaya koymak zordur, çünkü konuyla ilgili sağlık ekip üyelerinin yaklaşımlarını ortaya koyan çalışmalar neredeyse yok denecek kadar azdır. Konunun hala tabu olmasının ya da bu uygulamanın sıradan bir muayene gibi görülmesinin konuyla ilgili çalışmaların ve tartışmaların gecikmesine neden olduğu düşünülmektedir. Konunun önemi daha çok 1990'lı yılların başlarında Türkiye'deki kadın hareketlerinin canlanması ve uluslararası kadına yönelik şiddetin tartışılmaya başlanmasıyla anlaşılmıştır. 90'lı yılların başından beri sağlık ekip üyeleri de bekaret denetimi üzerinde tartışmaktadırlar. Ancak bu konuda yapılan çalışmalar yeterli düzeyde değildir.

Önemli olan bundan sonra sağlık ekip üyelerinin, bireyin sağlığını olumlu yönde etkileyecek çalışmalara ağırlık vermeleri ve ortak bir yaklaşım sergilemeleridir. Sağlık personelinin ortak bir yaklaşım sergileyebilmeleri için önce kendilerini eğitmeleri ve bilinçlenmeleri gereklidir. Bilinçli sağlık personeli tarafından bireyin, ailenin, toplumun ve özellikle de ilgili yetkililerin (hakim, savcı, polis,

okul müdürleri vb) eğitilmeleri gerekmektedir. Çünkü bekaret sorununun çözümünde bilinçlenmek ve eğitim son derece önemlidir. Diğer önemli nokta ise sağlık ekip üyelerinin kişisel değer yargılarının ve maddi kaygılarının, mesleki değer yargılarının önüne geçmemesidir. Sağlık personeli halkın sağlığını tehdit eden geleneksel uygulamaların önlenmesinde topluma öncülük etmelidir. Birinci görevi halkın sağlığını korumak olan sağlık personeli kadın sağlığı, dolayısıyla, halkın sağlığı ile oynanmasına izin vermemelidir. Herkes bu konuda üzerine düşeni yapmalıdır (2,3,6).

Herkesin kendine bir birey, bir insan ve bir sağlık personeli olarak sorması gereken soru şu olmalıdır. Benim bu konuda bir sorumluluğum var mı? Ben bu sorunun neresinde duruyorum / durmalıyım? “Bekaret- denetim”i, gerçekte neyin denetimidir?

KAYNAKLAR

1. Şahinoğlu S.P. (2002), Bekaret Muayenesi, <http://www.ucansupurge.org/newhtml/bekaret.php> (Uçan Haber Kasım).
2. <http://www.tip.deu.edu.tr/etik/kizlik.htm> ,(1994), Ttb Etik Kurulu'nun Kızlık Zarı Denetimi Konusundaki Tutumu- 7 Şubat.
3. Cindoğlu D. (1997), Namus,Nikah,Bekaret:1990'lar Türkiye'sinde Cinselliğe İlişkin Paradokslar, 20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar Ve Gelecek Konferansı 19- 21 Kasım.
4. Gül Altınay A. (2002), Bedenimiz ve Biz: Bekaret ve Cinselliğin Siyaseti: 90'larda Türkiye'de Feminizm (Ed. Aksu Bora- Asena Günal), İletişim Yayınları, I. Baskı, İstanbul.
5. Dilbaz ve ark. (1992), Üniversite Öğrencilerinin Cinsellikle İlgili Tutumları, Ankara Tıp Dergisi, 14 (1), ss:17-24.
6. Gürsoy E. (1999), Gebe Ve Jinekoloji Polikliniklerinde Çalışan Ebe Ve Hemşirelerin Kızlık Zarı Muayenesine İlişkin Görüş Ve Yaklaşımları, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
7. İrbas Z ve Vargür B (2002), Gençlerin Bekaret Anlayışı Değişti [http://www.hurriyetim.com.tr/haber/ 0,,sid1 @w~5@tarikh~2002-8-04](http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0,,sid1@w~5@tarikh~2002-8-04).
8. İnsan Hakları Açısından Kadının Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri (1999), Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurul Raporu, No:3, II. Baskı, Ankara.
9. TTB Etik Kurulu Raporu (1994) Kızlık Zarı İncelemesi/ Bekaret denetimi, 15 Aralık.
10. Şahinoğlu S. (1992), Etik Açısından Hekimlikte Kızlık Zarı İncelemesi, Hekim Formu, Ankara.
11. Örs Y. (1996), Perine Muayenesi mi, Kızlık Zarı İncelemesimi, Adli Tıp Bülteni, 1 (2) , ss:54-5.
12. Keneva K. (1997), WHO The European Magazine For Reproductive Health, Entre Nouns p:36-37.
13. Yasemin (2002), Eksik Etek Dergisi, 4. Sayı [http:// www. Kadınlar com/cinsellik/özgür htm](http://www.Kadınlar.com/cinsellik/özgür.htm).
14. Güçlü F. (1997), İntiharların 1/3'ü Cinsel Kaynaklı, Bilim Teknik, Sayı;562, ss:9.

15. 2000 Ajandası, Kadın Eserleri Kütüphanesi., <http://www.Kadın/bekaret.htm>.
16. Mete S. (1998), Jinekolojik Muaneyeye Gelen Kadınlarda Oluşan Anksiyeteye Hemşirelik Yaklaşımının Etkisi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara ss:1-66.
17. Tekin N (1995), İstanbul İlinde Ana Çocuk Sağlığı Ve Aile Planlaması Merkezlerine Başvuran Evli Kadınların Cinsel Sorunları Ve Sağlık Ekibi Üyelerinin Konuya Yaklaşımı, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul.
- 18.----- Jinekolog: Bekar Kadınlar İçin Korkulu Rüya (199), Pazartesi Dergisi, Sayı: 53, ss:16-17.

**ANKARA BAROSU KADIN DANIŞMA MERKEZİ ve ŞİDDET
MAĞDURU KADINLARIN BAŞVURULARI**

*Av. Nafiye Yasemin BÜLBÜL**

Bilindiği gibi toplumun temelini aile oluşturur. Bir toplumda ailenin sağlıklı yapılanması ve sağlıklı yürütülmesi toplumu doğrudan etkileyecektir.

Dünyanın varoluşuyla birlikte ortaya çıkan şiddet olgusu her zaman gündeme alınmıştır. Fakat aile yaşamı içerisinde aileyi oluşturan bireyler arasında gerçekleşen aile içi şiddetin yol açtığı zararlar, hem bireyin bünyesinde hem de toplum bünyesinde çok derin ve kalıcı izler bırakmaktadır.

Aile içi şiddet, bir aile bireyinin diğer aile bireyelerine fiziksel, sözel, duygusal davranışları kapsayacak şekilde uyguladığı ve bireyin yaralanmasına, sindirilmesine veya duygusal baskı altına alınmasına yol açtığı fiziki veya herhangi bir şekildeki hareket ve muameledir.

Aile içi şiddet dünyanın her yerinde olduğu gibi ülkemizde de yaygın. Türkiye' de 1995 yılında yapılan bir araştırmaya göre ailelerin %34'ünde fiziksel şiddete %53'ünde sözel şiddete %46'sında çocuklara yönelik fiziksel şiddete rastlanılmıştır. Aile içi şiddete maruz kalanlar da genelde kadın ve çocuklardır. Ailede kadına yönelik şiddet yeni yeni açığa çıkarılan, şimdiye kadar önemli ölçüde gizli kalmış ve hala

* Ankara Barosu Kadın Danışma Merkezi Avukatı

bir bölümü gizli kalmaya devam eden özel bir Şiddet biçimidir.

Yapılan araŐtırmalara göre öldürme ve yaralama olaylarının %20'si ile %50'sinin aile içinde görüldüğü tespit edilmiştir. Ortaya ıkarılan kısmın buzdağının görünen kısmı olduğunu düŐünürsek Şiddetin korkunç boyutlarda olduğunun farkına varabiliriz.

Ülkemizde Şiddetin bu kadar yaygın olmasının nedenlerinin başında aile içinde gerçekleştirilen bu fiillere karşı var olan toplumsal hoŐgörü gelmektedir. Bu toplumsal hoŐgörü kendini her yerde göstermektedir. Karakolda, savcılıkta, mahkemede...

Bugüne kadar aile içinde diğer aile bireyleri tarafından etkili eyleme, hakarete, tehdide vb. davranışlara maruz kalan bireyler Türk Ceza Yasası hükümlerine göre bu tür eylemlerin Şikayet ve kovuŐturulmasını talep etme hakları olmasına rağmen bundan habersiz olduklarından ya da evlilik birliği devam ederken bu yollara baŐvurmanın kendileri bakımından suç teşkil edeceği düşüncesi gibi nedenlerle Şikayet haklarını kullanmamıŐlardır.

Aile içi Şiddet kavramı yasal bağlamda ilk kez 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Yasada zikredilmiŐtir. Kanımızca bugüne kadar görmezden gelinen ya da genel hükümlerle zmlenmeye çalışılan aile içi Şiddet bu yasa ile kabul edilmiş ve önlem alınması gereken bir olgu olduğu saptanmıştır. Söz konusu yasa ile özellikle kadınlar, aile içinde ve yine özellikle kocaları tarafından Şiddete maruz kaldıkları ve mağduriyetlerinin kabul edilmiş olduklarını gördüler. Bu durum bu süreçte gelinen önemli bir adımdır.

Bir yerde haksızlık varsa bunun karşısında savaşıyan insanlar hep olmuştur ve olacaktır. Bir ülkenin geleceğinde ve kalkınmasında kadınların oynadığı rol göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür. Bu fikirle yola çıkan Ankara Barosu'ndan bir grup kadın avukat uzun yıllardan beri sürdürülmekte oldukları çalışmalarını daha etkin olarak devam ettirmek için 30 Kasım 1998 tarihinde Ankara Barosu Kadın Danışma Merkezi'nin kurulmasını sağladılar. 4 yıllık geçmişi olan bu merkezin arkasında yılların birikimi, özverisi ve azmi var.

Türkiye'nin ilk ve tek kadın danışma merkezi olarak faaliyete başlayan merkezimizde 1 kadrolu olmak üzere 25 gönüllü avukat ve bir psikolog hizmet vermektedir.

Amaçlarımızı kısaca özetlersek;

Öncelikli amacımız, her türlü şiddete uğrayan ve kadın olmaları nedeniyle hak ve hukuk ihlallerine maruz kalan kadın mağdurlara, hukuki ve psikolojik danışmalık vermek üzere gerektiğinde bu mağdurları mahkemede savunmak.

Dokümantasyon çalışması yaparak kadın mağdurlara uygulanan yasaları, mahkeme kararlarını ve diğer yayınları toplamak, öncelikli olarak avukatların ve diğer ilgililerin hizmetine sunmak.

Şiddet vakaları ve bunlara karşı uygulanan tedbirler üzerinde hukuk yollarının etkilerini görmek üzere, eğitim çalışmaları yapmak.

Bazılarımızın şöyle dediğini duyar gibiyim. Türk kadını pek çok ileri dünya ülkesinin kadınlarından çok daha önce haklarını kazandı. Kadınlar için her yerde, yasalarda eşitlik var. Bir de Yeni Medeni Kanun çıktı. Kadınlar yaşamın her alanında var. Bu durumu biraz abartmıyor musunuz? Kadın danışma merkezinde çalışmaya

baŐlamadan önce ben de böyle dŐnyordum. KeŐke dŐndğmz gibi olsaydı. Bu merkezde çalışmaya baŐladıktan sonra aile içi Şiddetin korkunç boyutlarda olduğunu gördüm. Şehirde yaŐayıp da okuma yazma bilmeyenlerin, yemek piŐirmediėi zaman kocasının kendisini dveceğini ve bunun kanunda yazılı olduğunu zannedenlerin, imam nikahlı birlikteliklerin, ensestlerin, nüfusa kaydedilmemiŐ çocukların sayısının hiç de az olmadığını gördüm.

Yasalar önünde eşit olmak yetmiyor. nemli olan yasalardaki eşitliğin ve hakların uygulamaya yansımaları, eşitlik fikrinin kadınlara anlatılması ve kadınların bu konuda bilinçlendirilmesi gerekiyor. Ankara barosu kadın danışma merkezi olarak bizim de hedefimiz hukuksal alanda kadın aleyhine sonuç doğuran düzenleme ve uygulamaları ortadan kaldırmak; varolan hak ve özgürlüklerin bilgisini yayarak kullanılmasını sağlamak; kadın haklarının insan hakları olduğu bilinci ile toplumsal cinsiyet eşitliğini hedefleyen kavrayıŐı oluŐturmaktır.

Ankara Barosu Kadın Danışma Merkezi'ne başvuranların sayısı 3000'e yaklaŐmıŐtır. BaŐvuruların büyük bölümü Ankara içinden olmakla birlikte Türkiye'nin her ilinden ve hatta yurt dışındaki vatandaşlarımızdan pek çok kişi merkezimize telefonla ulaŐıp hukuksal danışmanlık almaktadırlar. Başvuru sayısı dŐinldėinde bu tür merkezlerin nasıl bir boşluğu doldurduğu ve yaygınlaŐtırılması gerektiği ortaya çıkacaktır.

Merkezimize her kesimden ve her eğitim düzeyinden kadın başvurmaktadır. Merkezimize baŐvuranlar arasında yüksek öğrenim görmüş st düzey memur ve çalışanlar da vardır. Bir oranlama

yaptığımızda başvuranların %75'nin dar gelirli ya da hiçbir yerden geliri olmayan, %20'sinin gelir düzeyi ve eğitim düzeyi yüksek kadınların oluşturduğunu görüyoruz. Eğitim düzeylerine baktığımızda, kadınların %65'nin ilkokul, %25'nin lise ve yüksekokul mezunu olduğunu geriye kalan bölümünün okula hiç gitmediğini görüyoruz.

Başvuru sebeplerine gelince maalesef şiddet ilk sırayı almaktadır. Boşanma, nafaka, velayet, cinsel taciz, adli yardım konularında bilgi almak ve psikolojik danışmanlık almak diğer başvuru sebepleridir. Bunların dışında evlenmek üzere olan genç kızlarımız, zorla evlendirilmek istenen genç kızlarımız da hakları konusunda bilgi almak için merkezimize başvurmaktadır.

Merkezimize başvuran kadınlara ilk önce hukuksal olarak hakları anlatılmaktadır. Başvuran kadının özel durumuna göre dilekçe yazımında yardımcı olunmakta ve yine gerektiğinde onlarla birlikte hakim ve savcılarla görüşülerek işlemlerin yapılması sağlanmaktadır. Davasında kendisini savunmak için maddi durumu avukat tayin etmeye elvermeyen kadınlar Ankara Barosu Adli Yardım Bürosu'na yönlendirilmekte ve ücretsiz avukat tayininde yardımcı olunmaktadır. Psikolojik danışmanlık isteyenler psikologumuzla görüşüp psikolojik danışmanlık almaktadırlar. Maddi durumu iyi olmayanlar aynı nakdi yardım alabilecekleri ilgili kurumlara yönlendirilmektedirler. Sığınma evi ihtiyacı olanlar SHÇEK ile bağlantı kurulup sığınma evine gönderilmektedirler. Üzülerek söylüyorum ki Ankara SHÇEK'na bağlı tek sığınma evi dışında sığınma evi bulunmamaktadır. Buraya gitmek için bile pek çok engeli aşmak gerekiyor. Sığınma evinin şartları ise ayrı bir tartışma konusu.

KADIN DANIŞMA MERKEZİNE BAŞVURAN

KADINLARLA İLGİLİ BİLGİLER

A. KİŞİSEL BİLGİLER

Başvuran kadınların yaşlarına bakıldığında 40 yaş ve üzeri kadınların ilk sırada yer aldığını, 25-29 yaş arası kadınların ikinci sırada 35-39 yaş arası 3. sırada 30-44 yaş arası 4. sırada gelmektedir.

40 yaş ve üzerindeki kadınlar genellikle şiddeti artık çekemediklerini, sabırlarının tükendiğini, sınırlarının yıprandığını, eşlerinin düzeleceği umudu kalmadığını, şimdiye kadar çocuklarının büyümelerini beklediklerini, çocukların büyüdüklerini ifade ederek boşanma istemlerini ya da diğer hukuksal yolların kullanılmasını istemektedirler. Şiddete maruz kalanlara şiddete neden katlandıklarını sorduğumuzda "çocuklarım için, gidecek yerim ve işim yoktu çocuklarıma bakamam" gibi endişelerini dile getirmektedirler. Bütün bunların yanı sıra belli bir yaştan sonra cinsel çekiciliğin azalması nedeniyle kötü muamele görmeleri ve aldatılmaları da boşanmak istemelerinde ya da hukuksal mekanizmalara başvurularında nedendir.

ÇALIŞMA DURUMU

Başvuran kadınların %30'u bir iş yerinde çalışıyor. %70'lik bölümü ise hiçbir işte çalışmıyor.

MÜLK

Kadınlar toplumun en mülksüz grubunu oluşturmaktadır. Kadınlar çalışsalar bile mülkler kocaların üstüne yapılmaktadır. Zaten kadınların şiddete katlanmalarındaki en önemli nedenlerden birisi gidecek yerlerinin, yaşamlarını sürdürececek gelirlerinin olmamasıdır.

EVLİLİK YASASI

Başvuranların evliliklerinin %76'sı birinci evlilik %24'ü ikinci evliliğdir. 2. evlilik yapma oranı düşüktür. 3 ve 4. evlilik çok nadir olarak görülmektedir.

ŞİDDETİ UYGULAYAN KİŞİ

Merkezimize başvuran kadınların %98'i eşleri tarafından uygulanan şiddete maruz kalmaktadır. Diğer bölüm baba, erkek kardeş ya da erkek çocuk tarafından şiddete maruz kalmaktadır. İlginç bir saptama da şudur; kayınvalideler ve görümceler tarafından da şiddet uygulanmaktadır. Yine kayınvalidelerin çocuklarını gelini dövmeğe teşvik ettiğini görüyoruz. Bu da erkek egemen kültürün kadınları nasıl etkilediğinin göstergesidir.

ŞİDDETİN BİÇİMİ

Tekme, tokat, zorla cinsel ilişki, hakaret, küfür, aşağılama, aç bırakma, eve para bırakmama, eve hapsedme, üzerinde sigara söndürme, kesici ve delici veya ateşli silahlarla yaralama.

Şiddet % 78 oranında evliliğın ilk günlerinde başlamaktadır.

ŞİDDETE VERİLEN TEPKİLER

Katlanma

Kadınlar uzun zaman düzeleceğı umuduyla, şiddet katlanılamayacak boyutlara ulaşınca kadar şiddete katlanmaktadır. Kadınlar şiddete maruz kaldıktan sonra genelde ailelerinin yanına gitmektedirler. Çok az bir bölümü sığınma evine ya da arkadaşının yanına gitmekte.

İntihar

Şiddete maruz kalan kadınların büyük bir bölümü intiharı düşünmüş; %16-20'si intihar girişiminde bulunmuştur. Maddi ve manevi olarak kadınların desteksiz olmaları kadınları intihara sürüklemektedir. Şiddete maruz kalan kadında güvensizlik, depresyon, kaygı, kabus görme, aşırı tetikte olma gibi psikolojik rahatsızlıklar çok fazladır.

Hukuksal Mekanizmalar Karakol

Başvuran kadınların %60'ı daha önce karakola gitmiş. Karakollardaki tutumu hepimiz biliyoruz. Fakat şiddete uğrayan kadının ilk gittiği yer karakol ve buradaki tutum çok önemli. Normal koşullarda karakoldaki polislerin gerek kolluk görevine ilişkin yasalar gerekse Ceza Muhakemeleri Usul Yasası gereği şiddete uğrayan kişiyi adli tıp muayenesine götürmek ve adli bir olay olarak mutlaka savcılığa bildirmeleri gerekiyor. Karakol başvuruları ve Adli Tıp başvuruları arasındaki orana, hele savcılık ve ceza mahkemelerindeki başvurulara baktığımızda arada çok büyük farklar vardır. Şiddete uğrayan kadın adli tıpa gitmektense bir sağlık kuruluşuna veya özel bir doktora başvurmaktadır. Açılan ceza davalarında pek çok kadın vazgeçmektedir.

Kadınlar hukuka başvurma sürecini çok geç ya da zorunlu kalınca başlatmaktadırlar. Hem hukuk mekanizmasındaki zorluklar hem kadının kendisine güvensizliği bunda etken olmaktadır. En yaygın tepki katlanmak. Kadınlar sokakta kalmaktan, daha fazla saldırıya uğramaktan korkuyorlar. Dul kadına toplumdaki bakış açısı, ekonomik zorluklar kadını şiddete katlanmak zorunda bırakıyor. Hak ihlalleri

karşısında hukuksal korunma mekanizmalarına başvurmamak asıl sorunlarımızdan birisi Ankara Barosu Kadın Danışma Merkezi gibi merkezler kadınların hukuksal korunma mekanizmalarından daha fazla yararlanmalarını sağlayacaktır.

Başta da dediğim gibi yasalar önünde eşit olmak yetmiyor. Önemli olan yasalardaki eşitliğin ve hakların uygulamaya yansımaları, eşitlik fikrinin kadınlara anlatılması ve kadınların bu konuda bilinçlendirilmesi.

Ankara Barosu olarak bir ilki gerçekleştirmenin gururunu yaşıyoruz. Açıldığında Türkiye'nin ilk ve tek kadın danışma merkezi olan merkezimiz, diğer illerdeki barolarda da bu merkezlerin açılmasına öncülük etmiştir. Tüm bunların yanı sıra Ankara Barosu Kadın Danışma Merkezi, 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun' un uygulanmasında ve tanıtılmasında çok önemli bir fonksiyon üstlenmiştir. Yüzlerce kadının bu yasadaki yararlanması sağlanmıştır. Bu merkez sadece kurulmuş olmak için kurulmadı. Başvuran kadınların hepsinde değil belki, ama yüzlercesinin hayatında olumlu değişiklikler yaptık. Başvuranlara elimizden geldiğince kalıcı ve çözüm getirici hizmetler veriyoruz. Biz güzel bir çalışmanın zeminini ortaya çıkardığımızı inanıyoruz. Bu zeminin üstüne ileride çok daha güzel şeyler inşa edilecektir. Halide Edip, kadınlarla ilgili bir konferans sırasında salonu dolduran az sayıdaki kadına şöyle sesleniyordu; "Bugün bu saatte ben size hitap ederken, siz beni dinlerken şüphesiz biz de tarih yapıyoruz demektir. Bu tarihçeyi torunlarımız bir konferans salonunu dolduracak kadar uzun ve iftiharla yaptıkları zaman elbette bizim acz ve hüsnüniyetle ve samimiyetle

dolu bin műŐkilatla elde edilen műcadelemizden de bahsedeceklerdir." Bu műcadele aynı samimiyet ve kararlılıkla sűrdűkçe belki bir gűn bu tűr merkezlere ihtiyaç bile kalmayacaktır.

Aile içi Őiddetle műcadele için çıkarılan yasa ve bu tűr kurumlar çok ۆnemlidir. Fakat yeterli deĐildir. Yasalarda, kadına yۆnelik Őiddetin tűműyle kaldırılmasına yۆnelik dűzenlemelerin kapsamının geniŐletilmesi ve eŐ gűdűmlű műdahale programlarının hayata geçirilmesi gerekmektedir. Toplumun tűm ilgili kesimlerinin ۆzellikle yasa koyucuların ve uygulayıcıların Őiddete karŐı duyarlılıĐını arttırmak ve Őiddet algısını geliŐtirmek için eĐitim çalıŐmalarının yapılması yararlı olacaktır. Bűtűn bunların yanı sıra Kadın DanıŐma Merkezlerinin ve sıĐınma evlerinin yerel ۆrgűtlenmeler içinde açılarak ۆlke genelinde yaygınlaŐtırılması, kadınların bilgi ve yardım alacakları ve yasal haklarını ۆğretecek kurumların yaygınlaŐtırılması, Őiddetin ۆnlenmesi konusunda bűyűk fayda saĐlayacaktır. Őiddetsiz bir dűnya dileĐi ile hepinize saygılar sunarım.

TÜRK HUKUK SİSTEMİNİN “KADINA YÖNELİK ŞİDDETE” YAKLAŞIMI

*Av. Elif Uysal**

TÜRK HUKUK SİSTEMİNİN KADINA YÖNELİK ŞİDDETE YAKLAŞIMI

Dünyada ve Türkiye’de kadın erkek eşitliği ve kadına karşı şiddete duyarlılık II. Dünya Savaşı’ndan sonra ivme kazanmış, Toplumsal muhalefet ve feminist hareket, devletleri kadına yönelik şiddet konusunda düzenleme yapmaya zorlamıştır.

Uluslararası düzenlemelerden;

- Roma Antlaşması
- Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
- Birleşmiş Milletler Kadın 10.Yılı Dünya Konferansında, kadınlara aynı nitelikte iş için daha az ücret verilmesi nedeniyle yayılan grev sonucunda ve yine kadınlara yönelik tecavüz ve aile içi şiddetin artmasıyla uluslararası düzenlemeler yapılmıştır..

Genel olarak yasalarda kadına yönelik şiddet tanımlanmamış ve bir suç olarak da düzenlenmemiştir.

Türk Hukuk Sisteminde Şiddet:

* Ankara Tabip Odası

1-Fiziksel Şiddet:

a.Ceza Yasası : İşkence, kötü muamele, müessir fiil olarak düzenlenmiş ve fiziksel şiddet yasaklanmıştır.

b.4320 Sayılı Yasa: Ailenin Korunmasına Dair Yasa, şiddet uygulayan eşin evden uzaklaştırılmasını ve diğer tedbirleri düzenlemiştir. Aile içinde şiddet uygulayanın cezalandırılmasını ve şiddete maruz kalan eşin de korunmasını sağlayan, özel nitelikte bir yasa olarak yürürlükte dir.

2-Psikolojik Şiddet

a.Ceza Yasası: Psikolojik şiddet: tehdit, hakaret, sövme olarak düzenlenmiş ve bu filleri gerçekleştirenin cezalandırılacağı belirtilmiştir.

3-Ekonomik Şiddet

Kadının ekonomik olarak güçsüzleştirilmesi nedeniyle yaşadığı şiddet olarak tarif edilebilir.

a. İş Yasası: Eşit değerdeki iş için eşit ücret ilkesi kabul edilmiş doğumdan önce ve sonra çalıştırma yasağı düzenlenmiştir.

b. Medeni Yasa: Medeni Yasa, yeni düzenlemesiyle kadının ev içi emeğini, bir değer olarak kabul etmiş ve emeği, paylaşımında bir değere dönüştürmüştür.

4-Politik Şiddet: Kadınların siyasi yaşama etkin katılmaları, karar alma organlarında ve yönetici pozisyonunda olamamaları durumunu politik şiddet olarak tarif edebiliriz. Kadın aleyhine olan eşitsizliği gidermek için Siyasi Partiler Yasası ve Seçim Yasası ile pozitif ayrımcı düzenler yapılması gerekmektedir.

Şiddetin diğer tasnif biçimi de ;

1-Kamusal alanda şiddet: Politik şiddet, iş yaşamında şiddet, Sokakta yaşanan şiddet (laf atma, taciz) gözetiminde şiddet ve toplumsal şiddet olarak görülebilmektedir.

2-Özel alanda şiddet: Kadının aile içinde ya da erkek arkadaşıyla ilişkisinde yaşadığı her türlü fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddet olarak görülebilir.

Türk hukuk sisteminde kadına yönelik şiddet, tanımlanmadığı gibi açıkça ayrıca ve suç olarak da düzenlenmemiştir. **O nedenle bu alanda “Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Yasası” hazırlanmasına ihtiyaç vardır.**

**BM KADINA KARŞI ŞİDDETİN ENGELLENMESİ
BİLDİRGESİ'NDE KADINA YÖNELİK ŞİDDET ŞÖYLE
TANIMLAMIŞTIR:**

“İster özel ister toplumsal yaşamda olsun, tehdit cebren ya da keyfi olarak özgürlükten alıkoymak da dahil olmak üzere, kadına fiziksel, cinsel ya da psikolojik zarar veren ya da verebilecek, cinsiyete dayalı her türlü hareket” tir.

**CEZA YASASI'NDA KADIN ALEYHİNE AYRIMCI
DÜZENLEMELER VE ÖNERİLERİMİZ:**

1- Cinsel saldırı suçlarının “Genel adaba ve aile düzenine karşı cürümler” başlığı yerine, adı geçen bölümün “Kişi hak ve özgürlüklerine karşı işlenen cürümler” başlığı altında düzenlenmesi gerekir. (Ya da Cinsel özgürlüğe karşı işlenen suçlar başlığı ile de düzenlenebilir.)

- 2- Mevcut Ceza Yasasında, Irza tecavüz suçlarında mağdur yaş haddi 18 olarak kabul edilmeli. Mağdurenin 18 yaşın altında olması halinde dahi rıza olsa da eylem, tecavüz suçu olarak düzenlenmelidir.
- 3- TCK 434'deki düzenleme, mağdura birden fazla kişi tecavüz ettiğinde ve mağdur kadın, tecavüz edenlerden biriyle evlendiğinde, evlendiği kişi ve diğer tecavüz edenler bakımından cezanın ertelenmesi durumu, kadını aşağılayan, hayatını bir tecavüzcüyle geçirmesine neden olan bir düzenlemedir. Kadın aleyhine olan bu düzenleme derhal kanundan çıkarılmalıdır.
- 4- TCK 477 tedip (terbiye) hakkı, düzenleme şiddeti yeniden ürettiği için kaldırılmalıdır, (Ailede çocuklara yönelik şiddeti teşvik ettiği için kaldırılmalıdır.)
- 5- Türk Ceza Yasası'nda "Kadına yönelik cinsel taciz", "Evlilik içi tecavüz" de suç olarak düzenlenmemiştir, bu fiiller suç olarak düzenlenmeli, cezaları ağırlştırılmalıdır.
- 6- "Ensest" ilişki, toplumda yaygın olarak yaşanmasına rağmen bu eylem ayrıca suç olarak düzenlenmemiştir. Biran evvel Ceza Yasasında suç olarak düzenlenmelidir.
- 7- Töre ve namus cinayetlerinin (TCK 462) hafifletici neden olması durumu ortadan kaldırılmalıdır. Evlilik dışı doğan çocuğun öldürülmesi gibi cezada indirim nedeni sayılan şiddeti teşvik eden düzenlemeler kaldırılmalıdır.
- 8- Ayrıca hekimleri de yakından ilgilendiren bekaret kontrolünün adli vakalar dışında yapılması yasaktır. Hekim, takibi şikayete bağlı suçlarda kişinin rızası ile tecavüz gibi suçlarda hakim kararı, savcı izni ve kişinin rızası ile bekaret kontrolü yapabilecektir. Bunun dışında

herhangi bir halde bekaret kontrolü yapılması suç teşkil edecek, Kişinin rızasının olmaması halinde hekimin sorumluluğundan söz edilebilecektir.

9- Ceza Yasasında; suçların tanımlanmasında ve indirim hallerinde, kadın-kız ayrımı kaldırılmalı yasa dilinde sıfatsız olarak “kadın” ifadesi kullanılmalıdır. Evli kadının kaçırılması suçunda, evli olmak ağırlaştırıcı neden olmaktan çıkarılmalıdır. Kadınlık statüleri arasında ayırım yapmadan cezaları eşit olmalıdır.

10- Kadına yönelik cinsel suçlarda (gözaltında, işyerinde taciz/tecavüz, ensest ilişki) mağdurunun ispat yükü olmamalıdır. İspat yükünün tersine çevrilmesi adli ve idari yargılamada uygulanmalıdır. (İddia edenin iddiasını ispat etmekle yükümlü olması kuralının mağdur lehine değiştirilerek karşı tarafın iddiayı ispat etmesi).

İŞ YASASINDA (EKONOMİK ŞİDDET) AYRIMCI DÜZENLEMELER VE ÖNERİLERİMİZ:

1- Kadın istihdamında, pozitif ayrımcı yaklaşımla, yasal düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.

2- İş Yasasında zorunlu gebelik ve doğum izni 12 hafta olarak düzenlenmiştir. (6 hafta doğumdan önce 6 hafta doğumdan sonra olmak üzere.) Doğumdan sonra 6 aylık ücretsiz izin alınabilmektedir. (6 aylık ücretsiz izin süresi DMK’unda 12 aydır.) Doğum izni olan bu süre (12 hafta çalıştırma yasağı), erkek eşe de verilmeli ve 6 aylık ücretsiz doğum izninden eş de yararlanmalıdır (Ebeveyn izni).

3- İş Yasasında iş güvencesi düzenlenmemiştir. İşverene, önelsiz olarak gebe kalan ya da doğum izni kullanan kadını işten çıkartma hakkı verilmiştir (Kıdem tazminatını ödemek şartı ile). Bu türden

cinsiyetçi ayrımcılık içeren düzenlemeler kaldırılmalı ve bu nedenle akdin feshi yasaklanarak tazminatlar arttırılmalıdır.

4- İş Yasasında eşit işe eşit ücret kuralı titizlikle gözetilmelidir. İşe alınmada, yükselmede, sosyal güvenlik ve emeklilikte kadın aleyhine düzenlemeler kaldırılmalıdır.

5- İş yerinde cinsel taciz suç olarak düzenlenmelidir. İşyerinde şikayet mekanizmaları yaratılmalıdır. İşverenin sorumluluğu açıkça düzenlenmelidir.

6- Kadının gece çalıştırılmasına ilişkin düzenlemeler kaldırılmalı (16 haftanın en az sekiz haftası doğum öncesinde gündüz çalışma olmalıdır (ILO Sözleşmesi).

7- Türkiye “Ailevi sorumlulukların eşit paylaşıldığı ve ailevi sorumluluk nedeni ile işverence iş akdinin feshinin yasaklandığı” sözleşmeyi imzalamamıştır. Bir an önce sözleşme imzalanarak taraf olunmalıdır.

8- Kadının ağır ve tehlikeli işlerde çalışması kural olarak yasaklanmış, belli şartların gerçekleşmesi halinde çalışmasına izin verilmiştir. Ayrıca gebe ve doğum yapmış kadının sanayi işleri ve gece postasında çalışmasını yasaklayan hükümler yoktur. Bu alan iş güvencesi ile birlikte değerlendirilerek yeniden düzenlenmelidir.

İş yaşamında kadının daha az tercih edilmesi, enformal işlerde ve atipik koşullarda çalıştırılması, aile sorumluluklarını tek başına yüklenmesinden de kaynaklanmaktadır.

İş Yasasındaki eşitlikçi ve olumlu ayrımcılıkla yapılacak düzenlemeler kadının iş ve toplumsal alanda daha üretken ve özgüvenli olmasını sağlayacak, doğum ve gebelik halleri yalnızca kadına bir yük

ve sorumluluk olarak yüklenmediğinde, kadın iş yaşamında daha etkin yer alacaktır.

MEDENİ YASADA:

Medeni Yasadaki düzenleme ile kadının bir işte çalışması için kocanın izni aranmamış, ancak çalışması kısıtlanmıştır. İş yaşamında kadına olması gereken değeri vermeyen, kadını asıl olarak aile içinde tanımlayan, dolayısıyla kadınlık halleri içinde evli kadına bir mertebe verilen bu yaklaşım kadın aleyhine olması nedeniyle tartışmalıdır. Nihayet “Ev içi iş gücü” Medeni Yasada mal rejimleri sisteminde bir değer olarak benimsenmiştir.

Yasal Düzenlemelerde gözetilmesi gereken İlkeler:

- 1- Ayrım yapmama ilkesi: Soyut eşitliği somut eşitliğe dönüştürme,
- 2- Fırsat eşitliği ilkesi: Biçimsel eşitliği aşma amacı,
- 3- Mutlak fırsat eşitliği: Fırsat eşitliğinin yetmediği hallerde, eğitimde ve istihdamda kadına olanaklar sağlama,
- 4- Fırsat önceliği (Fiili eşitlik) ve pozitif ayrımcılık: Seçimlerde uygulanan kotalar, parti ve sendika organlarında uygulanan kotalar örnek olarak verilebilir.

Şiddete karşı olmak devlet politikası haline dönüştürülmelidir!

Devlet, şiddete karşı ve kadına yönelik şiddete karşı tutarlı bir politika belirlemelidir.

- 1- İmzaladığı her sözleşmenin eylem planının, protokollerin titizlikle uygulanmasını sağlamalı.

- 2- Çıkarılan her yasal düzenlemenin uygulanmasını sağlamalı ve uygulamayı denetlemelidir. Devlet, imzaladığı her sözleşmenin ve çıkardığı her yasanın uygulanmasından doğrudan sorumludur.
- 3- Yasal düzenlemelerin uygulayıcıları, ayrıca ve özel olarak kadına karşı şiddet ve kadına karşı ayrımcı yaklaşımlar konusunda eğitilmelidirler (Hakim, savcı, avukat, adli tıp hekimi, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, polis).
- 4- Cinsiyet ayrımcılığına dayalı davaların çabuk sonuçlandırılması sağlanmalı, yargılama sürecine devletçe sağlanan ücretsiz psikolog dahil edilerek, psikolojik destek verilmelidir.
- 5- “Kadına karşı şiddetin önlenmesi yasası” hazırlanmalı, kadına karşı şiddet suçu kamusal ve özel alanlarda tek tek sayılarak cezalandırılmalıdır.

Devlet; yasal düzenlemeleri gerçekleştirirken kriterini, en üst ileri, ideal bilinçli bir kadın modeline göre belirlemelidir. Kadına yönelik Şiddet suçlarını bu kriterlere göre tanımlayıp cezalandırmalıdır. Toplumsal gelişimin geri kalmışlığı dolayısıyla kadın erkek modelinin düzeyi, toplumsal kültür olarak görülmemelidir. Hukuksal düzenlemelerin toplumsal gelişime ve kadın erkek eşitliğine katkısı ancak bu şekilde olabilir.

- Devletin eşitlikçi yasalar çıkararak, ayrımcılığa ve şiddete karşı sözleşmelere imza atarak sorumluluğundan kurtulması olanaksızdır. Yasaların ve sözleşmelerin uygulanmasında görülen aksaklıkları gidermek zorundadır. Elimizde bulunan eşitlikçi ve şiddete karşı önlemler almış yasa ve sözleşmelerin gündelik

yaşamda eşitliği sağlamaması durumunda yasal düzenlemelere karşı güvensizlik yaratacağı ve adalet duygusunu zedeleyeceği açıktır.

- Cinsel Şiddete uğrayan kişiler için yargısal süreç, bıktırıp usandırıcı bir eziyete dönüşmemelidir. Yargılama süresi etkin ve sonuç alıcı biçimde hızlandırılmalıdır.
- Kişilik hakları bilinci gelişmiş bir kadın için şiddet, örneğin eşinin arkadaş topluluğunda kendisine aşağılayıcı küçük düşürücü imalı, esprili sözlerin edilmesinden başlarken, kişilik hakları bilinci gelişmemiş bir kadın için, senelerce fiziksel ve psikolojik şiddetin en ağır biçimlerine maruz kaldıktan sonra bir gün dövülerek sokağa atılmasıyla başlar. Buradaki model 1. kadın modeli olmalı ve düzenlemeler bu modele göre belirlenmelidir.
- Pozitif ayrımcı yaklaşım sonlandırılmamışsa hala gerçek eşitlik sağlanamamış demektir.
- Şiddetle baş etmenin en önemli yolu, şiddeti yüksek sesle söylemek ve şiddete karşı her türlü platformda örgütlenmektir. Eşit ve adil bir uluslararası ekonomik ve siyasal düzen kurulmadan şiddete karşı mücadele ve eşitlik mücadelesi devam edecektir.

POLİTİK ŞİDDET:

Devletin her kademesinde, karar organlarında kadınlarla erkeklerin eşit istihdamını yasalarla sağlayarak güvence altına almak gerekir. Seçim Yasasında her bir cinsiyete en az %30 temsil ve katılım hakkı

getiren değişiklik yapılmalıdır. Anayasada (madde 10 değişikliği ile) siyasette ve yönetimde kadınlar için fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik düzenleme yapılmalıdır. Ancak bu yolla erkek egemenliğe dayalı geleneksel iş bölümünün yarattığı ekonomik, toplumsal eşitsizlik ve siyasi kültür değiştirilebilir.

ŞİDDETE KARŞI YASAL BAŞVURU YOLLARI:

- 1- Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulunmak ve şikayet yolu,
- 2- 4320 Sayılı Yasanın, yani şiddet uygulayan kocanın evden uzaklaştırılması tedbirinin uygulanması.
- 3- Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesine Başvuru (CEDAW Komitesi)
- 4- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuru (tazminat ve yeniden yargılanma hakkı.)
- 5- Şiddet Mağdurlarının Korunması ve Psikolojik Destek Sağlamak için Sığınma evleri ve olanakları artırılmalıdır. Sığınma evlerine başvuran kadınlara ivedilikle iş bulunması için acil iş bulma mekanizmaları yaratılmalıdır.
- 6- Kadınlar arası dayanışmayı güçlendirecek resmi kurumlar dışında ulusal ve uluslararası örgütlenmeler oluşturulmalıdır.

KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELEDE KURUMSALLAŞMA

*S.Nazik IŞIK*³

Giriş

Konuşmama, bir teşekkür ve bir dilek ile başlamak istiyorum: Ankara Tabip Odası'na ve bu çalışmaya emek veren hekimlere içten teşekkürlerimi sunuyorum; çünkü, önemli bir işi, bir ilki, hem bu konuyu hekimlerin gündemine taşımayı hem de hepimizi konu çerçevesinde bir araya getirmeyi başardılar. Diliyorum ki, bugün burada gerçekleşmeye başlayan çalışma ile hekimlerin kadına yönelik aile içi şiddetle mücadeleye ilgisi artsın ve süreklileşsin, oluşturulan işbirlikleri de verimli olsun.

Ülkemizdeki kadına yönelik şiddetle mücadele hareketi, bugün artık 10'lu yaşlarında. Benim gibi kadınlar için bu yıllar, şiddet mağduru kadınların öykülerine tanıklıklarla ve örgütlenen ve mücadele eden kadın grup ve örgütlerine ilişkin tartışmalar,

³ Türkiye'de aile içi şiddete uğrayan kadınlar için ilk bağımsız kadın sığınağını kuran Kadın Dayanışma Vakfı'nın kurucu üyesidir. 1975-1976 yıllarından bu yana çeşitli kadın kuruluşlarında aktif üye olarak çalışmıştır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Ekonomi-Maliye Bölümü (1978) mezunudur. Aynı yerde "Ekonomi" (1984) ve Londra Üniversitesi/SOAS(Doğu ve Afrika Çalışmaları Fakültesi)'nde "Development Studies(Kalkınma Çalışmaları)" (1997) alanlarında yüksek lisans dereceleri vardır. Özel sektörde ve kamuda çeşitli görevlerde bulunmuş, Devlet Planlama Teşkilatı(DPT) planlama uzmanlığından Ağustos 2002'de emekli olmuştur. Türkiye'nin enerji politikaları, işsizlik sigortasının finansman ve organizasyonu, kadının işgücü piyasasına katılımı konularında üç ayrı tez çalışması mevcuttur. Yayımlanmış çeşitli tebliğ, makale ve gazete-dergi yazıları vardır. Bir çok radyo-TV programında danışmanlık ve konuk konuşmacılık yapmıştır/yapmaktadır. Evli ve iki çocuk annesidir.

koşuşmalar, düşünce ve eylemlerden oluşan bir öz deneyim ve tanklıklarla dolu. Son yıllarda kadına yönelik şiddetin göç ve göçmenlik, gözaltında taciz-tecavüz ve savaş boyutları da mücadelemize dahil olmaya başladı. Ancak, benim ve hareketimizin deneyimi ağırlıkla kadına yönelik aile-içi şiddetle mücadeleyle ilişkilidir. Bu sunuş da öyle olacak.

Konu, 1980'lerden bu yana kadına yönelik aile-içi şiddetin kurumlaşması ve kurumsallaşması. Gün boyunca kadına yönelik aile içi şiddetin nedenleri üzerinde durulmuş olduğundan, ben sadece ülkemizde 19. yüzyılda başlayan ve Cumhuriyet döneminde bilinçli bir tercih olarak hızlandırılan modernleşmenin aile yapımızda önemli değişikliklere yol açtığını, ancak sadece modernleşme ile ve kendiliğinden aile içi şiddetin sona ermediğini ve ermeyeceğini, ülkemizde de aile düzeninde eş ve çocukların cinsiyetlerine göre eşitsiz rol ve sorumlulukları bulunduğunu, yani ailenin hala hiyerarşik yapıldığını, bunun da kız çocukların ve kadınların gelişimini kısıtlamaktan başlayarak bir dizi şiddet türünün temel nedeni olduğunu söylemekle yetiniyorum.

1980ler...

1980'lerde kadına yönelik şiddetle mücadele hareketinin doğuşu ve yükselişini kısaca şöyle anlatabilirim:

1. Türkiye, kadın hareketinin geçmişi 19.yüzyıla kadar giden bir coğrafyadır. Kadın hareketinin eskiliğine rağmen, kadınların kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelesi 1980'lerde başlamıştır, yani "genç" bir hareketten söz ediyoruz.

2. Bizim hareketimiz, “Batı”daki kadın hareketinin 1970’lerde gerçekleşen ikinci dalga feminist atılımının düşünsel ve pratik birikimlerinden çok yararlandı. Ama bizlerin ellerinde ve Türkiye kadın hareketinin birikimleri üzerinde yükseldi. Yani, bizim hareketimiz evrensel bir hareketin yerel bir parçasıdır.
3. Bu hareket, ülkemizin 1980’lerde yaşadığı özel koşullarda, dönemin özel koşullarının şiddetle çok yakından ilişkili olmasının başka gelişmelerle, örneğin yeni dalga feminist hareketle etkileşimiyle ve solcu/sosyalist kadınların hem dönemin koşulları hem de yeni dalga feminist hareketle etkileşimiyle doğmuştur. Yani, bu harekette yer alan kadınlar da tek bir kaynaktan, kökenden gelmediler, tek bir kaynaktan yönelip beslenmediler.
4. Bu hareketin 1980’lerdeki önemli bir özelliği ve başarısı ***"kendi gündemini kendince belirleyebilmek"*** oldu. Bunu en iyi ifade eden gelişme, kadınların kadına yönelik aile-içi şiddete ilişkin 3-4 yıllık bilinç ve söylem birikimini adeta bir patlama gibi kamuoyuna çıkararak ***"Dayağa Hayır!"*** kampanyasıdır. (4). Bu kampanya, kadınların biriktirdiklerini onların sesi, yüzü ve rengi ile ortaya koyup görünürleştirdi. Kadın danışma merkezleri ve sığınaklar bu

⁴ 1987’de, Çankırı’da kocasından sürekli şiddet gören hamile bir kadının boşanma davasını reddeden hakim Mustafa Durmuş, gerekçesini şu atasözüne dayandırmıştı: ***"Kadının karnından sıpayı, sırtından sıpayı eksik etmemeli."*** Çankırı’da sekiz avukatın başlattığı protesto İstanbul’da bir kampanyaya dönüşmüş; sonra da hızla Ankara’ya ve başka illere sıçramıştı. Ardından sokak gösterileri, imza toplamalar, artan tartışmalar geldi. Kampanya, gerçekten etkiliydi. Örneğin 17 Mayıs 1987’de İstanbul’da yapılan sokak gösterisine beklenenin çok üstünde kadın katıldı. Kampanya sırasındaki açıklamalarda ve basında bu sayı “2.500’den fazla” olarak geçti.

kampanya sırasında keşfedildi. Mor Çatı Vakfı ve bu Vakfın ilk kadın danışma merkezi bu kampanya sırasında oluşmaya başladı.

Özetle, 1980'lerin sonlarında şiddetle mücadele amaçlı kadın hareketinin temel özellikleri şunlardır:

- *“Dayağa Hayır!” mesajı dar tanımlı ama net bir mesaj olarak vardı.*
- *Bağımsız bir hareket ortaya çıkmış ve danışma merkezi ve Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı olarak kurumlaşmaya başlamıştı.*
- *Sığınak açma hedefi somut ve net bir hedef olarak mevcuttu.*

1990lar...

1990'lardaki Türkiye'deki kadına yönelik şiddetle mücadele amaçlı kadın hareketini ve gelişmeleri nitelendirmekte kullanabileceğim en uygun kavram, "kurumsallaşma"dır. Çünkü 90'larda kadınlar hem bu mücadeleyi yatay ve dikey olarak yaygınlaştırdılar, hem de sürekliliğini sağladılar. Yani, bir yandan kendi kurum ve kuruluşlarını yarattılar, ülke genelinde yaygınlaşmaya başladılar, diğer yandan bir mücadele planı ortaya koymaya, çeşitlenmeye ve devletin bu alandaki sorumluluklarını yerine getirmesine taraf olmaya yöneldiler.

Bu "kurumsallaşma"nın önemli birkaç göstergesi bence şunlardır:

1. "Kurumsallaşma" açısından özellikle önemli olan "*kesintisiz var oluş*", "*mücadelede süreklilik*"tir. Kadın hareketi bunu iki şekilde de başarmıştır:

- (1) 1980'lerin getirdiği ve 90'larda kurulan iki öncül kuruluşun ikisi de, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı ve Kadın Dayanışma Vakfı, bugün hala yaşıyor ve mücadeleyi sürdürüyorlar. İlave-

ten yeni yeni kuruluşlar oluşmuş ve mücadele yaygınlaşmıştır. Örneğin Mersin, Antalya, Diyarbakır, İzmir, Çanakkale, Bursa vb. illerde kadınlar kendi kuruluşlarını ve danışma merkezlerini oluşturmuş durumdadır. Daha da ileri bir aşama olarak, 1998'den bu yana Kadın Sığınakları ve Danışma Merkezleri Kurultayları toplanıyor. 2002'de Sığınaklara Giden Yol Toplantılarını başlattık. Yani, kadın hareketinin ortak politikaları, kendi iletişim ve işbirliği/ortaklık ağı da oluşmaya başladı.

(2) Mücadele eden eski-yeni, yaşlı-genç kadınlar var. Çünkü, kadınlar, 1980'lerde kendi gündemlerine aldıkları ve ülke gündemine soktukları aile-içi şiddeti gündemden düşürmemek, kadınlar arasında dayanışmayı sürekli kılmak üzere, geriye veya başka işlere gitmeyi, dağılmayı kabul etmediler. Onlar, kadına yönelik şiddetle mücadeleyi çeşitli boyutlarda sürdürüyor, bu mücadeleyi kendi bireysel ve toplu gündemlerinde tuttıkları gibi, ülkenin gündeminden de çıkarttırmıyorlar.

2. Kadına yönelik şiddetle mücadeleyi özel olarak amaç edinen kuruluşların yanı sıra bu kuruluşların "*mücadele ve dayanışma araçları*" da ortaya çıkmış ve kalıcılaşmış, süreklileşmiştir. Evet, kurultaylarımızın ve sığınaklara giden yol çalışmalarımızın da amacı ve hedefi olan kadın danışma merkezleri ve kadın sığınaklarından söz ediyorum. Danışma merkezleri 1990'ların başlarında ortaya çıktılar ve gerek kadın grupları-kuruluşları eliyle ve gerekse belediyeler eliyle yaygınlaşmaya devam ediyorlar. Sığınaklar ise, işletimlerinin hem organizasyon hem de maliyet olarak güç olması nedeniyle daha güç bir ilerleme içinde; örneğin

devlete ait kadın konukevleri dışında henüz süreklilik kazanmadılar. Sığınaklar için, örneğin Mahalli İdareler Reformu gibi önemli yaklaşım ve yasal düzenleme değişikliklerine ihtiyacımız var.

3. Medyanın kadına yönelik şiddet açısından tutumu tamamen doğru bir çizgiye gelmiş olmasa da, kadınlar ve kadın kuruluşları kadınlara ulaşmakta medyadan ciddi şekilde yararlandılar. Bugün artık kadın programlarında kadına yönelik şiddetten ve bu alandaki mücadeleden, kadın kuruluşlarının talepleri/başvuruları karşılama gücünü de aşacak ölçüde sıklıkla söz ediliyor.

1990'ların ilk yarısındaki örgütlenmelerimiz genellikle gruplar üzerindendi. Gruplar, dernekleşmeyi bir geçiş kurumu olarak, vakıflaşmayı da danışma merkezi ve sığınağı garanti altına alacağı için hedef kurumlaşma olarak kabul ediyorlardı. Bence vakıflaşma Ankara ve İstanbul dışındaki illerde genellikle bilinçli bir tercih olmadı. Bunun nedenleri, vakıflaşmanın kadınlar için çok pahalı ve gerçekleştirilmesi güç bir yol olması ve vakıf mevzuatının karmaşıklığının iş yapmayı güçleştirmesidir.

1990'larda kadın hareketi kadına yönelik şiddetle mücadele amaçlı üç kadın vakfını İstanbul, Ankara ve İzmir'de kurmayı başardı. Bunlar: Mor Çatı, Kadın Dayanışma ve Ege Kadın Dayanışma Vakıflarıdır. Sayının sadece üç olması nedeniyle yeni tüzel kişilik türleri üzerinde düşünmemiz gerektiği açıktır. Örneğin Mersin'deki Bağımsız Kadın Derneği ile Diyarbakır'daki Ka-Mer Kadın Merkezi Şirketi bizim açımızdan yeni tüzel kişiliklerin denendiği örneklerdir. Yerel Gündem 21 çalışmaları kapsamındaki şiddetle mücadele

birimlerinin de tüzel kişilik sorunlarını nasıl çözeceğini önümüzdeki birkaç yılda göreceğiz.

Bugün Ankara Tabip Odası'nın yani bir meslek kuruluşunun düzenlediği bir çalışmada birlikteyiz. Bu nedenle, mesleki bir kuruluş olan Türkiye Barolar Birliği içinde 1990' larda oluşan Kadın Hukuku Komisyonları ve bu Komisyonların oluşturduğu bir tür çatı organizasyonu olan TÜBAKKOM'dan kısaca söz etmekte yarar var. Çünkü bu önemli bir kurumlaşma ve kurumsallaşma. Bu çalışma ile Türkiye genelinde sayısı 30'u bulan Kadın Hukuku Komisyonu oluştu, yaygın şekilde ve ücretsiz hukuk danışmalığı desteği sağlandı, özellikle 4320 sayılı Aileyi Koruma Kanunu'nun uygulanmasını kolaylaştırmak için çok sayıda eğitim yapılabildi. Ayrıca TÜBAKKOM, şimdilik Ankara, İstanbul ve İzmir'de oluşturulmuş üç kadın hukuku uygulama (danışma) merkezine sahip. Bu merkezlerde avukat kadınlar kadınlara ücretsiz hukuk danışmanlığı desteği sunuyorlar. Hedef kitleleri olmamakla birlikte ağırlıklı olarak şiddet mağduru kadınlar bu destekten yararlanıyorlar. TÜBAKKOM ve Kadın Hukuku Komisyonları sürekliliğini sağlamış sivil yapılardır. Ancak, bu bünyedeki danışma/uygulama merkezlerin süreklilik sorunu henüz çözüme bağlanmış değildir. *Barolar Birliği çatısı altındaki bu sivil yapılar, bence, Türk Tabipler Birliği, Türk Hemşireler Derneği, İnsan Hakları Vakfı ve İnsan Hakları Derneği gibi kadına yönelik şiddetle mücadele ile kendi çalışma alanı arasındaki bağı henüz yeterince kuramamış mesleki ve özel amaçlı kuruluşlar açısından incelenmesi ve yararlanması gereken bir örnektir.*

Bizim bir hareket olarak kurumlaşmamız sancısız ve sadece güzel paylaşımlarla gerçekleşmedi. Konunun yıpratıcılığına ilaveten pek çok güçlük de yaşadık; bir çoğumuz yorulduk, yıprandık, zaman zaman ara verdik, hatta gidip de gelmeyenlerimiz oldu. Çalışmalarımızla elbette zenginleştik, deneyim kazandık; ama başka çalışmalara zaman ayıramadık ve onlardan sağlayacağımız birikimlerden yoksun kaldık. Mesela, kadın hareketi içinde kurumlaşmayan bilinç yükseltme gruplarıyla ilişkilerimiz çok azaldı. Bizim hareketimizin ve kurumlarımızın besleyici gücü bu gruplar olduğundan, bir süre sonra daralmaya başladığımızı, gençleşme ve çoğalma gücümüzün azaldığını, sokak gösterilerimizin kalmadığını, kampanyalarımızın seyredildiğini gördük. Veya başka sivil toplum kuruluşlarındaki çalışmalardan uzaklaştık. Bu bir taraftan bizim ittifaklar politika ve stratejilerimizin zayıf kalmasına, diğer taraftan da sivil toplumun ortak demokratik söyleminin bizim talep ve hedeflerimizi de kapsar hale gelemeyerek dar bir demokratikleşme anlayışına takılıp kalmasına yol açtı.

1990'larda yaşadığımız kadına yönelik şiddetle mücadelede kurumsallaşmanın tamamının kadın hareketinin etkisi ve gücüyle gerçekleştiğini söyleyemem; ama bu gelişmelerin bizim hareketimizden tamamen bağımsız oldukları da söylenemez. Satır başlarıyla bu gelişmeleri şöyle sıralayabilir, örnekleyebilirim.

İlk olarak önemli mevzuat değişikliğinin gerçekleştiğini görmeli, kabul etmeliyiz. Örneğin; *kadın sığınaklarının sosyal hizmet kurumu sayılmasına yönelik kanun değişikliği* gerçekleşti ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) *Kadın Konukevleri*

Yönetmeliği çıkarıldı. 4320 Sayılı *Aileyi Koruma Kanunu* çıkarıldı ve Ocak 1998'de yürürlüğe girdi(5). Emniyet Genel Müdürlüğü şiddet mağduru kadınların karakollarda karşılaştıkları tutum ve uygulamalara yön veren çeşitli *genelgeler* yayınladı, uygulamaların raporlanması ve takibine de 2000'de geçti; sınırlı sayıda olmasına ve genellikle 4320 Sayılı Kanun'un uygulanmasına destek vermeyi amaçlasa da hizmet-içi eğitim çalışmalarına başladı.

Ayrıca 1990'larda, tecavüzlerde tecavüz edenin kadının medeni haline ve nasıl bir hayat sürdüğüne (fahişe olup olmadığına) göre farklı hapis cezalarına çarptırılmasını öngören 438. Madde Türk Ceza Kanunu'ndan çıkarıldı. Kadının çalışmasını koca iznine bağlayan 159. Madde Medeni Kanun'dan kaldırıldı: "Bakire", "dul" "boşanmış" gibi tanımların nüfus kağıtlarında yer alması sona erdirildi. Bekaret kontrollerine ilişkin Adalet Bakanlığı Genelgesi yayımlandı. Zina Anayasa Mahkemesi kararlarıyla suç olmaktan çıkarıldı. Hepsinden önemlisi Medeni Kanun 75 yıl sonra, büyük ölçüde kadınlar lehine yenilendi.

İkinci olarak önemli kurumsal değişikliklerin yaşandığını görmeli, kabul etmeliyiz. Örneğin yerel yönetimler, özellikle sosyal demokrat belediyeler, kendiliğinden ya da kadın kuruluşlarının talepleri üzerine danışma merkezleri ve sığınaklar oluşturmaya başladılar (6). Ayrıca Yerel Gündem 21 çalışmaları kapsamında oluşan kent konseyleri - meclisleri ve kadın birimleri kadına yönelik

⁵ Bu Kanun, bazı önemli yetersizliklerine rağmen, Türkiye'de artık aile içi şiddetle ilgili ataerkil yerleşik yargıların sürdürülebilir ve kabul edilebilir olmadığını gösteren önemli bir kanundur.

⁶ Bu gelişmenin sığınaklar ayağı çok zayıf kalmıştır.

şiddetle mücadele açısından önemli gelişmeler sağladılar. İlki 1990'da açılan SHÇEK kadın misafirhaneleri var olmaya devam etmektedir. SHÇEK İl Müdürlükleri hizmet açısından yeterli olmamakla birlikte, şiddet nedeni kadın başvurularını almaya başlamıştır. Toplum merkezleri personeli hizmet içi eğitimden geçirilmeye ve kadınları güçlendiren programlar uygulamaya başlamışlardır. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü bünyesinde 3B kurulmuş ve uzun bir süre kadına yönelik şiddet başvuruları da alarak hizmet vermiştir. Genel Müdürlük bir çok uluslararası çalışmada, kadına yönelik şiddetle mücadele dahil olmak üzere sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte çalışmış, bazı Birleşmiş Milletler toplantılarının resmi heyetlerinde temsilcilerimiz de yer almışlardır. 1990'larda kurulan Üniversitelerin kadın araştırma merkezleri yüksek lisans programları kapsamında gerçekleştirilen araştırmalar ve tezlerle önemli bir araştırma birikimi oluşturmuştur. DPT'nin 7. ve 8. Plan Özel İhtisas Komisyonları'nda kadına yönelik şiddet özel olarak ele alınmış, raporlara yansıtılmış ve raporların yayınlanması ile yaygın bir etki yaratmıştır.

2000'ler ve Kadın Dayanışma Vakfı

2000'lerde ne yapmakta olduğumuzu ise, kurucu üyesi olduğum Kadın Dayanışma Vakfı'nın bugün gerçekleştirmeye çalıştığı işlerden söz ederek tanımlamaya çalışacağım.

- Vakıf olarak, insan kaynaklarının ve üye yapısının yenilenmesi ve geliştirilmesini hedeflemekte, buna özel bir önem vermekteyiz.

- İşbirlikleri ve ortaklıklar, bizim gündemimizde önemli bir yer tutuyor. Bu nedenle Kadın Sığınakları Kurultaylarının sürekli katılımcısı, Sığınaklara Giden Yol Toplantılarının da organizatörlerinden biri olmaya devam ediyoruz.
- Belediyelerle çalışma açısından önemli bir birikime sahibiz. Bu nedenle 2003 yılı başlarında iki günlük bir çalışma ile bu birikimi tartışmayı ve sorunların çözüm yollarını üretmeyi, üretilen çözümler doğrultusunda projelendirmelere gitmeyi bazı kadın kuruluşları adına üstlendik, kaynağını da bulduk. Bu çalışmayı yapacak noktaya geldik.
- UNIFEM destekli Diyarbakır ve Mersin'deki Ka-Mer ve Bağımsız Kadın Derneği ile ortak bir projeyi sürdürüyoruz. Bu proje kapsamında danışma merkezlerimizi güçlendirmekte, ayrıca da gecekondü bölgelerindeki kadınlar ve şiddet karşısındaki konumlarını ortaya koyan karşılaştırmalı araştırmalar ve şiddete karşı bilinç geliştiren eğitimler yapmaktayız. Elde edeceğimiz alan bulguları bundan sonraki savunuculuk çalışmalarımız ve lobi faaliyetlerimiz açısından çok önemli olacaktır.
- Altı ilde danışma merkezleri olan çeşitli kadın kuruluşları ile "Sığınaklara Giden Yol" diye adlandırdığımız bir çalışma yürütüyoruz. Bu çalışmada çok geniş ölçekli ortak bir proje hazırlığı sürmekte. Projenin çeşitli bileşenleri var. Böylece kaynakları ve programı belirli bir çalışma ile mücadelemizi güçlendirmek istiyoruz.

- Kısa dönemde çok önemli olan bir gelişme de, Yenimahalle Belediyesi ile görüşmelerimiz sonucu, danışma merkezimizin ve sığınağımızın desteklenmesi amaçlı bir anlaşmayı imzalama aşamasına geliştirmizdir. Böylece Eylül 1999'dan bu yana kapalı olan sığınağımızı 2003'te yeniden hizmete sokabileceğimizi umut ediyoruz.

Sonuc

Sonuç olarak, şiddetle mücadele amaçlı kadın hareketi hem varlığını ve kurumsallaşmasını sürdürüyor, hem de ülkemizde bu alandaki kurumsallaşmaya katkıda bulunmaya devam ediyor. Biz bu mücadelede herkese yer açmaya, gücümüz yettiğinde işbirliği içinde çalışmaya hazırız. Çünkü kadınların ve çocukların acılarını, uğradıkları zararları azaltmak ve demokratikleşmenin gerçek rayına oturması için bu yolda gelişme sağlamak gerektiğine inanıyoruz. Sözlerimi kalıcı işbirlikleri ve sürekli ilgi yaratacağı inancı ile, bu Sempozyuma emeği geçenlere ve Ankara Tabip Odası'nın konuya gösterdiği ilgiye bir kez daha teşekkür ederek tamamlıyorum.

KAYNAKLAR

- 1) ANKARA ÜN. KASAUM, **Karakoldaki Dostumuz Projesi / Proje ve Sonuç Değerlendirme Raporu**, 1996, 7 sayfa
- 2) CUMHURİYET, “*Ne Devlet, Ne Baba ! Sizi Test Edemezler !*”, Cumhuriyet Gazetesi eki, 1997.
- 3) CUMHURİYET, “*Dayak Yiyen Kadın Ne Yapmalı?*” başlıklı haber, 28.10.1993.
- 4) ÇAĞDAŞ HUKUKÇULAR DERNEĞİ KADIN KOMİSYONU, **Siddet Kapı Dışarı**, Aileyi Koruma Yasası'nın sağladığı hak ve imkanlar hakkında broşür (1998).
- 5) DEVLET BAKANLIĞI, **Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na Bağlı Kadın Konukevleri Yönetmeliği**, Resmi Gazete, 12.7.1998/23400, ss.2-14.
- 6) _____, **4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Uygulaması**, Takav Matbaacılık, Ankara, 1998 (kitapçıkta yayın tarihi yer almamaktadır).
- 7) DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, **VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Kadın, Çocuk ve Gençlik Özel İhtisas Komisyonu, Kadın Alt-Komisyonu Raporu**, Ankara, Kasım 1993, ss.44-58.
- 8) _____, **VIII.Beş Yıllık Kalkınma Planı Toplumda Kadın Katılımı Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, (yayımlanmamış Komisyon Raporu), 2000.
- 9) IŞIK, S.N., **Kadınlara Yönelik Aile içi Şiddet**, Temmuz 1991, İzmit, yayınlanmamış konferans notu, 16 sayfa.
- 10) _____, **Polis Eğitimi Projesi Gerekçe Taslağı**, yayımlanmamış not, 9.3.1998, 7 sayfa.
- 11) _____, “*Aile İçinde Şiddete Uğrayan Kadına Yönelik Polis Hizmetleri*”, **Hatay Polis Dergisi**, Yıl:3, Sayı:3, Mart 2000, ss.87-92.
- 12) _____, “*Aile İçinde Şiddete Uğrayan kadına Yönelik Polis Hizmetlerini Geliştirmekte Eğitim İhtiyacı*”, **21.Yüzyılda Polisin Eğitimi Sempozyumu Bildirileri**, Emniyet Genel Müdürlüğü, Eğitim Serisi-22, Haziran 2001, ss. 853-866.
- 13) _____, “*1990'larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde oluşmuş Bazı Gözlem ve Düşünceler*”, **90'larda Türkiye'de Feminizm** içinde (Derleyenler: Aksu Bora-Asena

- Günel), İletişim Yayınları, İletişim: 784-Bugünün Kitapları: 77, İstanbul 2002, ss. 41-72.
- 14) İÇİŞLERİ BAKANLIĞI EMNİYET Gn. Md.lüğü, 11.4.1995 tarih ve 089733 sayılı yazı, Aralık 1996 tarih ve B.05.1.EGM.0.65.01.02 sayılı "Kadına Yönelik Şiddet" konulu talimat, 27.8.1997 tarih ve 181090 sayılı yazı, 30.12.1997 tarih ve 285797 sayılı yazı, 17.3.1998 tarih ve 062699 sayılı Genelge, 2.9.1998 tarih ve 203645 sayılı Genelge, 8.9.1999 tarih ve 205003 sayılı Genelge, 25.7.2000 tarih ve 00169 sayılı "Ailenin Korunması" konulu Genelge.
- 15) İLKKARACAN, P., L.GÜLÇÜR ve C. ARIN, **Sıcak Yuva Masalı, Aileiçi Şiddet Ve Cinsel Taciz**, Kadının İnsan Hakları Projesi, Metis Kadın Araştırmaları, Haziran 1996 (C.ARIN'ın "Aileiçi Yaşama İlişkin Hukuk Maddeleri" başlıklı yazısı bu kitap içindedir).
- 16) İNSAN HAKLARI KOORDİNATÖR ÜST KURULU, **İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu'nun Çalışmaları III, İnsan Hakları Açısından Kadının Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri**, İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu Yayınları, No.3, Ankara, Aralık 1998.
- 17) KADIN DAYANIŞMA VAKFI, **Böyle Gelmiş, Böyle Gitmesin...**, Şiddete Uğrayan Kadınlara Yasal Haklar, Fırsatlar ve Bunları Kullanma Amaçlı Bilgilendirme/Bilinçlendirme Eğitim Projesi eğitim broşürü, 1995 (broşür üzerinde tarih belirsizdir).
- 18) _____, **Şiddete Karşı Somut Bir Adım: Ankara Gecekondularında Kadınlarla Ortak Bir Çalışma**, Şiddete Uğrayan Kadınlara Yasal Haklar, Fırsatlar ve Bunları Kullanma Amaçlı Bilgilendirme/Bilinçlendirme Eğitim Projesi, Kadın Dayanışma Vakfı Yayınları-1, Ceylan Matbaası, Ankara, Aralık 1995.
- 19) _____, (Prof.Dr.M.Tekin, Doç.Dr.D.Gözütok), **Ankara Gecekondularında Yaşayan ve Şiddete Karşı Eğitim Alan Kadınların Eşlerarası Şiddet Açısından Konumları**, Şiddete Uğrayan Kadınlara Yasal Haklar, Fırsatlar ve Bunları Kullanma Amaçlı Bilgilendirme/Bilinçlendirme Eğitim Projesi, Kadın Dayanışma Vakfı Yayınları-2, Kurtuluş Yayınları, Ankara, Aralık 1996.

- 20) _____, **Kadının İnsan Hakları Projesi-II, Orta ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Ailelerde Kadına Yönelik Şiddet**, (Matbaa adı ve yayın tarihi yok, 1997 olması muhtemeldir).
- 21) KADININ İNSAN HAKLARI PROJESİ, **Haklarımız Var !**, broşür, ERA Tanıtım ve Yayın Hizmetleri, 12 sayfa, yayın tarihi belirsiz.
- 22) KADININ STATÜSÜ VE SORUNLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, **Medya, Şiddet ve Kadın/ 1993 Yılında Türk Basınında Kadınlara Yönelik Şiddetin Yer Alış Biçimi**, Yayın No.81, Şafak Matbaacılık, Ankara 1994.
- 23) _____, 13.12.1994 tarih ve 1564 sayılı yazı, (İçişleri Bakanlığı'na Bakan Önay Alpago'nun imzasıyla gönderilen Emniyet Genel Müdürlükleri ve Karakollardaki Çocuk Bürolarının Çocuk ve Kadın Bürolarına dönüştürülmesi talebi).
- 24) _____, **Kadına Karşı Şiddeti Yok Etme Eylem Planında Yer Alması Gereken Stratejik Bölümler**, 3 sayfa, 5.4.1995 tarih ve 0403 sayılı yazı.
- 25) _____, **Eylem Platformu ve Pekin Deklerasyonu**, 4.Dünya Kadın Konferansı, Pekin/Çin, 4-15 Eylül 1995, No Name Matbaacılık, (yayın yılı yok).
- 26) _____, **Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'ne (CEDAW) Sunulan 2. ve 3. Birleştirilmiş Dönemsel Ülke Raporu / Sunumu, Savunulması ve Komite'nin Değerlendirmeleri**, Takav Matbaacılık, (yayın yılı belirtilmemiş, 1997 olması muhtemeldir).
- 27) KALAYCIOĞLU, S. ve H. TILIÇ, "Aile Bireyleri Arasında Şiddet İçeren Davranışlar/Ankara'dan bir Örneklem", **Aile Kurultayı 16-18/11/1994 Bildirileri**, ss.313-324.
- 28) MOR ÇATI KADIN SİĞİNAĞI VAKFI, **Evdeki Terör, Kadına Yönelik Şiddet**, Mor Çatı Yayınları, Kasım 1996 (C.ARIN'ın "Kadına Yönelik Şiddet Açısından Türk Hukuku'nun Yaklaşımı" makalesi bu kitap içindedir).
- 29) _____, **Geleceğim Elimde**, İstanbul, Mart 1998.
- 30) _____, **Kadın Sığınakları Kurultayları**, İstanbul 2000
- 31) ÖZKAN, İ. ve Ö.BÖKE, "Boşanma ile Sonuçlanan Evliliklerde Kadının Hedef Olduğu Şiddet", **Aile Kurultayı, 16-18/11/1994 Bildirileri**, ss.325-327.

- 32) SAĞLIK BAKANLIĞI, **Hasta Hakları Yönetmeliği**, Resmi Gazete, 1.8.1998/23420, ss. 67-76.
- 33) TÜBAKKOM, **Türkiye Barolar Birliği Kadın Hukuku Komisyonu**, (Yayına hazırlayan: Av. Nazan Moroğlu), İstanbul, 2000.
- 34) **Türkiye Sivil Toplum Kuruluşları Pekin+5 Ülke Raporu**, Şubat 2000 (yayımlanmamış rapor).

KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELEDE DİYARBAKIR DENEYİMLERİ

*Av.Meral Danış BEŞTAŞ**

Öncelikle Ankara Tabipler Odasına bu toplantıyı organize ettikleri için teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Toplantıyı organize eden arkadaşlar, bölgemizde yaşayan kadınların sorunlarını ve deneyimlerimizi anlatmamızı istediler. Genel hatlarıyla sizlere bölgemizde yaşayan Kürt kadınlarının yaşadıkları sorunları özetle ifade etmeye çalışacağım. Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların yaşadıkları şiddetin boyutları farklılık gösterse de, bütün kadınlar için ortak olan nokta şiddetin her türüne maruz kalmaları gerçeğidir. Bu durum bizde de değişmemektedir.

Başlangıç olarak, aile içi şiddetin yoğun olarak yaşandığını belirtmek gerekir. Aile İçi Şiddet ile ilgili olarak 1997 yılında Diyarbakır'da kurulan ve halen çalışmalarına devam eden KAMER bu güne kadar 1000'lerce başvuru alarak danışmanlık hizmeti vermiştir. Yine Baromuz bünyesinde kurulmuş olan Kadın Hakları Komisyonuna 2 yıllık süre zarfında 122 kadın bizzat başvuruda bulunmuştur. Başvuranların tümüne danışmanlık hizmeti verilmiş, 51 kadına ise Adli Yardım Bürosu kanalıyla avukatlık hizmeti verilmiştir. Başvuran kadınların 88'inin aile içi şiddet yaşadıkları, 4'ünün ise aile dışı şiddet sebebiyle komisyonumuza müracaat ettikleri görülmüştür. Son yıllara

* Diyarbakır Barosu Başkan Yardımcısı
Kadın Hakları Komisyonu Başkanı

kadar yoğun bir şekilde aile içi şiddet yaşayan kadınlar, bölgemizde genel olarak hakimiyetini devam ettiren çatışma ortamının ağır etkisiyle sorunlarını dile getirmeden hep ertelediler. Ancak, artık kadınlar yaşadıkları şiddetin adını koymaya başlamış ve buna karşı durma noktasında ciddi ilerleme sağlamışlardır.

Kadınlara yönelik olarak ayrıca kamusal alanda da şiddet uygulandığına ve özellikle bekaret kontrolü yapıldığına dikkat çekmek gerekir. Diyarbakır Barosu Kadın Hakları Komisyonu olarak cezaevinde tutuklu ve hükümlü olarak tutulan kadınlarla yaptığımız görüşmelerde, kendilerinin yaptıkları açıklamalar çerçevesinde, kadınların %90'ının gözaltına alındıktan sonra ve savcılığa çıkarılırken bekaret kontrolüne maruz kaldıklarını ve aynı oranda gözaltında cinsel şiddet yaşadıklarını tespit ettik. Belirtilen şekliyle bekaret kontrolünün yapılmasının yasal dayanağı yoktur. Bekaret kontrolü, ancak suça konu bir fiil ile ilgili ve suç tecavüz ise zorunlu olarak, müştekinin bakireliğinin tespit edilmesi durumunda gerekir. Gözaltında uygulanan cinsel şiddet ile ilgili önleme çabaları arasında, kadınlar tarafından yapılan suç duyurularının hassasiyetle değerlendirilmesi ve sorumluların yargılanması gerektiğini ifade etmek isterim. Bununla birlikte gözaltında taciz ve tecavüz iddialarının önüne geçmek için ayrıca gözaltı süresi boyunca avukat denetiminin yapılabilmesinin alt yapısı oluşturulmalıdır. Bekaret kontrolünün ayrıca aileler tarafından da zaman zaman kızlarını kadın doğum uzmanına götürerek yaptırıldığına işaret etmek gerekir. Kişinin iradesi olmadığı halde bekaret kontrolünün yapılması yasaya ve hukuka aykırıdır ve bu aynı zamanda kadınlara yönelik uygulanan şiddetin başka bir görüntüsüdür.

Namus cinayetlerini açıklamaya çalışırken aile içi şiddetin doruk noktasının, törelerin en üst cezalandırma biçimi olduğunu belirtmek gerekir. Namus cinayetleri maalesef yoğun bir şekilde devam etmektedir. Bölgemizde halen feodal ve aşirete dayalı yaşam tarzının hakimiyeti mevcuttur. Törelerin dışına çıkan kadın cezasını öterek ödüyor. Töreler, sonuçları korkunç olan bir yargı sistemi. Kadın, toplumun, aşiretin, ailenin, kocanın, babanın, kardeşin ve hatta çocuğun namusu olarak görülmektedir. Kadına karşı girişilen bir fiilde toplum sorumluluğu belirtilen katmanlara yükler. Kadının “namus” olarak görülmesi anlayışı, öncelikle kadına çok ağır bir sorumluluk yüklemektedir. Bu sorumluluk öyle aşamalardan oluşur ki, bazen dayağa maruz kalır, bazen kovulur, en önemlisi ve korkunç olanı da öldürülür. Evet kadınlar öldürülür! Kadının, yabancı bir erkekle konuşması, sevmediği bir insanla evlenmek istememesi, tecavüze uğraması, zorla evlendirildiği biri ile yaşamak istememesi, birini sevmesi vb. bir çok neden kadının öldürülmesi için yeterli kabul edilir. Diyarbakır 1.Ağır Ceza Mahkemesinde yargılaması yapılan bir cinayet davasının, namus saikiyle işlenen cinayetler hakkında önemli ipucu vereceği düşüncesiyle örnek olarak ele almak istiyorum. Anılan dosyadan mahkemenin gerekçeli kararının ilgili bölümünde vaka “... Olayda sanığın eski gayri resmi eşi olan maktülenin yanında kalan oğlunu görmek ve ona bayramlık giysi almak üzere maktüle ve oğlunun da kaldığı kayınpederinin evine gittiği ve burada maktüle ile oturup sohbet ettiği oğluna giysi almak üzere onunla birlikte dışarı çıkmak istediğinde maktülenin kendileri ile birlikte gelmek istemesi üzerine çarşıya birlikte çıktıkları ve çarşıda tuvalet ihtiyacını

karşılmak üzere maktüle ve oğlunun yanından ayrılan sanığın dönüşte maktüleyi bir erkekle konuşurken gördüğü, kim olduğunu sorması üzerine aralarında tartışma çıktığı, bu tartışma sırasında sanığın maktüleye oğluna kötü örnek olduğunu söylediği maktülenin de kendisine karışmamasını, alışveriş bitene kadar belki de daha 10 erkeğin koluna gireceğini söylemesi üzerine sanığın hamili bulunduğu ruhsatsız silahını çekerek maktüleyi vurup öldürdüğü.... Tarafların müşterek çocukları vardır; bu çocuk annesi maktülenin yanında kalmaktadır. Annenin yaşayış biçimi de doğrudan doğruya çocuğu etkilemektedir. Çocuğun babası olan sanığın bundan etkilenmesi ve bu yolda maktülenin sarf ettiği kabul edilen sözlerden tahrik olduğunu kabulü mahkememizce zorunlu görülmüştür..” şeklinde tanımlanmıştır. Karardan açıkça anlaşılacağı üzere öldürme fiilinin nedeni kadının başka bir erkekle konuşmasıdır. Öldüren ise kadının eşi olmamasına rağmen sadece çocuğunun annesi olması nedeniyle öldürme hakkını kendisinde görmüştür. Mahkeme ise öldürülen kadının sarf ettiği sözleri müşterek çocuklarının olması sebebiyle tahrik olduğunu kabul etmiştir.

Namus sebebiyle işlenen veya namus sebebiyle işlendiği ileri sürülen cinayetler en kolay savunulabilen ve toplumun büyük bir bölümünün kabullendiği cinayetlerdir. Olayın en vahim taraflarından biri de yasalarla da namus cinayetlerinin varlığının kabulü ve teşvikidir. Adam öldürme suçlarında sanıkların kurtulmak için savunma tezleri “namus” kavramı üzerine şekillenir. Çünkü Türk Ceza Kanununun 462. Maddesi namus sebebiyle işlenen cinayetleri özel olarak düzenlemiş ve ceza indirimi öngörmektedir. Yeni Ceza Kanunu

tasarısında ise indirim uygulanmaması öngörülmüştür. Temennimiz bir an önce tasarının yasallaşmasıdır.

Birleşmiş Milletler 2002 yılının Kasım ayında yapılan 57. oturumun 102. Maddesinde namus cinayetlerine ilişkin önemli bir karar almıştır. Söz konusu kararın 3.bölümünde “...Bütün Devletleri, ilgili uluslararası insan hakları resmi belgeleri altındaki yükümlülüklerini yerine getirmeye ve Pekin Bildirgesi 6 ve Eylem Platformu 7 ve Genel Kurulun 23.özel oturumu sonuç belgesini uygulamaya, yasama, yönetim ve programa ilişkin tedbirler kullanarak bir çok farklı şekilde gerçekleşen namus adına kadınlara yönelik işlenen suçların engellenmesi ve önlenmesi çabalarını sürdürmeye ve yoğunlaştırmaya, namus adına kadınlara yönelik işlenen ilişkin davaları derhal ve tamamıyla soruşturmaya, etkin şekilde takibatta bulunmaya ve belgelemeye ve failleri cezalandırmaya, bu tür suçlara müsamaha gösterilmemesini güvenceye almayı amaçlayan gerekli tüm tedbirleri almaya, bu tür suçların gerçekleşmesine izin veren tutumlar ve davranışların değiştirilmesi amacıyla, inter alia, toplum liderlerini dahil ederek namus adına kadınlara yönelik işlenen suçların engellenmesi ve önlenmesinin gerekliliğine ilişkin bilinçliliği arttırmak için çabalarını yoğunlaştırmaya” şeklinde olup devamında taraf devletlerin bir çok önlem alması talebi bulunmaktadır. Birleşmiş Milletlerin almış olduğu karar ilktir ve çok büyük bir önem arz etmektedir. Namus sebebiyle işlenen cinayetlerin önlenmesi amacıyla yapılan önerilerin taraf Devletlerce uygulanması halinde, cinayetlerin önlenmesinde ilerleme sağlanacağı açıktır. Ülkemizde de yapılacak yeni yasal düzenlemelerle ve bilinç yükseltme çalışmalarıyla, Ceza Kanununda namus sebebiyle

işlenen cinayetlerde öngörülen indirim maddesinin kaldırılması ve Birleşmiş Milletlerin aldığı kararın uygulanması sonucu namus sebebiyle işlenen cinayetlerin önlenmesi veya en azından azaltılması mümkün olacaktır.

İntihar: Uzun süreden beridir kadın intiharlarının artış gösterdiği ve intiharların en çok Güneydoğu Anadolu bölgesinde meydana geldiği bilinmektedir. Geçen iki yıllık süre zarfında kadın intiharlarıyla en çok anılan şehir Batman oldu. Aynı şekilde Diyarbakır'da son aylarda kadınların intihar oranı yükselme eğilimi göstermektedir. Batman'da kadın intiharlarına ilişkin bir çok şey yazıldı. Bu konuda Batman Barosu rapor hazırlayarak kamuoyunun bilgisine sundu. Anılan rapora göre; intihar edenlerin %75'ini genç kadınlar oluşturmaktadır. Aynı rapora göre meydana gelen intihar olaylarının büyük çoğunluğu 1985 yılından bu yana göç alan gecekondu bölgelerinde ve mahallelerinde gerçekleşmiştir. İntihar olaylarının temel sebeplerinden birini göç teşkil etmektedir. Köyden kente gelen kadın, şehir yaşamına katılamadığı gibi köy yaşantısını artık şehirde devam ettirmek zorunda kalmaktadır. Köyde azda olsa kullanabildiği özgürlük de elinden alınmaktadır. Göç eden kadın sosyal yaşamın dışında kalarak yine eve hapsedilmektedir. Kadınların intihar etme oranları, nedenleri üzerinde araştırma yapılmasına ciddi düzeyde ihtiyaç vardır. Çünkü kadın intiharlarının nicel olarak yüksekliği, yaşanan sorunların vahametini ortaya koymaktadır.

Dil: Kadınların büyük bir çoğunluğu Kürtçe dışında başkaca bir dil bilmemektedirler. Türkçe bilmemeleri bilinçlenmelerinin önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır. Resmi dilin Türkçe olması ve

Resmi Kurum ve Kuruluşların tümünde Türkçe dışında başka bir dilin kullanılmaması kadınlar açısından oldukça olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Örneğin hastanelerde doktorlara sorunlarını anlatamamakta, mahkemelerde savunmalarını tercüman olmadan dile getirememekte, yasal haklarını öğrenmekten mahrum kalmaktadırlar. Erkekler diğer bir çok konuda olduğu gibi dil konusunda da kadınlara göre avantajlı durumdadırlar. Kız çocuklarının erkek çocuklarına göre okula gönderilme oranı oldukça düşüktür. Dış dünya ile kadınların teması az olduğundan Kürtçe dışında Türkçe'yi öğrenme şansları daha da az olmaktadır.

Son dönemlerde aile planlaması yöntemlerinden biri olan tüp ligasyonu hakkında bazı iddialara tanıklık etmekteyiz. Bazı gazetelerde çıkan haberlere ve edindiğimiz bilgilere göre, kadınlar başvuru yapmadan oluşturulan özel sağlık ekibinin, köylere giderek kadınları doğum kontrol yöntemi uygulamak amacıyla sağlık merkezine getirdikleri ve kendilerine aydınlatıcı bilgi verilmeden operasyon uygulandığı yönündedir. 12 Kasım 2002 günlü Yeni Harman Gazetesinde "Özekli'de Neler Oldu" başlıklı ayrıntılı bir haber yayınlandı. Haber; "...Belde sakinlerinin anlattığına göre, 16 Ocak 2002'de köye üç ambulans gelir. Hemşire ve doktorlar doğum kontrol çalışmalarında bulunmak üzere geldiklerine dair kısa bir açıklama yapıp evlere dalarlar, söylediklerine göre seçilen kadınlara spiral takılacak ve nüfus artışının önüne geçilecektir. Kadınlar muayeneden geçirilir, durumu uygun olanlardan on sekiz kadın seçilerek araçlara bindirilir. Hayatları boyunca belde dışına neredeyse hiç çıkmamış kadınlar bilmedikleri bir hastaneye götürülür. ...Ertesi gün köye getirilen kadınların on yedisi

ameliyat edilmiştir, döndüklerinde baygın haldedirler. Kimine göre kadınların böbrekleri çalınmış, kimine göre kadınlar istekleri dışında kordon bağlama yöntemiyle kısırlaştırılmıştır....Yıldız Yıldız'ın eşi Mehmet Yıldız'la konuşuyoruz. Eşine ne ameliyatı yapıldığını bilmediğini, eşinin böbreği de çalınmış olsa, zorunlu olarak kısırlaştırılmış da olsa şikayetçi olduğunu söylüyor. “Çocuk sahibi olmak isteyebiliriz, kim karıştır” diyen Yıldız ayrıca operasyondan sonra eşinin ameliyat yerinin apse yaptığını ve operasyonu yapanlara başvurmasına karşın, ilaç alamadığından yakınıyor. Belde sakinleriyle konuştuğundan sonra belediye binasında uzman çavuşa söylediğimiz gibi karakola gidiyoruz. İlk iş elimizdeki kaset ve filmleri saklamak. Karakol komutanı başçavuş bizi iyi karşılıyor, kendisine aslında seçim çalışması için gelmediğimizi, organ kaçakçılığıyla ilgili iddialar duyduğumuz için geldiğimizi söylüyorum.“Ama” diyorum “duyduklarımız yanlışmış, kimsenin böbreğini çalmamışlar, bu yüzden çekim yapmadan gidiyoruz”. Komutan gülümseyerek cevap veriyor “ organ ticareti falan yok, kadınları götürüp kısırlaştırdılar sadece...”

İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi ve Diyarbakır Sağlık Emekçileri Sendikası tarafından Tüp ligasyonu ile ilgili olarak hazırlanan raporda, Diyarbakır iline bağlı Kırmısırt köyündeki bir kısım kadınlarla görüşme yapıldığı belirtilerek beyanlarına yer verilmiştir. Şöyle ki; M.İ (47 yaşında 11 çocuk sahibi), A.Ç (34 yaşında 4 çocuk sahibi), M.İ (29 yaşında 6 çocuk sahibi), M.Ç (44 yaşında 9 çocuk sahibi), D.O (26 yaşında 8 çocuk sahibi), S.O (30 yaşında 5 çocuk sahibi), A.O (30 yaşında, 4 çocuk sahibi) adlı kadınlarla yapılan görüşmede; 2002 yılının şubat ayında resmi bir araçla kendilerini

hemşire olarak tanıtılan üç kişilik bir ekibin köye geldiğini; eğer isterlerse giderleri devlet tarafından karşılanmak üzere tüplerini bağlatabileceklerini; “iki dikişlik bir ameliyattan sonra çocuğunuz olmaz, ancak istediğiniz zaman dikişlerinizi açtırarak yeniden çocuk yapabilirsiniz” dediklerini ve bu bilgiyi ev ev dolaşarak kendilerine aktardıklarını, bu yöntem dışında herhangi bir aile planlaması ve doğum kontrolü ile ilgili hiçbir bilgi verilmediğini ifade etmişlerdir. Köyde toplam 50 kişinin belirlendiği ve hemen ertesi gün yukarıda isimlerini belirttiğimiz yedi kişilik grubun köyden araçla alınarak Diyarbakır Kadın Hastalıkları ve Doğum Evi Hastanesine götürüldüklerini, ne olduğunu bilmedikleri bir takım tahlillerden sonra ameliyata alındıklarını ve tekrar aynı gün köye geri getirildiklerini belirtmişlerdir. ...”

Aile planlamasına karşı olmak tabii ki mümkün değil. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de aile planlaması yapılmalıdır. Aile planlaması yöntemlerinde önyargısız bilgi, eğitim ve danışmanlık hizmeti verilmelidir. Kadın adına karar verilemez. Bütün yöntemler olumlu-olumsuz yönleriyle anlatılmalıdır. Kişinin kendisi hangi yöntemi seçeceğine karar verir. Tüp ligasyonu diğer doğum kontrol yöntemlerinden birisi olup, geri dönüşü olmayan bir yöntemdir. Tüp ligasyonu yöntemi bilimsel olarak, kendisi ve eşinin başka çocuk istemediğinden emin olan, hamileliği ciddi risk barındıran ve özellikle geri dönüşü mümkün olmayan bir yöntemi kullanmak isteyenlere uygulanmalıdır. Aksi durum, yani kadının bilgilendirilmeden, sonuçları anlatılmadan ve en önemlisi iradesi dışında operasyon geçirmesi hem etik açıdan, hem yasal olarak kabul edilemezdir ve bu durumda vücut bütünlüğüne

KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELEDE
DİYARBAKIR DENEYİMLERİ

izinsiz müdahaleden söz etmek gerekir. Uygulamanın insan haklarına ve etiğe uygun olarak yapılması şarttır. Bu nedenle kadın hakları savunucularını ve insan hakları örgütlerini konuyu araştırmaya ve belli bir duruş sergilemeye davet ediyorum.

KADINA YÖNELİK "DEVLET KAYNAKLI" CİNSEL ŞİDDET

*Av. Eren Keskin **

1987 yılından 1995 yılına dek, hep siyasi davalara girdim ve siyasi davalara giren her avukat gibi, işkence gerçeği ile yüz yüze kaldım. Ancak 1995 yılının Haziran ayında, bir yazım nedeni ile cezaevine girdiğimde o güne dek bu kadar yoğun yaşadığımı sorgulamadığım "cinsel işkence" gerçeğini öğrendim.

Bir gün havalandırmada durmadan volta atıyordum. Daha önce müvekkilim olan bir kadın mahpus yanıma yaklaştı ve bana "neden bana soğuk davranıyorsun, yoksa gözaltında yaşadıklarımı mı öğrendin?" diye sordu. Şaşırmıştım. Konuşmaya başladık. Bana ağlayarak, tecavüze uğradığımı anlattı. Daha sonra, cezaevindeki diğer mahpuslarla konuşmaya devam edince istisnasız tüm kadınların gözaltında cinsel tacize maruz kaldıklarını, bir bölümünün de tecavüze maruz kaldıklarını öğrendim ve cezaevinden çıktıktan sonra da, dört kadın avukat ile birlikte "Gözaltında Cinsel Taciz Ve Tecavüze Karşı Hukuki Yardım Bürosu" nu kurduk. Altı yıldır çalışmalarımıza devam ediyoruz.

Ayrım noktamız; mağdurun kadın, failin ise devlet güçlerinden biri olmasıdır.

Bu çalışmaya başlarken, işimizin zor olduğunu biliyorduk. Ve asıl amacımız, cinsel şiddette karşı kadınlarda "hak arama bilinci"ni oluşturmaktı.

* İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi

Kadına yönelik cinsel şiddet konusunda öncelikle yazılı hukukun çok yetersiz olduğunu belirtmek gerekiyor. Öyle ki, T.C.K. da kadına yönelik cinsel şiddeti belirleyen maddelerin bölüm başlığı "Genel Ahlak ve Aileye Karşı Cürümler", yani kadın ahlakın ve ailenin bir unsuru olarak görülmekte.

Cinsel taciz, Türk Ceza Kanununda suç olarak dahi tanımlanmıyor. Bu çok büyük bir eksiklik; Oysa ki gözaltına alınan, ev ve köy baskınlarına maruz kalan her kadın istisnasız cinsel tacize maruz kalıyor. Örneğin söyularak sorgulanıyorlar, vücutları elleniyor veya en azında gözle cinsel tacize maruz kalıyorlar. Oysa ki tüm bunların T.C.K' da bir karşılığı yok. Bu durumda T.C.K 421. Maddeyi kullanmak zorunda kalıyoruz. T.C.K. 421. Madde, "sarkıntılık" fiilini düzenliyor. Oysa bu madde, cinsel tacizi tam olarak kapsamıyor. O nedenle, Türk Ceza Kanununda, cinsel tacizin bir suç olarak tanımlanması gerekiyor. "Tecavüz" ise, T.C.K. da tanımı olmayan bir suç.

Yargıtay kararlarına göre, tecavüz "erkek cinsel organının, kadın cinsel organına dühulu" olarak tanımlanıyor. Oysa bu tanımın, son derece eksik olduğu ortada. Bize göre tecavüz, "kadına vajinal, anal veya oral bölgelerinden olmak üzere herhangi bir biçimde, cinsel organına, parmak veya herhangi bir cisimle yapılan saldırı" dır.

Tanımlardaki "yokluk" ya da "eksiklik"ler, yazılı hukukta karşılaşılan önemli bir sorundur. Cinsel şiddetin belgelenmesinde ve ispatlanmasında da önemli sorunlar yaşanmaktadır. Fiziksel rapor çok önemli bir delildir. Ancak fiziksel rapor alımında, süre çok önemlidir.

Örneğin kadın bakire ise, fiziksel raporun ilk 7 ile 10 gün arasında alınması gerekmektedir. Aksi halde kızlık zarındaki yırtık, "eski yırtık" olarak raporlanmaktadır. Kadın bakire değilse, ilk 48 saat içinde fiziksel raporun alınması gerekmektedir. Oysaki kadınlar bu süreler içinde ya gözaltında olmaktadır ya da utanma, dışlanma endişesi, kirlenmişlik duygusu gibi nedenlerle bu kısa süreler içinde, yaşadıkları cinsel işkenceyi açıklayamamaktadırlar.

Geriye bir tek yol kalmaktadır. Psikolojik bir raporla, kadının yaşadığı cinsel işkence sonrasında, içinde bulunduğu durumun tespiti. Ancak rapor verebilecek uzman doktorlardan oluşan bir merkez yok denecek kadar azdır. Bizim bildiğimiz kadarı ile, kadına yönelik cinsel şiddet konusunda uzman psikologun ve psikiyatrislerin bulunduğu, "Çapa Tıp Fakültesi, Psiko'sosyal Travma Merkezi" bulunmaktadır. Ama kadın İstanbul dışında veya cezaevinde ise bu merkeze ulaşması son derece güç olmaktadır.

Ayrıca tutuklu kadınlar açısından, önemli bir sorun da hastaneye sevk edilseler bile, görüşme odasına, jandarmanın da tutuklu kadın ile birlikte girmek istemesidir. Bu nedenle bir çok tutuklu kadın doktor ile görüşmeyi reddedebilmektedir.

İşkence ve/veya cinsel işkencenin belgelenmesinde, çok önemli bir sorun da, resmi bilirkişilik kurumunun geçerli olmasıdır. Tüm raporların, Adli Tıp tarafından onayı gerekmektedir. Oysa ki Adli Tıp bir devlet kuruluşudur. Yani bir devlet biriminin uyguladığı işkencenin, bir başka devlet kurumu tarafından belgelenmesi söz konusudur. Bu durumda doktorların siyasi görüşleri ve çeşitli korkuları belirleyici

olabilmektedir. Kaldı ki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında da, "bağımsız hekim" raporlarının önemi açıkça vurgulanmaktadır.

Cinsel şiddete karşı yaklaşımdaki eksiklik sadece İç Hukukta sınırlı değildir, Uluslararası Hukukta da, kadına yönelik şiddet ve tecavüzün tanımının yeterli olmadığını söylemek gerekmektedir.

Örneğin, Türkiye'nin de yakın tarihte imzaladığı "Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi", kadına yönelik şiddetten açıkça söz etmemektedir. Ancak söz konusu sözleşmenin 5. maddesi önemlidir. Bu madde, "erkekler ve kadınların basma kalıp rollere sahip oldukları düşüncesine dayanan, bütün ön yargıların kırılması" gerektiğini hüküm altına almakta ve imzacı devletlere bu konuda eğitim verme görevini yüklemektedir. Bu madde anlamlıdır, çünkü bildiğimiz gibi gerek kadının kendisine yönelik şiddeti, gerekse toplumun kadına yönelik şiddeti, adeta meşru görmesinde, yerleşik ahlak yapısının ve namus anlayışının etkili olduğu açıktır.

Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan "Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildirge"de önemli bir belgedir. Bildirge de kadına yönelik şiddet şöyle tanımlanmaktadır: "Şiddet ister kamusal, isterse özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel ve psikolojik acı ve ızdırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayalı bir eylem veya bu tür eylemle tehdit etmektir." Bu tanım oldukça yeterlidir. Ancak kadına yönelik şiddeti yasaklayan aynı Birleşmiş Milletler "Mülteci Hakları Sözleşmesi" ile hala cinsel şiddeti bir "iltica" nedeni olarak kabul etmemektedir, bu çelişkinin de belirtilmesi gerektiği kanısındayız .

Kadınların kendilerine yönelik şiddete karşı verdikleri ve verecekleri mücadele son derece önemlidir. Ve bu mücadele ile, yavaşta olsa bir ilerleme görülmektedir. Tecavüzün bir savaş suçu olduğu ve her savaşta kadınların adeta savaş ganimeti olarak görüldüğü bilinmektedir. Böyle olmasına rağmen 2. Dünya Savaşından sonra, Nürnberg ve Tokyo' da kurulan Savaş Suçları Mahkemelerinde tecavüz bir savaş suçu olarak yargılanmamıştır. Hem de bu savaşta geride kalan binlerce tecavüz mağduru kadın olmasına rağmen. Ancak kadınların mücadelesi bitmediği için Bosna ve Ruanda çatışmalarından sonra, Birleşmiş Milletler tarafından kurulan savaş suçları Tribünali' de "tecavüz" ağır bir savaş suçu olarak yargılanmıştır.

Yine, İstanbul'da 1999'da toplanan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Toplantıları (AGİT) sonrasında imzaya açılan İstanbul Şartında da kadına yönelik şiddet kayıtlara geçmiştir.

Kadın tabii ki sadece devlet güçleri tarafından cinsel şiddete maruz kalmıyor. Evde, okulda, sokakta, işyerinde, gözaltında şiddet her yerde...

Erkek egemen sisteme karşı doğru bir tanım getirip, doğru örgütlenmelere gidilmedikçe "hak arama bilincimizi geliştirmedikçe" şiddet daha çok uzun bir dönem yaşamımızda olacak.

Kadın ile erkek arasındaki ezme-ezilme ilişkisi yaşamın tüm alanlarına yayılmış durumda. Şiddete karşı çıkarken ezene, kapitalizme, militarizme, ırkçılığa karşı çıktığımızda bilmeliyiz.

GÖZALTINDA KADINA YÖNELİK CİNSEL ŞİDDETİN PSİKOLOJİK ETKİLERİ

*Ufuk Sezgin**

Gözaltında kadına yönelik cinsel taciz/tecavüz güç farkının ortaya çıkarıldığı bir işkence türüdür. Kadına yönelik işkence insan haklarının ihlalidir. Kişinin bedensel, ruhsal, toplumsal bütünlüğüne doğrudan yapılan bir saldırdır. Cinsel istismar sadece cinsel bir hareket değildir, aynı zamanda kadınlara ve erkeklere karşı zor kullanma ve aşağılamanın değişik tiplerini kullanan bir şiddet şeklidir. Van Willgen (1984) “cinsel işkenceyi” yukarıdaki tanıma dayandırır ve politik bağlama yerleştirir. İşkencenin amacı yalnızca bedensel acı vermek değil asıl olarak kişinin ruhunu yaralamaktır. Cinsel işkence yalnızca mağduru değil aynı zamanda o kişinin ailesini, çevresini de etkiler. Çünkü cinsel işkencenin amaçları içinde kişinin çevresini üzme ve toplumsal haklarını yok saymak da vardır. Bunun sonucunda kişinin umutları, beklentileri yok olur, çaresizlik duygusunu yoğun olarak yaşamasına neden olur. Cinsel işkence aynı zamanda mağdurun yakınları için de gözdağıdır.

TECAVÜZ

Amerikan Tıp Birliği'nin (AMA) tanımında; fiziksel zorlama, yaralama, öldürme tehdidi ile veya ruhsal hastalık, zihinsel gerilik ve ilaç, madde etkisi ile yargılama yetisinin olmadığı durumda bir ergene

* Dr Psikolog, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri AD ,
Psikososyal Travma Programı

veya yetişkine cinsel girişim” olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma vajinal, anal, oral giriş ve giriş girişimleri eklenmektedir. Tecavüzün kabul edilmesi için fiziksel zor kullanmak şart değildir. Tecavülden sonra, ruhsal sorunların gelişmesinde de, girişin ve boşalmanın olması veya kaba güç kullanılmış olması şart değildir.

Gözaltında tecavüz veya cinsel tacizin ruhsal etkileri, gözaltında gerçekleşmeyen cinsel taciz veya tecavüzün ruhsal etkilerinden temelde farklı değildir. Buradaki fark tecavüzün bir işkence yöntemi olarak kullanılması ve içinde bulunulan şartlardır. Cezaevinde olmayan biri istediğinde psikolojik tedavisini yaptırabilirken, tutuklu birinin bu imkandan faydalanması oldukça zordur. Bu nedenle kişinin ruhsal zorluğu yalıtım, ceza durumu, hapis hane koşulları, yönetimin tavrı psikolojik rahatsızlığı hızlandırabilir. Engellenme ve çözümsüzlük psikopatolojiyi büyütür.

Araştırmacılar cinsel işkencenin kişinin ruhsal ve duygusal dünyasında inkar edilmeyecek etkileri olduğu konusunda fikir birliği içindedir. Ancak her insan diğerinden farklıdır. Yaşamdaki zorluklarla baş etme biçimleri, zorluklara direnci, politik inançları, yaşatılan cinsel işkencenin biçimi, süresi, yaşı, deneyimleri, geçmiş travma deneyimleri, kişilik özellikleri, kültürel yapısı, işkenceyi algısı, toplumunun değer yargıları farklıdır. İşkence kişiye, kültürüne özeldir, her birey için sosyal ve politik anlamı vardır. Bu nedenle tecavüz-cinsel taciz işkencesi gibi ağır travmalar her zaman ruhsal problemler yaratmazlar. Önemli olan herkesin işkence sonucunda psikiyatrik tanı alabilecek ruhsal hastalık geliştirmeyeceğini bilmektir.

Tecavüz korku, kızgınlık, utanç, çaresizlik ve donukluk gibi **duygusal semptomlara** neden olur.

Tecavüz acı verici anılar, kendini suçlama, konsantrasyon güçlüğü gibi **zihinsel semptomlara** neden olur.

Tecavüz yaralanma, ve buna bağlı ağrı, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, bitkinlik ve kardiyak semptomlar gibi **fiziksel semptomlara** neden olur.

Cinsel işkence gören kişilerde yaygın olarak

“Neden ben, niye bana yaptılar, arkadaşlarımın birine sadece elle dokunmuşlar, birini de tehdit etmişler. Kör olmayı tercih ederdim kaldıramıyorum. Tecavüzle ilgili düşünceler duygular hiç geçmeyecek gibi geliyor. Tekrar aynı şeyleri yaşayacakmışım gibi oluyor. Bazen polislerle karşılaştığımızda sanki polislere verecekler gibi hisse kapılıyorum.” Konuyla ilgili haberleri izleyemiyor olayları anımsayınca, ellerim titriyor ağlamaya başlıyorum. Cinselliğe dair hiç isteğim yok bu yüzden eşimden boşanmak istiyorum, tecavüze uğradığım için eşimden ve herkesten utaniyorum. Tecavüz edenle ilgili farklı değerlendirmelerim oluyor. Bazen nefret ediyor ve onlarla başa çıkabileceğimi düşünürken bazen de olayın üstüne gitmemeyi kapatıp unutmayı düşünüyorum.”

“Uykularım bozuk, kabuslar görüyorum, dikkat-hatırlama zorluğu var. Sık ağlıyorum, aşırı sinirliyim. Yaşadığım olayı sık sık hatırlıyorum, gözümün önüne yaşadıklarımın görüntüsü geliyor. İsteksizlik, karamsarlık, yorgunluk, diğer insanlardan uzaklaşma var. Erkeklerden rahatsız oluyorum. İnsanlarla fazla konuşmuyorum, olaydan sonra oldu konuşamıyorum.”

Cinsel travma yaşayan kişiler sıklıkla yukarıda görüldüğü gibi şikayetlerde bulunurlar. Cinsel işkence yaşayan kişilerde yaygın olarak görülen travmanın psikolojik etkileri;

1) Travmanın yeniden yaşantılanması:

a) Olayın, elde olmadan tekrar tekrar anımsanan sıkıntı veren anıları; bunların arasında düşlemeler, düşünceler ya da algılar vardır. Bizim olgularımızda, “yaşadıkları cinsel işkenceyi sık sık hatırladıkları ve o sıradaki duygularının tekrarlandığını” belirtiyordu.

b) Olayı, sık sık, sıkıntı veren biçimde rüyada görme. Olay kabuslar şeklinde ortaya çıkıyordu, ya bir mücadele ya kaçmaya çalışma ya da çaresizce yinelenmeyi tekrar yaşama.

c) Travmatik olay sanki yeniden oluyormuş gibi davranma ya da hissetme (uyanmak üzereyken ya da sarhoşken ortaya çıkıyor olsa bile, o yaşantıyı yeniden yaşıyor gibi olma duygusunu, illizyonları, halüsinasyonları ve disosiyatif "flashback" epizodlarını kapsar). Herhangi bir anda sanki şiddeti uygulayan kişiler yanına gelmiş gibi algılama, olayı durdurmaya kaçmaya çalışma ki bu arkadaşları tarafından fark ediliyordu kendisine söylendiğinde ise hatırlamıyordu.

d) Travmatik olayın bir yönünü çağrıştıran ya da andıran iç ya da dış olaylarla karşılaşma üzerine yoğun bir psikolojik sıkıntı duyma.

e) Travmatik olayın bir yönünü çağrıştıran ya da andıran iç ya da dış olaylarla karşılaşma üzerine fizyolojik tepki gösterme.

Bu travma görüşmelerinde, televizyonda, gazetede benzer

haberleri duyup okuduğunda çarpıntı, terleme, ağız kuruluğu gibi şikayetler ortaya çıkıyordu.

2) Kaçınma ve duygusal donukluk:

a) Travmaya eşlik etmiş olan düşünce, duygu ya da konuşmalardan kaçınma çabaları. Aynı şiddeti yaşadığını bildiği arkadaşlarıyla bile konuşmak istememe.

b) Travma ile ilgili anıları uyandıran etkinlikler, yerler ya da kişilerden uzak durma çabaları. Tutuk evinden hastaneye getirilirken rahatsızlık duyma getirenlerin erkek olması nedeniyle.

c) Travmanın önemli bir yönünü anımsayamama. Zaman zaman yaşananların daha fazla olduğunu hissettiğini söyledikleri halde anımsayamadıkları olayların varlığı.

d) Önemli etkinliklere karşı ilginin ya da bunlara katılımın belirgin olarak azalması. Ortak toplantılarda, faaliyetlerde bulunmak istememe.

e) İnsanlardan uzaklaşma ya da insanlara yabancılaştığı duyguları. Arkadaşlarıyla, dostlarıyla ilişki kurmak istememe.

f) Duygulanımda kısıtlılık (örn. sevme duygusunu yaşayamama).

g) Bir geleceği kalmadığı duygusunu taşıma. Bir mesleği, evliliği, çocukları ya da olağan bir yaşam süresi olacağı beklentisi içinde olmama. Haz alma duygusunun azalması ya da yok olması. Bu tabii içinde bulunduğu koşulların dışı içinde geçerli.

h) İştahta değişiklik, azalma ya da artma. Bazı olgularda yüksek oranda iştah kaybı nedeniyle zayıflama görülürken, bazıları da ne bulsalar yemek istediklerinden şikayetçiydi.

3) Artmış uyarılmışlık:

a) Uykuya dalmakta ya da uykuyu sürdürmekte güçlük. Sık sık uyanma, geç saatlere kadar uyuyamama.

b) İrritabilite ya da öfke patlamaları. Hoş görüde azalma, aniden sinirlenip çevresindekileri kırmaması ve sonradan bu durumdan üzüntü duyması.

c) Düşüncelerini belli bir konu üzerinde yoğunlaştırmada zorluk çekme. Sık görülen şikayetlerden biridir. Okuyamama, yazamama, bir konuyu, filmi izlerken dikkatinin kısa sürmesi.

d) Hipervijilans. Her durumda fazla dikkat gösterme, çok ihtiyatlı olma.

e) Aşırı irkilme tepkisi gösterme. En ufak ses harekette bile çabucak irkilme.

4- Bu şikayetlerin bir aydan uzun sürmesi.

5- Fonksiyonların genel bir zayıflama görülmektedir.

Yukarıda bulunan bu semptomların kişide görülmesi DSM-IV Tanı Kriterlerine göre TSSB tanısının var olduğunun göstergesidir. Bu belirtiler olayın arkasından kısa bir süre geçtikten sonra “akut” olarak ortaya çıkabileceği gibi, olaydan uzun bir zaman sonra “kronik” olarak da görülebilir. Olgularımız ayrıca JL. Herman’ın “Karmaşık Travma Sonrası Stres Bozukluğu” (Complex PTSD) olarak tanımladığı şikayetlere de olgularımızda sıklıkla rastlanmakta. Bütün bu şikayetlerin dışında sigara kullanımında artma, fiziksel şikayetler, kas eklem

ağrıları, miğde şikayetleri, nefes alma bozuklukları, astım, alerjik reaksiyonlar gibi psikosomatik şikayetler sık görülmekteydi.

TRAVMA SONRASI STRES BOZUKLUĞU (TSSB)

Cinsel taciz ve tecavüzün bilişsel, duygusal ve davranışsal etkileri 1970'lerde Tecavüz Travması Sendromu (Rape Trauma Syndrom) olarak tanımlandı (Burgess ve Holmstrom, 1978). Daha sonra TSSB psikiyatrik sınıflama sistemine dahil edildi. Cinsel taciz potansiyel olarak DSM-III-R in travma kriterleriyle örtüştüğü için stresör olarak kavramsallaşırıldı. Tecavüz mağdurları risk ve tehlike elemanlarını kontrol için diğer çeşit suç mağdurlarından daha fazla TSSB geliştirirler (Kilpatric ve ark, 1987).

Cinsel tacizi takip eden haftalarda mağdurların %90'ından fazlasında TSSB semptomları görülür (Steketee ve Foa, 1977). Bir başka çalışmada tecavüze uğrayan kadınların %46'sında TSSB gelişmiş (Kessler RC, Sonnega A, Bromet E, 1995).

Tecavüz mağdurlarının üzüntü düzeyi zaman içinde azalır, 4-6 hafta sonra tecavüz mağduru olmayan grupla karşılaştırıldığında iki grup arasında anlamlı fark çıkmaz. Ama başına gelen şeyin tekrarlanması ve kaçınma, tecavüz imajları, isteksizlik, uyuşukluk-hissizlik, ve diğer insanlarla kaynaşmada azalma ve cinsel ilgiyi de içine alan eski ilgilerde azalma, tecavüzün arkasından 3 yıl sürebilmektedir (Atkeson ve ark, 1982; Becker ve Skinner, 1982; Kilpatrick ve ark,1979). Yaşam süresince ve güncel zamanda en yüksek TSSB tecavüz mağdurlarında gelişmişken, taciz de daha az gelişmiştir. Tecavüz mağdurlarının %16,5 unda tecavüzden ortalama 17 yıl sonra bile TSSB semptomları bulunmuştur. Cinsel saldırıya uğrayanlar arasında TSSB gelişmesinde

yaşam tehditi algısı, fiziksel yaralanma, tecavüzün karşı koymaya rağmen gerçekleşmesi gibi bireysel farklar etkilidir.

TSSB'na ilaveten tecavüz mağdurları yüksek oranda fobik anksiyete (Kilpatrick,1985), depresyon (Atkeson ve ark, 1982; Kilpatrick, 1985), intihar girişimleri (Kilpatrick ve ark, 1985), madde kullanımı (Frank ve Anderson, 1987), düşük benlik saygısı (Murphy ve ark 1988), sosyal uyumsuzluk (Resick, 1981) ve fiziksel şikayetler (Koss, 1991) gösterirler.

Tecavüz veya cinsel işkence gören kişilerde olayın ilk ayı içinde Akut Stress Reaksiyonu, Birinci aydan sonra TSSB, Depresyon, Kaygı bozuklukları, Disosyatif bozukluklar, Beslenme bozuklukları, Alkol madde bozuklukları, Cinsel sorunlar, Öç alma duyguları ve düşünceleri gelişebilir.

Travma kişiye çaresizlik ve dehşet hissettiren korkunç durumdur. Bu durumda kişinin olayları kontrol etme, olaylar arasında bağlantı kurma, anlamlandırma yetisi felç olur. Kişiden kişiye değişen özellikler olsada travmanın kişiler üzerinde ortak belirtileri vardır. Bunlar DSM-IV tanı kriterlerine göre Travma Sonrası Stres Bozukluğudur (TSSB). Bu belirtilerin yokluğu işkencenin olmadığı anlamına gelmez.

İstanbul Psikososyal Travma Programının (İst-PSTP)

İşlevleri Nedir?

Burada bizim işlevimiz cinsel şiddet yaşamış kadınların;
Değerlendirilmesi,
Bilgilendirilmesi,
Yönlendirilmesi,

Tedavisi,
Rapor verilmesi,
Profesyonel danışmanlık,
Kamuoyunu haber etmektir.

Klinik gözlem ve Tedavi

Bizim ilkemiz standart bir kalıp tedavi uygulamak değil kişinin ihtiyaçlarına göre tedavi ve/veya terapi uygulamaktır.

Tecavüz Mağdurlarının Psikolojik Değerlendirme İlkeleri

1- Başlangıç

- Sevk eden yer.
- Geliş nedeni ve yakınmaları
- Varsa daha önce tutulmuş olan tıbbi, psikiyatrik, yasal kayıtlar ve öyküleri.
- Tecavüz öyküsü
- Diğer travmatik yaşantılar.

2-Ruhsal durum muayenesi

- Görünüm, davranış ve hareket
- Duygudurum ve Mizaç
- Konuşma ve Dil
- Düşünce süreçleri, Düşünce içeriği ve Algı
- Biliş

- İlgörü ve Yargılama

3-Tedavi

- Psikofarmakoloji

- Psikoterapi

- Psikofarma + Psikoterapi

Görüşme sürecinde yaşanan zorluklar ve tedavideki engeller

-Cinsel işkence deneyimi olan kişiler kuracakları her ilişkinin kendilerine zarar vereceği düşüncesini taşırlar.

-Politik inançları nedeniyle ruhsal tedavi görmeyi kabul etmekte güçlük yaşarlar.

-Öykü alma hastanın içinde bulunduğu koşullar (politik etkinlikleri, hala tutuklu olmaları, görüşme odasında infaz koruma memuru, zaman zamanda jandarmanın bulunması) nedeniyle sınırlı bilgi alınabilir.

-Yukarıda sayılan nedenlerden ötürü etkili psikoterapi yapılamaması.

-Verilen ilaçların tutukluluk koşulları yüzünden kullanılamıyor olması.

Olumlu sonuçlar

-Bütün zorluklara rağmen psikolojik tedavi için baş vuruluyor olması.

-Tutuklu hastaların verilen randevulara bazı aksaklıklar olmakla birlikte getiriliyor olması.

-Hasta ile görüşmecisi arasında güven ilişkisinin kurulabiliyor olması.

-Tedavi edilen vakaların psikolojik durumlarında belirgin bir düzelmenin olması.

KAYNAKLAR

- 1) Atkenson,B.M.,Calhaun,K.S.,Resick,P.A. (1982) Victims of rape:repeated assessment of depressive symptoms. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, **50**, 493-102.
- 2) Becker,J.V.,Skinner,L.J.,Abel,G.G.(1982) Treatment of a four-year-old victim of incest. *American Journal of Family Therapy*, **10**, 41-46.
- 3) Burgess,A.W.,Holmstrom,L.L. (1974) Rape trauma syndrome. *American Journal of Psychiatry*, **131**, 981-986.
- 4) DSM-IV (1994): American Psychiatric Association Diagnostic and Statistical Manuel of Mental Disorders, IVth Edition. 424-432 Washington, DC.
- 5) Frank,E.,Anderson,B.P.(1987) Psychiatric disorder in rape victims:Past history and current symptomatology. *Comprehensive Psychiatry*, **28**, 77-82.
- 6) Foa.E B (1995): Post Traumatic Stress Diagnostic Scale. National computer presses.
- 7) Foa.E B, Keane T M, Friedman M J (2000) (ed): Effective Treatments for PTSD New York, The Guilford Press.359-379
- 8) Herman.JL (1992) Complex PTSD: A Syndrom in Survivors of Prolonged and Repeated Trauma, *Journal of Traumatic Stress* 15: 377-391.
- 9) Keane.T M (ed)2000: Assessing Psychological Trauma and PTSD. New York The Guilford Press. 399-411.
- 10) Kessler RC, Sonnega A, Bromet (1995) Posttraumatic Stress Disorder in the National.
- 11) Comorbidity Survey. *Arch Gen Psychiatry*;**52**: 1048-1060
- 12) Kilpatrick,D.G.,Veronen,L.J.Resick,P.A. (1979) The aftermath of rape:recent empirical findings. *Journal of Orthopsychiatry*, **149**, 658-669.
- 13) Kilpatrick.D G, Veronen L., Best.C L (1985) Factors Predicting Psychological Distress among rape victims Figley CR, *Trauma and Its Wake*. New York.NY. Brunner / Mazel: 113-141.
- 14) Kilpatrick,D.G.,Saunders,B.E.,Veronen,L.J.(1987) Criminal victimization: lifetime prevalence, reporting to the police and psychological impact. *Crime and Delinquency*, **33**, 479- 489.

- 15) Koss.M.P,Harvey.M.R, (1991) The rape victim. *Sage Publication*. London.
- 16) Murphy,S.M.,Amick McMullan,A.,Kilpatrick,D.G. (1988) Rape victims self-esteem: a longitudinal analysis. *Journal of Interpersonal Violence*, **3**, 355-370.
- 17) Resick,P.A.,Calhoun,K.S.,Atkenson,B.H. (1981) Social adjustment in sexual assault victims. *Journal of consulting and clinical psychology*, **49**-705-712.
- 18) Rothbaum BO, Foa E B, Riggs D S, Murduck T, Walsh W (1992): Prospective Examination of PTSD in Rape Victims. *Journal of Traumatic Stress* **5** 455-476.
- 19) Steketee,G.Foa,E.(1977) Rape victims: Post traumatic stress responses and their treatment. *Journal of Anxiety Disorders*, **1**, 69-68.
- 20) Steketee G, Foa E B (1987): Rape Victims: Post-traumatic stress responses and their treatment. *Journal of Anxiety Disorders*. **1**;69-86.
- 21) Van Willigen L H M. (1984) Woman refugees and sexual violence. *Mediche Cont* ; **50**:1613- 1614.
- 22) Yüksel Ş (1994) İşkencede Cinselliğin Kullanılması. Türkiye İnsan Hakları Vakfı Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri Raporu, Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları Ankara.

CİNSEL İŞKENCE KONUSUNDA YAKLAŞIMLAR VE CİNSEL İŞKENCENİN HUKUKSAL DEĞERLENDİRMESİ

*Meryem Erdal**

İnsanlık tarihinin her döneminde varlığını sürdürmüş bir kurum olarak işkence, şeklen bir suçu itiraf ettirmek amacıyla yapılıyor gibi görünse de, temelde, otoriteye itaati ya da boyun eğmeyi sağlamak amacıyla kullanılan bir dizi fiziksel ve ruhsal şiddet yöntemini ifade etmektedir. İşkence yoluyla, asıl olarak insanın zihnine hakim olma hedefine ulaşmak için önce dokunulmaz sayılan vücut bütünlüğü ihlal edilmektedir. Bedene yönelen, insanın iradesi dışındaki her saldırı, sonunda, hem bedende hem de zihinde hasara yol açar. Bütün hasarlar, insanın kimliğinin ve kişiliğinin yıkıma uğratılması ile nihai amacına ulaşır. Otorite yönünden sindirme ve yok etme anlamını taşıyan bu noktada işkence, aynı zamanda bir intikam aracı, bir cezalandırma biçimi olarak da karşımıza çıkar.

İnsanın dokunulması (mutlak) yasak olan varlığına ve bütünlüğüne yönelik şiddete dayalı saldırı biçimleri, sonunda, insanın bedensel, cinsel, zihinsel, toplumsal ve sosyal bütün var olma simgelerini ve onlarda somutlaşan değerlerini çığner. İşkence gerçek işlevini bu simgeler ve değerler üzerinde yerine getirir.

Cinsel işkence, insanın hem vücut bütünlüğüne, hem cinsel bütünlüğüne hem de ruhsal bütünlüğüne yönelik bir saldırı biçimidir.

* Avukat

Dolayısıyla cinsel işkence, bir işkence yöntemidir ancak içinde cinsel öğeler içeren bir işkence yöntemidir. Bu aynı zamanda cinsel işkenceyi, diğer işkence yöntemlerinden ayıran en belirgin özelliktir. O nedenle, cinsel işkenceyi, sadece cinsel organlara yönelmiş bir şiddet yöntemi olarak görmek ve değerlendirmek mümkün değildir. Cinsel işkence, cinsel bütünlükle sınırlanmadığı, insan bedenine ve ruhuna yönelik cinsel amaçlı ve cinsel öğeli her türlü saldırıyı kapsadığı ölçüde önem kazanmaktadır. Burada, belirleyici olan işkencecinin amacı ve kastıdır. Örneğin kulak bir cinsel organ değildir. Kulağı bükmek, yüksek volümlü ses dinletmek bir işkence yöntemidir. Ancak kulağı öpmek, okşamak ya da kulağa cinsel sözler fısıldamak sadece bir işkence olarak nitelenemez. Bu örneği, insan bedenindeki her bir nokta yönünden çoğaltmak mümkündür.

Cinsel organlara yönelik her türlü saldırının cinsel işkence olarak nitelendirilmesi eşyanın doğasına uygundur. Ancak, bu kabul biçiminde dahi sorunlar yaşanmaktadır. Geline aşamada, cinsel organlara yönelen bir saldırının cinsel şiddet ya da işkence sayılabilmesi için “ilerlemiş” ya da “tamamlanmış” bir saldırı olması beklenmektedir. Örneğin cinsel işkence olduğu tartışmasız olan tecavüze yeltenme, tecavüz senaryosu-mizansenini kullanma, tecavüz tehdidi gibi eylemler hiçbir anlam ifade etmemektedir. Gerçekleşmiş tecavüz olgularında dahi bugün yargı makamları (savcılar ve yargıçlar), örneğin mağdur genç bir kız ise “kızlık zarının” yırtılmış olup olmamasına göre tecavüzün gerçekleşip gerçekleşmediğine karar vermektedir. Tecavüze rağmen, kızlık zarının yırtılmadığının

belirlendiği olaylarda, derhal tecavüz iddiası hakkında takipsizlik kararları verilmektedir.

Bu belirlemelerden yola çıkarak cinsel işkence yöntemlerini sınırlayarak saymak mümkün değildir. Her ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel yapısına göre farklı ya da özgün pratiklere rastlanabilmektedir. Örneğin, bekaret her toplumda aynı simgesel özelliklere sahip değildir. O nedenle de “bekaret kontrolü”, bekaretin önemsendiği ülkelere özgü bir cinsel işkence yöntemidir. Yine “bekaret kemeri” uygulaması da Afrika toplumlarına özgü bir cinsel işkence yöntemi olarak güncelliğini korumaktadır.

Bilinen cinsel işkence yöntemlerinin başında tecavüz gelmektedir. İşkence pratikleri içinde öne çıkan ve özellikle gözaltı uygulamalarının “olmazsa olmazı” uygulaması haline getirilen cinsel taciz de cinsel işkence yöntemlerinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Cinsel taciz, tek bir yöntemden ibaret değildir ve bir çok fiziksel ve ruhsal yöntemin ortak adıdır. Bu noktada sayısız şiddet biçimini saymak mümkündür. Çırılçıplak soyulmak, cinsel organlara elektrik vermek, hakaret, küfür, vb. daha pek çok cinsel ögeli şiddeti cinsel işkence yöntemi olarak saymak mümkündür.

İşkence olgusu içinde öncelikli bir sorun olarak öne çıkan cinsel işkence, işkence uygulayıcılarının her dönem ve koşulda önemsendiği, yaygın ve sistematik olarak kullandığı bir işkence yöntemi olmuştur. İşkencenin olmazsa olmaz yöntemi olarak karşımıza çıkan cinsel işkenceyi bu kadar öncelikli ve vazgeçilmez kılan şey, cinsel işkencenin özellikleri ve taşıdığı anlamdır.

Ulusal ve uluslararası platformlarda tıpkı işkence konusunda olduğu gibi cinsel işkence konusunda da kabul görmüş bir tanımlama ve belirleme bulunmamaktadır. Bu konunun boşlukta bırakılmış olmasının yarattığı sonuçlar, cinsel işkence mağdurlarını ve onların kaderlerini doğrudan etkilemektedir. Devletler bu konudaki boşluğu gidermek için istekli de değildir. Zaten öyle olması da beklenemezdi. Zira, cinsel işkence, devletlerin, egemenlik gösterme biçimi olarak en yaygın başvurdukları bir yöntem olarak güncelliğini korumaktadır. Nitekim bugün insan hakları pratiği açısından devletlerin en sık karşılaştığı suçlamaların başında cinsel işkence iddialarının gelmesi bir rastlantı değildir. Türkiye’de, cinsel işkence ve tecavüz iddiaları yönünden insan hakları kuruluşları tarafından en çok eleştirilen ülkelerin başında gelmektedir. Türkiye’nin bu özelliği sadece insan hakları örgütleri tarafından dile getirilmemiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu’nun 1998 ve 2000 yıllarında gerçekleştirdiği inceleme ve araştırma sonuçları da bu gerçeği doğruladı. Komisyon’un çalışmaları sırasında karşılaştığı şikayetlerin başında cinsel işkence iddiaları gelmektedir. Araştırma ve inceleme sonuçlarını içeren raporlarda yer alan en çarpıcı saptama, cinsel işkenceyle ilgili yapılmıştı. Komisyon Başkanı Dr. Sema Pişkinsüt bu konudaki gözlemlerini şu sözlerle ifade ediyordu raporlarda: “ Bu güne kadar çıplak soyulmadığımı söyleyen tek bir kişiye rastlamadım” (Erzurum Raporu 1998-2000). Pişkinsüt bu gözlem sonucunu yaklaşık 8.500 tutuklu ve hükümlü ile yüz yüze yaptığı görüşme sonrasında yapmıştı.

Cinsel işkence, pratikte büyük oranda gözaltı koşullarında, silahlı çatışma ve savaş ortamlarında uygulanmaktadır. Saldırganlar, genellikle devletin güvenlik güçleri ya da devletin gayri resmi kullandığı güçlerdir. Ancak, silahlı diğer güçlerin de cinsel işkenceye başvurdukları bilinmektedir. Cinsel işkence faillerinin daha çok devletin güvenlik güçleri olması, bir gerçeğe daha vurgu yapılmasını gerektirmektedir. Bu gerçek, cinsel işkencenin devletler tarafından bir güvenlik stratejisi olarak kullanılıyor olmasıdır. Ancak yaşanan süreç, devletlerin bu güvenlik stratejisinden hali hazırda vazgeçme niyetinde olmadıklarını göstermektedir.

Gözaltı koşullarındaki cinsel işkenceye çoğunlukla gözaltı merkezlerinde karakollarda, emniyet müdürlüklerinde, askeri birimlerde ve benzeri resmi yerlerde rastlanmaktadır. Ancak, resmi olmayan yerler, gizli gözaltı merkezleri, mağdurun yaşamakta olduğu evi ya da sokak da cinsel işkence uygulamalarında kullanılmaktadır. Cinsel işkence mekanlarının çeşitliliği faillere iki tür avantaj sağlamaktadır. Birincisi, cinsel işkencenin kim tarafından gerçekleştirildiğinin, failinin belli olmamasını sağlamaktır. Mağdurun zihninde berrak olan fail, kamuoyu açısından belirsiz kılınmaktadır. İkincisi, kişilerin kendilerini hiçbir yerde güvende hissetmemelerini sağlamaktır. Bu mesaj daha çok toplumdur. Gözdağı vermenin en etkili biçimi olarak cinsel işkence, kişilerde güven duygusunu sarsarak korkuya ve sinmeye yol açmaktadır. Her iki avantaj da nihai olarak, failerin cezalandırılmazlığına hizmet etmektedir.

Cinsel işkence gözaltı uygulamasının başladığı yani kişinin özgürlüğünün resmi güçlerce kısıtlandığı andan itibaren her aşamada

gerçekleşebilmektedir. Örneğin, yakalanma anında ve yerinde, ev baskınlarında ya da ev aramaları sırasında gerçekleşen tecavüz ve cinsel taciz eylemleri böyledir. Bu durumlarda kayıtlara geçen bir gözaltı işlemi olmamışsa, cinsel işkencenin failini belirleme ve kanıtlama süreci tamamen imkansızlaşmaktadır. Bu tip cinsel işkence olayları uygulamada “faili meçhul” işlemi görmekte ve saldırıya adli olay süsü verilmektedir. Böylece, yine cinsel işkenceden dolayı cezalandırılmazlık sorunu ile yüz yüze kalınmaktadır. Cinsel işkence, cezaevlerinde de gerçekleşmektedir. En yaygın cinsel işkence iddiaları, kadın ceza ve tutukevlerinde erkek personel çalıştırılmasından kaynaklanmaktadır. ABD’de, gözaltındaki ya da tutukevindeki kadınlara dayak, tecavüz ve diğer şiddet yöntemleri uygulandığını rapor eden UAÖ, bu nedenle açılan davaların neredeyse tamamında sanıkların erkek gardiyanlar olduğunu açıkladı. Çin’de çoğu göçmen işçi olan bir çok kadın fahişelik suçlaması ile gözaltına alınmakta ve gözaltında tecavüz ve benzeri cinsel şiddet yöntemlerine maruz kaldı. Bir çok kadın cinsel işkence sonucu öldürüldü ya da intihar ederek yaşamına son verdi. Filipinler’de gözaltına alınan kadınlara tecavüz, taciz, tehdit vb. işkence yöntemi uygulandığı ve tutukevlerinde tecavüze varan cinsel işkence uygulamalarına rastlandığı belirtildi. (Kırılmış Bedenler Parçalanmış Ruhlar raporu, Mart 2001).

Kadının, savaş ve silahlı çatışma ortamlarında ganimet olarak görülmesi geleneği sürmektedir. Ganimet üzerinde her türlü tasarruf ve kullanma hakkını kendinde gören savaş güçleri cinsel işkenceye, bir kirlili savaş yöntemi olarak sıkça başvurmaktadır. Özellikle tecavüz yaygın, kitlesel bir yıldırma taktiğine bürünmüştür. Cinsel işkence bir

yandan etnik temizlik ve soykırım amacıyla kullanılırken diğer yandan savaşta terörü yaygınlaştırmak, direnişi kırmak, savaşan askerleri ödüllendirmek gibi moral üstünlüğü ele geçirme biçimi olarak görülmektedir. Silahlı çatışma ya da savaşın beraberinde getirdiği zorunlu göçler, kadınları, tecavüz ve benzeri cinsel saldırıların açık hedefi haline getirmektedir. Göç yolları ve mülteci kampları, kadın ve çocuklar için cinsel işkence başta olmak üzere her türlü şiddetin arttığı bir cehennemi ifade etmektedir. Zorlukların ve yoksunlukların hakim olduğu bu koşullarda kadınlar isteği dışında cinsel ilişkiye yani cinsel köleliğe zorlanmaktadır. Eski Yugoslavya ve Ruanda da tecavüz ve cinsel şiddet suçları öylesine yaygın ve sistematik olarak işlenmiştir ki, her iki ülke için bu suçları soruşturmak ve sorumluları yargılamak üzere Savaş Suçları Mahkemesi oluşturulmuştur. Bu mahkemeler, katliamdan kaçmaya çalışan kadınlara yönelik sistemli tecavüz eylemlerini “soykırım” ve “insanlık suçu” olarak nitelemiştir.

Uluslararası Af Örgütü Mart 2001’de yayınladığı “Kırılmış Bedenler Parçalanmış Ruhlar” raporunda 1999-2000 yılları boyunca tespit edebildiği silahlı çatışmaların tümünde kadınlara işkence uygulandığını belirtmiştir. Kadınlara uygulanan şiddetin büyük ölçüde cinsel içerikli olduğunu vurgulayan raporda, “Silahlı çatışmalar yalnızca savaş alanlarındaki erkeklerin birbirini öldürmesi ya da savaşın getirdiği toplu yıkımlardan ibaret değildir. İnsan hakları örgütleri, uluslararası ve yerel mahkemeler tarafından toplanan deliller söz konusu çatışmalarda kadınların cinsiyetlerinden dolayı hedef kabul edildiklerini ve kadınlara uygulanan kötü muamelenin cinsel içerikli olduğunu göstermiştir” denildi.

Cinsel şiddet, silahlı çatışma ya da savaş ortamlarında uygulandığında ise genellikle ilk saldırı biçimi olarak uygulanmaktadır. Guetamala'da 1970-1980'li yıllar boyunca süren iç savaş sırasında Maya köylülerinin yok edildiği katliamlar kadınlara ve kızlara tecavüz edilmesiyle başlamıştır. Askerlerin yaklaşık 350 bin kişiyi öldürdükleri saldırıda kadınlara ve genç kızlara öldürülmeden önce tecavüz edildiği saptanmıştır. Siera Leone'da 9 yıl boyunca süren iç savaş sırasında da binlerce kadın ve kız çocuk tecavüze uğramış ve cinsel köle olarak kullanılmıştır. Bir çok kurbanın AIDS virüsü taşıdığı sanılmaktadır.

Savaş ve silahlı çatışma ortamlarındaki cinsel işkencenin en belirgin özelliği, yaygın ve kitlesel bir uygulama olmasıdır. Bunun nedeni, cinsel işkencenin bir etnik arındırma ya da zorla göç ettirme eyleminin aracı olarak görülmesidir.

Gerek gözaltı gerekse silahlı çatışma ve savaş ortamlarındaki cinsel işkence uygulamalarının ortak özelliği, istisnai ve nadiren rastlanan bir uygulama olmaktan öte, sistematik bir uygulama olmalarıdır. Zaman, yer ve şahıs değiştiği halde aynı yöntemlerin her yerde, herkese ve her zaman uygulanabildiği görülmektedir. Hal böyle olduğunda, cinsel işkence kurbanlarının çoğu zaman cinsiyetlerinin ve yaşlarının da önemini kalmadığı bilinmektedir. Nitekim en yaygın hedef olan kadınlar dışında, erkeklerin, çocukların ve yaşlıların da cinsel işkenceye maruz kaldıkları sayısız örneğe rastlanmaktadır. Bu durum, uygulamanın sistematik ve kurumlaştırılmış olmasıyla açıklanabilmektedir. Cinsel işkencenin kapsamını genişletme ve sürekli olarak sınırları zorlama çabaları, bu saldırıdan beklenen en yüksek "yararı" elde etme acımasızlığıyla beslenirken, en yaygın korkutma ve

sindirme amacına ulaşmayı hedeflemektedir. Erkeklerin egemen cins konumlarını sarsarak ruhsal çöküntüye uğratma hedeflenmektedir. Ancak toplumsal açıdan erkeklerin bu tür saldırıya uğramış olmaları ile kadınların cinsel işkenceye uğramaları arasında önemli farklar vardır. Böyle bir durumda, toplumun kadına bakışında önemli değişiklikler gözlenirken erkek yönünden her hangi bir değişiklik gözlenmez. Kadın tecride uğratılır adeta ve ona namusu kirlenmiş gözüyle bakılır. Saldırının zora dayalı ve irade dışı olması da bir anlam ifade etmez toplum için. Kadın, bu nedenlerle çoğu zaman yaşadıklarını saklamak zorunda hisseder kendini. Bilindiğinde yalnızlaştırılmak kadının en büyük susma nedeni olarak karşımıza çıkarken erkek için aynı tehlikelerden söz etmek olanaklı değildir. Çocuklar bizzat cinsel işkenceye maruz kaldıkları kadar, ebeveynlerine uygulanan cinsel işkencenin izlettirilmesi ya da dinlettirilmesi şeklinde kurbanlaştırılmaktadır. Cinsel işkencenin her iki biçiminde de çocuğun yaşadığı travmanın boyutlarını ortaya koyabilmek de zordur. Her türlü şiddetin dışında tutulması gereken çocukların cinsel işkence kurbanı yapılmaları, aslında cinsel işkencenin insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak kabulü gerçeğini bile aşmaktadır.

1-Cinsel İşkence Konusunda Yaklaşımlar

Cinsel işkence konusundaki yaklaşımlar bir takım özelliklere sahiptir. İşkence konusunda, uluslararası belgelerde, yetersizliğine rağmen bir tanım bulunmaktadır. Ancak cinsel işkence konusunda hiçbir tanım bulunmamaktadır. Dolayısıyla yaklaşımlar, daha çok cinsel işkencenin tanımı, amacı, kapsamı ve sınıflandırması konularında süren tartışmalardan ibarettir. Cinsel işkence konusundaki tartışmalar

henüz çok yenidir ve yaklaşık son 25 yıllık bir geçmişe sahiptir. Cinsel işkence konusundaki yaklaşımlar daha çok işkencenin rehabilitasyonu alanından gelmektedir.

Bu saptamalardan yola çıkarak cinsel işkence konusundaki belli başlı yaklaşımları şöyle özetlemek mümkündür:

Cinsel işkencenin benimsenen tanımlarından biri 1985 yılında Van Willidgen tarafından yapıldı. Willidgen'e göre cinsel işkence, "Güçlü ile zayıf olan taraflar arasındaki güç farkının cinsel olarak yorumlandığı ve kişinin bütünlüğüne doğrudan saldırı içeren bir şiddet biçimidir."

Lira ve Weinstein ise cinsel işkenceyi, "Kurbanına karşı saldırganlıkta bulunmak, gerek bedensel gerekse ruhsal bakımdan zarar vermek amacıyla yapılan her türlü cinsel eylem" olarak tanımlamıştır. Inger Agger tarafından bu tanımın cinsel işkencenin özgülüğünü yeterince ortaya koyamadığı için yetersiz kaldığı ileri sürülmüştür.

Inger Agger ise "Cinsel işkencede, işkenceci ile işkence kurbanı arasındaki karşılıklı ilişki birden çok anlam içermektedir ve hem saldırganlık hem de haz elemanları taşımaktadır. Gerek işkencecinin gerekse işkence kurbanının cinsel yapıları bu karşılıklı etkileşimin psikodinamiği içerisinde yer almaktadır. İşkence kurbanı, cinsel işkenceyi cinsel vücut yapısına ve cinsel kişiliğine karşı ve onları yok etmeye yönelik bir amaçla yapılan eylem olarak algılar." demiştir.

Genefke ve Nielsen'in saptamaları da, kadının bir cinsel nesne, erkeğin ise cinsellikte haz alan olduğu yolundaki geleneksel rol anlayışının cinsel işkenceye yansıdığını ortaya koymuştur.

Cinsel işkencenin tanımı konusundaki bu yaklaşım farklılıkları, cinsel işkencenin sınıflandırmasında da ortaya çıkmıştır. Cinsel işkencenin hangi işkence kategorisi içinde yer alacağı konusunda farklı yaklaşımlar sergilenmiştir. Bu tartışma aslında işkencenin hangi kategorilere ayrılacağı tartışmasının bir uzantısıdır. Cinsel işkencenin ruhsal işkence kapsamında ele alınması yaygın bir eğilimdir. Bunun nedeni, cinsel işkence mağdurlarının hemen hepsinin cinsel işkencenin ruhsal yanını “dayanılması güç” olarak nitelendirmiş olmalarıdır. Örneğin, Dr. Bülent Tarakçıoğlu, cinsel işkenceyi, günümüzde önem kazanan ve öne çıkan modern ruhsal işkence kategorisinde değerlendirmenin doğruluğunu savunmaktadır. Cinsel işkenceyi ruhsal işkence kategorisinde değerlendiren uzmanların dayandığı temel noktalardan biri de, cinsel işkencenin “temiz işkence” olarak nitelendirilmesidir. Buna göre, son yıllarda psikolojik işkence yöntemleri fiziksel işkence yöntemlerinin yerini almaktadır. Bunun nedeni ise, psikolojik işkencenin vücutta fiziksel bir hasar bırakmamasıdır. Raporlarla saptanamayan ve daha çok etkilerini uzun sürede gösteren bu yöntemlere temiz işkence denmesinin nedeni budur. Cinsel işkence yöntemlerinin büyük bir bölümü, vücutta fiziksel izlere yol açmamaktadır. Örneğin cinsel taciz, tecavüz tehdidi, tecavüze yeltenme, tecavüz senaryosu hazırlama, sarkıntılık gibi daha pek çok yöntemi fiziksel bulgularla saptamak mümkün değildir. Bu yöntemlerin yol açtığı sonuçlar ruhsaldır ve bu sonuçları hemen saptamak mümkün değildir.

Lunde cinsel işkenceyi, “Bedensel temas olmaksızın cinsel işkence, bedensel temasla birlikte cinsel işkence, cinsel organlara kaba

kuvvet uygulanması suretiyle cinsel işkence (ezme, burma vs.), dolaylı cinsel işkence” olmak üzere dört gruba ayırarak sınıflandırmıştır.

Genelde doğru bulunan bu sınıflandırmanın cinsel işkencenin psikodinamik unsurlarını ele almadığı eleştirileri yapılmıştır.

Bazı uzmanlar cinsel işkencenin toplumsal yanlarına da vurgu yaparak, cinsel işkenceyi toplumsal işkence kategorisi içinde değerlendirmektedir. Bu yaklaşıma göre, babaerkil toplumsal yapıların ağırlığını sürdürdüğü toplumlarda kadınlara uygulanan cinsel işkence “toplumsal” işkence özelliği kazanmaktadır. Kadınların kutsal (anne, eş, bacı) ve kötü olarak ikiye ayrıldığı bu toplumlarda işkenceci işkence kurbanı kadını “değersizleştirmek” amacıyla davranmaktadır. Danimarka İşkence Kurbanları ve Araştırma Merkezi kurucularından Dr.İnge Kemp Genefke, cinsel işkenceyi fiziksel işkence olarak nitelendirmiştir. Genefke bu konuda, “İşkence yöntemleri fiziksel veya psikolojik olarak tanımlanabilir. Ancak hemen hemen her zaman bedensel veya psikolojik yöntemlerin bir karışımı olarak karşımıza çıkar. Cinsel işkence, en sık görülen fiziksel işkence yöntemleri arasında yer alır” demektedir.

Cinsel işkencenin amacına ilişkin yaklaşımlar da bulunmaktadır. İşkencenin ve cinsel işkencenin amacı konusunda uzmanların yaklaşımları ortaklaşmaktadır. Genefke, işkencenin amacı ile cinsel işkencenin amacı arasında fark bulunmadığını belirtirken şu saptamayı yapmaktadır: “Araştırmalarımız sonucunda, artık işkencenin en önemli amacının bilgi ve kanıt toplamak olmadığını biliyoruz, bunun en önemli amacı dünyadaki en kötü şeydir, Bir kişiliğin parçalanması, bir kimliğin yok edilmesi ya da başka bir tanımla ruhun öldürülmesi. Ve

bu, bize göre cinayetten bile kötüdür. Cinsel işkence, doğrudan doğruya genital bölgelere yöneltilen işkencedir. Cinsel işkenceyi uygulayanlar açısından bu eylemin asıl amacı cinsel haz almak olmayıp, işkencenin kurbanlarının kişiliğini sistemli olarak dağıtmaktır. Bu aynı zamanda, cinsel işkenceyi diğer cinsel istismar yöntemlerinden ayıran en önemli özelliğidir.” TİHV kurucularından Prof. Dr. Şahika Yüksel de bu saptamayı doğrulamıştır. Yüksel’ e göre de bütün işkence yöntemlerinin birincil amacı, itiraf ya da bilgi elde etmekten çok, bedensel ve/veya psikik acı vererek bireyin kişisel ve politik kimliğini yıkmaktır.

Lira ve Weinstein ise cinsel işkencenin amacını, “İnsanın cesaretini kırmak, onurunu kırmak ve bu insanın, işkence kurbanının önemli bir işlevin taşıyıcısı olarak, gelecek nesillerin taşıyıcısı olarak cinsiyetini tahrip etmek ve tüm ruhunu etkileyerek kişiliğinin dağılmasına yol açmak” olarak gösterdi. Lira ve Weinstein’in dikkat çektiği, gelecek nesillere taşınabilme özelliği gerçekten de cinsel işkencenin ayırt edici özelliği olarak önem taşımaktadır.

Tüm bu yaklaşımlardan ortaya çıkan sonuç şudur: Cinsel işkence, fiziksel veya ruhsal işkencenin bütün unsurlarını, etkilerini birlikte taşıyan; mağdurun kişiliğini veya kimliğini parçalamayı, yok etmeyi amaçlayan; en geniş anlamda topluma gözdağı vermeyi hedefleyen; yarattığı etkileri, yıkımları nesillere aktarabilen, cinsel organlara ve bedene yöneltilmiş cinsel öğeler içeren her türlü şiddet eylemini ya da eylem tehdidini içeren bir işkence yöntemidir.

Kuramsal düzeyde tartışmaların sürüyor olması, uygulamada cinsel işkence yöntemlerinin belirlenmesi ve tespiti işini güçleştir-

mekle beraber günümüzde, mağdurların bildirimlerine dayanılarak bir çok işkence yöntemi saptanmaktadır. Daha çok cinsel işkencenin kanıtlanması işiyle uğraşan uzmanların geliştirdiği pratik yaklaşımlar, hangi işkence yönteminin cinsel işkence sayılacağını ya da cinsel işkencenin çeşitlerini belirlememizi sağlamaktadır. Bu konuda, mağdurun maruz kaldığı yöntemi nitelendirmesi ve algılama biçimi de önem kazanmaktadır.

Prof. Dr. Şahika Yüksel (Türkiye-İstanbul) yaptığı bir araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak, mağdurların bildirdiği cinsel işkence yöntemlerini iki kategoriye ayırmıştır. Birincisi, anal ya da vaginal penetrasyon gibi fiziksel uygulamalar, ikincisi ise ırza geçme tehdidi gibi psikolojik uygulamalardır. Buna göre en sık rastlanan cinsel işkence yöntemi erkeklerde cinsel organlara elektrik uygulanması, kadınlarda tecavüz tehdidi ya da çıplak bırakma olmuştur. Bu çalışmada sayılan diğer cinsel işkence yöntemleri ise, cinsel organlara bir cisim (cop, sopa, şişe, hortum gibi sert cisimler) sokulması, çıplak bırakma tehdidi, eş veya yakınlarla tecavüz tehdidi, cinsel içerikli küfür ve aşağılama (kadınlara 'pis', 'kirli', 'kimse seni kadın olarak istemeyecek', başkalarının yanında idrar yapmak zorunda bırakma, erkeklere 'erkekliğin bitti', 'sen artık eşcinselsin' gibi), tecavüze yeltenme, vücuda tazyikli su sıkma vb. olarak sayılmıştır. Daha çok gözaltı koşullarında gerçekleşen bu sayılan cinsel işkence yöntemlerinin silahlı çatışma ve savaş hallerinde işkenceciler tarafından geliştirildikleri, çeşitlendirildikleri bilinmektedir. Cinsel işkencenin, kitlesel yıkıma uğratma amacını gerçekleştirmek ve kitlesel cezalandırmayı yerine getirmek için bu yöntemlere törensel ve

teşhirci bir nitelik kazandırılarak başvurulduğu gözlenmektedir. Bu nedenle kitlesel tecavüzlerin büyük bir kısmı, hiçbir gizliliğe gerek duyulmadan, mağdurun evinde ya da herkesin izleyebileceği meydanlarda gerçekleştirilmektedir. Böylece cinsel işkenceden beklenen etki, en üst düzeyde yaratılmaktadır.

2-Cinsel İşkence Kimleri Hedef Alıyor?

Cinsel işkence esas olarak kadınları hedef alıyor. İnsanlık tarihi bu saptamayı doğrulayacak veriler ve deneyimlerle doludur. Üstelik bu doğru, ülkeden ülkeye, toplumdan topluma veya zamana göre de farklılık göstermemektedir.

Kadın, cinsellik ve işkence kavramları tek başına ele alındıklarında bile çok sayıda yoksunluğu ifade eder. Evrensel ölçekte “kadın” bir sorun alanı, “cinsellik” bir başka sorun alanı ve “ işkence” bir başka sorun alanıdır. Ancak her üç sorun alanının tek bir başlık altında bir araya gelmesi ise verili durumdan hareketle, mümkün ve doğaldır. “Kadınlara yönelik cinsel işkence” bu nedenle tek başına bir olgudur ve bünyesinde barındırdığı her üç alanın sorunlarının bileşimidir. Dolayısıyla bu olgu aynı zamanda, üç kat daha fazla zorluğun da adıdır. Bu somutluk kavrandığı noktada kadınlara yönelik cinsel işkence olgusunda rastlanan belirsizlikler daha net anlaşılacaktır. Ayrıca, buradan hareketle bakıldığında işkencede cinselliğin kullanılmasını ve içinde cinsellik unsurunun bulunduğu işkenceyi kadına uygulamanın nedenlerini anlamak da kolaylaşacaktır.

Şiddet, kadını ezme ve üzerinde otorite kurmanın bir biçimi, aracı olarak her dönem rağbet görmüş bir olgudur. Kadının cinsel kimliği ve bedeni pek çok saldırının ya da ihlalin konusu olmaktadır.

Kadını şiddetin açık ve yaygın hedefi haline getiren şey ise ona üretim ilişkileri içinde yüklenen roldür. Toplumsal işleyiş, cinsler arası ayırım üzerine kuruludur ve egemenlik erkeğe aittir. Hukuk ve yasalar da ayrımcılığı onaylamıştır. İşkençe, bireyi etkisiz kılma, sindirme ve kişiliksizleştirme aracı olarak cinselliği kullanırken, asıl olarak toplumsal değer yargılarından güç almaktadır. Erkek cinsi egemenliğin simgesiyken kadın cinsi ikincilliğin, ezilmişliğin simgesidir. O nedenle tüm otorite sahipleri kadının ikincil konumunu kullanırken, şiddet yoluyla da iktidarlarını, güçlerini pekiştirmektedir.

Bir çok ülkede kadınların etnik, ırksal, dinsel ya da sınıfsal kökenleri onları işkencenin hedefi durumuna getirmektedir. Kadınlar yine bu konumları nedeniyle sisteme karşı en güçlü muhalefet odağıdır. Bazen bu gücün sisteme karşı harekete geçmiş olmasına da gerek yoktur. Bir potansiyel olarak duruyor olması bile sistem için bir tehdit, bir tehlike olarak algılanmaktadır.

Daha da çarpıcı olanı kadın, cinsiyeti nedeniyle bir ayrıcalığa sahiptir. Bu onun doğal, yaratılış özelliğidir. Kadının doğurganlığı her dönemde onu kutsal kılmıştır. İşte egemenler ya da saldırganlar kadının bu kutsallığını bozmak isterler. Doğurganlık, cinsel işkençe söz konusu olduğunda kadına karşı bir silaha, yok etme aracına dönüştürülür. Bu yok ediş çok yönlüdür. Birincisi kadının, kendinden olana ama aynı zamanda olamayana karşı yabancılaşması ve onun yarattığı yıkımdır. İkincisi ise kadının ait olduğu topluluğun bu yolla bozulduğuna, saflığını, namusunu yitirdiğine inanılmasının yarattığı toplumsal yıkımdır. Silahlı çatışma ve savaş ortamında gerçekleştirilen

kitlesel tecavüzlerde ve etnik arıdırmada bu nokta sürekli olarak dikkat çekmektedir.

Kadının sistem içinde muhalif bir kimliğe sahip olması, onu cinsel işkencenin öncelikli hedeflerinden biri haline getirmektedir. Cinsel işkence, bu kadınlar için aynı zamanda bir cezalandırma ve öğ alma aracıdır. Bir çok ülke, özellikle politik muhaliflere uyguladığı cinsel işkenceden dolayı sabıkalı durumdadır. UAÖ 2002 yılı içinde yayınladığı raporunda Rusya'yı ve daha pek çok ülkeyi politik muhaliflere karşı tecavüz ve cinsel işkence uygulamakla suçladı. Politik muhaliflere karşı özel bir mücadele örgütünün kurulduğu Irak'ta, 2000 kadının, çocuklarının gözleri önünde başları kesilmek suretiyle öldürülmesi ve bu kadınların öldürülme gerekçesi olarak "fahişe" olduklarının açıklanması, kadınların yaşadığı dramlardan sadece biridir.

Esas olarak kadınların cinsel işkencenin hedefi olmaları, erkekleri, çocukları ve yaşlıları bu yöntemin hedefin dışında tutmamıştır. Onlara yapılan cinsel işkencede de amaçlanan en yaygın yıldırma, sindirme ve gözdağını gerçekleştirmektedir. Ancak cinsel işkencenin toplumsal sonuçları yönünden kadınlar özel bir yere sahiptir. Dolayısıyla cinsel işkencenin yaratacağı toplumsal tahribatlar daha çok kadının cinsel işkenceye uğraması durumunda gerçekleşmektedir. Korunması gereken değer, kadın değil toplum, aile, gelenek gibi kurumsal varlıklardır. Erkekler, çocuklar ve yaşlılar yönünden böyle bir durum söz konusu değildir.

3-Cinsel İşkencenin Hukuksal Değerlendirmesi

3.a-Türk Ceza Yasası'nda Cinsel İşkence

Türkiye'de işkence nedeniyle güvenlik görevlilerinin cezalandırılmazlığı sorununun en çok yaşandığı alan cinsel işkence alanıdır. Cinsel işkence olaylarının çok büyük bir kısmı şikayet konusu dahi olmamaktadır. Şikayet konusu olan cinsel işkence iddialarının çok büyük bir kısmı ise "takipsizlik kararı" ile sonuçlanmakta, sorumlular hakkında dava açma gereği bile duyulmamaktadır. Açılabilen davaların da tamamına yakını beraat kararıyla sonuçlanmaktadır. Mahkumiyet kararlarıyla sonuçlanan davalarda ise cezalar etkisiz ve yetersiz kalmakta, cezalar indirim nedenlerinin uygulanarak ertelenmekte ya da paraya çevrilmektedir.

Cinsel işkence konusunda Türk Ceza Kanunu'nda hiçbir tanım, düzenleme ya da hüküm bulunmamaktadır. Aynı şekilde, cinsel işkence başlığı altında yer alan tecavüz, cinsel taciz gibi yöntemlerin de herhangi bir tanımı yapılmamış ve bunlara özgülenmiş bir hükme yer verilmemiştir. Uygulamada cinsel işkence iddiaları, genellikle TCK'nin işkence eylemini cezalandıran 243.Madde ile kötü muameleyi cezalandıran 245.Madde hükümleri kapsamında, bazı durumlarda da (örneğin tecavüzün söz konusu olduğu durumlarda) TCK'nin tecavüz ile ilgili madde 414-418 Madde kapsamında değerlendirilmektedir. TCK 414 vd. maddeler nedeniyle açılan davalara, güvenlik görevlilerinin gerçekleştirdiği fiili (tamamlanmış) tecavüz olaylarında rastlanmaktadır. Örneğin alet kullanmak suretiyle ya da elle gerçekleştirilen tecavüz eylemleri, madde 414 anlamında tecavüz olarak kabul edilmemekte ve bu eylemler genellikle kötü muamele olarak

değerlendirilerek madde 245'ten ve nadiren de işkence olarak nitelendirilerek madde 243'e dayanarak dava açılmaktadır.

Ancak her üç düzenlemede de işkence, kötü muamele ve tecavüz eylemlerinin tanımı yapılmamıştır. İşkence ve kötü muamele eylemlerinin kapsamını belirleme yönünden her hangi bir kriter de öngörülmemiştir. TCK'nin bu tutumu, cinsel işkence dışındaki diğer cinsel şiddet yöntemleri (eylemleri) için de devam etmiştir. Örneğin, cinsel taciz konusunda da TCK hiçbir tanım ya da hüküm içermektedir. Uygulamada, cinsel taciz niteliğindeki eylemler TCK'nin sarkıntılık eylemini düzenleyen maddesinin uygulanması suretiyle giderilmeye çalışılmaktadır.

TCK'nin söz konusu maddeleri pek çok yönden eleştiri konusudur. Her şeyden önce bu maddeler arasındaki fark belirgin değildir. Hangi eylemin işkence hangisinin kötü muamele sayılacağı düzenlenmediğinden buna savcılar ya da mahkemeler karar vermektedir. Takdir haklarını kullanarak karar veren mahkemeleri çoğu zaman Yargıtay'ın içtihatları yönlendirmektedir. Birbiriyle çelişkili bu içtihatlarla geliştirilen uygulamanın, bugüne dek, cinsel işkence zanlılarının ya da sanıklarının işine yaradığı da bilinmektedir. Türkiye'de işkence davalarında güvenlik güçlerinin cezalandırılmazlığı sorununun kaynağında yatan nedenlerin başında bu keyfilik gelmektedir. Güvenlik güçlerini koruma ve kayırma tutumu, mağdurların korunaksız ve güvencesiz bırakıldığı, aşağılandığı bir sistemle desteklenmiştir. Bu maddelerin hiç biri, cinsel işkence mağdurlarına bir güvence sunmamaktadır. Örneğin mağdurların iddialarını özgürce dile getirmesini sağlayacak önlemlere ve güvencelere yer verilmemiştir. Tersine,

uygulamada sıklıkla rastlandığı üzere mağdurlar bu türden iddialarını kanıtlayamadıkları hallerde “iftira, hakaret” gibi karşı suçlama ve davalarla karşılaşmaktadır. Bu maddelerde cinsel işkencenin ya da tecavüzün varlığını kanıtlama yükü mağdura bırakılmıştır. Oysa niteliği gereği işkence ve cinsel şiddet suçlarında iddiasını kanıtlama yükü mağdura ait olmamalıdır. Çünkü, uygulamada mağduru en çok yaralayan, yaşadığı olayın ruhsal sonuçlarını ağırlaştırarak kritik nokta eylemin kanıtlanması sürecinde yaşanmaktadır. Bu ise mağdurun yeniden örselenmesi anlamına gelmektedir. İçerdikleri yaptırımlar ne işkence ne de cinsel işkencenin yarattığı sonuçlarla orantılıdır.

TCK'nin 414-418 Maddeleri de çarpıcı özelliklere sahiptir. Her şeyden önce bu maddeler, TCK'de “Adabı umumiye ve aile düzeni aleyhine cürümler” başlığı altında düzenlenmekle, korunan değer olarak, tecavüz mağduru yerine, aile düzeni ve genel ahlak kabul edilmiştir. Bu kadınları aşağılayıcı bir tutumdur. Ayrıca bu maddelerde, tecavüz suçundan mahkum olan erkeğin, tecavüz mağduru ile evlenmesi halinde cezasının ortadan kaldırılacağı düzenlenmiştir. Yine bu hüküm de mağduru dikkate almayan, yok sayan bir anlayışın ifadesidir.

TCK'de değişiklik yapan TCK Tasarısı'nda, işkenceye ilişkin daha vahim bir düzenleme yapılmaktadır. Tasarının “işkence” başlığı taşıyan 141.Maddesi; mevcut düzenlemenin aksine, işkence suçu sadece güvenlik görevlilerinin işlediği bir suç olmaktan çıkarılarak herkesin işlediği bir suç haline dönüştürülmüştür. İşkence suçunun, güvenlik görevlileri tarafından işlenmesi ile birey tarafından işlenmesi arasında hiçbir fark gözetilmemiştir. Bu düzenleme biçimi, bireylerle,

güvenlik görevlilerinin işkence eylemini aynı kefedede değerlendirmekle işkenceyi, sistemden ve devletten bağımsız bir konuma itmektedir. Burada amaçlanan devleti sistematik işkence sorumluluğundan kurtarmaktır. Yine bu düzenlemede (madde 143) işkencenin çocuk ve anne, baba, dede, nene gibi hısımlarına karşı işlenmiş olmasını ağırlaştırıcı neden saymıştır. Burada işkencenin “kadına” yönelmesi haline yer verilmemiştir. Oysa şiddetin en çok mağduru olan ve yasaca korunması gereken kadınların da bu maddede sayılmış olması gerekirdi. Tasarıda niteliği belirgin ve açık olmasa da cinsel işkenceyi çağrıştıracak bir hükme yer verilmiştir. Madde 141/B-7’de, işkence suçunun “bir cinsel saldırı ile birlikte” işlenmesi haline yer verilmiştir.

3.b-Uluslararası Belgelerde Cinsel İşkence

İnsan hakları savunucuları, insan hakları alanındaki her ihlal biçiminde, sistem içi hak arama mücadelesinde, ihlal konularının açık, sınırları belirlenmiş, somut bir biçimde belgelerle düzenlenmesi ihtiyacını duyarlar. Bu haklı bir istektir. Çünkü, gerek ulusal gerekse ulusal üstü hukuk belgeleri çoğunlukla soyut ve geniş yoruma açık düzenlemelerdir. Dolayısıyla bu düzenleme şekli “takdir hakkı” gibi kişiye, zamana, yere göre değişebilen uygulamalara yol açar. Bu ise, ihlale maruz kalan mağdur açısından bütünü korunaksızlığı, savunmasızlığı ifade eder. Tersinden bakıldığında ise bu durum, ihlali yapanlar lehine avantajlar sağlar.

İşkence söz konusu olduğunda bu ihtiyacın anlamı da büyüür. Bugün işkencenin cezalandırılmazlığı meselesinde öne çıkan sorunların başında, işkencenin tanımı konusundaki eksiklikler ve belirsizlikler gelmektedir. Daha işkence başlığı altında beliren bu

- CİNSEL İŞKENCE KONUSUNDA YAKLAŞIMLAR VE
CİNSEL İŞKENCENİN HUKUKSAL DEĞERLENDİRMESİ

sorun, işkencenin bir alt başlığı olarak ele alınan cinsel işkence söz konusu olduğunda karşılaşılabilecek tabloyu da ortaya koymaktadır.

İşkence konusunda genel kabul gören tek tanım veya belirleme BM İşkenceyi Önleme Sözleşmesi'nin 1. Maddesinde yapılmıştır. Yine bu sözleşmeden bir yıl sonra kabul edilen ve bölgesel nitelikli bir sözleşme olan İşkencenin Önlenmesi Amerikan Sözleşmesi de benzer bir biçimde işkence tanımı düzenlemiştir.

“Bir kimseye, kendisinden ya da üçüncü bir kişiden bir bilgi ya da itiraf sağlamak, kendisinin ya da üçüncü kişinin işlediği ya da işlediğinden kuşku duyulan bir eylemden (suçtan) ötürü onu cezalandırmak, kendisine ya da üçüncü bir kişiye gözdağı vermek (korkutmak) ya da onları itaate zorlamak amacıyla ya da her hangi bir ayrımcılığa dayalı bir nedenle, bir resmi görevli ya da resmi sıfatla davranan bir başkası tarafından ya da onun kışkırtması ya da oluru ya da izniyle, bilerek maddi ya da manevi ağrı, acı vermek ya da eziyette bulunmaktır.”

İşkencenin Önlenmesi Amerikan Sözleşmesi ise bu tanımı genişleterek, yukarıda belirtilen amaçlar yanında, “bir ceza kovuşturması, engelleyici bir önlem ya da her hangi bir amaçla da, mağdurun kişiliğini yok etmek ya da fiziksel veya zihinsel yetisini azaltmak amacıyla güden yöntemlerin kişi üzerinde kasıtlı bir biçimde uygulanmasının, bunlar fiziksel acı ya da duygusal bir büyük üzüntü vermese bile, işkence sayılacağını” düzenlemiştir.

İşkencenin en kapsamlı ve genel kabul gören bu tanımı da uygulamada ihtiyaca yanıt vermemektedir. Çünkü bu tanım da işkence eyleminin belli amaçlarla yapılmış olmasının aranması, işkence

eyleminin faillerinin kamu görevlileri ya da resmi sıfatla hareket eden kişiler ya da bunların kışkırttığı izin verdiği kişiler ile sınırlı tutulmuş olması gibi bir çok yönden eleştiriye uğramaktadır. Ayrıca bu sözleşmelerde işkence dışındaki diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezalara ilişkin hiçbir tanım getirilmemiş olması ve bu eylemlerin işkenceden farklarına değinilmemiş olması da bir başka eksikliklerdir.

Avrupa İşkenceyi Önleme Sözleşmesi ise işkenceyi tanımlamamıştır. Aynı şekilde insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele, onur kırıcı muamele gibi kavramlar da tanımlanmamıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin denetim organları niteliğindeki Avrupa İnsan hakları Mahkemesi verdikleri içtihat kararlarında, işkence, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele terimlerinden ne anlaşılması gerektiğini ve bunların arasındaki farkları yukarıda belirtilen tanımlar doğrultusunda yorumlamaktadır. Eylem biçimleri arasındaki kargaşanın sürmesi, uygun kriterlerin getirilmemiş olması ulusal üstü hukuk belgelerinin işkence konusunda yetersizliğini ortaya koymaktadır. Yine ulusal üstü hukuk belgeleri yönünden bir başka yakıcı sorun, işkence ve diğer kötü muamele biçimleri ile ceza arasındaki çizginin kesin ve açık olarak çizilmemiş olmasıdır. İşkenceyi önlemeye dair sözleşmelerde ceza, fiziksel işkence kapsamının dışında tutulmuştur. Çünkü, bu sözleşmelerde "hukuka uygun yaptırımlardan doğan acı ve ıstırapın işkence sayılamayacağı" düzenlenmiştir. Böylece, işkencenin ceza olarak hukuk gereği uygulanmasına izin verilmiş olmaktadır.

İşkenceye ilişkin kavramsal belirsizlik, işkence başlığı altında yer alan ve özgün yanları bulunan işkence yöntemlerini de etkilemektedir. Dolayısıyla işkence yöntemlerinin tanımlanması, niteliklerinin ve diğerlerinden farklı yanlarının ortaya konması, kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi de olanaksızlaşmaktadır. Bu durum, her bir işkence yöntemine değişken anlamlar yüklenmesine yol açmaktadır. Bu ise, keyfiyetin başladığı ve beslendiği noktadır. Asıl tehlikeli olan ve işkence kurbanlarını yeniden kurbanlaştıran da budur. Ulusal üstü belgelerdeki bu durum, devletler tarafından kullanılmakta ve iç hukuklarına daha vahim bir biçimde yansıtılmaktadır. Devletler, genellikle iç hukuklarında işkence ve diğer kötü muamele biçimlerine ilişkin her hangi bir tanım veya belirleme yapmamaktadır. Çoğunlukla devletler iç hukuk düzenlemelerinde, BM İşkenceyi Önleme Sözleşmesi'nin 1.maddesinde yer alan "işkence" tanımının bile gerisinde kalmaktadır.

Görüldüğü üzere, BM İşkenceyi Önleme Sözleşmesi başta olmak üzere bölgesel nitelikli İşkenceyi Önleme Sözleşmeleri, Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Sözleşmesi gibi işkenceye ve kadına yönelik şiddete özgülenmiş sözleşmelerin hiç birinde cinsel işkence tanımı yapılmamış ve bu konuda özel önleyici yaptırımlara yer verilmemiştir. Silahlı çatışma ve savaş hallerindeki ihlalleri önlemeyi hedefleyen 1949 Cenevre Sözleşmeleri de bu konuda özel bir hüküm içermemektedir. Sivil halkın Korunmasına İlişkin Sözleşmenin 27. maddesi kadınların tecavüz, fuhuş'a zorlama vb. davranışlara karşı korunmalarını öngörmektedir. Ancak bu düzenlemeler de yasaklayıcı olmakla yetinmiştir.

Ulusal üstü insan hakları belgelerinde, işkence kavramı içinde önem arz eden cinsel işkenceye özel hiçbir düzenleme bulunmamaktadır. Bu konuda elimizde eleştiri konusu yapılabilecek her hangi bir yazılı belge yoktur. Elbette ki bu “yokluk” hali rastlantısal değildir. Bu durumun kendisi bile tek başına cinsel işkence konusundaki eğilimi ya da devletlerin izlediği politikayı göstermeye yetmektedir. Bu “yokluk” hali, devletlerin ısrarlı inkar politikalarıyla uyumludur.

Gerek insan hakları savunucuları gerekse kadın hakları savunucularının cinsel işkencenin uluslar arası belgelerde düzenlenmesi, tanımlanması ve önlenmesi yönünde tedbirlerin alınması konusunda çabalarını sürdürmektedir. Ancak bu yöndeki çabaların henüz başlarında olduğu da kabul edilmektedir.

Cinsel işkenceye yönelik ayrı ve özel bir düzenlemeye duyulan ihtiyaç son yıllarda daha çok hissedilmektedir. Cinsel işkenceyi, genel işkence tanımıyla açıklamak ve anlamak olanaksızdır. Uluslararası platformda, cinsel işkence yöntemlerinin nitelendirilmesinde bir netlik bulunmamaktadır. Örneğin cinsel işkencenin kendi başına “insanlığa karşı işlenmiş suç” olarak kabulü ve bu nitelendirmenin getireceği sonuçlar hiçbir uluslar arası belgede güvence altına alınmamıştır. Eski Yugoslavya’da iç savaş sırasında işlenen kitlesel tecavüz suçlarını soruşturan ve birkaç faili yargılayan Savaş Suçları Mahkemesi kararında tecavüzü “insanlığa karşı işlenmiş suç” olarak nitelendirmiştir.

Ulusal ve uluslararası hukuk yönünden güncel ve önemli bir sorun da işkence faillerinin cezalandırılmazlığı ya da cezadan muaf

tutulmasıdır. İşkencenin önlenmesi sürecinde öne çıkan bu sorun, aynı zamanda işkencenin sistemle olan bağımlı da açığa çıkarmaktadır. Cezalandırılmazlığın en vahim unsurlarından biri, işkence suçunun soruşturulması ve cezalandırılmasının zamanaşımı süreleriyle sınırlandırılmış olmasıdır. Oysa genelde işkence ve özelde cinsel işkence, insanlığa karşı işlenmiş bir suçtur. İnsanlığa karşı işlenmiş suçlarda ise zaman aşımı uygulanamaz. 1968 tarihli “Savaş ve İnsanlık Suçlarına Zaman Aşımı Uygulanamazlığına İlişkin Sözleşme,” savaş ve soykırım gibi suçlara zaman aşımı uygulanamayacağını hükme bağlamıştır. Bu sözleşme, işkence ve cinsel işkenceyi kapsamamaktadır. Çünkü, uluslararası belgelerde işkence insanlık suçu olarak nitelendirilmemiştir. Uluslararası bu durum ulusal düzenlemelere de yansımıştır. Ulusal hukuklarda da işkencenin insanlık suçu olarak nitelendirilmesi sözde kalmaktan öteye geçememiştir. Gelinek noktada, cinsel işkencenin ve tecavüzün yaygınlığı karşısında savaş suçlarını soruşturan ve savaş suçlularını yargılayan mahkemeler bu ihtiyacı hissederek (örneğin tecavüz için) insanlık suçu nitelemesi yapmaktadır. Yine de bu tutumlar bağlayıcı hukuk kuralına ya da sözleşmeye dönüşmemektedir. Cinsel şiddet ister savaş ortamında bir savaş yöntemi olarak uygulansın, isterse bir işkence yöntemi olarak uygulansın her durumda insanlık suçu olarak kabul edilmeli ve bu suçların soruşturulması ve cezalandırılması zaman aşımına tabi tutulmamalıdır. İnsanlık suçu faileri her yerde ve her zaman yargılanabilmelidir. İşkencenin niteliği ve yarattığı tahribat bu ilkenin benimsenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu aynı zamanda işkencenin

önlenmesinde, insanlık suçunun işlenmesinde caydırıcı bir etki yaratacaktır.

KAYNAKLAR

- 1) Erdal, Meryem: Gözaltında Tecavüz, Çiviyazıları, İstanbul, Haziran 1997
- 2) Tarakçıoğlu, Bülent: İşkence Olayı, Belge Yayınları, İstanbul, Şubat 1990
- 2) Ululararası Af Örgütü: Kırılmış Bedenler, Parçalanmış Ruhlar Raporu, 2000
- 3) Çağdaş Hukukçular Derneği: Kadın Hukuku, Çağdaş Hukuk, Yıl 4/5, sayı 49-59, Ankara, Mart-Haziran 1996

KİŞİLİĞİ VE KENDİLİK SAYGISINI YARALAMAYA YÖNELİK CİNSEL SALDIRI VE AŞAĞILAMALAR

*Doç. Dr. Doğan Şahin**

GİRİŞ

Sizlere bu konuşmayı hazırlarken geçen hafta içinde bilgisayarım çöktü. Yaklaşık 10 yıldır yazdığım çok sayıda makale ve epeyce ilerlemiş olduğum iki kitabım dahil tüm dökümanlarımı yitirdim.

Bu arada sizler için hazırladığım konuşmamı da kaybetmiş oldum. Bilgisayarımı aynı zamanda bir makale ve kaynak arşivi olarak da kullandığımdan konuşmamı yazarken yararlandığım kaynaklara kolayca ulaşma olanağını da yitirdim. Şimdi dün toparlayabildiğim kadarıyla konuyu anlatmaya çalışacağım.

Bu olayı aktarmamın nedeni muhtemelen bir web siteden bulaşan bir virüs marifetiyle başıma gelen bu olayın, benim internet ve bilgisayar dünyasıyla zihinsel tasarımları değiştirmiş olmasıdır. Bundan sonra internette web siteleri dolaşırken daha dikkatli ve bir süre belki tedirgin olacağım ve bu arada dosyalarımı da daha sık yedekleyeceğim.

Bilgisayarımın başına gelen bu felaketi paylaştığım kişilerin çoğu antivirüs programımın olup olmadığını dosyalarımı yedekleyip yedeklemediğimi sordular. Aldıkları yanıtlar neticesinde de yeterince

* İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri AD
Sosyal Psikiyatri Servisi

tedbirli biri olmadığım sonucuna ulaştılar. Ben de bu tepkilerden yola çıkarak akıllıca davranmadığım kanaatine vardım. Tedbirsizliğimin cezasını çekmişim. Yani bu olay neticesinde olumsuz bir kendilik görünümüm ortaya çıkmış ve benim kendimle ilgili düşüncelerimi belli bir süre için de olsa değiştirmişti .

Bu aktardığım olay, işkence, tecavüz gibi çok daha travmatik bir olay sonrasında çok daha dramatik boyutlarda yaşanır. Kişinin kendisini ve dış dünyayı değerlendirişi geçici veya kalıcı bir süre için önemli ölçüde değişir.

Sadece travmayı yaşayan kişinin kendisine ve dış dünyaya bakışı değil, aynı zamanda dış dünyanın kendisine bakışı da değişir. İfade edilmese bile mağdur olarak algılanan kişiye yönelik saygıda bir azalma ortaya çıkabilir. Bana yapıldığı gibi mağdurun hatalarına veya tedbirsizliğine dikkati çekip, sorumluluk daha çok mağdura yüklenebilir.

Peki, hırsızın hiç mi suçu yok dedirten bu tutumun ardında ne olabilir?

Eğer zarar vericiyi değiştirmek zahmetli, çok zaman ve emek gerektiriyorsa veya pahalı olması gibi nedenlerle güçse ya da zarar verici etken tehlikeli olabilecekse o zaman mağdurun hata yaptığını ve kendini değiştirmesi gerektiğini düşünmek daha kolay bir yol olacaktır. Mağdurun sorumluluğuna vurgu yapma biçimindeki bu genel tepki toplumsal uyum ve konformizmin işleme yollarından biridir.

Başına bir bela gelen kişiye niye bu işlerle uğraştığı ve durduk yerde başını belaya soktuğu sorulur.

Tecavüze uğrayan kişiye karşı da benzer mekanizmalar işler. Bir çok insanın hatta yakınlarının gözünde tecavüz mağdurunun saygınlığı azalmıştır ve gizlense bile kendisine öfke duyulur. Bu öfkeyi yaratan şey çaresizliktir. Tecavüze uğrayan kişiye yönelik saygı kaybı aynı zamanda sosyal rollerin toplumsal algılanışı tarafından da belirlenir. Bu toplumsal düşünceler cinsellikle güç ve iktidar kavramları arasında bağ kurar, cinsel ilişkiyi, güçlü erkeğin zayıf kadını fethetmesi olarak görür. Tecavüz zorla yapılan bir cinsel ilişki olduğundan, mağduru zayıf ve zavallı biri olarak algılama biçimindeki düşüncesi pekiştirir. Kişinin ezilmiş, yenilmiş ve onurunun zedelenmiş olduğu düşünülür ve buna karşı bir şey yapamamış olması da durumu ağırlaştırır. Namus cinayetlerinin ardında cinselliğin böyle algılanışının yarattığı onur zedelenmesini tamir arayışı vardır.

Toplumun cinselliğe bu biçimde bakışı değişmedikçe, cinselliğin saldırı amaçlı kullanımı da namus cinayetleri de son bulmayacaktır.

Cinsel işkence kişide aşağılanmışlık, kirletilmişlik duygusu yarattığı oranda ağır yaşanır. Buna suçluluk duyguları ilave olduğunda durum daha da ağırlaşır.

Çok ağır ve uzun süre işkence görmüş bir mağdur, çok yoğun işkence yaşantıları içinde kendisini en çok rahatsız eden şeyin, bir işkencecinin cinsel tacizi de içeren bir işkence seansından sonra söylediği “terlemişsin” sözü olduğunu belirtmişti. İşkenceciye duygusal yanıt vermiş olduğunu ima eden bu sözü hasta aradan geçen 10 yıldan uzun bir süreye rağmen unutamıyordu.

CİNSEL İŞKENCE NEDİR?

Lunde ve Ortmann'ın cinsel işkenceyi; 1) cinsel organlara yönelik saldırılar 2) kurbana yönelik doğrudan cinsel tacizler 3) mental cinsel tacizler ve 4) bunların çeşitli kombinasyonları olarak tanımlamışlardır.

Nelerin cinsel işkence sayılması gerektiğine ilişkin yapılan bu tür tanımlamalar zorunlu olarak yeterli olamazlar ve yapay ayırımları gerektirir. Lunde ve arkadaşlarının yaptığı tanımlama cinsel tacizi fiziksel ve ruhsal olarak ayırmaktadır. Oysa böyle bir ayırım mümkün değildir. Bedeni yaralayan şey ruhu da yaralar.

Asıl önemli olan kişinin kendisine yapılan muameleyi cinsel bir aşağılama ya da cinsel bir eylem olarak algılayıp algılamamasıdır. Bazı kültürlerde ya da aynı kültürdeki bazı kişilerde, cinsel olarak yorumlanmayacak bir eylem, başka bir kültüre mensup veya cinselliği algılayışı farklı başka biri tarafından pekala cinsel olarak yorumlanabilir. Söz gelimi dindar bir kadının baş örtüsünün çıkarılması ve kendisine mahrem olan kişilerin saçını görmesi pekala cinsel bir saldırı olarak algılanabilir. Dolayısıyla kişinin rızası ve isteği olmadan kendisi tarafından cinsel olarak yorumlanan bir girişimin zorla ve baskıyla yapılmasını cinsel işkence olarak tanımlamak gerekir. Bunun tipi ve biçimi ayrıntıdır. Tanımlamaları ayrıntılardan değil olayın niteliğinden yapmak gerekir.

CİNSEL İŞKENCENİN AMACI NEDİR?

Cinsel işkencenin amacının kişinin cinselliğini tahrip etmek olduğu söylenir. Bu doğru olabilir ama kişi ister cinsel ister başka tür

bir işkenceye maruz kalsın sadece cinselliği ya da ruhsal yapısının özel bir bölümü etkilenmez.

Cinsel işkenceden sonra cinsel işlev bozukluklarının görülme olasılığı daha fazladır ama cinsel işkencenin cinsel işlev bozukluğu yapması bir kural değildir. Ayrıca cinsel işkence görmeyen işkence mağdurlarında da cinsel işlev bozuklukları görülebilmektedir. Yani cinsel işkence ile cinsel işlev bozuklukları arasında bire bir bir ilişki söz konusu değildir.

Cinsel ya da başka türlü işkence kişinin bedensel ve ruhsal bütünlüğünü hedef alır. Kişinin kişilik yapısını, kendilik algısını, kendilik saygısını ve dünyayı algılayışını değiştirir.

İşkencenin asıl amacına gelince, işkence yapılan kişiden çok, tüm toplumu hedef alır ve amacı istenmeyen düşünce ve eylemleri olan kişileri ve potansiyel muhalifleri yıldırma, şiddet ve göz korkutma yoluyla kişilerin toplumsal düzene uyumlarını sağlamaya çalışmaktır.

CİNSEL İŞKENCENİN SIKLIĞI

Lunde 135 işkence görmüş kişinin %53'ünün cinsel işkence gördüklerini; Allodi ve Cowgill 41 işkence mağdurunun %43'ünün cinsel işkence bildirdiklerini ve %15'ine tecavüz edildiğini; Domowitch ve ark. 104 işkence mağdurunun %53'ünün soyunmaya zorlandığını, %12'sine ise cinsel tacizde bulunulduğunu; Salvador İnsan Hakları Derneği 434 erkek mahkumun %58'inin soyunmaya zorlandığını %5'inin tecavüzle tehdit edildiğini ve %5'ine de tecavüz edildiğini; Agger ve Jensen ise Salvador'da işkence mağdurlarının %62'sine çeşitli biçimlerde cinsel işkence yapıldığını bildirmişlerdi.

Bu araştırmalardan da anlaşıldığı üzere cinsel işkence hiç de nadir bir uygulama değildir ve dünyanın çeşitli bölgelerinde işkence yapılan kişilerin en az yarısına cinsel işkence de yapılmaktadır.

CİNSEL İŞKENCE NASIL ETKİ EDER?

Cinsel saldırı ve aşağılamalar ruhsal yapı üzerindeki etkilerini özellikle kendilik ve nesne tasarımlarını, dolayısıyla kişinin kendisini ve dış dünyayı algılamasını değiştirerek gösterirler.

Konuşmamı üzerine kurduğum bu tezin daha iyi anlaşılabilmesi için önce bazı kavramları açmak yararlı olacaktır.

Kendilik (self): Bireyin kendi kişiliğine özgü içsel imgelerin tümü anlamındadır. Dış dünyada varolan diğer nesnelere ayrı olarak yaşanan ve algılanan, fiziksel ve ruhsal bütün bir bireyi kapsar.

Nesne (object): Kendiliğin dışında kalan, yaşanıp algılanan her şey, yani ötekileri dolayısıyla diğer insanları da içeren bütün dünyayı kapsar.

Benlik(ego): Kendiliğin içindeki ruhsal aygıtın (alt benlik/benlik/üst benlik) en organize olmuş bölümüdür. Benliğin önemli işlevlerinden biri kendilik ve nesnelere görünüm ve tasarımlarını geliştirmesidir.

Kendilik görünümü(self image): Herhangi bir anda bir kişinin kendisi hakkındaki o anki algılamasıdır. Bu algı duyum, düşünce ve duygular tarafından belirlenir.

Nesne görünümü (object image): Herhangi bir anda bir kişinin kendilikle ilişki içindeki nesneye ilişkin o anki algılamasıdır. Bu algı duyum, düşünce ve duygular tarafından belirlenir.

Kendilik tasarımı (self representation): Değişik durumlardaki kendilik görünümlerinin bir araya gelmesiyle benlikte oluşan, bütünlüştü, özde pek değişmeyen ve sürekli kalan bir yapıdır.

Nesne tasarımı (object representation): Değişik durumlardaki nesne görünümlerinin bir araya gelmesiyle benlikte oluşan, bütünlüştü, özde pek değişmeyen ve sürekli kalan bir yapıdır.

Bu görünüm ve tasarımlar bilinçte ya da bilinç dışında olabileceği gibi gerçeğe uygun veya uygun olmayan biçimlerde de olabilir.

Herhangi bir anda kendimizi belli bir ilişki içinde algılarız. Söz gelimi şu anda benim kendilik görünümümü sizlere belli bir konuyu anlatmaya çalışan biri olarak tanımlayabilirim. Sizleri de yani nesne görünümümü de bana gösterdiğiniz tepkilere göre algılayacağım. Beni dinleyip dinlememeniz, beni ne kadar dikkatle takip ettiğiniz, söylediklerimi onaylayıp onaylamadığınıza göre benim zihnimde farklı nesne görünümleri biçiminde şekilleneceksiniz. Bu şekilde bir ilişki içinde tarafların durumlarına ve tepkilerine göre, dolayısıyla da kendisini ve nesneyi algılayış biçimine göre belli bir duygulanım belirecektir. İşte her an diyalektik bir süreç halinde değişen ve gelişen kendilik görünümlerimiz, nesne görünümlerimiz ve bunlarla bağlantılı duygulanımlarımız söz konusudur. Ancak herhangi bir andaki kendilik ve nesne görünümleri sadece o anın koşullarına göre belirlenmez. Bizim daha önceki deneyimlerimle gelişmiş bulunan kendilik ve nesne tasarımlarımızın gölgesi de o ana ilişkin belirlenecek kendilik ve nesne görünümlerinin üzerine düşüp onları şekillendirecektir. Bunun tersi de doğrudur. Yani herhangi bir anda belirlenen kendilik ve nesne görünümleri de kendilik ve nesne tasarımları üzerine etki ederek onda

değişiklik yaratabilirler. Özellikle tekrarlayan veya çok şiddetli duygulanımlara yol açan kendilik ve nesne görünümleri ya da daha önceki genel tasarımlarımızla pek bağdaşmayan ancak çarpıcı olan olaylar kendilik ve nesne tasarımları üzerinde şiddetlerine göre az veya çok kısa veya uzun süreli değişikliklere neden olurlar.

Bu girişten sonra konumuza dönersek, cinsel işkencenin insan ruhu üzerindeki etkisinin yol açtığı kendilik ve nesne görünümünün ruhsal yapının bütününe entegre edilip edilememesine ve entegre edilirse bunun hangi yönde kendilik ve nesne tasarımlarını değiştireceğine bağlı olduğunu söyleyebiliriz. Şimdi cinsel işkencenin kendilik ve nesne tasarımlarını nasıl değiştirdiğini inceleyebiliriz.

CİNSEL İŞKENCE NE TÜR KENDİLİK VE NESNE GÖRÜNÜMLERİ OLUŞTURUR?

Bu sorunun tek bir yanıtı yoktur.

Cinsel işkence sırasında oluşacak kendilik ve nesne görünümleri ile bunların kendilik ve nesne tasarımlarını nasıl etkileyeceği çeşitli faktörlere bağlıdır. Bu faktörleri şöyle sıralayabiliriz:

1) Kişinin kendilik ve nesne tasarımları

Kişinin kendilik ve nesne tasarımları ne kadar bütünleşmiş kararlı ve olumlu ise işkence sırasında oluşacak olumsuz kendilik ve nesne görünümleri o denli az şiddette kötü olarak şekillenecek dolayısıyla da kendilik ve nesne tasarımları o kadar az etkilenecektir.

2) Süperegönünün yapısı

Kişinin süperegönüsü ne denli iyi yapılaşmış, entegre ve aynı zamanda esnek ise işkence sırasında ortaya çıkacak zayıf, çaresiz, güçsüz veya yenik kendilik görünümünü o denli kolay kabul

edebilecek, aksi durumda bu kendilik görünümünün kabulü ve daha sonra entegrasyonu o denli zor olacaktır.

12 Eylülün hemen sonrasında tutuklanan ve yaklaşık 200 gün çok ağır işkenceye maruz kalan bir kişide olaydan yaklaşık 12 yıl sonra bile belirgin bir kendilik saygısının azalması ve suçluluk duyguları gözlenmekteydi. Kişi sorgu sırasında kendini sorgulayanların da bilmesine karşın adını söylemişti. Başka herhangi bir bilgi vermemesine karşın adını söylemiş olmasını kabul edemiyordu. Superego yapılanması o kadar katı ve mükemmeliyetçi o denli yargılayıcıydı ki ismini söylemesi sırasındaki kendilik görünümünü ihanet etmiş gibi algılıyor ve bunu kendilik tasarımı ile entegre edemiyordu.

3) Cinsel özdeşleşmeler, cinsel kimlik ve cinselliğin algılanışı

Kişinin cinselliğe ilişkin genel algısı ne kadar geleneksel rol kimliklerine göre belirlenmişse kendisini o denli çaresiz ve ezilmiş hissedebilir ve kadının edilgen erkeğin etkin olduğu biçimindeki geleneksel yargıları pekiştirebilir. Buna cinselliğin kirli, kötü bir şey olduğu yargısı da ekleniyorsa durum daha da genelleştirmeye müsait bir hal alıp kişinin cinsel yaşamını etkileyebilir.

4) Saldırısı yapanlara ilişkin nesne tasarımları

Eğer kişinin nesne tasarımları işkence yapanları genel insan tasarımıyla ayırabiliyorsa oluşacak nesne görüntüleri genel nesne tasarımlarını çok fazla etkilemeyecektir.

Sonuçta ortaya çıkan olumsuz kendilik ve nesne görüntülerinin kendilik ve tasarımlarına entegrasyonu hemen her

zaman kolaylıkla gerçekleştirilebilecek bir işlem değildir. En azından bir süreliğine bu kendilik ve nesne görünümleri kendilik ve nesne tasarımlarından ayrı tutulurlar.

5) Kullanılan savunma mekanizmaları

Kendilik ve nesne görünümünün kendilik ve nesne tasarımlarına entegrasyonu ve ruhsal aygıtın yeniden yapılandırma sürecinde, travma sırası ve sonrasında travmayla başa çıkmak için hangi savunma mekanizmalarının kullanıldığı önem kazanır. Eğer kişi olumlu kendilik tasarımlarını korumak için splitting (bölme) kullanıyorsa, ayrı tutulan kendilik görünümleri kişinin kendilik tasarımlarına entegre olmayacak, dolayısıyla ruhsal yapı içine asimile edilemeyerek ayrı ve çok kötü bir kendilik görünümü olarak varlığını sürdürecektir. Dolayısıyla bu çok kötü kendilik görünümü devre dışı kaldığında kişi kendisini rahat hissedebilecektir. Splittingin böyle koruyucu bir yanı olmasına karşın, sözkonusu olumsuz kendilik görünümleri aktive olduğunda olumlu kendilik tasarımlarının ılımlatıcı ve yatıştırıcı etkisi devreye giremeyeceğinden kişi kendisini çok kötü hissedecektir. Aynı zamanda bu olumsuz kendilik tasarımı ile ilgili nesne görünümü de çok olumsuz olacak ve kişi kendini tümüyle tehdit altında, zavallı ve çaresiz hissederken dış dünyayı da zalim, adaletsiz ve korkutucu olarak hissedecektir.

Ortaya çıkan olağandışı olayı ve dolayısıyla asimile edilmesi güç kendilik ve nesne görünümleri dissosiyasyon (çözülme) ile kendiliğin bütünlüğünden ayrı tutulursa ruhsal bütünlüğünü korumak pahasına daha ağır bir bedel ödenecektir. Çünkü dissosiyasyon edilen anılar ancak dissosiyasyon ile ortaya çıkacak (bu anıları çağrıştıran durum-

ların varlığında) ve kişinin ruhsal bütünlüğü bu sırada çözülmüş olacaktır.

- Geçen hafta yaklaşık 1 aydır depresyon nedeniyle takip ettiğim ve öyküsünde bir yakını tarafından uzunca bir dönem cinsel tacize uğramış bir hastam, randevumuz olmadığı bir zamanda bembeyaz bir yüzle ve korku içinde kapımı açtı . O sabah kendisine tacizde bulunan kişinin kardeşinin, teyzesine tecavüz ettiğini öğrenmişti. Bu çağrıştırıcı bilgi onu travmatize olduğu dönemdeki duruma regrese etmişti ve hasta küçük bir çocuk gibi çaresiz, terörize olmuş ve korku içindeydi. Dissosiyasyon aynı zamanda kişinin yeni saldırılara uygun yanıt vermesini de engeller. Dissosiyasyon olan kişi kişilik bütünlüğünün gücünden mahrum kalır ve travma anındaki çaresiz, zayıf ve zavallı kendilik görünümü içinde olayla karşı karşıya kalır.

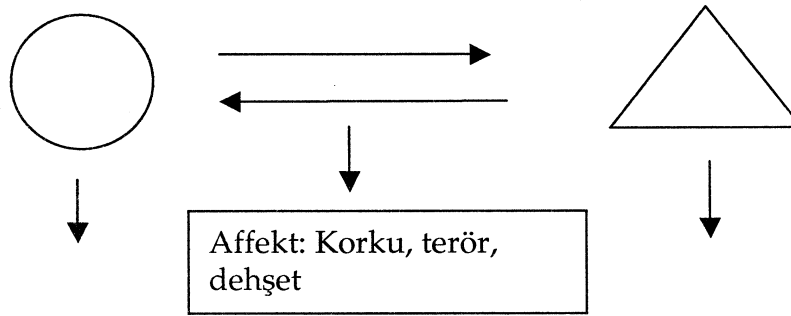
Kendilik ve nesne tasarımları ile entegre edilemeyen, ağır stres yapıcı olaylarla daha ilkel ve patolojik mekanizmalarla başa çıkılmaya çalışılması her zaman kişinin daha alt düzeyde bir örgütlenmeye sahip olduğunu göstermez. Olağandışı tehdit edici olaylar sırasında splitting ve dissosiyasyon kullanımı belli derecede doğaldır ve söylendiği gibi kişiyi koruyucu bir yanı vardır. Ancak olayın sonrasında ruhsal yapıdan ayrı tutulan acı verici duygular, kendilik ve nesne görünümlerinin entegre edilememesine yol açabilir .

6) Olayın nitelikleri

Travmatik olayların önemli niteliklerinden biri kişinin kavrayışının dışında oluşu, yani olay sırasında beliren kendilik ve nesne görünümlerinin mevcut kendilik ve nesne tasarımlarına yabancı olmalarıdır. Kendilik ve nesne tasarımları ile kolaylıkla entegre

olmayacak bu kendilik ve nesne görünümünü yaratan olaylar da alışıldık, sıradan, gündelik dolayısıyla da tecrübe edilmiş olaylar değildir.

Söz gelimi gözaltında tecavüze uğrayan bir kişinin yukarıda söz edilen faktörlere bağlı olarak çeşitli biçimlerde şekillenebilecek kendilik ve nesne görünümünden olası biri şöyle olabilir:

Kendilik tasarımı: Aşağılanmış
zulme uğramış, çaresiz, desteksiz
kirlenmiş....

Nesne tasarımı: Zalim, kötü, sapık, zararlı
kontrol edilemez, kirlen....

Kişinin huzuru kendisi (söz gelimi ben değerli biri miyim?) ve dış dünya hakkındaki değerlendirmelerinin (söz gelimi insanlar iyi midir?) olumluluğuna bağlıdır. Kendimizi huzurlu hissetmemiz kendi hakkındaki kanaatlerimizin olumlu olması yanında insanların da yardımsever, iyiniyetli, dayanışmacı olduğuna ve aynı zamanda bu dünyanın anlamlı, kabul edilebilir ve adil olduğuna inanmamıza ve böyle hissedebilmemize bağlıdır.

İşte travmalar tüm bu kendilik ve nesne tasarımlarıyla bağdaşmayan onları yerle bir eden ya önemli ölçüde hasarlayan ya da

dissosiyasyon ve split gibi mekanizmalarla kişilik bütünlüğünü zedeleyecek bir biçimde ayrı tutulan kendilik ve nesne görünüşleri yaratırlar.

Eğer bu yeni kendilik ve nesne görünüşlerinin eski tasarıma entegrasyonu hemen gerçekleşirse horlanan, aşağılanan, saldırılan kişinin kendilik tasarımı çaresizlik, etkisizlik, zayıflık, değersizlik biçiminde olacaktır. Bunlar da ego idealiyle bağdaşmayacağından aynı zamanda ruhsal yapının elemanları arasındaki bütünlük ve ahenk bozulacaktır.

KENDİLİK SAYGISININ HASARLANMASI

Kendilik saygısı, kişinin kendilik tasarımı ile ego idealinin arasındaki uyumluluk olarak tanımlanabilir. Kişinin kendisini algılaması ile olmak istediği kendisi arasında fark ne kadar fazlaysa kendisini o kadar az beğenecek ve o kadar az saygı duyacaktır. Ego idealinin kabaca üç bileşeni vardır:

- a) Yeterliliğimiz, yeteneklerimiz ve değerliliğimizle ilgili kanaatimiz
- b) Sevilebilirliğimiz hakkındaki kanaatimiz
- c) Ne kadar iyi biri olduğumuz ve sevebildiğimizle ilgili kanaatimiz

Travma sırasında ortaya çıkan kendilik görünümü kişinin ego idealiyle ne denli uyumsuz ise kendilik saygısı o denli hasarlanır. Ancak entegre edilebilen ve dolayısıyla yumuşatılabilen kendilik görünüşleri giderek hasarlanan kendilik saygısını yerine koyabilir.

İYİLEŞME

Tedavi ve profesyonel yardım dışında iyileşmeyi sağlayan faktörleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Saldırıcıyı yapan nesnenin, genel nesne tasarımından ayrı olarak değerlendirilebilmesi: Yani kişi saldırıcıyı yapan nesneyi dış

dünyanın genel bir tasarımı olarak genellemezse, saldırgan nesne ile diğer nesnelere birbirinden ayırabilirse dış dünya tasarımı çok olumsuz olarak etkilenmeyecektir. Dış dünyanın tamamen kötü ve saldırgan olmadığı duygusu ancak dış dünyanın kalan bölümünün vereceği destekle ilgilidir.

2. Destek sistemlerinin varlığı: Dış desteğin mevcudiyeti hem dış dünyanın daha kolay olumlu algılanabilmesine hem de kişinin kendisiyle ilgili değerlendirmesinin olumluya çevrilebilmesine yardım eder. İşkence ve sorgu sırasında kişinin güvenli bağlarının koparılması işkenceden etkilenmeyi artırır. Ancak kişinin dış dünyanın, arkadaşlarının ve toplumun kendisini desteklediğini bilmesi ve onların desteğini hissedebilmesi koruyucu bir etkidir. Travma sonrasında da mağdura sunulan dış destek ve kabul iyileşmeyi en fazla kolaylaştıracak faktörlerden biridir. İşkencenin amaçlarından söz ederken işkencenin en önemli hedeflerinden birinin toplumsal muhalefeti yıldırma ve göz dağı vermek olduğunu söylemiştik. Travmatize kişilerin işkence terörü dolayısıyla yılması ve işkence mağdurlarını yalnız bırakmaları belki işkencenin kendisi kadar travmatize edici olmaktadır.

3. Zayıflıkların ve işkence sırasında yaşananların kabulü: Yukarıda bir örnekte verdiğim gibi kişinin işkence sırasında yaşadıklarını kabul edebilmesi, kendine biçtiği rolün veya kendisine destek nesnelere biçilen rolün ne kadar katı olarak belirlenmesine de bağlıdır. Kişinin ailesi ve arkadaşları ya da siyasi arkadaşları gibi destek nesnelere, işkence sırasında ve sonrasında çok idealize bir tipi kabul edilebilir sayıyorsa, kişinin kendini kabulü o kadar zorlaşacaktır.

4. Saldırının ve saldırganları desteklenip desteklenmemesi: Eğer kişinin gördüğü işkence ve zulüm, toplum tarafından sesizce geçiştirilir, görmezlikten gelinir ya da işkenceye karşı toplumsal bir duyarsızlık söz konusu ise, kişinin dış dünya tasarımı olarak şekillenen bu dünyanın adil ve güvenilir bir yer olmadığı algısı giderek pekişir. Buna karşın işkenceye ve işkencecilere karşı toplumsal karşı duruş, kişinin dış dünya tasarımlarının yeniden düzeltebilir. Kötü insanların azınlıkta olduğu, yardımsever, iyi ve güvenilebilecek insanların çoğunlukta olduğu fikrini geliştirebilir.

KAYNAKLAR

- 1) Agger I, Jensen SB (1988) Den potentielle ydmygelse- seksuel tortur af mandlige politiske fanger: nedbrydningsstrategier overfor mandling potens. Nordisk Sexology, 6: 32-54.
- 2) Allodi F, Cowgill G (1982) Ethical and psychiatric aspects of torture. Canadian Journal of Psychiatry 27: 98-102
- 3) Amnesty International (1980) Report of an amnesty International Mission to Spain. 3-28 Ekim, 1979. Amnesty International Publications.
- 4) Amnesty International (1991) Turkey still waiting for change: Information on continuing human rights abuses. London, amnesty International Publications.
- 4) Başoğlu M (ed.) (1992) Torture and its consequences: Current treatment approaches. Cambridge University Press, London.
- 5) Domovitch E, Berger P, Waver MJ at all (1984) Human torture: Description and sequelae of 104 cases. Canadian Family Physician, 30: 827-830
- 6) Eagle M (1987) Recent developments in psychoanalysis: A critical evaluation. Harvard Universty Press.
- 7) Lunde I, Ortmann J (1990) Prevelance and sequelae of sexual torture. The Lancet, 336: 289-291
- 8) Lunde I, Ortmann J (1992) Sexual torture and the treatment of its consequences. In Torture and its consequences Ed: M. Başoğlu, Cambridge University Press, London. 310-329
- 9) Mollica RF, Son L (1989) Cultural dimension in the evaluation and treatment of sexual trauma. An overview. Psychiatric Clinics of North Amireca, 12: 363-379
- 10) Suedfeld P (1990) Psychology and torture. Hemisphere Inc, New York.
- 11) Şahin D (1994) İşkenceden sonra gelişen postravmatik stres bozukluğuyla kişilik özelliklerinin etkileşimi. Yayınlanmamış uzmanlık tezi, İstanbul.

CİNSEL TACİZ VE TECAVÜZLE İLGİLİ PROFESYONELLERİN DAVRANIŞLARI VE EĞİTİMİ

Prof. Dr. Hakan ŞATIROĞLU*

Sayın Başkan, Değerli Arkadaşlarım,
Ankara Tabip Odasının, bu çok önemli konuda düzenlediği organizasyonda görev alan arkadaşlara teşekkür etmek istiyorum.

Cinsel taciz ve tecavüzde profesyonellerin davranışları, bilgi ve eğitiminden önce birazda farklı bir başlıkla, Kadına Yönelik Şiddetle başlamanın doğru olduğunu düşündüm.

(Şekil 1)

Kadına Yönelik Cinsel Şiddet; Haklar, Gerçekler, Davranışlar ve Eğitim

Prof. Dr. M. Hakan ŞATIROĞLU
A.Ü. Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları
ve Doğum AD
ATO

Haklar, gerçekler ve davranışlar konusunda, 43 yıllık yaşam süremde ne okuduysam ne öğrendiysem ve yaşadıysam, sizlerle paylaşmak benim için çok büyük bir onur olacak.

*A.Ü. Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları ve Doğum AD.
ATO Yönetim Kurulu Üyesi

(Şekil 2)

**Karşılaştığımız problemler
onları yaratan düşünce
sistemleri ile çözülemez
!
Albert Einstein**

“Karşılaştığımız problemler, onları yaratan düşünce sistemleri ile çözülemez” (Albert Einstein). Kafamızda gerçekten böyle bir söz olmalı mı? Karşılaştığımız problemleri, onları yaratan düşünce sistemleri içinde çözmemiz pek de kolay değil. Eğer düşüncelerimizi değiştirmesek, kafamızda ki duvarları kaldırmazsak kolay kolay problemleri algılamak bile olası olmuyor.

(Şekil 3)

■ **İnsan
evrendeki en seçilmiş ve
özenilmiş canlıdır !**

(İnsan eşref-i mahlukattır !)

Bir parça geriye dönüp insandan bahsetmek istiyorum: “*İnsan evrendeki en seçilmiş ve özenilmiş canlıdır*” İnsan eşref-i mahlukattır. Bu sözün arkasında acaba bilimsel bir destek var mıdır? Yoksa sadece gelişi güzel, laf olsun diye söylenmiş bir hamase söz müdür? İnsan gerçekten evrende kendisi için özenilmiş bir canlı mıdır?

(Şekil 4)

$$200.000.000 \times 7.000.000 =$$

$$1.400.000.000.000.000$$

$$200 \text{ milyon (sperm)} \times 7 \text{ milyon (ovum)} = 1 \text{ katrilyon } 400 \text{ trilyon}$$

Ben birazda profesyonel yaşamımdan, işimden kaynaklanan bir hesaplamadan söz etmek istiyorum. Erkek bir cinsel ilişkide 200 milyon sperm hücresi ortaya çıkarıyor. Bir de kadın tarafına bakalım isterseniz. Anne karnında henüz daha 6 haftalık bir embriyo iken yaklaşık 7 milyon civarında taslak yumurta dediğimiz hücreler oluşuyor. Bunlar, gerçektende tek tek ayıklanıyorlar ve doğum esnasında 2 milyona, ergenlik çağına kadar da yaklaşık olarak 450-500 bine düşüyor. Bundan sonra bu havuzdan her ay 1000 tanesi seçiliyor ve bunların içinden ancak 1 tanesi insan adayı olarak belirleniyor ve olgunlaşıyor.

(Şekil 5)

1	bir
1.000	bin
1.000.000	milyon
1.000.000.000	milyar
1.000.000.000.000	trilyon
1.000.000.000.000.000	katrilyon

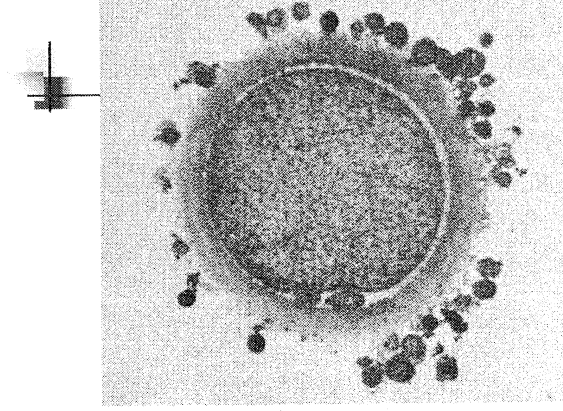
1.4 Katrilyon !!!

Bir ay içinde 7 milyonda bir tane ovum-kadın yumurtası ve bir üretimde yaklaşık 200 milyon erkek sperm hücresi, sadece yeni bir insan oluşturmak için;

200 milyon x 7 milyon = şöyle bir rakam çıkıyor; 1 katrilyon 400 trilyon !!! Yani Hakan Şatıroğlu veya sizlerden her hangi birinizin dünyaya gelebilme olasılığı bu rakamlarda bir olasılıkla gerçekleşebiliyor. Sadece bir cinsel ilişkiden bahsediyorum !!! Henüz anneannelerimizden, babaannelerimizden veya atalarımızdan bahsetmedim, onların bizim oluşmamızdaki olasılık hesaplarına katkılarını saymadım !!!

Görüldüğü gibi, insan oğlunun dünyaya gelme olasılığının ne kadar zor ve seçici olduğunun bilimsel ispatı mümkün !!!

(Şekil 6)

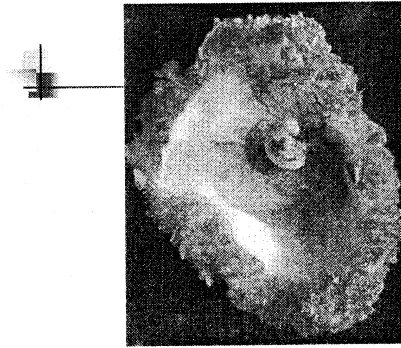

Sizinle başka bir şeyi daha paylaşmak istiyorum; biz erkeklerin kıskançlık duygularını. Çünkü böyle oosit – kadın yumurtası gibi bir hücreye sahip olma şansımız yoktur. Bu multipotent yani çok fazla, çok çok fazla hücre olabilme özelliğine sahip hücreye !

Peki sperm ne yapıyor? Farklı insanlar oluşturuyor. Eğer kopyalama sistemiyle kendimizi çoğaltabilseydik, ne sevgi ne aşk ne de yarışma-rekabet özelliğimiz kalırdı, çünkü hep aynı insan aynı özellikler aynı surat aynı düşünce sistematığı olacaktı, fabrika üretimi robotlar gibi. Dolayısıyla sperm en büyük faydası farkı yaratmasıdır. Yoksa kadınların kendi başlarına üretme kabiliyetleri olduğu klonlama ile zaten kanıtlanmıştır.

Şimdi sizlerle şu fotoğrafları paylaşmak istiyorum. Kadınların yaptığı en mükemmel iş - üretim insandır.

(Şekil 7)

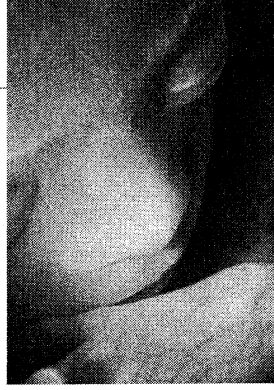
Bir embiryonun anne karnındaki görünümü. Bunu biraz daha yakından görelim işte başlangıcımız. Annelerin ne kadar büyük bir özveri ile insanları oluşturduğunu görüyoruz. İçerde anne karnında neler yaşadığımızı hatırlayabilseydik sanırım bu toplantılara ihtiyacımız kalmayacaktı.

(Şekil 8)

Bu taslak insanda, yukarı uçta beynimiz, yukarıdan aşağıya inen kolonda omurgamız, yan ve orta kısımlarda iç organlarımız gelişecek. İnsan organizması çok komplike ve üretimi çok zor bir yapıya sahip. Bu yüzden diğer canlılar gibi hemen gelişemiyoruz. Kuşlar gibi doğar doğmaz konuşup kendimizi ifade edemiyoruz, taylar gibi hemen koşurmaya başlayamıyoruz. Bütün bunları yapabilmek için doğumun üzerinden en az bir yıl geçmeli ki yavaş yavaş yürüye-ilelim, konuşabilelim. Çünkü gerçekten insan olabilmek için beynimizin gelişmesine yani akla ihtiyacımız var. Ben hep şöyle anlıyorum, burada doğanın muhteşem bir uyarısı var, diyor ki doğa, “sizin en zor oluşturduğum organınız beyniniz, ilk onu işlemeye başlıyorum ama en son o tamamlanıyor, o nedenle aklınızın kıymetini bilin ve onu kullanın, hem de iyi kullanın”

(Şekil 9)

Doğumda her şeyimiz tamam, kirpiğimiz, göz kapaklarımız, kaşımız tamam. Ama aklımızı doğumdan sonra dışarıda tamamlamak, kullanmak, geliştirmek durumundayız.

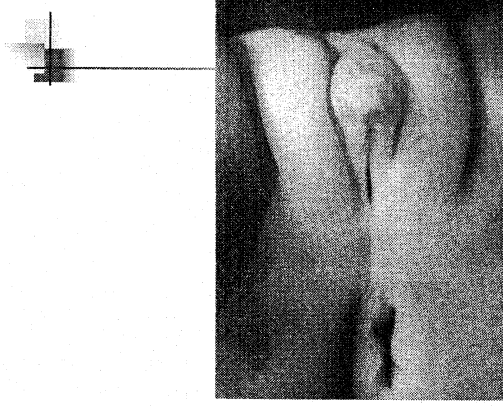
Kadınlarımız bizleri dünyaya getiriyor. Ama farklı getiriyor. X ve Y'den kaynaklanan bu ayırım, sadece X ve Y'den değil, bildiğiniz gibi XX olduğu zaman kadın cinsiyeti oluyor. X Y olduğu zaman erkek cinsiyeti oluyor. Y kromozomunun oluşumu haydi biraz abartalım latife edelim, X' in bir tanesinin bir bacağına düşmesi ile olur diye düşünüyorum. Üstelik bacağına düşmesi yetmiyor, Y'deki testosteron geninin çalışması gerek ki erkek cinsiyeti gelişsin, yoksa "temel insan" KADIN fenotipi kendiliğinden, üstelik kromozomal şifre XY olmasına rağmen gelişiyor.

(Şekil 10)

İşte size 3-4 aylık gebelik döneminde taslak bir erkek penis fotoğrafı

(Şekil 11)

İşte size 3-4 aylık gebelik döneminde, bu da kadın dış genital organı olacak taslak.

Bu farklılıklar bizi bu toplantılara, her defasında tartışmalara, konuşmalara getirdi. Önemli olan bu farklılıkları bilerek, içselleştirerek, hoşnut olarak, önemseyerek ve de en önemlisi hakkını vererek yaşamak.

(Şekil 12)

Üreme Sağlığı Kavramı

Bireyin üreme sisteminin fiziksel, mental ve sosyal olarak tam bir iyilik halinde olması

Sizlere birazda üreme sağlığından ve haklarından bahsetmek istiyorum, çünkü temelde bu haklar ve bu kavram bize tartışmaların sonunda ışık tutacaktır.

Üreme sağlığı kavramı, bireyin üreme sisteminin, fiziksel, mental ve sosyal olarak tam bir iyilik halinde olması gibi bir tarifile bize sunuluyor.

Bu kavramdan ve haklardan bahsetmemin ikinci bir nedeni; yaklaşık bir hafta on gündür dünyada yeni çabalar var. Bu hakkı değiştirmeye çalışıyorlar. Özellikle Amerikan kaynaklı bu çalışmalar ABD Başkanı Bush'un başkanlığa seçilmesinden sonra, üreme sağlığı (Reproductive Health) dediğimiz kavram, hele hele içinde cinsel sağlık, aile planlaması ve bilimsellik varsa tamamen ortadan kaldırılmaya, üreme sağlığı kavramı farklı bir yaklaşımla değiştirilmeye çalışılıyor.

(Şekil 13)

Üreme Hakları

- Bireylerin sorumluluk bilinci içinde sahip olmak istedikleri çocukların sayı, aralık ve zamanlaması konusunda özgürce karar vermeleri,
- Bunları yapabilmeleri için de yasalara aykırı olmayan, etkili, ucuz ve güvenli metotlar hakkında bilgilendirilme,

Reproductive Health Meetings Teheran 1968,
Bucharest 1974, Mexico 1984,

Söz ettiğim gibi üreme hakkından da bahsetmek istiyorum.

Bu çok önemli bir hak, çünkü üremenin nerdeyse hemen tümü kadınlarla ilgilidir ve dolayısıyla üreme hakları da daha çok kadınlarla ilgili demektir. Eğer, bu haklardan bahsediyorsak daha çok kadınlardan bahsediyoruz demektir.

Bireyin, sorumluluk bilinci içinde sahip olmak istedikleri çocukların sayı, aralık ve zamanlaması konusunda özgürce karar verebilmesi gerekir. Eğer hele de canını tehlikeye atarak özgürce karar veremiyorsa, orada taciz var demektir. Bu hak kullanılamıyorsa daha neyi tartışabiliriz? Dünyada ve ülkemde bu hakkı kadınlar ne kadar kullanabiliyor, özgürce karar verebiliyor sorarım size !!?

Bunları yapabilmek içinde yasalara aykırı olmayan etkili,ucuz ve güvenli metotlar hakkında bilgilendirilmeleri gerekiyor. Önemli haklardan bir tanesi eğer bilgi verilmiyorsa bir başka taciz daha yaşanıyor demektir.

(Şekil 14)

Üreme Hakları

- Aile planlaması, gebelik ve doğum için yeterli sağlık hizmetine ulaşabilme,
- Doyurucu ve güvenli bir cinsel sağlığa sahip olamak demektir

Reproductive Health Meetings Teheran 1968,
Bucharest 1974, Mexico 1984,

(Şekil 15)

Üreme Sağlığı

- Genel sağlık
- Üreme yeteneği
- Aile Planlaması
 - Gebelikten korunma
 - İnfertilite
- Cinsel Sağlık
 - CYBH
 - Cinsel fonksiyon bozuklukları
 - Menapoz, yaşlanan erkek

Cinsel yolla bulaşan hastalıklar, menopoz, erkeklerde yaşlılık, cinsel fonksiyon bozuklukları bütün bunlar üreme sağlığı içinde yer alıyor.

(Şekil 16)

Aile Planlaması

- Aile planlaması, ailelerin istedikleri zaman ve istedikleri sayıda çocuk sahibi olmaları demektir. Bu, ailedeki kişi sayısını sınırlandırma anlamını taşımaz,
- Amaç, anne ve doğacak çocukların sağlıklı olması ve çocuk sahibi olmak istendiğinde gebeliğin oluşmasıdır,
- Toplumun bireylerin haklarına saygısı, bireylerin topluma yükümlülükleri söz konusudur

Aile planlaması önemli bir faktördür. Bütün bunları gerektiği şekilde ve zamanda yapamazlarsa kadın ve bebek ölümleri yaşanıyor. İstenildiği zaman istedikleri kadar çocuk yapılabilmesi, kimse kimseye istek dışı çocuk yaptıramaz ya da yapmasını engelleyemez. Bizim işimiz sağlıklı üremeyi bilimin ışığında önermektir, nüfus planlaması değil bizim işimiz.

Aile planlamasını niçin istiyoruz? Kadın ve çocukların sağlıklı olabilmesi için iki gebelik arasında en az 3 yıl olması gerekiyor. Çünkü kadın vücudu gebeliklerde çok büyük bir değişim çoğu kere sıkıntı yaşıyor, hatta çocuk ve anne ölümleri yaşanabiliyor. Onun için aile planlaması hakkı oldukça önemlidir. Şiddetin bir başka türü de ve belki de en acıtanı ve gizli olanı bu hakkın kadınlar tarafından kullanılmaması ve kadın vücudunun bir kuluçka makinesi gibi kullanılmasıdır !! Hatırlayın çoğu kere uygulanan deyişi “ Kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etmeyeceksin” !!! Gebeliğin, o muhteşem olayın nasıl kullanıldığı ayan beyan ortada değil mi !?

(Şekil 17)

Aile Planlaması

- Hak eğer bilinmiyorsa,
- Sağlık sisteminde servisi yoksa,
- Servis varsa, ancak kısıtlamalarla veriliyorsa veya ihtiyacı karşılamaktan uzaksa,
- Toplum ve yönetim arasındaki kontratta yer alıyor, ancak sonradan yönetim bunu yok sayıyorsa,

hak kullanılmıyor demektir !

Sai F. Politics and Ethics in Family Planning, 1993

Bir de hak bilinmiyorsa, sistemli sağlık servisi yoksa veya kısıtlamalar nedeniyle ihtiyaca cevap vermiyorsa o zaman hak kullanılmıyor demektir.

Benimle yaşıt olan çok önemli bir ilaçtan söz etmek istiyorum. 1959'da ne oldu biliyor musunuz ? Doğum kontrol hapı çıktı. Bu yeni ve kolay bir gebelikten korunma yöntemi. Halbuki ilk çağdan beri doğum kontrolü için insanlık sürekli bir arayış içindeydi. Mısır'da bir tapınağın hiyeroglif yazıtlarında kuzu bağırsağından prezervatifler, rahim'e yerleştirilen çubuklardan bahsediliyor. Bu açıdan 1959 çok önemli, böylece kadınlar artık gebelik korkusundan kurtulmuş oldular. Günümüzde aile planlamasının bence yeniden yorumlanması gereken tarafı var ve bu da doğum kontrol haplarının kadın haklarında bir kilo metre taşı olduğudur.

(Şekil 18)

Kadına yönelik şiddet

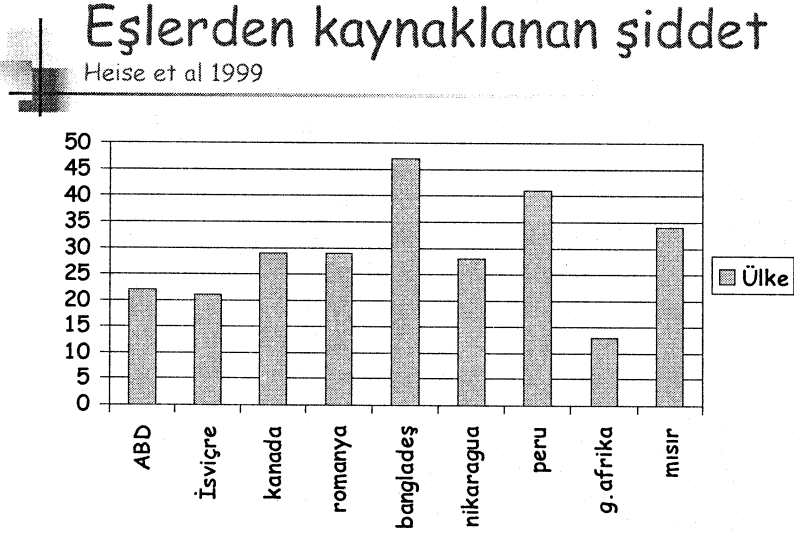
- Fiziksel
- Cinsel
- Emosyonel

Kim tarafından ?

- Kocasını ya da partnerini !!! (% 10-58)
- Toplum
- Yönetimler

Nihayet konumuza gelebildik. Kadına yönelik şiddet, cinsel olabilir, fiziksel olabilir, (emosyonel) duygusal olabilir. Kim tarafından? Kocasını veya partnerini, patronu, hocasını, hatta kendi hem cinsleri olan kaynanası, kardeşi, görünçesi tarafından bile olabilir.

(Şekil 19)

Kadına yönelik şiddet hayatın her alanında oldukça yaygın. %10 ile %58 oranında bir şiddetten bahsediyoruz. Bu rakamlar arasında Türkiye’de var. Amerika, İngiltere, Peru’da var. Bu şiddet bize o kadar olağan o kadar sıradan gelebilir ki;

Size Türkiye’den örnek bir rakam vermek istiyorum. Başbakanlık kadın statüsü ve sorunları genel müdürlüğünün 2001 yılında aile araştırmasında %14 hane, her hangi bir kavga veya ağır söz yaşamadıklarını söylüyor. Yani hanelerin %86’ında şiddet var. Yine kadınların %30’u kocalarının kendilerine şiddet uyguladığını söylüyor. Şiddet genellikle evliliğin ilk yıllarında yaşanıyor. Geri kalan oranın %52’i eşinin hakaret ettiğini söylüyor. Bir de namus davası adı altında kadın öldürmelerine rastlıyoruz. Bakın, 1993 Nüfus ve Sağlık Araştırmasına göre hane halkına sorulduğunda;

- ◆ Erkekler kadınlardan akıllıdır: %45.8
- ◆ Erkekler karısını dövebilir: %7
- ◆ Erkek canı istediğinde yalnız gezebilir: %54

- ◆ Aynı fikirde değilse bile kadınlar erkekleriyle tartışmamalıdır: %50

Bu yaklaşımlar bize önemli ipuçları veriyor. Kadına yönelik şiddetle ilgili davalardan bahsetmek istiyorum.

Şu saydığım iller de hiç dava açılmamış. Bitlis, Bolu, Burdur, Gaziantep, Kars, Kayseri, Kırşehir, Kırıkkale, Muş, Van, Yozgat daha bir çok il. Kadınlar bu illerde hiç dayak yememiş ya da öyle bir şiddet uygulanmış ki, dava açmaya cesaret edilememiş. En çok dava İzmir 450, İstanbul 250, Balıkesir, Antalya, Adana gibi illerimizde açılmış. Peki ama kadınlarımız kendilerini ifade etmekten neden çekiniyorlar? Neden duyarsızlar ? Neden kendilerine yönelmiş şiddeti ve tacizi ifade etmekten korkuyor?

Eskilerden bahsedelim, neden örtünüyoruz, hiç düşündünüz mü? Giysilerimizden bahsediyoruz. HomoceSapiensten başlayabilirsiniz, Ve ısınmak için ya da kendini korumak için diyebilirsiniz.

Kendinizi onların, atalarımızın yerine koyun, elinizde bir balta var ve av peşinde koşuyorsunuz. Üstünüz başınız çıplak, giysi namına hiçbir şey yok, nasıl olsun henüz daha bilmiyorsunuz ki ! Çalılar, çırpılar, toz, toprak vücudunuzu hem de en narin can yakıcı yerlerinizi yaralıyor, çizik içinde bırakıyor, cinsel organlarımız bundan en fazla nasibini alan bölgeniz, çünkü öyle ince bir derisi öyle narin bir yapısı var ki... Üstelik hasta olduğunda kolay kolay tedavi de edemiyor. En iyisi bir parça hayvan derisi ile üstünü örteyim diyorsunuz. Sonra sıcaklar ve soğuklar da korunma gereksinimini ortaya çıkarıyor. Çocuklara göz atalım bir de bu örtünme konusunda. Benim 2 yaşında bir oğlum var. Oğlum odanın ortasında rahat, rahat çıplak olarak dolaşmak istiyor, ne ayıp ne içgüdü, örtünme gereksinimi duymuyor, yani aslında insanın doğasında örtünme yok. Sadece ihtiyaçtan doğan örtünmeler için aklını kullanmış. Ama sonraları başka nedenlerle de, örtünmeye başlamışlar.

Kanımcı örtünme böyle başlıyor ama sonra üstüne öyle bir üst toplumsal kültür getirmişiz ki örtünme statüsel bir konuma gelmiş. Daha sonra bunu inançlarımızı ifade etmek için geliştirmişiz. Daha sonra siyasal amaçlı örtünmüşüz.

Burada inançlar nedeniyle başlarını örtenlerle tartışmak istemiyorum, ancak kendi fikrimi de ifade etmeden geçemeyeceğim. Başımızı niye örteriz? Bana göre ancak ihtiyaçtan, yani sıcaktan-

soğuktan, toz-topraktan korunmak için ama örtmeyi inanç haline getirdiğimizde bir cins örtüyor diğer cins örtmüyor. Böyle bir farklılık sebebi ne olursa olsun bu kadına getirilen en basit tacizlerden biri. Sadece kadın olduğu ve bu nedenle tehlikeli bulunduğu, daha doğrusu erkeklerin oluşturacağı tehlikeli (!) durumlardan erkekleri korumak için -oysa erkeklerin kendilerini kontrol etmeleri daha doğrudur- kadına yazın sıcağında bile sıkı sıkıya örtün diye kural getirilmektedir, üstelik bu kuralın kutsal kitaptaki örtünme ile ilgili tanımlamadan farklı olduğu da bilinmektedir. Dikkat, erkekler rahat etsin diye bu !! Kadını bundan iyi cinsel obje olarak niteleyen başka bir toplu eylem var mı? Bu taciz değil midir ?

Cinsiyet ayrımı konusunda bizim ülkemizde yayınlanmış kitaplardan örnekler göstereceğim. “*Eğitim materyellerinde cinsiyetçi öğeler*”Başbakanlığın yayınladığı bir kitap. Burada ilkokul kitaplarından örnekler var, bakınız hemen ilkokuldan itibaren neler yapıyoruz.

Örneğin roller veriyoruz. Bir resim var kadın temizlik yapıyor kızı yardım ediyor, oğlu değil ille kızı. Bir başka resim, ailemizde iş bölümü demişiz; Anne mutfakta kızı ile birlikte, mutfakta hiç erkek yok, öyle ya mutfak işi kadın işi ! Başka bir resimde, evimizde kullandığımız aletler ve makineler, kadın dikiş dikiyor, kızı çamaşır yıkıyor, adam ve oğlu testere ve çekiç ile marangozluk yapıyor, yıl 1998, yer benim ülkem !

Gelin sizlerle bir de 1938'lere gidelim. Yıl 1938 ilkokul 4. sınıf, hayat bilgisi kitabı, resimde anne kitap okuyor, baba çocukları ile çocukların oyuncakları ile oynuyor. Bir başka kitap, 1943 alfabe kitabının başlangıcında” *oku da adam ol* “ Sözüünün üstünde şöyle bir resim var. Beş kişilik bir aile anne ve baba birlikte gazete okuyorlar, ayrıca çocuk gazete okuyor. Dedesi dinliyor. Anneanne oturuyor. Anneye özel bir yük, babaya özel bir yük rol verilmemiş. Anne ve baba figürleri eşit yorumlanıyor.

Ne yazık ki son 50 yılda toplumsal olarak yanlış güdülendik ve insanlara yüklediğimiz roller bile gerçekten “YÜK” olmaya başladı !

Televizyonlarda kadın figürleri en çok reklamlarda kullanılıyor. Saati bile kadın bedeni ile tanıtıyoruz. Yani “albeni” anlayışı ile bir meta gibi kullanılıyor kadın !

Birazda mitolojiden bahsedelim, Mitolojide bir Afrodit vardır bir de Psychi, Afrodit'in gelini, Eros'un karısı. Afrodit'in dişiliği

üretimi, doğurganlığı sergiliyordu. Afrodit'in görevi, statüsü, varlığı; üretim, annelik ve kadınlıktır. Ama Psychi, bir yağmur damlası ile gelmiştir gökyüzünden, kadındır, ama Afrodit gibi bir kadın değildir, kadının ruhudur. Ne Afrodit ne de Psychi tek başına kadını temsil edebilir. Ancak ikisi birden gerçek bir kadın olurlar. Mitoloji böyle söyler, yani kadın ne sadece beden ne de sadece ruhtur, insandır gerçek bir insan !

Bakın bunları neden söylüyorum: Binlerce yıl önce bu konuda söz söylemiş, tartışmayı daha o yıllarda bitirmiş insanlar, oysa biz kendi örneğimizi 1938'lerde veriyoruz. Sonradan ne olduysa -ki biliniyor- bu tartışmalara yeniden, yeniden başlamışız. Ya insanlarda bir şeyler var ya da birileri kıs kıs halimize bakıp gülüyor, el ovuşturuyor..? Ben sadece Türk insanından söz etmiyorum, dünya insanların bahsediyorum .

İşte dünya toplumundan örnekler;

Eşlerden kaynaklanan şiddet : Nerde... ABD'de %20'yi geçmiş, İsviçre'de %20, Kanada'da %20'nin üzerinde, Romanya'da %25, Bengaldeş'de %45'in üzerinde, Nikaragua'da, Peru'da öyle. İşte ciddi bir araştırmanın sonucu. O zaman bu evrensel bir sorun, sadece bizim sorunumuz değil, evrensel bir sorundan bahsediyoruz.

(Şekil 20)

Şiddetin çeşitleri

- İstemediği halde eşi yada önceki eşi tarafından cinsel ilişkiye zorlanma (% 12-25)
- İlk cinsel deneyimin zorla gerçekleştirilmesi (GA %40, YZ %7)
- Kız çocuklarına taciz- tecavüz (%7-36 , 20 ülke)
- 15 yaş öncesi evlilikler (sağlık riski artışı, eğitim imkanının azalması)
- Cinsiyet tercihi-kız çocukların ihmali
- Töre cinayetleri
- Fuhuş (zorla)

Şiddetin çeşitleri şöyle sıralanıyor. İstenilmediği halde eşi tarafından cinsel ilişkiye zorlama, cinsel şiddetin bir tarzı. %12-25, bunlar dünya rakamları. İlk deneyimin zorla gerçekleştirilmesi Güney Afrika'da %40, Yeni Zelanda'da %7 birazcık fark ediyor. Yeni Zelanda'da çok gelişmiş bir ülke değil belki ama demek ki insanların algılaması ile alakalı.

Kız çocuklarına taciz-tecavüz 20 ülkede %7-36 arasında değişiyor. 15 Yaş öncesi evlilikler, özellikle çok önemli. 15 yaş öncesi henüz daha düşünme yeteneğinin, ruhsal ve akılsal gelişmeyi tamamlamamış bireylerin evlenmeye zorlanması, ister kadın, ister erkek. Ama kız çocuklarının çok daha kolay zorlandığı, hem ülkemizde hem de dünyamızda daha eğitimini bile tamamlamadan evlenmiş oluveriyorlar.

Cinsiyet tercihi çok daha önemli. Bu kez de Hindistan'dan bir örnek;

Yaklaşık 8000 koryon villus biyopsisi dediğimiz 10.gebelik haftasında plasentadan küçük bir örnek alıp cinsiyeti tanıma imkanı tıbben mümkün. Bu cinsiyetten ziyade genetik hastalık riskinde kullanılır. Hindistan'da kız çıkan gebeliklerin hepsinin sonlandırıldığı görülmüş. Tek amacı sağlık olan bu çalışma bu hale getirilmiş, yaşamları sonlandırılan kız çocukları olmuş, çünkü tercih erkek çocuklarına. Dişi bebekler sadece cinsiyetleri nedeniyle yaşama hakkına kavuşamadı. (Töre cinayetlerinin bundan ne farkı var? Sonuçta kadın orada da öldürülüyor !!) Bu nedenle işlem, sadece hastalık tanıma amacına yönelik yapılmak üzere kısıtlandı.

Fuhuş, zorla cinsel ilişki, aklın alamayacağı örnekleri veriyor, kadına yönelik şiddet konusunda. Adana'dan bir bildiri vardı geçenlerde bir kongrede, ensest yani aile içi cinsel ilişki üstüne bir de bu kız çocuklarının pazarlanmasıyla ilgili !!! Ben bu kadarını beklemiyordum....

(Şekil 21)

Sağlık çalışanlarının rolü !?

- Bakirelik muayeneleri !
- Endikasyonsuz sezaryenler-neler, neler !!
- Kötü muamele
- Ön yargılı olma
- Ticari yaklaşım

Sağlık çalışanlarının rolüne geçmeden önce hem kendi deneyimi mi hem de sevgili Cengiz hocamızın bir hikayesini anlatmak istiyorum. Şimdi genellikle ülkemizde konuşmalar, dersler bilgi ile sınırlıdır. Mesela kadın doğumla ilgili ders anlatılacaksa, ezberci bir anlayışla konu ile ilgili bilgi aktarırsınız, başka bir şey anlatmazsınız. Çünkü çocuklar sadece bunu bekliyor, anlatıcı-eğitici de bununla yetiniyor. Evvelden beri sistem, ezberlemek üzerine düzenlenmiş. Düşünmek pek işimize gelmez. Oysa hem ders anlatanın hem de dinleyeninin ihtiyacı vardır, düşünmeye, paylaşmaya...

Ben derslerde, ilk 15 dakika Türkiye ve dünya ile yaşamla, kadın ve toplum ilişkisi ile ilgili bir şeyler söylemeye başladığımda, çocukların gözlerini görmenizi isterim. Birden şaşırıp heyecanla bunlarda neymiş diye kendi fikirlerini üretme gayretlerini görürsünüz.

Ama Cengiz Güleç hoca biraz daha şanssızmış. Bir gün derse girmiş, olayı şöyle anlatıyor: *“Bir gün genç bir kızın sorunlarını tartışıyorum. Aile içi çarpıcı insan ilişkileri, kız çocuğunun üzerinde yoğunlaşan ancak tüm insanların yaşayabileceği insana özgü çelişkiler.... Derste dikkatimi çeken şey 16 yaşındaki bir gencin kaygılarına ve acılarına karşı öğrencilerin alaycı ve aldırmaz*

tutumuydu. Küçümsüyor, uyukluyor, neredeyse bütün öğrenciler umursamaz ve bezgin görünüyordu. Bu tutumları beni kızdırıp sinirlendirdi. İnsana dönük kaygılara en duyarlı olabilecek konumdaydılar, ama ilgisizdiler. Bir sonra ki ders saatinde bunu sordum. Çocuklar “Biz tüm eğitimimiz boyunca ucu açık düşüncelere alışkın değiliz, biz duygu ve yorumlarımızı belirtirsek bunun havada kalan, bilimsel değeri olmayan bir konuşma olacağını düşündük. Bizler test çocuklarıyız. Soru sorun mesela bize, karaciğerin sistem bozukluklarını sorun, hemen yanıtlanır.”

Sağlık çalışanlarının durumuna geçmeden önce şöyle bir dertleştirmenizi. Şimdi de biz sağlık çalışanları açısından bakalım.

Sağlık çalışanlarının rolüne gelince; fazla sorgulamayan ama kitaplarda yazılı şu şu muayeneyi, şu şu tetkikleri yapmaya çalışan, hele birde bu lafları bir yabancı söylemişse amentü gibi belleyip diğer şartları hiç sorgulamadan kitaplardaki bu bilgilere oldukça riayet ediyoruz. Böyle sağlık çalışanları, böyle hekimler yetiştiriyoruz. Ama bir bakirelik muayenesinin bir taciz mi, yoksa kadın haklarının ihlali mi olduğuna yönelik fikir üretmiyoruz, sadece görev gereği (!) layık ile yapıyoruz !!! Fikir üretmek için her hangi bir motivasyonumuzda yok.

Endikasyonsuz sezeryanlar, bu günlerde çok gündemde. Bakanlığın yasaklamaları var. 3 cm.'lik miyomları ameliyat etmekten tutunda, lüzumsuz ilaç kullanımına kadar pek çok durumda kadının sağlığını tehlikeye atan bir çok işlem; bunların hepsi aslında taciz ya da daha iyisi tecavüz değil midir?

Sağlık çalışanları tarafından kötü muamele, sadece kötü muamele değil, gerçekten cinsel taciz ve tecavüz yaşatmış sağlık çalışanları var. Peki bunun temelinde neler yatıyor? Çünkü toplum olarak, birey olmak ve toplumun bireye karşı sorumluluğu gibi bir kültüre sahip değiliz. Kadının rolünü çok iyi belirlemişiz ve kadınların kadın olmaları gerektiğini, yani Afrodit olmalarına inanmışız. Çocuklarını doğuracaklar, vücutlarının gereğini yapacaklar. Sağlık çalışanları da bundan farklı eğitim almıyorlar. Ön yargılarımızı, ister ailemizden gelmiş olsun isterse toplumdaki alışılagelmişimizden, sağlık eğitimi ile düzeltme gibi bir çabamız yok.

Tacizi, tecavüzü kaçınılmaz kılan ticari yaklaşımla, sağlıkta ticaret olup olmayacağını tartışmak bile istemiyorum !...

(Şekil 22)

Kadına yönelik şiddet ;

- Tüm ülkelerde;
 - Sosyal (kesin tanımlanmış cinsiyet rolleri)
 - Kültürel (erkek cinsiyetin üstünlüğü)
 - Ekonomik(para kimde, çalışma izni kimden çıkıyor?)
 - İnanç temelli (din, tarikat vb)
 - Kontrasepsiyon kullanımının sınırlı olması, çok çocuk

Tüm ülkelerde, kadına yönelik şiddet çeşitlerinin içine kontrasepsiyon kullanımının sınırlandırılmasını özellikle koyduk, çünkü çok çocuk yapan kadınların kendilerini savunma özelliğinin kalmadığını söylüyor araştırmalar. Para kimde, kadın çalışmak için izin almak zorunda değil mi? Bu dahi tacize girmez mi sizce ?

(Şekil 23)

Kadına yönelik şiddet ;

- Toplumsal cinsiyet !
 - Yasalar (Medeni yasa, Ceza yasaı)
 - Kültür-İnanç-Töre (Aile yapısı)
 - Eğitim materyali (Ders kitapları)
 - Medya
 - Ekonomik özgürlükler
 - Kadının statüsü (karar mekanizmasındaki sırası)
 - Yönetim biçimleri (Cumhuriyet, demokrasi, monarşi)

Eğitim materyallerinde cinsiyetçi öğeler Başbakanlık KSS gen. Md. 2001

Medeni yaşamızda, kadın çalışmak için kocasından izin almak zorunda. Erkekleri de fazla suçlayamıyorum, çünkü yasa evin reisi erkektir diyor, yine aynı yasa kadının namusundan da erkeği sorumlu tutuyor. Bu töre değil, yasa, yapmazsanız suçlusunuz. Artı yine yasa size görev veriyor. Örneğin, bir ev kiralayacaksınız, kadın şu evi, erkek bu evi beğendi, kadının beğendiği evin tutulması için erkeğin izni yasa gereği şart. İşte yönetimlerimizin tacize katkısı buradan başlıyor.

Bakın yer, kültür, inançlar hepsi birleşiyor böyle bir ayrımı yaratıyor. Ondan sonrada biz kadın haklarını, kadın ayrımcılığını tartışıyoruz. Ekonomik anlamda “eşit işe eşit ücret” diyoruz ama çoğunlukla bunu uygulamıyoruz, çünkü tartışmalarımızın başlangıç noktası yanlış. Kadının statüsünü tartışmadan diğerlerini konuşmak çok da anlamlı değil. Kadını statüsü çok önemli. Çünkü kadın, toplumun, ailenin, yönetimin karar mekanizmalarında yoksa, artık onun için yapılabilecek bir şey yoktur.

Yönetim biçimleri çok önemli. Cumhuriyet, demokrasi, monarşi çok önemli. Çünkü yönetim biçimleri eğitimi ile yasaları ile kültürü ile çok önemli.

(Şekil 24)

Kadına yönelik şiddet :

- Erkek cinsiyetinin üstünlükleri ! ;
 - Kuvvet
 - Onur
 - Baskın olması gerekliliği
 - Haklı olması gerekliliği (kol kırılır yen içinde)
 - Sorunların çözümünde kaba kuvvet kullanımı
 - Ekonomik güce sahiplik
 - Karar vermede öncelik-tek seçicilik

Sorunların çözümünde kaba kuvvet kullanımı ile ilgili biraz evvel Türkiye rakamlarını gördük, %50'si zaten bu işi peşin olarak kabul etmiş. Ekonomik güce sahip erkektedir. Karar vermede öncelik ve tek seçicilik, erkektedir, ancak dolaylı ve bir ödeme karşılığında kadın tarafından da kullanılabilir elbet !!!

Bir televizyon programı yapıyorduk, bazı hocalarımız ve birtakım politikacılar da vardı. Konu toplumda insan hakları ve kadın haklarıydı. Urfa taraflarından bir kadın canlı yayına bağlandı. Bana **“boşuna konuşuyorsun hoca”** dedi. **“Ben akşam adamımın ensesini biraz okşuyorum, sonra her şeyi yaptırıyorum”** dedi. Çok yazık, para karşılığı vücudunu kullandırmaktan ne farkı var? Çok özür diliyorum ücret karşılığı kadın teklif ediliyor, kadın bir ödeme yaparak isteklerini gerçekleştirebiliyor ve ne yazık ki bu özendiriliyor, bu bir kültür. Toplumda bir söylem vardır, **“Evlendikten sonra kadının koca evinden ancak ölüsü çıkar.”** Bu söz bizim köyde de vardır. Toplumumuzun öğretileri böyle. Sevgili dostlarım, Dünyanın ve Türkiye'nin kadın konusunda ve şiddet konusunda ki alt yapımız bu.

Kadına yönelik şiddete yine tıbbi taraftan bakalım; kadına yönelik şiddet kavramı içinde kadının kendi vücuduna yaptığını hemen somut bir şekilde gözden geçirelim.

(Şekil 25)

Doğum öncesi cinsiyet tercihi yapılıyorsa eğer, erkek beklerken kız çocuğu oluyorsa, bebeklik döneminde daha az bakılıyor. Okula gitse de gitmese de olur, yetişse de yetişmese de fark etmez kabul ediliyor, yani ihmal yaşıyor. Zaten istenmeyen bir çocuktur kız çocuğu, beklenmiyordur. Kız çocuklarında daha çok görülen kötü beslenmeden kaynaklı bozukluklar, ensest, çocuk fuhuşu'nun vb. durumların çoğunun tabanında cinsiyet tercihi çıkıyor.

Zorla erken evlilik ne kadar kötü bir şey, kadın hakları değil daha çocukken tüm haklarının elinden alınmasına yol açıyor. Daha çok Yeni Medeni Yasada evlilik yaşını 17'e zor çıkardık. Eskiden daha kötüydü. 15 yaşında evlenilebiliyordu. Ama biz diyoruz 18 hatta bazı veriler, 21 yaşına kadar insan çocuktur diyor. Geçenlerde 18 yaşında bir kız çocuğu 4. doğumunu yapmaya gelmişti. Henüz kendisi bir çocuk, hem de hiç çocukluğunu yaşamamış. 12 yaşında evlendirilmiş. İlk iki bebeğini düşürmüş, üçüncüsü erken doğmuş ve ölmüş. Bu kabahat kimin? Bundan daha iyi tecavüz olabilir mi? Evet insan bedenine olanlardan bahsediyoruz.

Şimdi üreme çağına geldik, bir çok ülkede, töre cinayetleri, koca dayığı cinsel taciz, tecavüz hep karşılaştığımız şeyler. Yaşlılık döneminde de bunlar yaşıyor, hele de dul kadınlara taciz-tecavüz sıkça rastladığımız durumlardır.

(Şekil 13) Kadına yönelik şiddetin sağlığa etkilerine baktığımızda, bebek ve çocuk ölümleri, düşük doğum ağırlığı, ruh ve beden sağlığında bozukluklar, yaralanmalar, kronik ağrılar, stres, mide ve bağırsak hastalıkları, depresyon, anksiyete bunlar da kadına yönelmiş top yekun şiddetin çok önemli payı var. Bundan 15-20 yıl önce Kırşehir'de ev gezmelerinde panalgine, gripin ikram ediyorlardı, hani kabul günlerinde şeker, çay ikram edilir ya. Bu madde bağımlılığı değil de nedir? Bizde madde bağımlılığı olmuyor diyoruz ya... Var.

İntihar, en fazla görülen tepkilerden biridir. Genital sorunlar, istenmeyen gebelikler, gebelik komplikasyonları, yasa dışı ya da güvenli olmayan düşükler, çünkü karar verme mekanizmasında kadın yok. Kendi hikayelerimden birini anlatayım. Üç çocuğu var, dördüncü çocuğu yapmak için uğraşmışlar olmamış. Karı koca ve birkaç kişi geldiler. Benimle konuşmak istediler. Kadına sordum **“olmaz”** dedi adam, yanlarındaki erkeği gösterdi, meğer kendi kardeşi imiş. Hayırdır! **“O daha iyi konuşur, derdimizi daha iyi anlattı”** dedi. İçerde üç kişi olduk. Evde üç çocuğunuz var, dördüncüyü neden

istiyorsunuz? Hani hastalık olabilir, başka bir şey olabilir. Kayınbirader söze atıldı. **“benim iki tane oğlum var, biz bunlarında oğulları olsun istiyoruz.”** Şimdi bakın çok önemli bu, bütün herkes konuşuyor, tek konuşmayan kadın. Oysa biz onun vücudundan ve yaşamından bahsediyoruz. Hepimiz gebeliğin sıkıntılarını, gebeliğin zor bir iş olduğunu biliyoruz. Bütün zorluklar bu kadının vücudunda olacak, erkek bu konuda hiçbir tehlike yaşamayacak ama kadın vücudunu tehlikeye atacak, ancak kadının söz söylemesi kayın biraderden sonra olacak.

Gebe iken, babanızın veya kayın pederinizin yanında rahatça oturamıyorsunuz, çünkü ayıp bir iş sonunda gebelik oldu. Kadınlar neden kocasının elini tutmaz? Çünkü sonunda ayıp bir şey olur. Bütün mesele cinsellik tabusudur. Cinselliği eğer tabu yaparsanız, sonuçta konuştuğumuz konuların temelinde bu tabuyu buluruz. Karım bir arkadaşı ile “erkekler niçin örtünmez” diye tartışmış, kadının örtünmesini savunan arkadaşı erkek vücudunun hiçbir cazibesi olmadığını iddia etmiş. Gerçek mi acaba! Bir düşünün!!! Tabi ki cazibesi var, olmak zorunda. Gebelik doğum, çocuk sahibi olmak gibi çok zor ve tehlikeli ve bir o kadar da sorumluluk isteyen bir sürecin başka türlü üstesinden gelemeyen insanlar. Mutlaka bir cazibesi olmalı, cinsellik olmak zorunda.

Bir de cinselliğin yaşamımıza getirdiği başka katkılar var. Cinsel işlev bozuklukları ile ilgili bir çalışmamız vardı, bu çalışmayı hazırlarken bir yayın okudum psikiyatriden. Bu vb. bir çok yayına göre meğer yaşamımızın %60'tan fazlası cinsellikle ilgili imiş. Bunu başlangıçta algılayamamıştım doğrusunu isterseniz. Ama yazıyı okuduktan sonra kendi yaşamıma bir göz attım, insan ilişkilerime, sonra diğerlerini gözledim. Fark ettim ki postane, vergi dairesi gibi yerlerde bir işim olduğunda genellikle bir erkek memurun karşısına geçiyorum ben. Bunu düşünerek yapmadığımı da fark ettim. Bunu niye yapıyorum diye sonra düşündüm. Çünkü rekabete girmek istemiyordum. Hani karşılıklı bir cazibemiz var ya bizim, kadın kendini bana beğendirmeye çalışıyor ben kadına kendimi beğendirmeye çalışıyorum. En azından birbirimizi kıskanmak gibi bir durumumuz yok kadın ve erkek olarak. Ama bir erkeğe gittiğimde onun saçları daha gür, bıyıkları falan, en basitinden bir rekabet.

Peki cinsellik ne? Cinsellik illa yatakta yaşananlar değil. Gerçektende cinsellik yaşamımızda, iş yerlerimizde, insan ilişkilerimizde. Biz bunun farkında bile değiliz. Bu kadar çok kullandığımız, olgunlaşmamız, aklımızın, beynimizin gelişmesinde bu kadar çok katkısı olan bir şeyi konuşmaktan korkuyoruz. Cinselliği tabu yapıyoruz, ondan sonra da babamızın yanında karnımızı gere gere oturamıyor, gebeliğimizi herkesle birlikte yaşayamıyor saklıyoruz. Halbuki çok güzel bir iş, insan oluşturabiliyorsunuz, çocuk doğurabiliyorsunuz. Bunu niye saklayasınız. Hakikatten sevdiğiniz, beğendiğiniz bir erkekle, kocanızla veya karınızla birlikte olabiliyorsunuz, bu da normal. Demiyorum ki yatak kılığımızla ortalıkta dolaşalım ama cinselliği tabu yapmanın, konuşmaktan bile kaçınmanın anlamı ne? Cinsellik tabu olunca öğrenmek de çok güç, bir sürü yalan yanlış, ondan sonrada şurada saydığımız bir sürü taciz, bir sürü sorun, cinsel yoldan bulaşan hastalıklar, AIDS, riskli cinsel davranışlar

(Şekil 26)

Kadına yönelik şiddet ve toplum sağlığı;

- Şiddet, taciz yada tecavüze uğrayan kadınlarda, uğramayanlara göre;
 - Beden ve ruh sağlığı daha kötü
 - Fiziksel yaralanma ve bozukluklar fazla
 - Tıbbi bakım ve hizmete daha fazla ihtiyaç var

Campbell et al, Lancet 2002

Kadına yönelik cinsel şiddete veya total olarak şiddete toplum sağlığı açısından bakıldığında, görünen şu; şiddete uğrayanların hele de cinsel şiddete uğrayan kadınların beden ve ruh sağlığı daha kötü,

fiziksel yaralanma ve bozukluklar daha fazla, tıbbi bakıma ve hizmete daha fazla ihtiyaç duymaktalar ama buna hakları yok. Yani toplum sağlığı açısından baktığımızda, bambaşka bir sorunla karşılaşılıyor. Dünyanın her tarafında çocukların yetişmesi daha çok annelerle ilgili. Tacize ve şiddete maruz kalmış, bir şekilde örselenmiş bu kadınlarımızın yetiştirdiği çocuklara toplum sağlığı açısından bakarsak, bakın neler çıkıyor;

(Şekil 27)

Kadına yönelik şiddet ve toplum sağlığı;

- Şiddet anlık yada sürekli olabilir
- Nadiren medikal yardım alabiliyorlar
- Sebebi bile söyleme hakkı yok !

Nerede ? ABD' de !!!

Campbell et al, Lancet 2002

2002'de Campbell'in Lancet'te yayınlanan çalışmalarından bir tanesinin sonuçları. **“Şiddet ABD’de sürekli olabilir”** diyor. ABD’deki şiddete uğramış kadınların %70’e yakını tedavi olamıyor. Tedaviye gittiğinde de gerçek nedenini söyleyemiyor. Yani işin temeline inemiyor. Nerede? ABD’de.!!!

(Şekil 28)

Şiddet, taciz yada tecavüze uğrayan
kadınlarda, uğramayanlara göre;

- Kronik sağlık sorunları daha fazla;
 - Kronik ağrılar (baş ağrısı, sırt ağrısı, vb)
 - Nörolojik sorunlar (krizler vb)
 - Sindirim sistemi sorunları
 - Kalp ve dolaşım sistemi sorunları
 - Jinekolojik sorunlar (adet düzensizlikleri)
 - Psikolojik sorunlar (depresyon, anksiyete, posttravmatik stres, korku)

Campbell et al, Lancet 2002

Kronik sağlık sorunları da çok daha fazla bu kadınlarda; kronik ağrılar, baş ağrısı, sırt ağrısı, nörolojik sorunlar sindirim sorunları, kalp ve dolaşım sistemi sorunları, jinekolojik sorunlar, psikolojik sorunlar, bunların hepsi şiddet, taciz ve tecavüze uğrayan kadınlarda daha fazla görülüyor.

(Şekil 29)

Kadına yönelik şiddet ve
toplum sağlığı;

- Taciz ve tecavüze uğrayan kadınların çocuklarında, bebeklik ve çocukluk döneminde ölümler daha fazla

Asling-Monemi Bull WHO (baskıda)

Arling ve Monemi çalışmasına göre taciz ve tecavüze uğrayan kadınların çocuklarında, bebeklik ve çocukluk döneminde ölümler daha fazla. Bunu Dünya Sağlık Teşkilatının mektuplarından aldım, yayın olarak henüz baskıda.

(Şekil 30)

Kadına yönelik şiddet ve toplum sağlığı;

- Şiddete sadece şahit olan çocuklarda da ;
 - Öğrenme güçlüğü,
 - Duygu ve davranış bozuklukları sık
 - Sonraki yaşamlarında da diğerlerine göre daha fazla her türlü şiddete maruz kalıyor

Ellsberg et al. Social Science & Medicine 2000

Ellsberg ve arkadaşlarından bir çalışma; sadece şiddete şahit olan çocuklar araştırılmış. Babası, annesine şiddet uygularken -bu cinsel veya başka bir şiddet biçimi olabilir- ne oluyor bu çocuklara, hangi sağlık sorunları ortaya çıkıyor? diye.. Şunlar bulunmuş;

Mesela öğrenme güçlüğü daha fazla, duyu ve davranış bozuklukları sık, sonraki yaşamlarında da her türlü şiddete diğer çocuklara göre daha fazla maruz kalıyorlar.

Şekil 31)

Kadına yönelik şiddet ve üreme sağlığı;

- ABD kaynaklı araştırmada eşi tarafından tecavize uğrayan kadınların 3 kat daha fazla jinekolojik sorun yaşıyor !
 - Kronik pelvik ağrı
 - Vajinal kanama,
 - Akıntı
 - Vajinal enfeksiyon,
 - Ağrılı adet

(Şekil 32)

Kadına yönelik şiddet ve üreme sağlığı;

- Cinsel fonksiyon bozuklukları
- Miyom,
- PID
- Ağrılı cinsel ilişki
- İdrar yolu enfeksiyonu
- İnfertilite

Üreme sağlığı bakımından ele alındığında bu kadınlar, başka cinsel fonksiyon bozuklukları var, miyomlar var... Bakın bu araştırma taciz ve tecavüzde miyomlarda bile artış olabildiğini söylüyor. İltihabi hastalıklar, ağrılı cinsel ilişki, idrar yolu enfeksiyonları, bunların hepsi kadına yönelik şiddetle ortaya çıkıyor.

(Şekil 33)

Kadına yönelik şiddet ve üreme sağlığı;

- Cinsel şiddet ;
 - Fizik ve mental trauma
 - Üretra, vajen ve anal yaralanma,
 - CYBH, HIV/AIDS riskinde artış
 - Erken çocuk sahibi olma
 - Üreme ve cinsel haklarında kısıtlama

Garcia-Moreno et al. 2002

Sadece cinsel şiddete baktığımızda, fiziki ve mental travma, üretra, vajen ve anal yaralanma, cinsel yoldan bulaşan hastalıklar, AIDS, erken yaş da çocuk sahibi olma ki bütün yaşamı alt üst eden şeylerden bir tanesi bu ve bu nedenle üreme ve cinsel haklarda kısıtlama gibi sorunlar oluşturduğunu görüyoruz.

(Şekil 34)

Kadına yönelik şiddet ve üreme sağlığı;

- Erkenden gebe kalma (küçük yaş)
 - Bebek ölümü 5 kat fazla
 - Yasa dışı düşük
 - Fistüller fazla
 - Gebeyken de devam eden cinsel şiddet (ABD, Kanada, İsveç, UK, G. Afrika' da % 4-15)

Bunlardan erkenden gebe kalmaya bakalım,

Bebek ölümü beş kat daha fazla, yani adolesan gebeliklerde bebek ölümleri fazla! Bu grupta yasa dışı düşük de çok fazla. Sağlıksız düşük isteğe bağlı da olsa fistüller -mide bağırsak sistemi ile mesane, vajen arasında delik olması- bu organların yırtılması daha fazla. Gebelik halinde devam eden cinsel şiddet çok fazla, ABD’de, Kanada’da, İsveç’de, G.Afrika’da hiç de azımsanacak gibi değil. Gebeyken bile şiddet devam ediyor!!

Dostlarım şiddetin gözü kördür, aklı hiç yoktur unutmayınız !...

(Şekil 35)

Hangi profesyoneller ?

- Emniyet güçleri (polis,jandarma...)
- Yargı mensupları (yargıç, avukat...)
- Yasa yapıcılar (vekiller, bürokratlar..)
- Öğretmenler
- Sivil toplum örgütleri
- Sağlık çalışanları

Gelelim Profesyonellere,

Elimizde böyle bir toplumsal alt yapımız var. Profesyoneller kimler? Güvenlik güçleri, polis, jandarma, kimi sayarsanız. Yargı mensupları, yargıçlar, avukatlar, yasa yapıcılar, milletvekilleri, bürokratlar. Öğretmenler çok önemli, çünkü bütün bunları eğitip yetiştirenler onlar, mutlaka bu profesyoneller arasında sayılmaları gerekiyor.

Sivil toplum örgütleri -günümüzde çok moda- umarım moda olarak kalmazlar.! İşte ATO’da hem sivil toplum örgütü, hem de demokratik kitle örgütü gibi çalışıyor, ama gerçekte sivil toplum

örgütü. Çalışanları ve destek verenleri de bu profesyoneller arasında sayılmalıdırlar. Ve sağlık çalışanları,

Şekil 36)

Hangi profesyoneller ?

- İNSAN HAKLARI
- KADIN BAKIŞ AÇISI
- ÜREME HAKLARI
- ÖZGÜR VE TOPLUMSAL BAKIŞ
- BUGÜN VE GELECEK

“Bu profesyoneller nelere sahip olmalıdırlar?” diye düşündüğümüzde, hakikaten bu insanların öncelikle insan haklarına sahip olmaları gerekiyor. Yani hem bu haklara sahip olmaları gerekiyor, hem de eğitim süreçlerinde bu hakların neler olduğu ve nasıl savunulup korunacağı, geliştirileceği verilmeli, bu bakış açısı kazandırılmalıdır. Daha da önemlisi kadın bakış açısı kazandırılmış olması gerekiyor, üreme haklarını bilmeleri gerekiyor, özgür toplum bakış açısına sahip olmaları gerekiyor. Bunlar olmazsa olmaz şartlardır. Bu profesyonellerin bugün ve gelecek hakkında bilgi ve fikir sahibi olmaları gerekiyor.

Önceki hafta Polis Akademisi'nden bir istek gelmişti, Figen hocayı tanırız, Eğitim Bilimlerinde Öğretim üyesi, orada çocuk gelişimi ile ilgili ders veriyor. Benim de orada üreme sağlığı ve kadın hakları konusunda ders vermeme istemişti; Gittim ve dönmek istemedim. Orada kalıp çalışmaya devam etmek isterdim. O genç çocuklar o kadar ilgili o kadar bilgiye aç ki!

Çocuğun biri bir şey itiraf etti “*Hocam bir şey konuşabilir miyiz?*” dedi. Bu zar meselesi. “*Zarda bir problem varsa mutlaka cinayetle biter diye düşünüyordum. Hocam sizi dinledikten sonra bu zarın ne işe yaradığını öğrendim*” Muhtemelen bu zarla ilgili bir meselesi vardı. Onu kafasında çözdü...Yapamayacağımız hiçbir şey yok. Neden sağlık çalışanları çok önemli?

(Şekil 37)

Neden sağlık çalışanları ?

- Cinsel şiddeti yaşayan kadın ve çocukların en kolay ulaşabildikleri hatta tek ulaştıkları kurum !!
- Ama konuşamazlar !

Çünkü cinsel şiddeti yaşayan kadın ve çocukların çok kolay ulaşabilecekleri kurum hatta tek kurum, sağlık kuruluşlarıdır. Karakola çok kolay gidemiyorlar. Ama kanaması varsa, hiç olmazsa asıl sorunu maskeleyip sağlık çalışanına gidebiliyorlar. Bütün dünyada bu böyle, sadece Türkiye’de değil, asıl sorunu söyleyemiyorlar, konuşamıyorlar. İşte sağlık profesyonellerinin asıl görevi bir yandan mesela kanamayı tedavi ederken, maskelenmiş gizlenmiş nedeni ortaya çıkarmak olmalıdır.

(Şekil 38)

Sağlık çalışanları ne yapmalı ?

- Önce sormak gerekli !!!
 - Rutin
 - Uygun mekan
 - Gerekirse riskli gruplarda tarama
 - SORMAMAK GÖREVİNİ YAPMAMAK !!!

Sağlık çalışanlarının çok önemli bir görevi, önce sormalarıdır. Eğitimin bir parçası da budur. Yani sebep sonuç ilişkisini mutlaka kurmaları gerekiyor. Hatta ve hatta tarama biçiminde “adınız ne der gibi taciz ve tecavüz var mı?” diye sormak gerekiyor. Bunun için uygun bir denklem lazım, bunu kimseden beklemeyeceğiz, bunu biz kendimiz hazırlayacağız. Gerekirse nispi guruplarla ciddi taramalar yapacağız. Elimizde yetkimiz var ev ev dolaşacağız. Hiç kimse bu evi neden ziyaret ediyorsun? diye sorma hakkına sahip değil, çünkü örneğin 1.basamak sağlık hizmetlerinin görevleri arasındadır ev ziyaretleri. Hatta ETF dediğimiz ev halkı test formlarını doldurmak ana görevlerindedir, bunu masa başında değil de gerçekten ziyaretlerle yapmalı. Bu mekanı değerlendirmek bile şiddet hakkında ip uçları verir.

Sorma işini yapmamak görevini yapmamakla eş değerdir. Bu işi kolaylaştırmak için ne yapılmalıdır?

(Şekil 39)

Sağlık çalışanları ne yapmalı ?

- Kolaylaştırmak için ;
 - Kısa soru listesi hazırlamalı (herkes kullanabilmeli)
 - Geçmiş
 - Şimdiki zaman
 - Fiziksel
 - Duygusal
 - Cinsel şiddet sorgulanmalı

Dünyadan örnekler vereyim. Örneğin; kısa soru listeleri hazırlamak lazım, kısa soru listeleri vardır ya hani anamez kağıtları, bu kağıtların içinde kadına yönelik cinsel şiddet ve tecavüz listeleri olmalı. Bu sorular neleri içermeli? Geçmiş, şimdiki zamanı, fiziksel, duygusal, cinsel şiddeti sorgulamalıdır. Sorgulama deyince bu bir sorgu yargıçlığı değil, gizli kapaklı kalmış etyolojik yani görünen soruna neden olan temel nedeni bulmak gerekir.

(Şekil 40)

Bir örnek

" Kadına yönelik şiddet ile ilgili soru sorduğumuzda, kadınların ' nihayet bu konuda konuşabileceğim, şikayetlerimi anlatabileceğim bir fırsat yakaladım !!' diye düşündüklerini gözlerimden okuyorum"

Venezuela' dan bir sağlık çalışanı

Bir örnek veriyorum; Venezuela'dan bir sağlık çalışanı bu listeler verildikten sonra görmüş ki, *“Kadına yönelik şiddetle ilgili soru sorduğumuzda kadınların nihayet bu konuda konuşabileceğim bir fırsat yakaladım diye düşündüklerini gözlerinden okuyorum”* diyor. Yani kadınlar böyle bir sorguyu bekliyorlar. Bu her halde bir çok kadın için geçerli.

(Şekil 41)

Sağlık çalışanları ne yapmalı ?

- Çalışılan bölge ve konuya özgü bariyerlerin belirlenmesi ve aşılması için strateji gerekli
- Hizmet sunan ile alması gerekenler arasındaki engelleri kaldırmalı
 - Eğitim eksikliği
 - Mekan kısıtlılığı
 - Zaman kısıtlılığı
 - Güvenlik sorunu
 - Motivasyonu kaybetme

Neler yapılmalı? Çalışılan bölge ve konuya özgü bariyerler belirlenmeli ve aşılması için stratejiler tespit edilmeli. Bu da sağlık çalışanlarının bireysel değil gurupsal olarak birlikte yapması gerekli bir çalışmadır. Kendi bölgelerinde araştırmalar yapmalılar varsa engeller onları kaldırmalılar. Örneğin; eğitim eksikliği, mekan kısıtlılığı, zaman kısıtlılığı, güvenlik sorunu, motivasyon kaybetme, özellikle şu üç tanesi çok önemli. Hekimlerimize, sağlık çalışanlarımıza mutlaka zaman sağlamak gerekli ki bu çalışmalarını da yapabilsinler. Onları sadece rutini yapan makineler gibi çalışmaya mecbur etmemeliyiz.

Sadece onları değil kadınları da, hastaları da makineler gibi düşünmemeliyiz. Güvenlik sorunu çok önemli. Siz öğreniyorsunuz, yardım etmek istiyorsunuz. Sonra bakıyorsunuz ki akşama kadının kocası evinizi basmış. Sağlık çalışanı o güveni hissetmeli. Başka bir şey, motivasyonunu kaybetmemeli. Yani ben yapıyorum, yapıyorum,

sonra bakıyorum ki bir arpa boyu yol gitmemişim, bu motivasyonu bozar. O zaman buna hep beraber el atmalıyız.

(Şekil 42)

Sağlık çalışanları ne yapmalı ?

- Yan tutmamalı, yada pozitif ayrımcı olmalı (aynı sosyo-kültürel alandan geliyoruz)
- Saldırgan olmamalı
- Tecavüze uğrayanlarla grup çalışmaları

Sağlık çalışanları başka ne yapmalı? Yan tutmamalıyız. Yan tutmaktan kastettiğim, cinsler arasında yan tutmamak değil, elbette ki cinsler arasında kadına pozitif destekten dolayı yan tutmalıyız. Ama aynı sosyolojik, kültürel yapıdan geliyorsak, mesela ben, kadının sadece kadın olduğuna inanıyorsam, kadında sadece kadın olduğu için cinsel tacize uğradığına inanıyorsa ne olacak ben böyle bir inançtan geldiğim için tacizi, şiddeti yok sayacağım. Hayır işte bu yan tutmak olur. Kendi kültürüme uygun olanı tutmuş olurum. Halbuki ben profesyonel bir hekimim, ben mecburen yan tutacağım ve doğrudan, haktan yana, kadından yana pozitif ayrımcılık yapacağım pozitif destek sunacağım. Bunu yaparken kimseye karşı saldıran olmamalıyız. İletişim kanallarımızı hep açık tutmalıyız.

Tecavüze uğrayanlarla grup çalışmaları öneriliyor. Bunu da organize etmeliyiz. Çünkü başka insanlar bizim bilmediğimiz ve göremediğimiz bir çok şeyi görebiliyor, yeni çözüm önerileri geliştirebiliyor, birbirinden yararlanabiliyor.

(Şekil 43)

Sağlık çalışanları ne yapmalı ?

- Mekan güvenli, kişiye saygılı düzenlenmeli
- Bekleme bölümleri eğitim materyali içermeli (iletişimi kolaylaştıran)
- Sağlık çalışanı, kadının güvenliğini tehlikeye atmamalı
- Uygun servise yönlendirme (CYBH, HIV, Psikiatri ...)
- Yasal koşturma için destek önerilmeli

Sağlık çalışanı başka ne yapmalı? Mekan güvenli olmalı ve kişiye, gizliliğe saygılı bir şekilde düzenlenmeli. Yani karanlık bir salonda veya koridorda hasta bekletilmemeli. Güvenli bir salonda, eğitim materyallerinin bulunduğu bir salon, iletişimi kolaylaştıran bir salon olmalı.

Sağlık çalışanı kadının güvenliğini de tehlikeye atmamalı. Yani her durumda gizliliği başkalarıyla paylaşmamalı. Uygun servise yönlendirmeli, psikiyatriden tutun da karakollara kadar. Yasal kovuşturma için destek önermeliyiz.

(Şekil 44)

Sağlık çalışanlarına ne yapılmalı ?

- Sağlık çalışanı yaptığı işin işe yaradığını bilmeli ;
 - Sonuçlar paylaşılmalı
 - Diğer kurumlar (güvenlik, adalet) etkili çalışmalı
 - Ödüllendirme ?

Sağlık çalışanları yaptığı işin işe yaradığını bilmeli yani sonuçları paylaşmalı. Diğer kurumlar (güvenlik, adalet dahil) etkili çalışmalı. Çalışanların ödüllendirilmesi konusu hayli tartışmalı, ödüllendirilmeli mi, yoksa ödüllendirilmemeli mi veya nasıl ödüllendirilmeli tartışmalı bir konu.

(Şekil 45)

Sağlık çalışanlarına ne yapılmalı ?

- Sık sık ortak gruplar ile varsa anksiyetelerini giderme
- Kendilerine ve yaptıkları işe güveni pekiştirme
- İletişim ve hizmet becerilerini artırıcı önlemler, kolaylıklar sağlama (dil, bilgisayar vb.)
- Yasal haklarının net belirlenmesi

Sık sık ortak grup terapilerle, varsa kendi anksiyeteleri giderilmeli, yani sağlık çalışanlarının ortak grup toplantıları ile anksiyeteleri giderilmeli, motivasyon kaybı da giderilmeli. Yaptıkları işe güvenleri pekiştirilmeli, iletişimde hizmet becerilerini artırıcı kolaylıklar sağlanmalı. Özellikle iletişim kurmada birincil rol alan dil veya lehçelerin öğrenilmesi gereklidir. Bilgisayar öğrenimi de çok önemli, yasal haklarının net olarak belirlenmesi mutlaka uygulanmalı.

(Şekil 46)

Sağlık çalışanlarının eğitimi

- Mutlak kadın bakış açısı
- Kendi kültür ve inançlarını değiştirme
- İletişim becerilerini artırma
 - Özellikle eğitimde "rol play"
- Empati oluşturma

Sağlık çalışanlarının eğitimine gelince, bu konuda çok açıklamalar yaptık. Mutlaka kadın bakış açısını geliştirmemiz gerekli. Hem de bu sadece medikal eğitimde değil, annesinden doğduğu andan itibaren, farklı kültürlerden gelmemizi hiçbir şekilde yadırgamam, ama işimizi yaparken işimizin gereğini yapmalıyız. İletişim becerilerimizi arttırmalıyız. Sağlık çalışanlarının tümüne kendi mesleki eğitimleri sırasında iletişim becerisi için özel eğitimler verilmeli. Yani sadece karaciğer enzimleri nasıl yorumlanır, muayene nasıl yapılır değil, insanlarla nasıl iletişim kurulur, nasıl konuşulur eğitimleri ya da hizmet içi eğitimleri verilmelidir. Bu eğitim sadece hekimlere değil, hemşirelere, hasta bakıcılara ve yardımcı diğer sağlık çalışanlarına da verilmeli. Bu empati oluşturmak için gerekli. Empati yeteneği var mı yok mu mutlaka test edilmeli ve öylece hizmete alınmalı. Vah tüh etmekten, ağlamaktan sızlamaktan bahsetmiyorum, kendisini hastanın yerine koyacak aynı zamanda da kendisini koruyacak, empati yeteneğinden bahsediyorum.

(Şekil 47)

Sağlık çalışanlarının eğitimi

- Kimleri eğitmeli ?
 - Temel medikal eğitimlerin müfredatı
 - Hizmet içi eğitim
 - Tüm çalışanlar
 - Özellikli gruplar (ruh sağlığı, acil servis, AÇSAP, işyeri hekimleri, aile hekimleri..)
 - Sürdürülebilir olmalı
 - Sağlık sektörü yöneticileri

Kimleri eğitmeli. İşte şu saydamda izliyorsunuz.

Nasıl yapılmalı? Temel medikal eğitimlerin müfredatında mutlaka yer almalı.

(Şekil 48)

Nasıl ?

- Eğitim müfredatının içinde yer almalı
- Eğiticiler eğitilmeli
- Hizmet içi eğitimlerle canlı tutulmalı
- Riskli bölgeler belirlenmeli ve buralarda özel eğitimli ekipler görevlendirilmeli
- Kurumlar ve profesyoneller arası işbirliği alışkanlığı yerleştirilmeli

Bioetik derneğinin yaptığı bir kongrenin bir küçük broşürü, 1999'da toplanan Dünya Hekimler Birliğinin kabul ettiği kararlardan örnekler var bu kitapçığım içinde. ***“Tıbbi etik ve insan haklarının tıbbi işin ve mesleğinin bir parçası olması nedeniyle Dünya Hekimler Birliği'nin, tüm dünyadaki tıp fakültelerinde, tıbbi etik ve insan hakları konularının zorunlu bir ders olarak konulması önerimiz kabul edilmiştir.”***

Bizim müfredatlarda böyle bir şey var mı? Var olmasından vazgeçtim, seminer olarak bile var mı ?

Bir aile planlaması eğitim toplantısında, bir hocamız bir soru sormak istiyorum dedi. Buyurun hocam dedik. ***“Aile planlaması çıktıktan sonra, ahlaksızlıkların çoğaldığından söz ediliyor, bu doğrumu?”*** dedi. Ve bunu öğrenciler merak ediyormuş onlar için soruyor kılıfına uydurarak yaptı. Pek tabii amaç ***“öğrenciler dikkat bu yöntemleri kullananlar ahlaksızdır ona göre haad”*** mesajı ile göz dağı vermektir. Bakın bu dersleri koymadıkları sürece bunlar çok olacak. Ne veriyoruz ki, ne bekleyelim. Bütün okullarda, hemşirelik okullarında, sağlık meslek liselerinde, biyolog yetiştiren okullarda, her okulda bunlar mutlaka yer almalı. Çünkü bizim materyalimiz insan. Biz insandan bahsediyoruz. Bunları mutlaka öğretmeliyiz. Bunlar karaciğer enzimlerinden çok daha önemli. Çünkü karaciğer enzimlerini

bozan şeyler bunlar. Hiçbir şey yapmasalar bile sadece duygusal şiddet nedeniyle çocuk sahibi olunamayabiliyor.

Hizmet içi eğitim, tabii ki hiç atlanmayacak bir şey. Gerek motive etmek, hem de duyarlı tutmak adına yapılmalı. Tüm çalışanlar, istisnasız bütün çalışanlar, örneğin ruh sağlığı, acil servis çalışanları, işyeri hekimleri, aile planlaması çalışanları hizmet içi eğitime alınmalı ve eğitimi sürekli kılmak gerekli. Sağlık sektörü yöneticilerini de unutmamak gerekli, onları da mutlaka sürdürülebilir eğitimlere almalıyız. Çünkü işletmeyi insanlar için işletecekler, düzenleyecekler. Eğiticiler de eğitilmeli hizmet içi eğitimlerle, çalışma istekleri canlı tutulmalı. Riskli bölgeler belirlenmeli ve buralarda özel eğitimli ekipler görevlendirilmeli. Kurumlar ve görevliler arası işbirliği alışkanlığı yerleştirilmeli. İşbirliği olmadan hiçbir şey olmaz. İşbirliğine öncelikle hekimlerden başlanmalı, güvenlik güçleri ile adalet çalışanları ile beraber bu eğitimi almalıyız. Yoksa, hep bir tarafımız eksik kalacak.

(Şekil 49)

Nasıl ?

- İşbirliği eğitimden başlamalı
- Ortak eğitimler
- Alt yapının birlikte hazırlanmalı
- Ortak olarak çalışma programları yapılmalı
- Birlikte halk eğitimi

Önemli olan bir başka şey de alt yapının birlikte ortak hazırlanması. Çünkü kadınlardan anamnezi aldınız, tutanağınızı da tuttunuz ve kadın şikayetçi oldu. Nereye ? Karakola gidiyor. Ne oluyor? Haydi barıştıralım, “kol kırılır yen içinde kalır” oluyor ya da yargıya gidiyor. Yargı ne yapıyor? O da “kol kırılır yen içinde kalır” diyor. Bütün bunlar kadın aleyhine elbette...

Ortak eğitim mutlaka gereklidir. Bu ortak eğitimde konular ortak hazırlanmalı, cinsel tacize, tecavüze uğramış kadınlarımız bile maruz kaldıkları şeyin farkında değiller. Onları bilgilendirmemiz gerekiyor.

(Şekil 50)

Başka neler söylenmeli ?

- İnsanlar kadına yönelik şiddeti konuşmaya, hatta engellemek için girişim yapmayı istiyor - Ne zaman, sorar ve yol gösterip destek olursanız
- Şiddete karşı mesajlar ne kadar değişik kaynaktan ve sürekli gelirse, o kadar yararlı

İnsanlar kadına yönelik şiddeti konuşmayı bile engellemek için girişim yapmak istiyor. Ne zaman sorar ve destek olursanız, şiddete karşı mesajlar, ne kadar değişik kaynaktan ve sürekli gelirse o kadar yararlı. Bu yapılan çalışmalarla belirlenmiş.

(Şekil 51)

Başka neler söylenmeli ?

- "Aile içi uyum" teması ile çalışmak ve konuyu gündemde tutmak "haklar" teması ile çalışmaktan daha etkili !
- "Erkek" eğitimi mutlak gerekli- grup içinde yada ayrı
- Toplum liderlerini eğiterek işe soyundurmak etkili

“Aile içi uyum” teması ile çalışmak ve konuyu gündemde tutmak “haklar” teması ile çalışmaktan daha etkili. Bu da dünyadaki değişik çalışmalardan edinilmiş bir sonuç. Biraz gerilere gidiyoruz gibi olacak ama sonuçta üzüm yemek daha önemli. Benim kanımca haklardan söz edip iletişim kanallarını kapatmak yani pratikte hiçbir şey yapmamaktansa, “aile içi uyum” teması ile çalışarak olumlu sonuçlara yönelmek çok daha etkileyici.

Erkek eğitimi grup içinde ya da ayrı olarak çocukluktan itibaren mutlaka gerekli. Toplum liderleri eğitilerek, işe soyundurulmalı.

(Şekil 52)

Başka neler söylenmeli ?

- Hizmet sunanlar, insan hakları ve kadın bakış açısı bilgilerine sahip olmalı ve duyarlı olmaları sağlanmalı
- Hizmet içi eğitim ve destek sürekli olmalı
- Davranış değişikliği sağlamak zaman alır - moraliniz bozulmasın !!!

Hizmet sunanlar, insan hakları ve kadın bakış açısı bilgilerine sahip olmalı ve duyarlı olmaları sağlanmalı. Hizmet içi eğitim desteği sürekli olmalı.

Davranış değişikliğini sağlamak uzun zaman alıyor ama moraliniz bozulmasın !!!

(Şekil 53)

*Kuvvetli olmayı isteriz,
ama güçlenmemiz için yaşam bize
zorluklarını sunar.
Bilge olmayı isteriz,
yaşam bize problemlerini sunar,
ancak bunları çözmeye kullanmak üzere akıl
ve cesaretle donatır*

Kuvvetli olmayı isteriz ama güçlenmemiz için yaşam bize zorluklarını sunar. Bilge olmayı isteriz, yaşam bize problemlerini sunar, ancak bunları çözmeye kullanmak üzere bizleri akıl ve cesaretle donatır.

(Şekil 54)

*Sevgi isteriz,
yaşam bu kez de hem bilginin hem de
sevginin ancak paylaşılarak
kazanılacağını ve çoğaltılabileceğini
işaret eder...*

Sevgi isteriz, yaşam çoğu kez hem bilginin hem de sevginin ancak paylaşılarak kazanılacağını ve çoğaltılabileceğini işaret eder.

(Şekil 55)

Yaşarken pek çok isteğimizi hazır bulamayabiliriz ;

Ancak bunları gerçekleştirmek için pek çok şeye sahibiz ve azimle çalışmaya devam etmeliyiz !!!
hş

Sonuç olarak;

Yaşarken pek çok isteğimizi hazır bulamayabiliriz, ancak bunları gerçekleştirmek için pek çok şeye sahibiz. Ve biz azimle çalışmaya devam etmeliyiz.

Hepinize saygı ve sevgilerimi sunarım.

